



KÜRD

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır

Heydər Əliyev

DİPLOMAT

Nº 40 (600) 25 - 31 Cotmeh, Oktyabr sal. il 2024
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û sîyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Həjaye:

“DİPLOMAT” qəzetiinin 600-cü sayı işıq üzü gördü



Səh. 2
Prezident İlham Əliyev Bakının Nəsimi rayonunda yeni salınan parkda yaradılan şəraitlə tanış olub



Səh. 32
1947-ci il. Mustafa Barzani və onun kurd peşmərgələri Azərbaycanda



Səh. 17
Serok Barzani: Bijişk û zanyarên Kurd sermiyaneye neteweyî ya mezin e

Baş redaktordan:
“Diplomat” təşəkkür edir!



Azərbaycan rəhbərliyinin, Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqlara verdiyi demokratik haqlar isbat edir ki, bu gün Azərbaycan demokratiyası nəinki Qafqazda, hətta yüzillik dövlətlərin demokratiyasına örnekdir. Bu demokratiyadan bəhrələnən və 2003-cü ilin fevral ayından yayılmışa başlayan “Diplomat” qəzeti Azərbaycan mediasına, Azərbaycan xalqına yeni düşüncələr, üslub və fikirlərə tarixi hadisələrin zülmət qaranlığını aydınlatmağa başladı. Bəlkə de heç kəsin demədiydi daha doğrusu deyə bilmədiyi tarixi faktları gündəmə gətirdi və özünə oxucu kütləsi qazandı. Çalışacaq ki, bundan sonra da, xalqlarımızın qardaşlıq, dostluq, birlik və bərabərliyinə xidmət edək! Ümummilli Liderimiz Böyük Heydər Əliyev cənablarının dediyi kimi: “Azərbaycanda yaşayan xalqlar güllü-çiçəklı gülüstənə bənzər”. Çox düzgün ifadə edilmişdir, biz də çalışacaq ki, bu gülüstənin çiçəkləri günü-gündən təravətlənsin.



Səh. 38
Neçirvan Barzani: ‘Ankara’daki saldırı sürecin baltalanması amacıyla yapıldı’



Səh. 38
Esenyurt Belediye Başkanı Prof. Dr. Ahmet Özer gözaltına alındı



Səh. 40
Mesrur Barzani: Herəma Kurdistanê parek ji alozî û hevrikiyên deverê nabe

Qüdsün xilaskarı Sultan Səlahəddin Əyyubi - əl-Kurdi

Səh. 3

Divê helwesta Serok Barzanî, ji hisiyatê dûr, baş û erêni bê şirove kirin

Səh. 21

Tamah və səbr

Səh. 5

O GÜN OLSUN, MİNİNÇİ SAYINI QEYD EDƏK , ”DİPLOMAT”

Səh. 19

Kurd Iperatorluqları

Səh. 9

XALQIMIZIN SEVİNCİ,TARİXİ MƏKTƏBİ
”DİPLOMAT” -IMIZIN 600-CÜ SAYI MÜBARƏK

Səh. 21



Səh. 46
Mustafa Ozçelik: İro pêwîstî bi hişmendîya neteweyî ya ku Kobanîye rizgar kiribû heye!



Səh. 45
DEM Partî: Divê Ahmet Ozer demildest bê berdan



Səh. 45
Bakirhan: Kurd nasname û iradeya xwe dixwazin

Bu gün “Diplomat” qəzeti 600-cü sayı işıq üzü görür. Qəzətimizin ərsəyə çatmasında əməyi olan bütün dostlarımıza minnədarlığımızı bildiririk. Qəzətimizin onlarla, ister iqtidayönlü, isterse də, müxalifyönlü oxucuları “Diplomat”ın 600-cü sayı münasibətlə qəzətimizin redaksiya heyətini təbrik edirlər. “Diplomat” qəzeti əməkdaşları da “Diplomat”ı təbrik edən oxuculara öz təşəkkürünü bildirir.

Prezident İlham Əliyev Bakının Nəsimi rayonunda yeni salınan parkda yaradılan şəraitlə tanış olub

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrin 30-da caqlar quraşdırılıb, uşaq əyləncə zonası yaradılıb.



Bakının Nəsimi rayonunda Zərifə Əliyeva, Rixard Zorge küçələrinin və Neftçilər prospektinin əhatəsində yerləşən ərazidə aparılmış abadlıq və yenidənqurma işlərindən sonra yeni salınan parkda yaradılan şəraitlə tanış olub. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Eldar Əzizov dövlətimizin başçısına burada həyata keçirilən abadlıq və yenidənqurma işləri, yeni salınan parkda yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Paytaxtimizdən daha da müasir ləşdirilməsi, şəhərin abadlaşdırılması istiqamətində görülən işlər yaşlılıq zolaqlarının və parkların salınması ilə paralel şəkildə davam etdirilir. Belə istirahət məkanlarından daha biri Azərbaycan Prezidentinin göstərişinə əsasən Nəsimi rayonu ərazisində salınan yeni parkdır.

Bildirildi ki, yeni salınan parkda sakinlərin və qonaqların asudə vaxtlarının səmərəli təşkili üçün qısa müd-dətde gözəl şərait yaradılıb. Ərazidə asfalt örtüyü ləğv edilərək müasir tələblərə cavab verən piyada yolları salınıb. Yeni parkda yaşlılaşdırma, işıqlandırma işləri görüldüb, müasir otura-

Qeyd edək ki, son illərdə Prezident İlham Əliyevin tapşırıq və göstərişlərinə uyğun olaraq Bakıda həyata keçirilən abadlıq-quruculuq işlərinin həcmi daha da artmaqdadır. Paytaxt sakinlərinin və ölkəmizə gələn turistlərin istirahəti üçün ən müasir parkların və yeni yaşlılıq zolaqlarının salınması, Bakının qədim tarixi memarlıq nümunələrinin bərpası və müasir binaların tikilib istifadəyə verilməsi ölkəmizdə həyata keçirilən quruculuq işlərinin daha da genişləndiyini göstərir. "Yaşıl dünya naminə həmrəylik illi"ndə də yeni parkların və yaşlılıq zolaqlarının salınması, əhaliyə xidmət göstərən müasir infrastrukturun yaradılması Bakının dünyasının ən gözəl şəhərlərindən birinə çevriləsi istiqamətində həyata keçirilən əhəmiyyətli tədbirlərdəndir. Nəsimi rayonu ərazisində yeni salınan park da Bakı şəhərinin simasının daha da gözəlləşməsi və paytaxt sakinlərinin istirahəti baxımından əhəmiyyətlidir. Yeni parkının salınması gələn ay COP29-a ev sahibliyi edəcək ölkəmizdə elan olunan "Yaşıl dünya naminə həmrəylik illi" çərçivəsində həyata keçirilən işlərə də töhfə vermək baxımından xüsusi önəm daşıyır.

Prezident İlham Əliyevin Kazanda "Sberbank"ın idarə Heyətinin sədri ilə görüşü olub



Oktyabrin 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Kazanda Rusiya Federasiyasının "Sberbank" Publik Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti, idarə Heyətinin sədri German Qref ilə görüşü olub.

German Qref rəhbərlik etdiyi bankın həyata keçirdiyi işlər, o cümlədən bankın maliyyə sektorunu ilə yanaşı, rəqəmsallaş-

ma həlləri vasitəsilə səhiyyə, sosial, təhsil və digər sahələrlə bağlı fəaliyyəti barədə dövlətimizin başçısına ətraflı məlumat verdi. O, Azərbaycanın sürətli iqtisadi yüksəlişini və sosial inkişaf meyillərini xüsusi qeyd etdi.

Görüşdə əməkdaşlıq imkanlarının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Serok Barzanî û Ammar Hekîm rewşa siyasî ya Iraqê gotûbêj dikan



Serok Mesûd Barzanî ìro pêşwazî li Serokê Tevgera Hikme ya Niştimanî ya Iraqê Emmar El-Hekîm kir.

Di destpêka hevdîtinê de, Ammar El-Hekîm bi boneya serkeftina hilbijartinê Parlementoya Kurdistanê li 20ê Cotmehê, pîrozbayî li Serok Barzanî û gelé

Kurdistanê kir û bi destkefteke girîng binav kir. Her di vê hevdîtinê de, du aliani gotûbêj li ser rewşa siyasî ya Iraqê, pêwendiyêni navbera Herêma Kurdistanê û Iraq'a Federal de, pêşhatên dawî yên siyasi û ewlehî yên navçeyê û pêwîstiya parastina aramîyê li Iraqê kirin.

Nêçîrvan Barzanî spasiya Komisyona Bilind a Serbixe ya Hilbijartinan dike



Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî pêşwazî li Serok û endamên Komisyona Bilind a Serbixe ya Hilbijartinan kir, ku serperiştiya hilbijartinê Parlementoya Kurdistanê kırıbûn û proseya dengdanê bi serkeftî birêve biribûn. Nêçîrvan Barzanî spasî û pêzanîna xwe ji bo erk û karê Komisyonê û piştgirî û alikariyên Serokwezîr Federal û Desthilatla Dadweriya Iraqê nîşan da û pesnê xizmet û keda wan di birêvebirin û serxistina hilbijartînê û proseya dengdanê da, herwiha amaje bi wê kir ku bi hemû pîvanan ev hilbijartîn ji bo Herêma Kurdistanê gelekî girîng bû. Serokê Herêma Kur-

distanê got ku, serkeftina hilbijartinan di encama rol, dilsozî û hevkariya komisyonê li gel hemû aliyêne pêwendîdar li Herêma Kurdistanê bû, ji bo wê jî destxweşî li wan kir û hêviya serkeftîne ji wan re xwast.

Ji aliyê xwe ve, Komisyonâ Bilind a Serbixe ya Hilbijartinan bi boneya serkeftina hilbijartinan, pîrozbahî li Nêçîrvan Barzanî û Herêma Kurdistanê kir û tevahiya proseye bilind nîrxand, ku ji bangeleya hilbijartînê heta dengdanê, proseyeke serkeftî bû, bi awayekî ku cara yekem e li Iraq û Herêma Kurdistanê ti taneyeke bi rengê sor li ser hilbijartînê nehat tomarkirin.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî Pêşangeha Navdewletî ya Veberhênanâ Xanûberiyê li Hewlîrê vedike



Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî ìro Pêşangeha Navdewletî ya Veberhênanâ Xanûberiyê li Hewlîrê vedike. Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî ìro 29ê Cotmehê Pêşangeha Navdewletî ya Veberhênanâ Xanûberiyê li Hewlîrê vedike.

260 kompaniyên navxweyî û biyanî di pêşangehê de beşdar in û çalakiyên pêşangehê dê çar rojan berdewam bike.

Beşek ji kompaniyên biyanî ji 15 welatên cihê hatine, ta ku karînê xwe ên di zanista endezyariya mîmariyê de pêşkêş bikin. 5emîn Pêşangeha Navdewlet ya Xanûberiyê li Hewlîrê bi hevahengiya Desteya Veberhênanâ tê lidarxistin û kompaniyên beşdar armanc diken projeyen xwe yên veberhênanâ û materyalên ku di çekirin û pêxistina xanû avahian de têne bikar anîn, nîşan bidin.

Qüdsün xilaskarı Sultan Səlahəddin Əyyubi - əl-Kurdi

Bu gün dünya tarixinə adını qızıl hərflərlə yazdırılmış İslam Dünyasının Sultanı Sultan Salahaddin əl-Kurdinin yeri görünür

Səlahəddin Əyyubi: "Allah bütün Fələstin üzərində qələbəni mən verərsə, onda mən torpaqlarımı bölgəcəm, buna da vəsiyyətimdə yazacam. Sonra da gəmiyə minib, frankları onların uzaq ölkələrinə qədər təqib edəcəm. Mən ya ölçəcəm, ya da bütün Yer kürəsini Allaha inanmayanlardan qurtaracaqam."

Səlahəddin Əyyubi (tam adı Əl-Nasir Səlahəddin Yusif ibn Əyyub olub-Sultan Salahaddin el-Kurdi) (d. 1138 - ö. 4 Mart 1193). Misir, Suriya, Yemən və Fələstin sultanı və Əyyubi sülaləsinin ilk hökmərdə. 2 Oktyabr 1187-də Qüdsü səlibçilərdən alaraq şəhərdə 88 il sürmüş xristian ağıalığına son qoymuş, avropalıların ardi ardınca düzəldikləri III səlib yürüşünü təsirsiz hala getirmişdir. Səlahəddin, ərəb, türk, kurd və ümumiyyətlə müsəlman aləminin qəhrəmanı hesab olunur.

İlk illəri

Səlahəddin təxminən 1138-ci ildə müasir İraqın Tikrit şəhərində doğulmuş, kiçik yaşlarında təhsilini davam etdirmək üçün Dəməşqə göndərilmişdir. Onun atası Nəcməddin Əyyub, Baalbek əyalətinin əmiri idi. Səlahəddin on il ərzində Hələb və Mosulun səlcuqlu atabayı olan Nüreddin Zənginin sarayında yaşayıb orada dinşunaslığı öyrənmişdir. İbtidai hərbi təhsilini Nüreddin Zənginin sərkərdələrindən biri olan doğma əmisi Əsadəddin Şirkuhdan almış Səlahəddin, onunla Misirdə yaradılmış Fatimi xilafətinə qarşı döyüslərdə iştirak etmişdir. Nəticədə, o, 1169-cu ildə Misirin vəziri təyin edildi. Misirdə Səlahəddinin çiyinlərinə düşmüş əsas vəzifə ölkəni I Amalrikin başçılıq etdiyi Qüds səlibçi krallığına qarşı müdafiə etmək idi. Hami Səlahəddinin bu vəzifədə uzun çəkməyəcəyinə inanındı, çünki ondan əvvəl Misirdə qısa müddət ərzində bir çox hökümət dəyişmişdi. Buna səbəb, biri birinin ardınca taxta çıxmış kiçik yaşılı xəlifələrin maraqlarını təmsil edən vəzirlər arasında gedən rəqabət olmuşdur. Öncə Səlahəddin ətrafına Suriya sünnilərindən ibarət bir qrup şəxsi yiğidiyinə görə Misir ordusuna nəzarət edə bilmirdi, çünki sonuncu əsasən şələrdən ibarət idi. Onların (yeni şələrin) maraqlarının əsas müdafiəçisi hesab olunan xəlifə Əl-Ədid 1171-ci ildə vəfat etdikdən sonra, taxta yeni Abbasi sülaləsinin nümayəndəsi olan Əl-Müstədi çıxdı ki, o da sünni idi. Səlahəddinin təkidi ilə, Bağdaddakı üləmalar cüma namazları zamanı artıq Əl-Müstədinin vəsf etməyə başladılar. Artıq bütün Misirin hakimi olan Səlahəddin rəsmi olaraq hələ də Nüreddin Zənginin nümayəndəsi hesab olunurdu. Sonuncu da öz növbəsində Bağdadda oturan Abbasi xəlifəsinin hakimiyyətini tanıydı.

Səlahəddin Misirin iqtisadiyyatını canlandırdı, ölkənin ordusunu təkmilləşdirdi. Atasının tövsiyyələrinə qulaq asaraq, özünü Nüreddin Zəngi ilə hər hansı munaqışdən qoruya bildi. Yalnız Nüreddin Zəngi 1174-cü ildə vəfat etdikdən sonra, Səlahəddin ciddi hərbi əməliyyatlara başladı: əvvəlcə kiçik müsəlman dövlətlərinə, sonra isə səlibçilərə qarşı.

İndi Səlahəddin artıq Misir sultanı adını daşıyır. Bununla o, yeni Əyyubi sülaləsinin əsasını qoyaraq, islamın sünni məzhəbinə Misirin əsas məzhəbi elan etdi. Səlahəddin öz torpaqlarını qərbə tərəf genişləndirməyə başladı.

Əmisi Əsadəddin Şirkuhun Fatimi tərəfdarlarının Nil çayı boyunca üşyannı yatırmasından istifadə edən Səlahəddin Qırmızı dənizi keçərək Yəmənin işgalinə yollandı. İslama Səlahəddin Vəliulla adını daşıyır, o da "Allaha yaxın olan şəxs" deməkdir.

Səlibçilərə qarşı mübarizə

Səlahəddin iki dəfə, 1170-ci və 1172-ci illərdə, Nüreddin Zəngi tərəfindən Qüds krallığının işgalinə yönəlmış



kampaniyalardan kənarda qaldı, çünki o, Misir və Suriya arasında "bufer zonasının" mövcudluğunda maraqlı idi. Onun fikri ilk olaraq Suriyanı əle keçirmək idi. Nüreddin Zənginin qəfil ölümü Səlahəddinlə onun arasında yaranmaqdə olan munaqışının qarşısını aldı. Nüreddin Zənginin özündən sonra qoyub getdiyi oğlu Əs-Saleh İsmayıllı Əl-Məlik hələ uşaq idi və o da 1181-ci ildə dünyasını dəyişdi.

Nüreddin Zənginin ölümündən dərhal sonra, Səlahəddin qoşunla Dəməşqə doğru irəliliyi və şəhər alılırı tərəfindən qarşılandı. Öz hakimiyyətini möhkəmləndirmək üçün Səlahəddin illərin sınağını keçmiş ənənəyə yol atı: o, Nüreddin Zənginin dul qalmış arvadı ilə evlənir. Nüreddin Zənginin hakimiyyəti altında olan iki ən böyük şəhər - Hələb və Mosul - yalnız sonralar (1176 və 1186-ci illərdə) Səlahəddin tərəfindən əle keçirildi. 20 may 1176-ci ildə Hələbin mühəsirəsi zamanı Haşasın adı ilə tanınan gizli bir qrupun qatilləri Səlahəddini öldürməyə cəhd etdi. Onun həyatına iki sui-qəsd təşkil edildi və bunların ikincisi az qalsın Misir sultanının həyatı bahasına başa gələcəkdi. Suriyada öz hakimiyyətini möhkəmləndirməklə məşğul olan Səlahəddin, səlibçi qoşunları ilə girişidi döyüslərdən adətən müzəffər çıxırı. Yalnız 1177-ci il noyabrın 25-i Montgisard ətrafında baş vermiş döyüş zamanı Qüds kralı IV Bolduin, Reynald de Şatiyon və Tampliyer cəngavərlərinin birləşmiş qoşunu Səlahəddinən ağır məglubiyətə uğratdı. Müsəlman ordusunun yalnız onda bir hissəsi Misirə qayıda bildi.

1178-ci ildə Səlahəddin və səlibçi krallığı arasında atəşkəs elan edildi. Sonrakı ili Səlahəddin uğradığı məglubiyətin acı nəticələrini aradan qaldırmaqla məşğul oldu. Ordusunu möhkəmləndirdikdən sonra, Səlahəddin yenidən səlibçilərə qarşı hücumu keçərək, onları 1179-cu ildə Vadum Yakob adı ilə tanınan yerde məglub etdi. Ancaq səlibçilərin eks-hücumları Səlahəddin tərəfindən qəti hərbi cavablara səbəb olurdu. Məsələn, Reynald de Şatiyon Qırmızı dənizdə yaratdığı donanma ilə müsəlman zəvvər və tacirlerinə basqın edirdi. Buna cavab olaraq,

Səlahəddin 30 gəmidən ibarət donanma düzəldərək 1182-ci ildə Reynald de Şatiyonu Beyrute hücum etməklə hədələdi. Öz növbəsində, de Şatiyon müsəlman dünyasının müqəddəs şəhərləri olan Məkkə və Mədinəni tala-mağı söz verdi. Səlahəddinin növbəti addımı 1183 və 1184-cü illərdə de Şatiyonun İordaniyada yerləşən Kerak qalasını mühəsirəyə almaq oldu. Bunu meydan oxumaq kimi anlayan de Şatiyon 1185-ci ildə müsəlman zəvvərərin karvanına hücum etdi. Qədim fransız mənbələrinin verdiyi yoxlanılmamış məlumatə görə, bu karvana hücum zamanı Səlahəddinin bacısı əsir götürülmüşdü. Həqiqətdə isə, de Şatiyonun cəngavərləri Səlahəddinin bacısı və onun oğlunun olduğu karvana yox, başqasına basqın etmişdilər.

1187-ci ilin iyulunda Səlahəddinin qoşunları Qüds krallığının çox hissəsini geriye qaytarmağa müvəffəq oldular. Həmin il iyulun 4-ü Səlahəddinin orduyu Qüds kralıçasının eşi Gi de Luzinyan və Tripoli hökmərdarı III Reymondun birgə qoşunları ilə Hattin döyüşü zamanı üzüüzə geldi. Bu döyüş səlib yürüşləri tarixində dönüş anı hesab olunur. Müsəlman ordusu səlibçiləri darmadağın etmiş, əsirliyə düşən Reynald de Şatiyon isə şəxsən Səlahəddin tərəfindən edam edilmişdir. Gi de Luzinyan əsir düşsə də, Səlahəddin ona rehm etmişdir. Döyüşdən iki gün sonra, Səlahəddinin əmri ilə səlibçilər arasında bilavasitə hərbi əmrləri yerinə yetirmək le məşğul olanların boynu vuruldu. Bu edamlar haqqında Səlahəddinin şəxsi katibi İmadəddin də yazmışdır: "O, (Səlahəddin) buyurdu ki, əsirlər edam olunsun. Onun ətrafında bir çox alim, sufi və başqa möminlər yığışmışdı; onların hər biri də qollarını çirməyələrək və qılınclarını qızından çıxardaraq heç olmasa bir əsiri edam etməyi Səlahəddindən xahiş edirdi. Səlahəddin xoşbəxt üzlə taxtında əyləşmişdi. Kafərlər ümidişiz bir halda idilər."

Tarixçi Bəhaüddinin yazdıǵına görə, Səlahəddin Qüdsü səlibçilərdən almamışdan əvvəl bunları söyləmişdir:

"Mən (Bəhaüddin) Səlahəddinin yanında olarkən, o, çönüb mənə dedi: "Allah bütün Fələstin üzərində qələbəni mənə verərsə, onda mən torpaqlarımı bölgəcəm, buna da vəsiyyətimdə yazacam. Sonra da gəmiyə minib, frankları onların uzaq ölkələrinə qədər təqib edəcəm. Mən ya ölçəcəm, ya da bütün Yer kürəsini Allaha inanmayanlardan qurtaracaqam."

Qısa müddət ərzində, Səlahəddin səlibçilərin işgal etdiyi demək olar ki bütün şəhərləri geriye ala bildi. 88 il xristianların dayaq nöqtəsi olan Qüds 1187-ci il oktyabrın 2-də nəhayət Səlahəddinin əline keçdi. Əvvəlcə, Səlahəddin səlibçilərin şəhərdə qalmış hissələrinə çıxış yolu vermək istəmirdi. Onun fikrini dəyişdirən o oldu ki, xristianların başçılarından biri Balian İbelin Qüdsdə yaşayan 3-5 minə yaxın müsəlmanı öldürməyi və şəhərdəki müsəlman incilərini dağıtmayı söz verdi. Müşavirleri ilə məsləhətəşdikdən sonra, Səlahəddin səlibçilərin şərtlərini qəbul etdi. Şəhərdən çıxmak üçün hər bir frank girovpulu verməli idi. Bir çoxlarını girovsuz Qüdsdən buraxmasına baxmayaraq, Səlahəddin 7-8 minədək qadını qul etdi.

Xristian istehkamlarından yalnız Tir

özünü saxlaya bildi. Şəhərin hökmərdarı Konrad Montferrat Tirin müdafiə xələrini möhkəmlədib, Səlahəddinin qoşunlarının iki mühəsirəsinə tab gətirə bildi. 1188-ci ildə Gi de Luzinyan azadlığa buraxılaraq, öz yoldaşı Qüds kralıçası Sibillanın yanına qayıtdı. 1189-cu ildə bu kral ailəsi Montferratın məskəni olan Tiri öz krallığına qatmaq istədi. Lakin Montferrat, Gi de Luzinyan kral kimi tanımaq istəmədi. De Luzinyan və kralıça Sibilla qalan yegane addım Əkr şəhərinin mühəsirəsi oldu.

Hattin məglubiyəti və Qüdsün süqutu III səlib yürüşünə səbəb oldu. Bu məqsədlə İngiltərə və Fransada xüsusi "Səlahəddin vergisi" yiğilmağa başlandı. Bu yürüş, Əkr qalasını geriye qaytarara bildi. İngiltərə kralı I Riçard Əkrdə əsir götürülmüş müsəlmanları edam etdikdən sonra, Səlahəddinin əsiri olan frankların da aqibəti buna bənzər oldu. 1191-ci il sentyabrın 7-i Səlahəddin və I Riçardin orduları Ərsuf ətrafında görüşdülər. Bu döyüşdən səlibçilər qalib çıxdılar. Səlahəddinlə Riçard arasındakı münasibət hərbi rəqabətdən başqa qarşılıqlı hörmət üzərində qurulmuşdu. Məsələn, İngiltərə kralı döyüşlərin birində yaralandıqda, Səlahəddin ona özünün şəxsi təbibinin qulluqlarını təklif etmişdi. Daha sonra, Ərsuf döyüşündə Riçard atını itirdikdə, müsəlmanların mərd soltanı öz rəqibinə iki at yolladı. Frankların düşərgəsində su çatışmamazlığı haqqında eşitdikdə isə, Səlahəddin onlara dağlardan yiğilmiş qar içində meyvə yolladı. Öz növbəsində, Riçard öz bacısını Səlahəddinin qardaşına verməyi və Qüdsü onların toy hədiyyəsi etməyi təklif etdi.

İki hökmədar 1192-ci ildə Ramla müqaviləsini bağlayaraq, bu qərara gəldilər ki, Qüds müsəlmanlarının əlində qalsın, ancaq bir şərtlə ki, xristian zəvvərələrinə heç bir manə törədilməsin. Müqavilənin şərtlərinə görə, Latın krallığı indi Tirdən Caffaya qədər uzanan ensiz zolaq çərçivəsində yerləşməli idi.

1193-cü il martın 4-ü, I Riçardin Avropaya qayıtmasından dərhal sonra, Səlahəddinin vəfat etdi. Səlahəddinin xəzinəsi açıldıqda məlum oldu ki, orada onun dəfninə belə çatacaq pul yoxdur. Səxavətli hökmədar var-dövlətinin çox hissəsini xeyriyyə işlərinə xərcləmişdi.

Səlahəddinin məqberəsi Dəməşqdəki Üməyya məscidində yerləşir.

Tarixdə necə tanınır?

Xristianlara qarşı apardığı amansız mübarizəyə baxmayaraq, Səlahəddin Avropada mərd cəngavər şöhrətini qazanmışdır. Onun şöhrəti o dərəcəyə çatmışdır ki, onun haqda epos yazılmış, və hətta dahi italyan şairi Dante Aligieri onu cəhənnəmin xeyrixah dinsizlərin yaşadığı guşəsində təsvir etmişdir. Səlahəddin həmçinin Sör Valter Skotun 1825-ci ildə yazdığı Tilsim əsərində də müsbət şəkildə göstərilmişdir. Səlibçilərin 1099-cu ildə Qüdsü işgal etdikdən sonra törətdikləri vəhşiliklərə baxmayaraq, Səlahəddin girov pulunu ödəyən sıravi katolikləri və hətta xristian döyüşçülərini əfv etdi. Yunan pravoslav məzhəbinin tərəfdarları ilə daha yaxşı rəftar olunurdu, çünki onlar səlibçilərə qarşı çıxmış etmişdilər. Səlahəddin və onun yaşadığı dövr haqqında maraqlı məlumat Tariq Əlinin müəllifi olduğu Səlahəddinin Kitabı romanında verilir.

Əvvəli ötən sayımızda

Amma təessüflər olsun ki, mən sizin Qalaya tamaşa edə bilmədim. Yaziq xan safurəkliliyindən rus sərdarının bu hiyəsini anlamayıb buyurdu ki, nə eybi var, Gəncəyə bir neçə gün gec gedərsiniz. Buyurun, gedək bir-iki gün bize qonaq olun. Qalaya tamaşa edin. Sərdar bir az fikirləşdikdən sonra dedi ki, bir gecə gündüz həzurunuzda qonaq olmaq asandır. Bu söhbətdən sonra onlar qoşunla Qalaya tərəf üz qoydular. Xan bağı deyilən yerə çatarkən sərdar qoşuna əmr etdi ki, bu qədər adamın şəhərə girməyinə ehtiyac yoxdur. Bir neçə yüz nəfər mənimlə Qalaya gələsin, qalan qoşun biz geri qayıdanan burda gözləsin. Rus sərdarı neçə yüz əsgər götürüb, Qalaya xanın həzuruna gəldi. Qalaya daxil olan kimi sərdar dönbür rusca öz əsgərlərinə əmr edərək sıraya düzdü. Xan soruşdu ki, nə üçün əsgərləri sıraya düzdü? Sərdar buyurdu ki, əsgərləri sizin şərefinize sıraya düzdü. Bundan sonra sərdar rusca əsgərlərə ne dedisə, onlar tələsik yürüüb bürç və barı

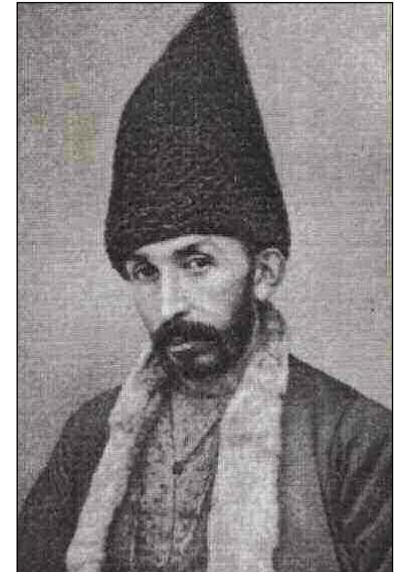
ki, mənə kömək əlinizi uzadasınız. Bundan sonra cənabınıza tabe oluram. Xan həmin ərizəni bir Qur'ani-Şerifin arasına qoyub, onu da möhürleyib, şaha göndərdi. Bunun da mənəsi o idi ki, and olsun bu Qur'ani-Şerife ki, cənabınıza tabe olacağam.

Şahənşah ərizəni alan kimi dərhal 12 minlik qoşun toplayıb, topxanası ilə birlidə İbrahimxəlil xanın oğlu Əbülfət ağanın sərkərdəliyi ilə xanın köməyinə göndərdi. Bu tərəfdən rus sərdarını bu əhvalatdan xəbərdar etdilər. Sərdarın əmri ilə həmin saat gece vaxtı bir neçə yüz əsgər toplanıb, xəbər gətirən adamın sərəncamına verildi.

Qoşun aşağı bürçün altında yerləşən lağımdan keçərək Şuşakəndə gəldi. Qoşunun başçısı Şuşakənddən bir neçə erməni bələdçisi götürüb dağların ətekləri ilə gizlinə İbrahimxəlil xanın məskən saldıqlı yerə tərəf hərəkət etdilər. Qoşun xanın səngərlərinə çatarkən İbrahimxəlil xan çadırında öz dövlət əyanlarının əhatəsində əyleşib, söhbət edə-edə qızıl qəlyan çəkirdi. Bu məclisde mənim, yenি,

ildə «Tarixi-Qacariyyə»də ve «Qarabağ tarixi»ndə şərh edilir. Oxumaq istəyənlər həmin tarix kitablarına müraciət edə bilərlər. Bizim məqsədimiz isə bu illərdə erməni tayfası ilə müsəlmanlar arasında baş vermiş əhvalatları (iqtisəş və qırğınları) bəyan etməkdir. Elə ki rus dövləti Qafqaz məmləkətinə hakim oldu, hər yerde sakitlik yarandı. Heç bir milletin bir-biri ilə işi yox idi. Hər kəs öz işi ilə məşğul idi və hər millet öz qanunu ilə məbədlərində ibadət edirdilər. Heç bir millet bir-birinə hücum etmirdi. Xüsusən, ermənilərlə müsəlmanlar arasında çox vaxt məhəbbət və dostluq olub, bir-biri ilə alış-veriş edirdilər. Xanlıqlar zamanında ermənilər və müsəlmanlar arasında belə məhribənlilik var idi. Hətta İbrahim xan erməni məliklərindən Məlik Şahnəzərin qızı Hurizad xanımı özüne kəbinli arvad etmişdi. Həmin Hurizad xanımın Böyük məscidin həyətində hal-hazırda vaqviyyatı var. Əfsuslar olsun ki, erməni tayfasının indi təbəeti dəyişib. Zahirən batinləri ilə bir deyil. Zahirən özlərinə dost kimi göstərsələr də, batinləri ədavetlidir. Özləri də görürək, ermənilərin üstüne. Ermənilər tamam dükəndən çıxıb qaçırlar. Kimisi dükəni bağladı, kimisi bir qapısını örtdü, kimisi də buna fürsət tapmayıb ayaqyalın üz qoydular qaçməgə. Bir para uzaq-qoşen müsəlmanlar qaçan ermənilərin bir parasını evlərinə

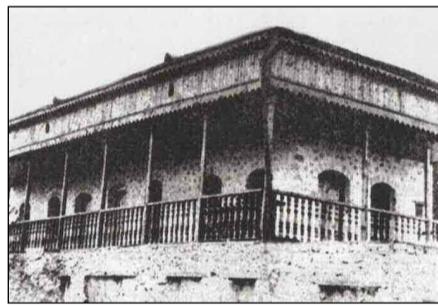
qondaqsaz İsaballı adlı bir erməni başqa ermənilərlə birlidə müsəlmanların şəbeh gətirməyini təqdim edərək istehza edərlərmiş. Müsəlmanlar hadisədən xəbərdar olan saat dükən-bazarı bağlayıb Xan bağına getdilər və şəhərin hakimi Cəfərqulu xanı Qalaya getirdilər. Şəhərdə böyük bir qoşğa üz verdi. Böyük-kicik hamı hakim tərəfə üz qoydular. Bu haldan çox qorxuya düşmüş hakim nə qədər istədi ki, müsəlmanları sakitləşdirsin, mümkün olmadı. Axır, bir bəhanə ilə aradan çıxıb evinə getdi. İqtisəş get-gedə şiddətlənirdi. Onun qarşısını almaq üçün Şuşakənddə olan digər şəhər hakimi Ala bəyi getirdilər. Ala bəy atlı meydana daxil olan kimi xalq onu araya aldı. Mirhadi adlı bir seyid irəli gəlib Ala bəyi çəkib atdan yerə saldı və vurub baş-gözünü yaradı. Xalq üz qoydu ermənilərin üstüne. Ermənilər tamam dükəndən çıxıb qaçırlar. Kimisi dükəni bağladı, kimisi bir qapısını örtdü, kimisi də buna fürsət tapmayıb ayaqyalın üz qoydular qaçməgə. Bir para uzaq-qoşen müsəlmanlar qaçan ermənilərin bir parasını evlərinə



sonra əyləşdilər. Hava soyuq olduğuna görə bir az qyunun kənarında oturub qızındıqdan sonra xurcunlarında

Hicri 1321-ci (miladi 1903) il tarixində müsəlman kəndindən olan Məhəmməd və Salman adlı iki qardaş öz yüzbaşılılarına etiraz əlaməti olaraq qaçıb meşənin içində kömür yandıran Aleksan adlı dağlı bir ermənin yanına

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında Kürd Xalqının rolü



bəndəyi-həqir Nəvvab Mir Möhsünün ana babası mərhum Əmiraslan bəy də iştirak etdi. Birdən xana xəbər verdilər ki, rus qoşunu sənin üstünə gelir, Xan qalxıb neçə dəfə təkrarən dedi:

— Ey kafir, ey kafir...

Dərhal əmirlər atlılarından birisi bir gülələ atıb əsgərin birini öldürdü. Bu zaman rus əsgərləri dərhal birlidə onların üzərinə atəş açıdlar. Gullələrin bir neçəsi İbrahim xana dəydi və kürsüdən yıldı. Xanın övrətüşağı tökülb onun bədənini qucaqlayıb ağlaşmağa başladılar. Atılan gullələrdən neçəsi onlara, əyanlara və nökerlərə dəydi. Qalanlar isə hərə bir şey götürüb, müxtəlif tərəflərə qaçırlar. Əmiraslan bəy dərhal mərhumə Gövhər ağanı və qızıl qəlyanı götürüb qaçırdı. Mezlum xanın ev əhlisi və uşaqlarından salamat qalanlarını onun adamları götürüb qırğından xilas etdilər. Əmiraslan bəy isə Gövhər ağanı möhkəm və təhlükəsiz bir yerdə gizlədi. Sonra isə gelib bir az yemek əldə edib, Gövhər ağaya gətirdi. Gövhər ağa gözü yaşılı istər-istəməz bir neçə loxma yedi. Əmiraslan bəy Gövhər ağanı birtəhər sakitləşdirib, sonra öz evinə gətirdi.

Digər tərəfdən İbrahim xan öldürdükdən sonra onun atlı dəstələri de dağıilib hərəsi bir tərəfə getdi. Hadisə yerindən uzaqlaşan xan atılıları Nabatxan deyilən yerdə Əbülfət ağanın qoşununa rast gəldilər. Əbülfət ağa gördü ki, bir neçə atlı sürətli hərəkət edirlər. O, nökerlərinə buyurdu ki, o atılıları qaytarıb, onun həzuruna getirsinlər. Atılılar İbrahim xanın başına gələn əhvalatı eşitcək hönkür-hönkür ağladıdan sonra qoşunla ordan geri, İran'a qayıdı ki, şahdan yeni fərman sadir ola.

Xülasə, bu əhvalat ətraflı şək-

təbiətlərinin bu cür ədavəti olmasından həmisi zərər çəkirər.

BAĞIRQAN DAĞI

Bu halda bir neçə gəlmə erməni tayfasının törətdiyi əhvalatlardan yazmaq lazımdır. Əvvəla, mərhum İbrahim xanın hökmənliliyi zamanında Pənahabad, yəni Şuşa qalasının şərq tərəfində Bağırqan dağı deyilən yerdə bir uca qaya vardı. Həmin dağda öz təbəələri ilə Avan Koxa adlı bir erməni yaşayırı. Avan Koxa öz təbəələrinə buyurmuşdu ki, harda əllərinə müsəlman düşsə, tutub onun həzuruna getirsinlər. Avan Koxanın əmriyle tutulmuş müsəlmani çilpaqlayıb üzü üstə yerə yıldırılar. Sonra onun arxasının dərisində dörd barmaq enində bıçaqla boynundan qom ətinəcən iki tərəfdən xətt çəkdirər və dərinin ucunu aşağı əydirilmiş ağacın qüvvəli bir budağına bənd edib budağı buraxırdılar. Ağacın budağı qüvvətli yuxarı qalxanda o yazıq müsəlmanın dərisi boynuna qədər soyuları və onun bağırtısı o dağa düşərdi. Bu əhvalatı görünən və eşidən də bağıri qan olardı. Buna görə də həmin qayaya «Bağırqan dağı» adı vermişdilər.

QƏDİM DƏ ERMƏNI-MÜSƏLMAN DAVASI

1260-ci (miladi 1844) il tarixdə



gəldilər. Həmin iki qardaş ermənilə hal-əhval etdikdən sonra əyləşdilər. Hava soyuq olduğuna görə bir az qyunun kənarında oturub qızındıqdan sonra xurcunlarında olan yeməyin hamısını çıxarıb, yarısını erməniyə verdilər, qalanını isə özləri yedilər.

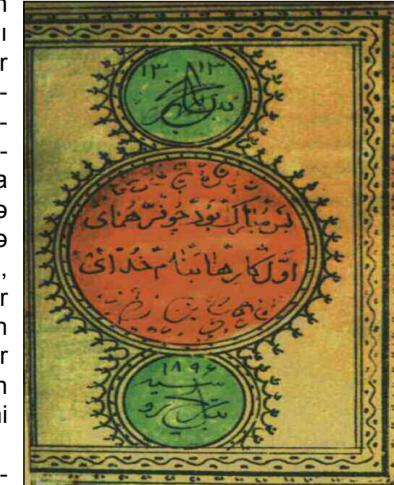
Əhvalatdan xəber tutan bu iki cavanın ata-anası hər gün yemək və çörək getirib həmin kömürxanada onlara verirdilər. Bu əhvalat bir neçə gün belə davam etdi. Yenə bir gün onlara dadlı yeməklər getirdilər. Cavanlar yeməyi yarıya bölüb, yarısını erməniyə verib, yarısını özləri yeyib, isti vura-vura yuxuya getdilər. O mələn erməni özündən savayı, qabaqcadan daha iki erməni gətirib orda gizlətmışdı. Elə ki cavanlar yatdı, ermənilərin hər üçü durub əllərində balta yavaş-yavaş gəlib, o biçarələrin başlarını iki para etdilər. Cavanlar birçə dəfə çığırib canlarını tapşırıdalar. Sonra o mələn ermənilər o biçarələri üryan edib, paltarlarını və ciblərini soyub, bədənlərini kömür quyusuna atıb yandırdılar.

Yene bu günlərdə Əftəli kəndinin müsəlmanlarından iki nəfər şəxsi Ballıca kəndinin erməniləri hile ilə tutub öldürmiş və meyidlərini yandırmışlar.

Hicri 1321-ci il (miladi 1903) tarixdə rus-yapon mühəribəsi zamanı bir qarabağlı erməni yapon dövlətinə dəyəri bir milyon yarım manat olan bir gəmi peşkəş etdi. Bu zaman rus dövlətinin başı mühəribəye qarışdırılmışa görə ermənilərdən çağırılmış əsgərlər dövlətə xəyanət edərək dəstədə silahları ilə bərabər, Osmanlı və İran dövlətlərinə qaçırlar. Qərəz, öz məzəhəblərinin qaydası ilə andlarına yalan çıxıb müxtəlif xəyanətlər edirdilər.

Ardı var

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman



Xudu Məmmədovun vəfatından 35-il ötür

Azərbaycanın elm və ictimai-siyasi xadimi, professor, AMEA-nın müxbir üzvü, Geologiya-mineraloziya elmləri doktoru Xudu Məmmədovun ölümündən 35-il ötür.



"Uşaqlara vətəni sevməyi öyrətmək lazımdır. Siz onlara vətəni tanıdırın, özləri sevəcəklər." Bu sözlərin müəllifi Azərbaycanın elm və ictimai-siyasi xadimi, professor, AMEA-nın müxbir üzvü, Geologiya-mineraloziya elmləri doktoru Xudu Məmmədova məxsusdur.

Böyük alimdən gətirdiyimiz sitatdan da görünür ki, o təkcə elmlə yox, ideologiya ilə də məşgül olurdu..

Yaddaşlarda böyük alim kimi qalan Xudu Məmmədovu bir daha xatırlayaq:

Məmmədov Xudu Surxay oğlu 14 dekabr 1927-ci ildə Qarabağda – Ağdamın Mərzili kəndində dünyaya göz açıb. Atası Surxay kişi tanınmış ziyanlılarımızdan biri olub. Lenin-qrad Tikinti Akademiyasını bitirmişdi. Anası Yaxşı xanım evdar qadın idi. Ailədə üç övlad olublar : Xudu, Oqtay və Məhbub.

Mərzilidə 7 illik məktəbi bitirdikdən sonra yeniyetmə Xudu rayon mərkəzindəki orta məktəbdə təhsil alır.

1946-cı ildə O, Azərbaycan Dövlət Universitetinin geologiya-coğrafiya fakültəsinə daxil olur. Ali təhsilini başa vurandıqdan sonra Azərbaycan EA-nın Kimya İnstitutunda əmək fəaliyyətinə başlayır. Çox keçmir ki, O, dəqiq elmlər üzrə nəinki respublikamızda, keçmiş ittifaq məkanında ən istedadlı tədqiqatçı kimi tanınır. Kəşfləri, ixtiraları, samballı elmi məqalələri maraqla qarşılanır, müəllifinə şöhrət gətirir, nüfuz qazandırır.

Dünyanın elm nəhəngi ingilis Con Bernal 1953-cü ildə Moskvada keçirilən elmi konfransda öz "dahi tələbəsi" haqda guya söz tapa bilməyən rus akademikinin fikrinə belə qüvvət verib: "Bizdəki və sizdəki "pensioner" kristalloqrafların həll edə bilmədiklərini sizin 25 yaşlı "pioneer" tələbəniz – cənab Xudu Məmmədov həll etmişdir!"

Beleliklə, Xudu Məmmədov 25 yaşında böyük alim titulu verdilər.

Böyük əl-Biruni, Şopenhayer, Kristli, Lomonosov, Fersman, Qubkin və digər qüdrətli dünya mineraloloqlarının öhdəsindən gələ bilmədikləri ağır bir işin altına girərək kristalların iç quruluşlarının kəşfini gerçəkləşdirən də məhz Xudu Məmmədov oldu.

Xudu Məmmədovun kristalloqrafiyadakı böyük kəşfindən sonra Sovet İttifaqında süni almaz, yaqtı, rubin, zümrüt, füruzə, yaşma, sürmə və digər qiymətli daşlar alınmasıyla ölkəyə milyardlarla gəlir gətirilmişdi. Buna görə də nəhəng alimə kimya üzrə Nobel mükafatına təqdimati haqqında söz-söhbət gəzməyə başladı.

Təəssüf ki,...?

15 oktyabr 1988-ci ildə Bakı şəhərində əbədi olaraq gözlərini yumdu.

TAMAH VƏ SƏBR

(poema)

Görkəmli alim, böyük mütəfəkkir, həyatda idealim, dahi insan, Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyi ideyasının daşıyıcısı

"Ömür məhz yadda qalan günlərin sayı ilə ölçülür." -Sözlərinin müəllifi

XUDU MƏMMƏDOV

səxsiyyətine ithaf edirəm

Proloq

Gecə sakit Ay da var,
Rəbbimin diqqəti var.
Səma təmiz buludlar,
Hərdən kölgə salırlar.
Çox uzaqdır uledüzələr,
Göz boyda kainat var.
Haqqın öz isməti var,
Bəxtin nə qüdrəti var?
Vətən adlı xəstəyəm,
Qarabağa dəstəyəm.
Gül-bülbül sevdasına
Ən incə həvəsdəyəm.
Gülə könül verəndən
Qalmışam indi naçar.
Hər zərin qiyməti var,
Bəxtin nə qüdrəti var?
Səbr -dözüm ha deyil,
Bezmək -hələ iş deyil.
Çözmək -nəticə deyil,
Bacarıqdır qazançım,
Dağ yoludur inancım.
Keçəcəyim körpü dar,
Dünyanın cənnəti var,
Bəxtin nə qüdrəti var?
Tamah qılınc sayılsı,
Səbr mərhəmət deyil.
Ustad memar tapılsa,
Divar hörən yad deyil,
Sorğu sual, cavab da,
Dörd səmavi kitab da.
Rəbbimin hikməti var,
Bəxtin nə qüdrəti var?

**I hissə
HÖKMDARIN YUXUSU**

Rəvayətə görə bir şah var imiş,
Vəzir, vəkilləri çox eşidərmış.
Ancaq qocalsa da, dolsa da yaşa,
Düşünüb iş görər, uymaz fərraşa.
Deyirlər şah bir gün göstəriş verir,
Sözünü hamiya bəyan eyleyir.
Əyanlar yiğisir, vəzir də gəlir,
Şah taxta əyləşib, belə söyləyir:
"Bu gecə yuxuya getmişdim şirin,
Mənə sual oldu mənalı, dərin.
Sordu bir ağsaqqal, nurani kişi,
Ayırd edirsəm yaxşını, pisil?
Cavabin bilmədim, möhlət istədim,
Tam gözdən itincə onu izlədim.
Ayılıb oturdum, baxdım doyunca,
Göz qırpa bilmədim səhər olunca".

**II hissə
BAŞ VƏZİRİN TAMAHİ**

Deyirlər, şahların çətin anında,
Ağılli vəzirlər məsləhət verir.
İndi hökmədarın dar məqamında,
Görek qoca vəzir nələr söyləyir:
"Dünyada insana ən yaxşı istək,
Böyük bir ölkədə şahlıq eyləmək.
Bir deyil, istərem min ola varın,
Direyi qızıldan olan sarayı.
Zalim sərkərdələr yiğasan elə,
Ölkələr əlindən zinhara gələ.
Kef üçün xanımlar, bir də ziyaflət,
Bir güllü baxçada xoş istirahət;
Çərvəz mayesi ceyran südündən,
Kölgəlik ağappaq quş lələyindən;
Gündüzələr səninlə olsa da hamı,
Gecələr gözəllər yandıra şamı.
Bütün əyalətdə işi əzəldən,

Tapşır, cavabını soruş vəzirdən.

Düzü, çox çətindir pisி söyləmək,
Şahın qarşısında hər gün əyləmk".
Şah bunu eşitcək durdu, az qala
İstədi vəziri zindana sala.

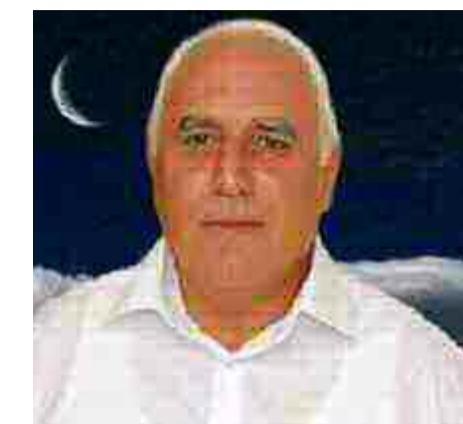
Əyanlar baş əyib, söz istədilər,
Saraya yiğisan, vəzir, vəkillər:
"Səbr edin, ey böyük şahların şahı,
Ölüm son məqamdır, acidır ahı.
Qırq gün möhlət verin, əger tapmasa,
Vəzir öz qanıyla yusun günahı."

**III hissə
ŞAHİN MƏRHƏMƏTİ**

Şah səbrini basdı, şərtini kəsdi,
Söylədi: "Bilməsən, zindan əbəsdi.
Onda dar ağacı qurduracağam,
Ya da ki, boynunu vurduracağam".
Vəzir tərk eylədi sarayı həmən,
Saydı günlərini həmin o gündən.
Libasın dəyişdi, geydi çuxasın,
Bircə gün istədi artıq yaşasın.
Gəzdi əyaləti, bir neçə diyar,
Gördü, zəhmətinə bölənlər də var.
Öyrəndi ki, hamı şahdan razıdır,
Ancaq, vəzirlərdən xalq narazıdır.
Otuz doqquz günü, aylı gecəni,
Vəzir dincəlmədi, gəzdi ölkəni.
Ayrıla bilmirdi o, qəm-qüssədən,
Get-gedə taqətdən düşürdü bədən.
Bütün əyalətin dərdi-sərinin,
Danışa bilmirdi bir kəlməsini.
Fəqət qəlbindəki o, öz dərdinin,
Bölüşə bilmirdi bir cümləsini.
Ürək çırpındı, göz qaralırdı,
Toran qarışındı, axşam düşürdü.
Elə bil həyatla vidalaşındı,
Hava soyuyurdu, o, üşüyürdü.
Bir isti komaya istədi getsin,
Kiməsə qəlbində olanı desin.
Ehtiyac duyurdu səhbət eylesin,
Bütün olanları açıb söyləsin.
Vəzir düşünürdü harda qalmağı,
Axır qərar verdi yolda durmağı.
Səssiz titrəyirdi onun dodağı,
Bəlkə biri edər Allah qonağı?
Sanki, təbiətdə bütün qanunlar,
Biri o birinə uyğun olurlar.
Gör necə demisələr ulu babalar:
"Qaçan da, qovan da, Allahı anar".

**IV hissə
MÜDRİK QOCANIN QONAĞI**

Bu anda bir cütçü gəlirdi çöldən,
Bütün gün işləyib düşmüsədə əldən.
Səxavəti olan bu müdrik qoca,
Çox yollar keçmişdi kamil olunca.
Cütçü qaraltıya çatıb dayandı,
Gördü bu dayanan yad bir adamdı.
Soruşdu: "Ay oğul, yoxsa çobansan,
Bəs sürü hardadır, nə axtarırsan?"
Vəzir cavab verdi: "Bəndəyəm ki, mən,
Kaş, çoban olaydım elə əzəldən.
Yuxarıda Allah, aşağıda sən.
Bəlkə bir gecəlik, qonaq edəsən?"
Vəzirin qolundan tutub astaca,
"Mən səni anladım", - söylədi qoca.
"Sən ki, Allah adın çəkdi, ay oğul,
Qonaq Allahındır, hörməti uca..."
Qoca "gedək", -deyib sözü bitirdi,
Səhbət edə - edə evə çatıldılar.
Çıraqı yandırdı, odun gətirdi,
Buxarı yerində ocaq çatıldılar.
Qoca tezce alıb dəsdəməzini,
Qıldı bir kənarda şam namazını.
Ocağın üstünə çaydanı qoyub,
Bir çaylı - çörəkli süfrə açıldılar.
Allahın verdiyi nazi-nemətdən,
Yedilər, içdilər, səhbət açıldılar.
Qoca danışsa da olub-keçəndən,



Ədalət Bədirxanlı

Sözün arasında soruşdu birdən:
"Halın pərişandır, çox kədərlisən,
Danış ki, kədəri böle biləsən.
Nə varsa aç, danış, gizlətmə məndən,
Sən Allah qonağı, bəs özün kimsən?"
Edam həyəcanın yaşayan vəzir,
Sorğu suallarla tamam barişdi.
Qəmli gözlərində sel dolu nəzir,
Olub keçənlərləri bir-bir danışdı:
"Mən şahlar şahının baş vəziriymə,
Verilən fərmani gərək mən çözəm.
Şahın yuxusunda gördüklerinin,
Cavabin tapmaqda tamam acizəm".
Vəzir olanları danışdı başdan,
Qoca da dini dəri, lap axıracan.
Şahın baş vəzirə tapşırığından,
Bir hikmet yarandı bu əhvalatdan.

**V hissə
YUXUNUN HİKMƏTİ**

Qoca söylədi ki, narahat olma,
Dinlə, dediyimi yaddan çıxartma.
Hər an etimadı çalış qazan ki,
Divanda başda ol, ayaqda qalma.
Səbrin hikmətini hesab et uca,
Bir Allahın səbri çoxdur, bolluca.
Bu kəlmə Allahın adıdır, oğull!
Hər işi əvvəlcə düşün doyuncu.
Tamah-pis əməldir, çəkilən ahdir,
Tamah-insanlara bil ki, günahdır.
Tamah-canlıların qanını soran,
Şeytan xislətinin amalındadır.
Vəzir barmağını dişlədi birdən,
Əyilib qocanın öpdü əlinən.
Çox məna anladı etdiyi səhvən,
Yaşardı gözləri onun sevincdən.
Səhbəti qisaldıb, sonra yatdlar,
Səhər sübhə yaxın tez oyandılar.
Atlanıb gəldilər şah sarayına,
Şahın məclisinə mehman oldular.

**VI hissə
SUAL-CAVAB MƏQAMİ**

Şəhərdə hər yerə elan vuruldu,
Toplandı əyanlar, divan quruldu.
Şah taxta əyləşdi, vəzir ayaqda,
Suallar yenidən bir- bir soruldu.
Vəzir təzim edib, söylədi: "Həmən,
Günahım böyükdür, ey hökmü verən.
Şeytan xislətidir, tamahdır ki, mən,
İstədim şah olum, siz sağ olarkən.
Allahın buyruğu hər an gözəldir,
Səbrin hikməti var, yol gələcəkdir.
Mənə verdiyiniz hökmü-qərərin,
Bəlkə də icrası dəyişəcəkdir"...

Epi洛q

Düşünüb, daşındı, söylədi Padşah:
"Sənin günahından qoy keçsin Allah!
Qüdrət sahibidir böyük Yaradan,
Çalış nəfsə uyma bir də heç zaman!
Bəlli dir, ölkədə bu gün mən şaham,
Mən də sənin kimi bir yaranmışam.
Can verib, can alan yalnız Allahdır,
Mən bircə qarışqa yarat-mamışam!"...

Son...

22.12.1988

HEYDƏR ƏLİYEV 101 ANIM GÜNÜ XÜSUSİ BURAXILIS

ULU ÖNDƏR HƏR ZAMAN BİZİMLƏDİR

Nə qədər ki, müstəqil Azərbaycan dövləti var, Azərbaycan xalqı var, Ümummilli lider, Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev də ürəklərdə yaşayacaqdır!

Unudulmaz xatirələr

Her bir insan arzu edər ki, dahi, möhtərəm və mötəbər dövlət rəhbərləri ilə görüşsün. Belə fürsətlərdən biri də mənə qismət oldu. Və mənə dünya siyasətçilərinin öndərləri sırasında olan Ümummilli Lider, Böyük Öndər, müdrik insan, dövlət rəhbəri Heydər Əliyev cənabları ilə görüşmək nəsib oldu. O gün mənim həyatımın ən xoş günlərdən biri idi. O günü mən hər zaman xoş xatirələr kimi anıram və yeri düşəndə o görüş barədə dostlara fəxrələ danışıram.

-1992-ci ilin dekabr ayı idi. Hər yerdə hərc-mərcilik hökm süründü. Cəbhədə itaətsizlik, özbaşinalıq yaranmış, günü-gündən torpaqlarımız əldən gedir, şəhidlərimizin sayı artırdı. Azərbaycan yas içində idi. Ölkəmizin hər yerində yasxana nalar qurulmuşdu.

Hər gün cəbhədən xoşagelməz xəbərlər gelirdi. Heç kim heç kimin ərizəsini oxumaq istəmirdi. Demək olar ki, ölkə idarə olunmurdu.

O zaman faşist Səddam Hüseyn zülmündən qaçıb Araz çayını keçərək Naxçıvana pənah gətirən və hakimiyətdə olan sərişdəsiz cəbhəçilərin əlinə düşən bir qrup kurd və türkman qaçqınlarının həbs olunduğunu eşitdim, hansı ki, əksəriyyəti qadın-uşaq, yaşları yetmiş haqlamış qocalar və ona qədər orta yaşılı kişilər idilər. Hətta həmin günlərdə bir qadın iki qız övladı dünyaya gətirmişdi, birinin adını Azərbaycan, digərinin adını isə Kürdistan qoymuşdular. O vaxtkı səbatsız dövlət rəhbərlərinin ucbatından, Naxçıvan sərhədçiləri onları saxlamış və 6 aya qədər həbs etmişdilər.

Havalaların çox soyuq olmasına baxmayaraq, biz Naxçıvan MR-na getdik. Ora gecə saatlarında çatdıq, məsələ ilə bağlı Milli Məclisin sədri Heydər Əliyev cənablarına müraciət etdik, onunla görüşmək istədiyimizi bildirdik. Vasif Talibov cənabları, Heydər Əliyev cənablarının bizi qəbul edəcəyini bildirdi.

Gecə saat 24.00 idi. Qarabağ məsələsi barədə kiminləsə telefonla söhbət edirdi. Qapı yarıcaq olduğundan hərdən qulağımiza

Qarabağla bağlı sözlər çatıldı.

Bizi içəri dəvət etdilər. Naxçıvan Kurd Mədəniyyət Mərkəzinin sədri Nizami Aliyevlə qapını döydük, içəri daxil olduk. Naxçıvanda heç bir yerdə elektrik işığı olmadığından

məz.“ Səhərisi günü bizi Naxçıvan MTN-nə dəvət etdilər. Axşam saat səkkizə qədər bizi sorğuladılar. MTN-nin əməkdaşları günorta yeməyinə getsələr də biz yeməksiz qaldıq. Axşam saat səkkizdə MTN-



otaqda neft lampası yanındı, otaq yarıqaranlıq idi, sol tərəfdə neft sobasının istisi hiss olunurdu. İş otağının baş tərəfində dəyirmi masa var idi. Heydər Əliyev cənabları, masanın arkasında əyləşmişdi. Biz içəriyə daxil olanda o, yerində qalxbı bize tərəf gəldi. Bizimlə bir-bir görüşüb xoşgəldiniz dedi və qolumuzdan tutaraq masaya tərəf apardı. Bizi oturtduqdan sonra, özü keçib kresloya əyləşdi. Üç saata qədər bizimlə çox sakit, səmimi söhbət etdi. Mavi gözlərində müdriklik, sonsuz mərhəmət görünürdü. Bizi diqqətlə dinlədi, işimizlə bağlı məlumat alandan sonra, tapşırıqlar verdi və dedi: “Qaçqınlarla görüşün, əgər onlar bu qış Naxçıvanda qalmaq istəyirlərsə, biz onları kəndlərdə yerləşdirə bilərik, qaçqınlarla görüşdən sonra vaxt tapıb mənim yanına gələrsiniz”.

Sonra Bəylər müəllimə tapşırıdı ki, gecdi, maşın olmaz, qonaqları aparın. Biz nə qədər təkid etsək də o, razi olmadı.

O, böyük insanın hər işə belə diqqətlə yanaşması məni valeh etdi. Öz-özümə düşünürdüm; görəsən onda işə belə maraqlı, həvəs hardandır. “Heç bir dövlət məmuru gecənin bu vaxtına qədər qalıb işlə-

nin iki əməkdaşı ilə birlikdə qaçqınların saxlandığı hərbi hissəyə getdi. Hərbi hissənin həyəti işq olmadığından zil qaranlıq idi. Bir azdan da dəhlizə keçdi. Dəhliz qaranlıq olsa da dəhlizin sonunda zəif lampa işığı görüñürdü. Geniş bir otağa keçdi, bizi Şahmurad, Şahmərdan və bizi dindirən MTN-nin əməkdaşlarından biri və tanımadığım daha bir neçə mülki geyimli adamlar qarşılıdı. Yenə sorğu suallar başladı, sonda o qərara gəldilər ki, qaçqınlarla kurd dilində danışmayaq. Araclarında olan türkmanlar kurd dilini də bilirdilər, onların vasitəsi ilə öyrəndik ki, onlar tranzit bir ölkə kimi Azərbaycandan Rusiya, oradan da Avropaya getmək isteyirlər.

Qaçqınların istəklərini öyrəndikdən sonra “qonaqlı” otağa gəldik və qaçqınların istəklərini onlara bildirdik. MTN-nin əməkdaşlarından biri mənə tapşırıdı ki, Bakıya qayıdanda nazirliyə gedim. Səhərisi günü, qaçqınların problemləri ilə bağlı, Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev cənablarına məlumat vermək üçün yenidən onunla görüşməyə getdik, işin bütün incəlikləri ilə maraqlandı, soruşdu və bizə dedi: “Siz gedin, mən münasib yoldaşlara tapşırıram, onları azadlığa buraxıb, yola salarlar”. Səhərisi qaçqınlar

həqiqətən hissə-hissə Bakıya gəndərildilər və oradan da Moskvaya yola salındılar. O, ölməz insanla görüşdüğüm üçün özümü xoşbəxt sayıram. Yuxarıda qeyd etdiyim ki mi o dövrlərdə Azərbaycanda böyük hərc-mərciliklər baş alıb gedirdi. Bunu gören xalq, xalqımızın dahi oğlu, əzəli və əbədi Milli Liderimiz Heydər Əliyev cənablarını Bakıya dəvət etdi. Heydər Əliyev yenidən hakimiyyətə gəldi və tariximizi, dinimizi, dilimizi, mənəviyyatımızı, parçalanmaq üzrə olan Vətənimizi bizə qaytardı. O, Azərbaycan xalqını, Azərbaycan dövlətini məhv olmaqdan, dünya xəritəsində silinməkdən birdəfəlik xilas etdi. Ölkəmizdə yaşayan milli azlıqlar Heydər Əliyevi, onun apardığı dünyəvi siyasetini böyük məhəbbətlə sevirlər və dəstəkləyirlər. Bu sevgi, bu məhəbbət xalqımızın ürəyində əbədi qalacaq.

Cünki xalqımız və ölkəmiz üçün tale yüklü anlarda düşmənlərimiz etnik azlıq amilindən istifadə etmək isteyirdilər. Azərbaycan xalqının ayrılmaz hissəsi olan azsaylı xalqları fəlakət qarşısında idilər. Məhz Heydər Əliyev onları bu fəlakətdə xilas etdi. Xalqımız onun xidmətlərini heç vaxt unutmayıacaq, daim Heydər Əliyevin siyasetini dəstəkləyib və dəstəkləyəcək. Biz Heydər Əliyevin ideyalarının həyata keçməsi üçün ömrümüzün sonuna kimi çalışacaq və onun ideyalarını yaşatmaq üçün möhtərəm prezidentimiz İlham Heydər oğlu Əliyev cənablarına möhkəm dəstək olacaq. O, ölümü ilə xalqlarımızı birləşdirdi və onun məzarı millətimizin ziyanətgahına çevrildi. Bu gün Ulu Öndərimizin anim gündə minlərlə insan axını onun məzarını ziyarət etmək üçün sübh çağından əllərində gülgüçək güllü-gülüstana dönmüş Fəxri Xiyabana axın edir, Milli Liderimizi anırlar. “Günəşdən nur doğar”, deyiblər. Doğrudan da bu gün xalqımız Heydər Əliyevdən doğan nurun, İlham Heydər oğlu Əliyevin etrafında birləşərək Öndərimizdən miras qalan Vətənimiz Azərbaycanı inamlı addimlarla qabaqlı ölkələr sırasına aparırlar. O, hər zaman, hər an bizimlədir, cünki onun xalqımıza bəxş etdiyi tükənməz sərvətlər hər yerdədir. Xalqımızı azadlığa çıxaran, ona xoşbəxt gələcək bəxş edən, Ümummilli liderimizə Uca Tannan dan rəhmət diləyirik.

Tahir Süleyman

HEYDƏR ƏLİYEV 101 — ANIM GÜNÜ — XÜSUSİ BURAXILIŞ

ÖMRÜNÜ-GÜNÜNÜ XALQINA HƏSR EDƏN DAHİ İNSAN



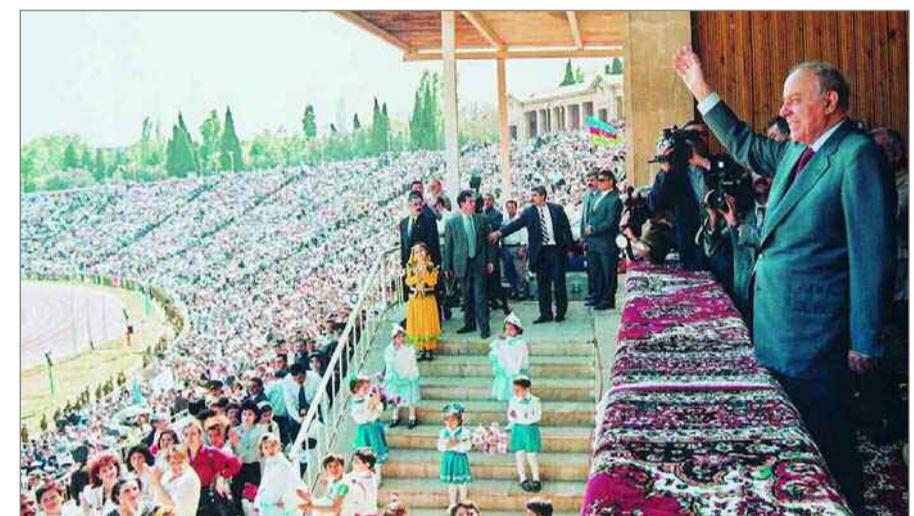
1993-2003-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olmuş Heydər Əlirza oğlu Əliyev 1923-cü ildə Naxçıvanda anadan olub. 1939-cu ildə Pedagoji texnikumu, 1957-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsinə bitirib. 1941-1944-cü illərdə Naxçıvan MSSR-də SSRİ-nin Daxili Məsələlər Üzrə Milli Komissarlığında, 1944-cü ilin mayında isə Dövlət Təhlükəsizlik Orqanlarında çalışmağa başlayıb. 1964-cü ildə Heydər Əliyev Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədr müavini, 1967-ci ildən isə Komitənin sədrini təyin

olmaqla qiyamçıların təzyiqi altında Bakını tərk edərkən Heydər Əliyev paytaxta gəlir və Azərbaycan Ali Sovetinin sədri seçi-

nidən hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra ölkədə sabitlik, əmin-amanlıq yaradıb, qanunsuz silahlı qruplaşmaların fəaliyyəti-

daşında daima yaşayacaq!

**Yeni
Azərbaycanın
qurucusu**
İstər Sovet haki-



Dahi şəxsiyyətin keşməkeşli ömür yolu

edilib. 1969-cu ilin iyul ayından Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin I katibi seçilib.

1982-1987-ci illərdə SSR Nazirlər Soveti sədrinin I müavini vəzifəsinə yüksəlib, eyni vaxtda, 1986-ci ildən SSRİ Nazirlər Soveti Sosial-Inkişaf Bürosunun sədri olub. 8-11-ci çağırışlarda SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilib.

1987-ci ildə təqaüdə çıxsa da, 3 il-dən sonra yenidən siyasetə qayıdır. 1990-ci ilin yanvarında Bakıda qanlı hadisələr dövründə Heydər Əliyev Azərbaycan SSR-nin Moskavadakı nümayəndəliyinə gələrək Qorbaçov siyasetinə qarşı kəskin çıxış edir. 1991-ci ilin iyulunda isə Heydər Əliyev Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası sıralarından çıxır.

Vətənə qayidian Heydər Əliyev 1991-ci ildə Naxçıvan MR-nın Ali Məclisinin sədri seçilir. 1993-cü ilin yayında Azərbaycanın Prezidenti Əbülfəz Elçibəy başda Sürət Hüseynov

lir və bir neçə gün sonra Ali Sovetin qərarı ilə Prezidentin səlahiyyətləri ona verilir. Həmin ilin ok-

nə son qoyub. Ermənistən-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə nizamlanması və cəbhədə atəş-

miyyəti illərində, is-tərsə də müstəqillik dövründə Heydər Əliyev Azərbaycanın inkişafı namine əlin-

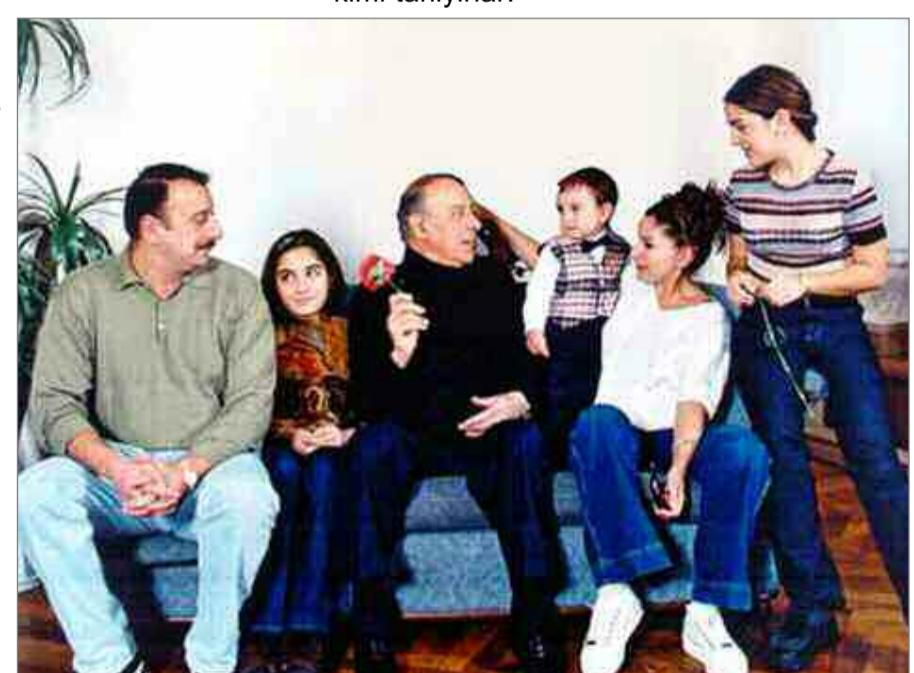


tyabrında isə Prezident seçilir.

Dövlətə başçılıq edən Heydər Əliyev Qarabağda müharıbəni dayandırır, "Ösrin müqaviləsi"ni imzalayır, 1998-ci ildə isə yenidən Prezi-

kəsin elan olunması dövrünün başlanması onun adıyla bağlıdır. Avropada Qərbin diplomatik dairələrinde onu sabitliyin qarantı və yeni iqtisadi islahatların aparıcısı kimi tanıyırlar.

dən gələni əsirgəmeyib. Xüsusiələ də son on ilde Azərbaycanda dövlət quruculuğu sahəsində onun rolu müstəsnadır. Heydər Əliyev respublikamızın ilk prezidenti olmasa



dent seçiləndən sonra "Ösrin tikintisi" - Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəmərinin tikintisinin təşəbbüskarı olur. 2003-cü ilin Prezident seçimlərində isə son anda İlham Əliyevin xeyrinə nəməzədiyi geri götürür. Heydər Əliyev müstəqillik dövründə ye-

Heydər Əliyev bütün ömrünü Azərbaycan xalqının xoşbəxt gələcəyinin qurulmasına həsr edib.

Azərbaycan tarixinin təxminən 34 illik bütöv bir dövrü onun adı ilə bağlaşdır.

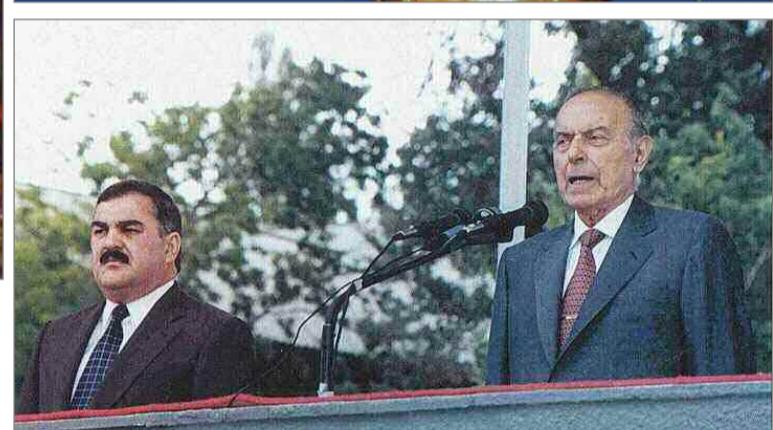
Heydər Əliyevin işqli xatirəsi Azərbaycan xalqının yad-

da, onun dövlətçiliyimizin möhkəmlənməsi, bir növ yenidən qurulması istiqamətində göstərdiyi səylər əvəzedilməzdir. Təsadüfi deyil ki, onun adının qarşısına artırılan və ən çox istifadə edilən ifadələrdən biri də "Yeni Azərbaycanın qurucusu" sözləridir.



HEYDƏR ƏLİYEV 101 — ANIM GÜNÜ — XÜSUSİ BURAXILIŞ

ÖMRÜNÜ-GÜNÜNÜ XALQINA HƏSR EDƏN DAHİ İNSAN



Dahi şəxsiyyətin keşməkeşli ömür yolu

90-ci illerin evvəllərində SSRİnin məngənəsinən yenice çıxan və özünün ilkin müstəqilliyindən 71 il aralı qalan Azərbaycanın dövlətçiliyinin restavrasiyasına öndərlik edə biləcək və böyük təcrübəyə malik bir insana olan ehtiyac özünü açıq şəkildə bürüzə verirdi. Sovetlər İttifaqı son anlarını yaşasa da, onun məkrili rəhbərləri müstəqilliye can atan respublikaların qarşısına müxtəlif əngellər çıxarmağa cəhd göstəridilər. İstər Ermənistən azərbaycanlılarının deportasiyası, istərsə də, 20 Yanvar faciəsi bu əngellərin təzahürü idi. Lakin bütün bunlara



bütövlüyüne xələ getirməyə çalışan və mərkəzə tabe olmaqdən boyun qaçıran bir qrup qüvvəni zərərsizləşdirdi. Daha sonra müxtəlif səpgili islahatlar həyata keçirməklə böyük quruculuq işlərini davam etdi.

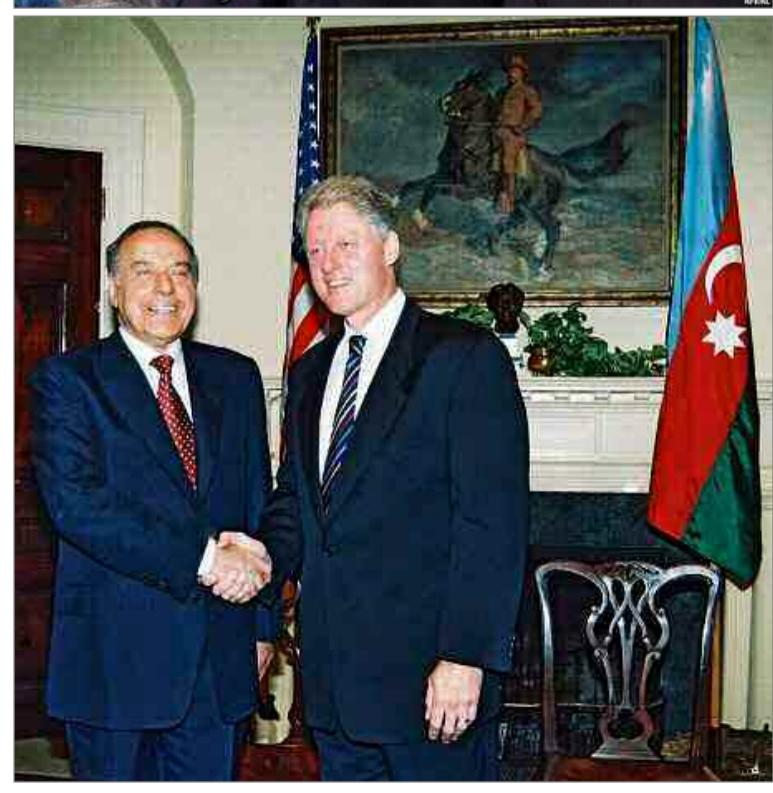
Heydər Əliyevin onilliklərə söykənən təcrübəsi və uzaqgörənliyi iqtisadiyyat, milli siyaset, mədəniyyət və digər sahələrin yeni məzmunda formalasdırılmasına xüsusi kömək göstərdi. Onun məqsəd-yönlü səyləri nəticəsində yeni Azərbaycan quruldu, Sovet Azərbaycanından tamamilə fərqlənən yeni məzmunlu Azərbaycan çiçəklənməyə başladı. Heydər Əliyev dövlətçiliyin təməllərini sarsılmazlığını ele təmin etdi ki, bu gün hər bir sıravi Azərbaycan vətəndaşı bu sistemin uzun müddət yaşayacağına inanır.

Hər şeydən əvvəl, o, daxildə Azərbaycanın

qilliyi qorumaq onu əldə etməkdən daha çətin idi.

Bu mənada dövlət strukturlarının möhkəmləndirilməsi xüsuslu əhəmiyyət kəsb edirdi. Heydər Əliyev məhz bu məqamda

Naxçıvandan Bakıya rəsmən dəvət edildi. O andan etibarən Azərbaycanın dövlət quruculuğu sahəsində canlanma müşahidə olunmağa başladı. Hər şeydən əvvəl, o,



Kurd İmperatorluqları

Qutilerin varlığı çox qədimlərə uzanır. Bu günə qədər bilinən ilk Quti imperatoru Emnatum miladdan əvvəl 3100-cü illərdə yaşamışdır.

Lağas kralı Adadnari hələ miladdan əvvəl 2400-cü illərdə Karda xalqından söz etmişdir. Eyni fikri Ur (Our) kralı Kmil Sin də Kurde torapqlarından bəhs edərək təsdiqləmişdir. Hittit kralı I Şuppilulita m. ə 1370-ci ilde Qurde xalqından söz açmışdır. Daha sonralar Assur kitabələrində Kardaka yayasından və Kurtie – Kurti xalqından bəhs olunmuşdur.

Assur kralı Tukulti İnor, Qutilərə «Kürdi» deyirdi (Bax: İhsan Nuri Paşa, səh-33).

Milladdan 900 il əvvəl yaşamış Assur kralı Adalnirari Kusi, Kuti, Subari orduları ilə vuruşduğunu qeyd edir. Bu kral öz kitabələrində Qutiləri «Kürdi» deyə adlandırbı.

Kurd xalqının tarixini inceleyərkən araşdırmaçlarının müxtəlif dəyərli əsərlərindən istifadə etdikləri İhsan Nuri Paşa bu haqda belə demişdir:

- Kurd əsilli olan Khaldi (Xaldi), Araratı, Subari, Nauri, Mitanni, Muşki və Kassit dövlətlərinin Qutilərdən ayrıldığını, yəni hamisinin kökünün qutilərə dayandığını göstərən əsərlər var. Bunlardan biri m. ə 1280-1261-ci illərdə yaşamış Asur kralı I Salamanasar krallığından qalan kitablarında bunu yazır: «Bir ulduz kimi parlayan Quti xalqı yalnız çoxluğu ilə deyil, əzm, şiddet, dehşət və yixiciliqləri ilə tanınmaqdadır. Düşməncilikləri mənə də qarşı sürüb getdi».

Kurd Quti dövlətinin dağılmasından təxminən 1000 il sonra yaşamış Assur kralı Salmanasar, beləcə Quti qollarından gələn və öz yerine çatan yeni kurd xalqlarının və onların dövlətlərinin qutilərin soyu və övladları olaraq tanıtmaqdadır. Onlar üçün min illik bir zaman fasiləsindən sonra da yenə quti sözlərini işləməkdədir.

Etdiyi müharibələrdən sonra kral Salmanasar bunları yazımışdır: «Ararat sərhədindən Tur Abidinə qədər bir ölkə içinde Quti qanı su kimi axıdıldı, lakin məglub olmalıdılar».

... Yuxarıda adları çəkilən coğrafi terminlərin yerləşdiyi bölgelərdə bu gün de kurd xalqı yaşamaqdadır. Tarixi Babil ölkəsini fəth etmək ilk dəfə qutilərə nəsib olmuşdur. Quti dövləti parçalandığında, onların qollarından biri olan Kassitlərin parlaq və güclü dövrləri 725-ci ilə çatan bir məmələkətin təməlini Babilde saldırlar. Kurd xalqının məşələsini Subarilər, Mitanilər, Khaldilər, Muşki və Nayri dövlətləri vasitəsilə Med imperatorluğuna qədər daşıyıb gətirdilər.

Qutilerin kurd xalqının atası olduqlarıni isbat etmək üçün «Ön Asiya və Mesopotomiya» tarixini inceleyən və araşdırılan elm və tarixçi amilləri də bu həqiqəti araşdırımlarında dilə getirmişlər. Bunun isbatı olaraq Pensilvaniya Universitetinin professorlarından Speizer «Mesopotomianın kökəni» adlı əsərində kurdlerin qutilerle Zagros hulubləri ilə eyni irqdən olduğunu yazır (B. Nikitin, cild I. səh 91. Diponot).

Osmalı tarixçilərindən Əhməd Rəfik «Ümumi tarix» adlı əsərində və onunla birlikdə Əmin Zəki də «Kurd tarixi» adlı əsərində müxtəlif fakt və sübütlərlə eyni fikri təsdiqləmişlər (Ehsan Nuri Paşa, səh 38-40).

Tanınmış tarixçi Mucerson qutilərdən gələn Naviri xalqının hakimiyyətinin sonunda Kurti deyilərək adlandırıldıqlarını göstərməkdədir ki, bu da qutilerin kurd-

rin ataları olduqlarını sübut edir. Hətta doktor Kontinov da miladdan 4000 min əvvəl Mesopotomiya və Zagros dağlarının yerləşən xalqların Quti və Kusi (Kassit) deyə adlandırdıqları və ari irqdən olduğunu, Kurd xalqının bu torpaqlardan enib gəldiyini vurgulayır. İstər Mucersonun, istərsə də doktor Kontinovun dediklərini təsdiq etmək üçün «Kurd ədəbiyyatı tarixi» əsərini göstərmək istərdik (II hissəyə bax).

- Şərqşunas Draver «Kürdlər və Kurd tarixi» kitabında qutilərin və kardaların kurd xalqının ataları olduğunu yazır. Digər bir şərqşunas Rayks da eyni fikirdədir (I. N. P. səh. 173). Kurd xalqının qədimliyi və kürdlerin antik dövrən gelən bir xalq olduğunu türk alimleri tərefindən yazılmış «İslam ensiklopediyası» əsərinin 1089-cu səhifəsində bunlar qeyd edilmişdir. Milladdan təqribən 2000 il əvvəl II Sumer dövrünə aid daş yazısında, Thureau-Danquin (Revue d'Assirologie, v-99, VI, 67) bir Kardaka adına təsadüf edilir. Bu ölkə Driverin Van gölünün cənubunda göstərdiyi Su tayfasının yanında idi. Milladdan sonra 1071-ci ildə Malazgirddən Anadoluya girmiş türk xalqi ilə kurd xalqının heç bir qohumluğu-

və təqribən 175 illik bir yaşam sürən Büyük Kurd Mittani imperatorluğudur.

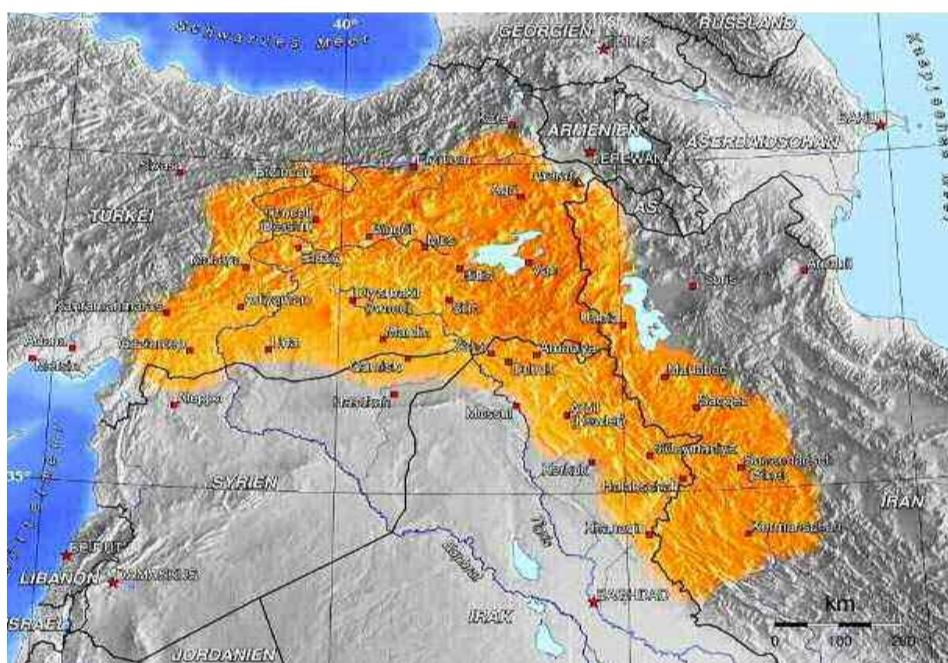
Kurd Kassit – Kussi imperatorluğu

Kurd Kassit - Kussi dövləti haqqında məlumat verərən bu haqda da qabaqcədan bildirmək istəyirik ki, bu dövlətə Cəmşidin adı verilmişdir. Hətta Firdovsinin «Şahnamə» əsəri də Kassit - Kussi dövlətini kinayə ilə Cəmşidin milləti hesab edir.

Quti imperatorluğunun dağılmasından sonra quti xalqının yaratdığı bu dövlət siyasi hakimiyyətini m. ə 1891-1171-ci illərdə sürdürmüştür. Qərb tarixçiləri isə bu hakimiyyətin sonunu 1160-ci il olaraq göstərir (Maurice Meumao, «Le Monte antique» əsəri, Paris 1976. Səh-160).

Kurd sivilizasiyası bu dönmədə insanlığa böyük mənfiət verdi. Sənət, mədəniyyət, ədəbiyyat, el sənətləri, heykəltəraşlıq, rəsm və ev əşyalarının formalasdırılmasında Kurd Kussi dövləti, Mitani dövləti ilə birlikdə çağdaşları Hititlər, Asurlar və fironların idarəciliyində olan Misir ölkəsinə böyük ölçülərdə təsir etmişdir.

Tarixi araşdırmaçlarda və Iraq Kürdüstənindəki arxeoloji qazıntılar zamanı əldə edilən kurd milli kalaritine uyğun olunan şahanə heykəllər 1984-cü



nun olmadığını Milli Təlim Nazirliyi tərefindən nəşr edilmiş ensiklopediyada öz əksini tapmışdır. Adı bilinən Quti krallarından Losirab, Şərlək, İks, Huş, Anri, Danzir, Trikan ən başlıca krallardandırlar. Bunlardan Şərlək Firdovsinin «Şahnamə» əsərində Siyamən, İkş, Huşaya isə Huşeng adlandırılmışlar.

Babil dövlətinin süqtundan sonra, sadəcə 125 il 40 günlük Babil hökmənliliyi zamanı həmsərhəd olan Quti krallarının sayı 14 olduğunu I. N. Paşanın adı keçən əsərində öyrənirik. Bazıl Nikitin də qutilərin Sarqon xənadanlığına son verdiklərini və eyni dövlətin milladdan önce 2496-ci ilə qədər hökmənliliğinin sürdürüyü yazır (B. Nikitin «Kürdlər» cild I, səh-31).

Özü Quti soyundan olan Louqal Oton (Louqan kralı) Erur kralı olaraq Quti kralı Trikanini məglub etdi. Quti xalqı bu məglubiyətdən sonra bəyliliklərə bölündü. Bu dağınıqlıq içindən Bitlis bölgəsindəki qutilər Kardaka adını aldılar. Bəxtiyarı dağlarındakı və etrafındakılar müstəqillik qazandılar. Ancaq tarixi baxıma görə, qutilərdən sonra bu ölkə xalqını yetişdirdiyi və tarixə damgasını vuran iki yeni türk dövləti meydana gəldi. Bunların parlaq və görkəmli döneni 725 il sürən kurd Kussi – Kassit dövləti ilə bu dövlətin yaşama müddətinin ortalarında yer alan

ildə Bağdad Milli Muzeyinə qoyulub. Yenə Kurd Kassit imperatorluğuna aid adlı – sanlı «Sinus səhnəsi» adlı daş üzərində yonularaq gerçəkləşdirilmiş əsər Parisin «Laubre» muzeyini bəzəməkdədir. Belə nümunələrdən yüzlərə saymaq olar.

Beləliklə, güclü Firon hakimiyyətindən geridə qalmayan, böyük bir tarixi zənginliye malik olan Kurd Kassit dövləti siyasi, iqtisadi, elcə də elm sahəsində irəli getmələrini göstərən dəlillərlə sübut etməkdədir.

Ölkələr arasında əlaqələr qurulur, məktublar yazılır, elçilər təyin edilirdi. Xüsüsile firon ölkəsi Misirle Kurd Kassit dövləti arasında idxlatal və ixracat, kredit və ya mübadilə yolu ilə yardımalar şəklinde təşkil olunurdu. Bu dövlətdə barış və sülh müqavilələri imzalanırdı. Beləliklə, tarixin bildiyi ən qədim zamanlardan günümüze qədər dövlət quruluşu ilə, dövlətlərənəsi dənisişlərin hüquqi təmələri Kassit – Kussi imperatorluğunda rast gəlinir (Bu haqda geniş məlumat almaq üçün bax: Mauric Muleau «Len Monte Antique». Səh-161).

İdarəetmə sistemində yeni bir qayda yaradılmışdır. Tapınaqlardan dini ayınlərə yanaşı sənət, mədəniyyət və ədəbi əsərlər də sərgilənməkdə idi. Kurd xalqı bu adətlərinin günümüze qədər də davam

etdirməkdədir. Bu dövlətin idarəetmə, hüquqi, toplumsal və mədəni qurumlarının o zamanda ən irəli bir düzəndə olması bir təsadüf deyil. Çünkü, Kassitlər m. ə 1530-cu ilde ulu babaları qutilər kimi Babil (Babilos) tamam işgal etdilər.

Qəbin qədim dövr tarixçilərinin bildirdiklərinə görə, Kurd dövlətinin rəhbərləri möglubiyyətə uğratıldıqları Babilon ölkəsinə məxsus olan uyqarlığada sahib oldular. Məlum olduğu kimi, daha əvvəller də bu ərazilərdə Hammurapinin yaratdığı monarxiya hakimiyyəti mövcud idi. Babil uyqarlığına öz damgasını vuran bu kral Assurları, Esəhnunna və Mari krallıqlarını məglub edərək miladdan əvvəl 1695-ci ildə ölkəsinin sərhədlərini bir xeyli genişləndirdi. Həm Hammurapi (m.ə 1729-1686), həm də sələfi kral Şamsu Iliona (m.ə 1686-1648) ölkədə hüquqi dövlət qurmuşdular. Ölkədə sağlam idarəetmə üsulu vardı. Maliyyəçilər (Tacirlər təşkilatının rehberləri), hakimlər və vilayət valili mərkəzdəki büroya bağlı idilər. Dövlətin amirləri Vali və Bələdiyyə sədrləri kimi vəzifələr də yazılı əmrlərin heyata keçirilib keçirmədiyi diqqətlə izləyir. Siyasi və iqtisadi yaşamı tək özü idarə edirdi.

Hammurapinin hüquq kodu çox məşhurdur. İnsanlıq tarixində bilinən ən qədim qanunu qoymaq yalnız ona nəsib olmuşdur. Bu kodak (kod) araşdırıldıqda bu ölkədə kralın xalqın atası və qoruyucusu olub, güclü ilahi varlıqlardan (Tanrılarından) aldığı görüruk:

- Tanrıların diqqəti və sevgisi olan mən Hammurapi ölkədə ədaleti yaşıtmamaq, ziyankarları və qatilləri məhv etmək, xalqının üstündə günəş kimi doğaraq dünyani aydınlatmaq üçün Tanrı Manrunun vəzifələndirdiyi bir çoban olaraq idarə etdiyim xalqıma heç bir zaman zülm etmədim və tənbəl olmadım. Mənim yaxşılıqsevər kölgəm ölkəmdəki bütün şəhərlərin üzərine yayıldı. Sumer və Akkad ölkəsi insanların da bağırma basdım. Onları sülh içinde idarə etdim. Mənim mövcudluğum onları da qorudum. Güclü olanın zəif məhv etmeməsi üçün, yetimlərə və dullara haqlarını qorumaq üçün ölkədə ən yaxşı ədalət quraraq, bunları qoruyacaq qanunları bildirmək üçün bu lövhəyə dəyərli sözlərimi yazdım. Adil bir kral olaraq mənim varlığım öündə ilsak edirəm (Hammurapi qanunları – ön söz. Səh-160).

Beləliklə, Kurd Kassit dövləti Babil feth edib öz ərazisine qatdığı zaman bu ölkə üzerinde sosial – iqtisadi, idarəetmə və mədəni bir vaxtda inkişaf edən xəzinə vardi. Kassitlər də Babil almadan önce böyük bir dövlətin təmsilçiləri idilər. Qaldığı, Hammurapi monarxiyasının da Kassitlərin atası olan Quti ölkəsindən eyni bir biçimdə miras olaraq bir çox şeylərin dövr almasına, bu da alımlar tərəfindən təsdiq edilməkdədir.

Quti və Hurrilər dövründə atı daşımıza və çəkmə vasitəsi kimi ilk dəfə insanlıq Kassitlər zamanında minik heyvanı kimi də istifadə etmişlər.

Bu tapıntıdan həm bir yerden başqa yere tez getmək məqsədi üçün, həm də müharibələrdə hərbi vasitə kimi də yaralanırdılar. Digər tərəfdən də Neolit vaxtından ən önemli şəkildə rast gəldiyimiz və tarixçilərin təxminiñən görə, hələ palçıqkən üst-üstə qoyularaq inşa edilən kərpic ilk dəfə Kassit dövlətində içiñə saman qarışdırıb gündə qurudulmaqla inşaatda istifadə edilmişdir. Aradan 3500 il keçməsinə baxmayaraq, kərpic Ön Asyanın inşaatında ən başlıca vasitədir.

Araşdırıcı: Tahir Süleyman

XX əsrde erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Qərbi Azərbaycanda kürdlərə qarşı törədilən deportasiya, repressiya və terror aktlarından bəhs etməzdən once həmin regionda kürdlərin məskunlaşma areali və demografik vəziyyətləri barədə məlumat verməyə ehtiyac vardır.

Qərbi Azərbaycan ərazisində yaşayış əhalinin milli tərkibi haqqında ilk münəssəl məlumatı İrəvan xanlığının rus qoşunları tərefindən işğalından sonra rus tarixçi-statisti Ivan Şopen tərefindən 1829-1832-ci illərdə aparılan kameral siyahıyaalmanın nəticələrindən əldə etmek olar. İ.Şopenin verdiyi məlumata görə, işğaldan sonra keçmiş İrəvan xanlığının ərazisində 6435 nəfər şəhər, 3.978 nəfər sünni, 324 nəfər yezdi kurd yaşamışdır.

İrəvan xanlığının işğalından sonra Alagöz (Ələyəz) dağının etəyindəki bir sıra boşalmış türk kəndlərində də Türkiyədən gələn yezdi kürdlər məskunlaşmışdır. Yezdi kürdlər 1839-cu ildə Mirek, Quruboğaz, Carcarçı, Çobangərəkməz kəndlərində, sonralar isə Pəmbək, Qundaxsaz, Büyük Camışlı, Kiçik Camışlı və Korbulaq kəndlərində yerleşmişdir. Nəhayət, yezdi kürdləri 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsindən sonra Türkiyə ərazisindən gələrək Bağdad Dolu-Taxt və Kiçik Cəngi kəndlərində yerleşmişdir. Sonralar Ermənistən rəsmi dairələri tərefindən adları dəyişdirilən, lakin əsasən yezdi kürdlərinin yaşadıqları kəndləri əhatə edən Araqats (Ələyəz) rayonu təşkil edilmişdi.

1886-ci ildə keçirilən ailəhesabı siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında 670.405 nəfər yaşamışdır ki, onlardan 251.327 nəfəri azərbaycanlılar, 36.478 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. Azərbaycanlılar ümumi əhalinin 37,5 faizini, kürdlər isə 5,44 faizini təşkil etmişdir.

1890-ci illərdə Türkiyədə baş qaldıran erməni üsyənlərinin yatırımlasından sonra təqribən 400 min erməni Rusiyaya köç etmiş, onların da xeyli hissəsi İrəvan quberniyasının ərazisində məskunlaşmış və nəticədə quberniya ərazisində ermənilərin xüsusi çekisi sünü surətdə yüksəlmüşdi. 1897-ci il Ümumrusiya siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında yaşayan 829.556 nəfər əhalinin 313.176 nəfərini azərbaycanlılar, 49.389 nəfərini kürdlər təşkil edirdi. Kürdlərin də 35.675 nəfərini müsəlman kürdlər, 13.714 nəfərini isə yezdi və erməni-qırıqorian dinini qəbul etmiş kürdlər təşkil edirdi. Ümumiyyətlə, XIX əsrin sonlarında müsəlman və yezdi kürdlər indiki Ermənistən ərazisinin 34 kəndində yaşayırlılar.

Türkiyədən gələn yüz minlərlə erməniləri daimi məskunlaşdırmaq üçün 1905-1906-ci illərdə erməni silahlı dəstələri kütlevi qırğınlara törətmüşdilər. Təkcə həmin illərdə İrəvan quberniyası ərazisində 150-yə yaxın türk-müsəlman yaşayış məntəqəsi viran edilmiş, əhalisi qırğınlara məruz qoyulmuş və evlərindən didərgin salınmış, həmin kəndlərin əksəriyyətində Türkiyədən gələn ermənilər məskunlaşdırılmışdı.

1915-1916-ci illərdə Türkiyə ərazisindən 300 minə yaxın erməni gələrək Cənubi Qafqazda məskunlaşmışdır. Həmin ermənilərin böyük bir qismi İrəvan quberniyasının ərazisində

cəmləşmişdi. 1917-ci il "Qafqaz təqvim" nə görə, 1916-ci ildə İrəvan quberniyasında yaşayan 1.120.242 nəfər əhalinin 373.582 nəfərini azərbaycanlılar, 59.132 nəfərini kürdlər, onlardan 36.508 nəfərini müsəlman kürdlər, 12.624 nəfərini isə yezdi kürdlər təşkil etmişdir.

1919-cu ilin iyun-avqust aylarında Ermənistən daşnak hökuməti Daxili İşlər Nazirliyinin qərarı ilə siyahıyaalma keçirilmişdir. Respublika ərazisində qeydə alınan 917.297 nəfər əhalidən 122.185 nəfərini müsəlmanlar, 48.672 nəfərini isə qeyri-müsəlmanlar təşkil etmişdi [5, s. 178]. Erməni müəllifi Zaven Qorqodyan yazır ki, daşnakların

müsəlman kürd ailələri kütlevi surətdə repressiyaya məruz qalmışdır. Minlərlə ailə Orta Asiyaya və Qazaxistana sürgün edilmişdir. Ümumiyyətlə, XX əsrin 30-cu illərində Ermənistəndən 50 mindən artıq azərbaycanlı və müsəlman kürdlər təşkil etmişdir.

1939-cu ildə keçirilən üçüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistəndə yaşayan 1.282.330 nəfər əhalinin 130.997 nəfərini azərbaycanlılar (10,2 faiz), 20.481 nəfərini kürdlər (1,6 faiz) təşkil etmişdir.

1947-ci il dekabrın 27-də SSRİ Nazirlər Sovetinin "Ermənistən SSR-dən kolxozçuların və digər azərbaycan-



"təmizləmə" siyaseti nəticəsində 1919-cu ildə 200 min nəfərdən artıq türk və kurd Ermənistəndən qovulmuşdur.

1922-ci ildə Sovet Ermənistənində keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri daşnakların hakimiyyəti dövründə həmin ərazidə türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilən soyqırımın miqyasını əyani şəkildə nümayiş etdirir. Belə ki, Ermənistəndə yaşayan 781.011 nəfər əhalinin 76.555 nəfərini Azərbaycan türkləri (9,8 faiz), 705 nəfərini (0,1 faiz) kürdlər təşkil etmişdir.

1926-ci ildə keçirilən ikinci Ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Sovet Ermənistənində 880.464 nəfər əhalisi yaşamışdır ki, onlardan 85.554 nəfəri azərbaycanlılar, 3.025 nəfəri müsəlman kürdlər, 12.237 nəfəri isə yezdi kürdlər olmuşdur [13, s. 4-8]. Faiz etibarilə azərbaycanlılar ümumi əhalinin 9,76 faizini, müsəlman kürdlər 0,4 faizini, yezdi kürdlər isə 1,4 faizini təşkil etmişdir.

1931-ci il siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistəndə yaşayan 1.050.633 nəfər əhalinin 106.768 nəfəri azərbaycanlılardan (10,1 faiz), 19.268 nəfəri (1,9 faiz) kürdlərdən ibarət olmuşdur.

1930-cu illərdə Ermənistəndə həyata keçirilən repressiyaların dalğasının fonunda azərbaycanlılar və müsəlman kürdlər daha ağır zərbe almışdır. Xalq düşmənlərini, trotskiçi-buxarınçı casusları ifşa etmək məqsədilə A.Mikoyan, N.Yeov və L.Beriya Ermenistana gəlmişdir. Moskvaya belə məlumat verilmişdi ki, Ermənistəndə Araz və Yuxarı Arpaçay çayları boyalarında yaşayan müsəlmanlar casusluq edir və guya elliklə Türkiyəyə keçmək fikrindədirler. Ona görə də 1937-ci ilin payızında və 1938-ci ilin yanında Ağbabə, Vedibasar, Zəngibasar, Qəmərli, Eçmiədzin, Hoktemberyan, Meğri rayonlarının Türkiyə və İranla həmsərhəd kəndlərində yaşayan azərbaycanlı və

İl əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qəbul etdiyi qərara əsasən, 100 min kolxoççu və digər azərbaycanlı əhalinin üç il ərzində Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi qərarlaşdırılmışdır. Lakin 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlı əhalisi bərabər, müsəlman kürdlər də Ermənistəndən deportasiya edilmişdir. Ona görə də 1939-cu ildən 1959-cu ilədək keçən 20 il müddətində Ermənistəndə yaşayan azərbaycanlı əhalinin və müsəlman kürdlərin sayı kəskin şəkildə azalmışdır. 1959-cu ildə keçirilən dördüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistəndə yaşayan 1.763.048 nəfər əhalinin 107.748 nəfərini azərbaycanlılar (6,1 faiz), 25.627 nəfərini kürdlər (1,5 faiz) təşkil etmişdir.

1970-ci ildə keçirilən beşinci ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistəndə yaşayan 2.491.873 nəfər əhalinin 148.189 nəfəri azərbaycanlılardan (5,9 faiz), 37.486 nəfəri kürdlərdən (1,5 faiz) ibarət olmuşdur.

1979-cu ildə keçirilən altıncı ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistəndə yaşayan 3.037.259 nəfər əhalinin 160.841 nəfərini azərbaycanlılar (5,3 faiz), 50.822 nəfərini kürdlər (1,7 faiz) təşkil etmişdir.

Sovet hakimiyyəti illərində Ermənistəndə müsəlman kürdlər əsasən Vedi (Ararat), Zəngibasar (Masis), Basarkeçər (Vardenis) rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırlılar. Ermənistəndə ayrıca müsəlman kürd kəndi yox idi. Azərbaycanlı kəndlərində yaşayan kürdlər əhalinin 10-15 faizindən çoxunu təşkil etmirdilər. Yezdi kürdlər isə əsasən Ələyəz (Araqats), Talin, Abaran, Hoktemberyan (Armavir), Artaşat, Dilican rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırlılar.

1988-ci ildə keçmiş SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı qərəzli

mövqeyində istifadə edən Ermənistən Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini anneksiya etməyə cəhd göstərməklə yanaşı, Ermənistən SSR Ali Soveti sessiyasının məxfi göstərişinə əsasən, 1988-ci il noyabrın 22-dən 28-dək olan müddət ərzində azərbaycanlılar yaşayış 22 rayonda 170 sırif və ermənilərlə qarşıq 94 yaşayış məskənləri boşaldılmış, nəticədə 200 mindən çox azərbaycanlı, 18 min müsəlman kürd, min nəfər russilli əhali Azərbaycana qovulmuşdur.

Ermənistən Ələyəz rayonunda doğulub böyüyen, İrəvan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirən, sonralar İrəvan radiosunun kürdçə verilişlə redaksiyasında və Ələyəz rayon komsomol komitəsinin katibi işleyən İşxan Aslanoviç Ankosi Ermənistən müstəqilliyə qovuşmasından sonra təzyiqlərə tab getirməyərək Ermənistəni türk etmək məcburiyyətində qalmış və 1993-cü ildən Krasnodarda yaşayır, "Midiya" Kurd Milli-Mədəni Muxtariyyətinin sədri, Kürdistan Milli Konqresinin üzvü kimi yezdi kürdlərin hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir. Onun atası Aslan Xudayan uzun müddət yezdi kürdlərin yaşadığı rayonlarda rəhbər vezifələrdə işləmiş, ermənilərin kürdlərə qarşı diskriminasiyasının canlı şahidi olmuşdu.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ öten əsrə 50-ci illərin sonu, 60-ci illərin əvvellərində Ermənistəndə millətçilik əhval-ruhiyyəsi ən yüksək həddə çatmışdır. Millətçilik daha çox Yakov Zarobyanın Ermənistən KP MK-nin birinci katibi olduğu dövrdə özünü bürüze vermişdir. Məhz Y.Zarobyanın açıq şəkildə dəstəyi sayesində Ermənistənda antikurd siyaseti yeridilmişdir. İşxan Ankosi yazır: "Biz kürdlər praktik olaraq hər gün, hər saat hakimiyyət dairələri tərefində xalqımıza qarşı yeridilen diskriminasiya siyasetini hiss edirdik". O, daha sonra qeyd edir ki, hələ XX əsrin 80-ci illərində Ermənistən rəhbərliyi kürdlərlə azərbaycanlılar arasında qarşıdurma yaratmaq siyaseti yeritmişdir. Bele ki, kürdlərin kəndlərindən olan təmsililəri Ermənistən KP MK-ya dəvət edilərək onlara "respublika ərazisində yaşayan bütün kürdlərin kompakt ərazidə yaşamları və həyvandarlıqla məşğul olmaları üçün" onların Amasiya rayonuna köcmələri təklif edilmişdi. Həmin vaxt Amasiya rayonunda yaşayan əhalinin 85 faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edirdi. İşxan Ankosi yazır ki, bununla Ermənistən rəhbərliyi kürdlərin əli ilə azərbaycanlıların Amasiya rayonundan sixşdırılıb çıxarılmasına nail olmaq və geləcəkdə müsəlman kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında yaratdıqları düşmənlikdən istifadə etmək məqsədi güdürdü. Məhz müsəlman kürdlərin Amasiya rayonuna köcməkdən intina etmələrindən sonra onları cəzalandırmaq üçün 1983-cü ildə Ermənistən hökuməti Ararat vadisində qoynuluğun qadağan edilməsi barədə qərar qəbul etmişdi.

Davamı səh. 8-də

Nazim MUSTAFA

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının şöbə müdürü, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

XX əsrde erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, represiya və terror aktları haqqında

Əvvəli səh. 7-də

Ermənistan hökuməti yezdi kürdlərinin əli ile Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlıları deportasiya etmək istəmişdi. Belə ki, Amasiya rayonu ərazisində Ələyəz rayonunun kürd kəndləri üçün yaylaq yerlerinin ayrılmamasını istəmişdilər. Bu məqsədlə yezdi kürd kəndlərinin temsilcilerinin iştirakı ilə Amasiya rayonunun dağ kəndlərinə baxış keçirilmişdi. Əslində, Ələyəz rayonunun özü yaylaq rayonu olub, dəniz səviyyəsinə görə Amasiya rayonu ilə eyni səviyyədə idi. Digər tərəfdən, onuz da otlaq sahəsinin qıtlığından əziyyət çəkən Amasiya rayonunun ərazisində Axuryan və Ani rayonlarının erməni kəndləri üçün çox-çox əvvəl yaylaq yerləri ayrılmışdı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlı əhalinin böyük əksəriyyəti mal-qarasını uzun sürən qış aylarından salamat çıxarmaq üçün qonşu erməni rayonlarının kəndlərindən ot almaq məcburiyyətində qalırdılar. Yezdi kürdləri Ermənistan hökumətinin əsl niyyətini başa düşüb, bu təklifdən imtina etmiş ve əhalisinin sıxlığına görə Amasiya rayonundan qat-qat seyrək olan və geniş otlaq sahələrinə malik qonşu Qukasyan rayonundan yaylaq yerlerinin ayrılmamasını istəmişdilər. Lakin Ermənistan rəhbərliyi buna razı olmamış və bu məsələ beləcə gündəlikdən çıxarılmışdı.

İşxan Ankosi yazar ki, hələ 1987-ci ildən Ermənistan KP MK-nın, Nazirlər Sovetinin, Ali Sovetin və güc strukturlarının bilavasitə örtüyü altında "Antikurd komitəsi" fəaliyyət göstərirdi. Bu qrupa İrəvanda yezdi kürdlərinin daha çox yaşadığı Myasnikyan rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Muradyan rəhbərlik edirdi. 1990-ci ildə ermənilərin antikurd kampanyası apogey həddine çatmış, kürdlər əleyhinə vərəqələr yayılmış, onların evləri yandırılmışdı. Bundan sonra İşxan Ankosinin iştirakı ilə 9 nəfərdən ibarət kürdlərin nümayəndələrini uzun təkidlərdən sonra Ermənistan KP MK-nın birinci katibi Vladimir Movsesyan qəbul etmişdi. Nümayəndə heyəti bir daha əmin olmuşdu ki, müəyyən antikurd qüvvələri mövcuddur və onların qarşısında konkret vəzifələr qoyulmuşdur. Ele həmin görüşdən ayrılan nümayəndə heyətini ermənilər Mərkəzi Komitənin qarşısındaca döymüşdülər. İşxan Ankosi yazar: "Hər şey aydın idi: əgər sağ qalmaq istəyirsənə, çamadanını götür, haydi vağzala doğru".

O, daha sonra qeyd edir ki, 1988-ci ildə Spitakda baş verən zəlzələdən iki gün sonra Araqats (Ələyəz) rayon partiya komitəsinin üçüncü katibi Valeri Tonoyan Camışlı kəndində yaşayan yezdi kürdlərinə demişdi ki, dekabrin 11-də erməni milletçiləri kürdlərə qarşı qırğınlardır. Təkcə Ələyəz rayonunda 11 yezdi kürd kəndi darmadağın ediləcəkdi. Bunun üçün yezdi və müsəlman kürdlərin yaşadıqları evlər və cinayətin konkret icraçıları əvvəlcədən müəyyən edilmiş, benzindəsiyan maşınları hazır vəziyyətə gətirilmişdi. Sadəcə olaraq, dekabrin 7-də baş verən zəlzələ nəticəsində ermənilərin növbəti

cinayətlərinin qarşısı alınmışdı.

1991-ci ildə kurd ziyanlarından ibarət bir qrup müsəlman və yezdi kürdü arasında Ermənistan rəhbərliyinin apardığı təfriqəciliq siyasetinə qarşı etirazlarını bildirmək üçün president Levon Ter-Petrosyanın qəbulunda olmuşdu. Kürd ziyanı Çerkəze Raş demişdi: "Məgər siz bir şərqsünas kimi bilmirsiniz ki, yezdilər digər kürdlərdən yalnız dini inanclarına görə fərqlənir və kürd xalqının bir parçasıdır? Sizin siyasetiniz kürdlərin müxtəlif konfessiyaları arasında nifaq yaratmağa yönəlib". Levon Ter-Petrosyan cavab vermişdi: "Biz erməni xalqının maraqlarından çıxış edirik".

Kürdlərə qarşı törədilən qətl və

dünya xalqlarına müraciət edərək qeyd edirdi ki, "qaniçən erməni hərbçiləri Vedi (Ararat) rayonunun yezdi kürdlər yaşayışlı Qaralar kəndində 50-dən çox dinc sakini qətlə yetirmişlər". Azerbaycan Kurd Mədəniyyət Mərkəzi ermənilərin təcavüzüne son qoymaq və yezdi kürdlərini məhv olmaqdan xilas etmək üçün dünya xalqlarını səslerini ucałtmaya çağırması.

Ermənistanda daşnakların hakimiyəti dövründə aparılan etnik təmizləmə siyaseti nəhayət, müasir Ermənistan hakimiyəti tərəfindən başa çatdırıldı. Erməni ümummilli hərəkatının 1994-cü ildə İrəvanda keçirilən mitinqlərindən birində Levon Ter-Petrosyan demişdi: "O şeyi ki biz 2-

heyata keçirilən diskriminasiya siyasəti Avropa Şurasının İraqçılık və irqi düzümsüzlüyə qarşı mübarizə komissiyasının hesabatlarında da öz əksini tapmışdır. Komissiyanın 13 fevral 2011-ci ildə dərc edilən hesabatında qeyd edilir ki, etnik azlıqlar olan yezdilərin torpağa mülkiyyət sənədi almaq, suvarma və otlaqlar problemləri mövcuddur. Həbelə, yerli hakimiyət, polis və ordu tərəfindən yezdi icmalarının hüquqlarının pozulması faktları aşkar edilmişdir.

Müsəlman kürdlərin Ermənistandan deportasiyası zamanı yezdi kürdlər, çox təessüf ki, erməni millətçi dairələrinin yanında yer almışdır.



qırğınların cəzasız qalması erməni millətçilərini yeni-yeni qırğınlara həvəsləndirirdi. 2006-cı il avqustun 17-də Kotayk vilayətinin Zovuni kəndində yaşayan yezdi kürdlərlə ermənilər arasında kütləvi dava baş vermişdi. Həmin vaxt 42 yaşında yezdi kürd Kərəm Avdalyan qətlə yetirilmişdi. Hadisə yerinə gələn Ermənistan Yezdiləri İttifaqının sədri Aziz Tamoyanın başına odlu silahı dayayaraq demisidilər ki, kürdlər rədd olub öz ölkələrinə getsinlər. Bu cinayəti Ermənistanın hüquq-mühafizə orqanları ört-basdır etmişdilər. 2006-ci il dekabrin 7-də K.Avdalyanın anası, arvadı və iki oğlu Ermənistan Prezidentinin iqamətgahı qarşısında özlərini yandırmışdır.

2009-cu il iyun ayının 3-də Abovyan rayonunda Məcid Hasoyan adında yezdi kürdün 6 nəfərlik ailə üzvünün hamisini erməni qonşuları qətlə yetirmişdilər. Hansı ki, həmin ailənin qətlə yetirilən ən kiçik üzvü Tengizin 13 yaşı var idi və ona daha çox işgəncə vermiş, venalarını doğramışdır. Üst-üstə Hasonan ailəsinin üzvlərinə 80 bıçaq zərbəsi vurmuşdular. Bundan sonra erməni qonşuları yezdilərin saxlaşdırıcıları pulları və qızılları oğurlamışdır.

Ararat (Vedi) rayonunun Qaralar kəndində 1988-ci ildək azərbaycanlılarla yanaşı, ermənilər, müsəlman və yezdi kürdləri birgə yaşayırdılar. Azərbaycanlılarla müsəlman kürdlər 1988-ci ildə Qaralardan deportasiya edilmişdilər. 1994-cü ilin iyul ayında ermənilər Qaralar kəndində yaşayan yezdi kürdlərə qarşı qırğınlardır. Bununla bağlı Azerbaycan Kurd Mədəniyyət Mərkəzi

3 il ərzində etdik, digərləri bunu 600-700 il ərzində edə bilməyiblər. Biz Ermənistən digər xalqlardan təmizlədik".

Erməni eksperti Karine Ter-Saakyanın verdiyi məlumatə görə, 2002-ci ildə Ermənistan parlamenti yezdilərin kürd olmaması barədə qətnamə qəbul etmişdir. Ermənistan hökumətindən dəstək alan həftəlik "Yezdixana" qəzeti kürdlərə qarşı yazılar dərc edir. İrəvan radiosunda bir saatlıq kürdçə verilişlərdə yezdilərin kürd olmadığı təhlili aparılır. 1992-2012-ci illərdə Ermənistanda yaşayan yezdilərin 30 faizi ölkəni tərk etmək məcburiyyətində qalmışdır. Məsələn, əger 1990-ci illərin əvvəllərində Ələyəzin Hakko kəndində 100-dən çox yezdi ailəsi yaşayırırsa, 2012-ci ildə burada 16 yezdi ailəsi qalmışdır. Bir çox yezdilər iqtisadi vəziyyətin ağırlığına tab gətirməyərək ərzaq və digər yardımalar almaq üçün xristianlığı qəbul etmək məcburiyyətində qalırlar. Məsələn, Ələyəz rayonunun Amre-Taza (keçmiş Karvansara, hazırda Saduns kəndi – N.M.) kəndində yaşayan yezdilərin təqribən 35 faizi xristian protestanta çevrilərək məcburiyyətində qalmışdır.

Rəsmi Ermənistan dairələrinin azərbay-canlılara və müsəlman kürdlərə qarşı apardıqları etnik təmizləmə siyaseti hazırda yezdi kürdlərə qarşı davam etdirilir. Bir zamanlar kürdlərin ermənilərlə birlikdə türklərə qarşı vuruşduqlarını yazan erməni tarixçiləri və siyasetçiləri bu gün kürdlərin ermənilərin soyqırımında iştirakçı olmaları barədə iddialarla çıxış edirlər.

Etnik azlıqlara qarşı Ermənistanda

Lakin çox keçmədi ki, yezdi kürdlər də eyni aqibəti yaşadılar. Bu gün diskriminasiyaya və kütləvi qırğınlara məruz qoyulan yezdi kürdlər Rusiyaya, Ukraynaya, Belorusa, Qərbi Avropa ölkələrinə, ABŞ-a, hətta Avstraliyaya üz tuturlar. Erməni vandalları kürdlərin qəbiristanlıqlarını buldozerlərlə yerlə yeksan edirlər.

2011-ci ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.018.854 nəfər əhalinin 35.308 nəfərini yezdilər, 11.911 nəfərini ruslar, 2.162 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. 1979-cu ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri ilə müqayisədə kürdlər artmaq əvəzinə 13.352 nəfər azalmışdır. Əslində, kurd ailələrində coxuşaqlılığın normal həyat tərzi olması nəzərə alınsa, 1979-cu ildən keçən 32 il ərzində, yəni 2011-ci ildə Ermənistanda yaşayan kürdlərin sayı azı iki dəfə artmışdır.

Ermənistən şəhərlərində yaşayan yezdi kürdləri əsasən şəhərin kommunal xidmət və yaşıllaşdırma sahələrində çalışırlar. Ermənilərin özlərinə rəva görmedikləri işlərdə çalışdırılan yezdilər diskriminasiyaya məruz qalırlar. Əgər 1989-cu ildə İrəvanda 7086 yezdi kürdün yaşadığı qeydə alınmışsa, 2011-ci ildə onların sayı 3268 nəfər idi. Şəhərlərdə yaşayan yezdilər öz evlərini dəyərdəməzənə satıb Rusyanın şəhərlərinə köçmək məcburiyyətində qalırlar. Tekce bu faktlar kürdlərin Ermənistanda nə dərəcədə diskriminasiyaya, deportasiyaya və terrora məruz qalmalarının əyani göstəricisidir.

Nazim MUSTAFA
Azerbaycan Respublikası
Prezidentinin İslər İdarəsinin Prezi-

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

(Əvvəli ötən sayımızda)

Məhz belə bir şəraitdə Kürdüstanın siyasi istiqamət Osmanlı hökumətinin xeyrinə olaraq döyişdi. Bir sırada kurd əmirləri daha Səfəvilər sarayına deyil, sultan sarayına meyl etdilər. Bu hadisədə həm osmanlılar, həm də kürdlərin arasındaki dini təssüb böyük rol oynadı.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz nəticəni Bidlisi öz əsərində belə yazır: «Qızılbaşların zülmündən cana gələn kurd əmirləri I Sultan Səlim xana tabe olmağa başladılar» (76, 252).

Osmanlı hökuməti mövcud şəraitdə dərhal istifadə etmək üçün Mövlana²⁴ İdrisi Bidlisini Kürdüstanə göndərdi və kurd əmirlərini sultan tərəfə cəlb etməyi ona tapşırıdı. Milliyətçə kurd olan Mövlana İdris öz dövrünü görə mükəmməl təhsil almış və vaxtı ilə Ağqoyunluların katibi olmuşdur. O, kurd əmirləri arasında böyük nüfuzlu malik idi. Buna görə də onun sultan xeyrinə apardığı təbliğat baş tutdu, bir də bəzi kurd əmirləri öz irsi əmirlik hüququnu saxlamaq üçün sultan hökumətinə tabe olmağa çox həvəs göstərildilər. Onlar belə hesab edirdilər ki, sultan hökuməti həmşəlik olaraq onların irsi əmirlik hüququnu təmin edəcəkdir. Bəzi tayfa başçıları öz əmirlik hüququnu həd-dindən artıq sevdikləri üçün sonralar da müstəqillik uğrunda gedən mübarizənin başçısı oldular (1530-1585-ci illərdə).

«Şərəfnamə»dəki məlumatata görə həmin dövrə 20 nəfərdən artıq kurd əmiri Mövlana İdrisin vasitəsilə I Sultan Səlim xana məktub göndərib, ona tabe olduqlarını bildirdilər (76, 416). Bundan başqa, sultan hökuməti bəzi kurd əmirlərinə pul və vəzifə vəd etməklə onları öz tərəfinə cəlb etdi. Kürdüstandakı bu hazırlıq işi başa çatdıqdan sonra I Sultan Səlim Səfəvilər hökuməti əleyhinə açıq mühərabəyə başladı. Bəzi tədqiqatçıların yazdırığına görə sultanın bu hərbi səfərinə 46 kurd əmiri öz silahlı qüvvəsi ilə iştirak etmişdir (89, 44).

I Sultan Səlim 1514-cü ildə Azərbaycan və Ermənistən üzərinə hücum edərək, Çaldırın çölündə I Şah İsmayılı məğlub etdi.

Bidlisi I Sultan Səlimin Azərbaycan və Ermənistənə olan bu yürüşünü kurd əmirlərinin xahişi ilə baş verdiyini qeyd edir (76, 416). Halbuki bu mühərabənin əsas səbəbinin dövrün iqtisadi-ictimai və siyasi ziddiyyətlərində axtarmaq lazımdır.

Çaldırın qələbəsindən sonra Kürdüstanда Sultanın nüfuzu daha da artı. Bidlisi yazır ki: «Çaldırın mühərabəsindən sonra Qızılbaşların nüfuzu Kürdüstanda zəiflədi. Kürdüstan və Diyarbəkir Osmanlı sultanlarının əlinə keçdi (76, 267). Çünkü Çaldırın mühərabəsindən sonra I Sultan Səlim əvvəlcə Kürdüstan məsələsini həll etmək qərarına gəldi. O, Azərbaycan səfərindən qayıdan zaman, Mövlana İdris Bidlisi kurd əmirləri adından sultana bildirdi ki, əmirlər öz irsi vilayətlərini Qızılbaşlardan geri almaq və əmirlər arasından bir nəşərin bəylərbəyi olmasına xahiş etdilər. Mövlana əlavə edərək göstərdi ki, «Kurd tayfaları bir-birinə itaət edən deyildirlər. Yaxşı olar ki, sultan öz adamlarından birini onların üzərində bəylərbəyi təyin etsin». «Şərəfnamə»dəki məlumatata görə sultan bu təklif ilə razılaşdı və Məhəmməd ağa Çavuşşəsini (Bıqlı Məhəmməd ağa adı ilə də məşhurdur) Diyarbəkir bəylərbəyi və Kürdüstan ordusunun baş komandanı təyin etdi (76, 417), sonra ona paşalıq ləğəbi verdi. Qazi Əhməd Çaldırın mühərabəsindən sonra Kürdüstanada davam edən vuruşmadan bəhs edərək yazır: «Bıqlı Çavuş adı ilə məşhur olan türkmən Mustovfi Diyarbəkiri almağa göndərilədi» (101, 247).

Beləliklə, XVI əsrin əvvəlində baş verən Osmanlı-İran mühərabəsi Kürdüstan torpağında davam etdi. Bu mühərabədə vaxtı ilə irsi əmirliyi əldən çıxan və yaxud Səfəvilər dövlətindən narazı olan kurd əmirləri daha fəal iştirak etdirdi. I Sultan Səlim Kürdüstan mühərabəsinin ümumi rəhbərliyini Məhəmməd paşa və Mövlana İdrisə tapşırıdı.

Sulaqzadə yazır ki: «Təbrizdən qayıdan zaman, sultanın mənzur-nəzərini cəlb edən və xanədanı Ali Osmanın xeyrəhali olan müvərrix Mövlana İdris Bidlisi... Əkrad ümərasını padşah ali nejada tabe etmək üçün Kürdüstan vilayətinə hərəkət etdi» (85, 378-379). Beləliklə, Çaldırın mühərabəsinin ardı Kürdüstanada davam edirdi.

«Kurd və Kürdüstan tarixi» adlı kitabın müəllifi Məhəmməd Əmin Zəki Diyarbəkir hakimi Xan Məhəmməd Ustaclunun Çaldırın mühərabəsindən sonra Diyarbə-

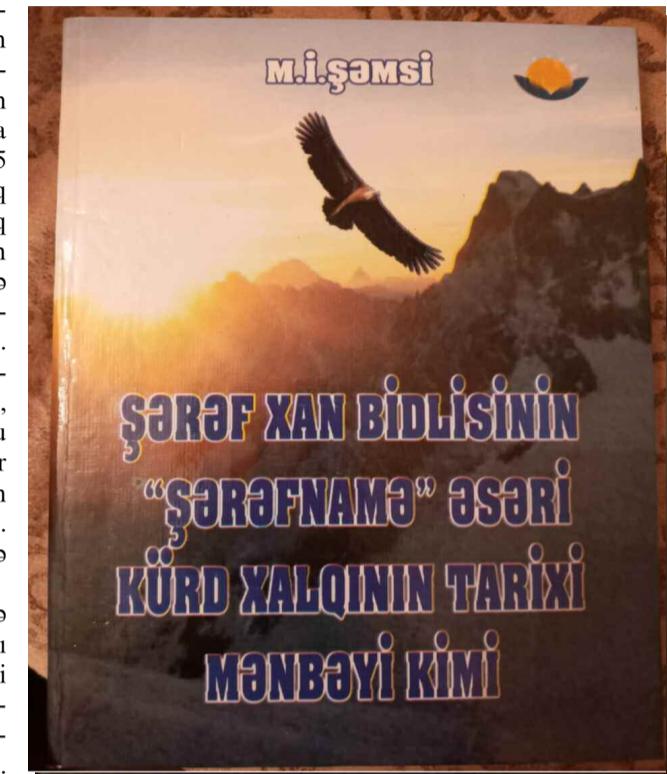
kir əyalətinə gəldiğini qeyd edir (111, 176). Lakin mənbələrdə göstərilir ki, «Xan Məhəmməd Ustaclu Çaldırın mühərabəsində həlak olduğu üçün 1514-cü ildə I Şah İsmayıyl Səfəvi onun qardaşı Qara xanı Diyarbəkir hakimi təyin edir və Kürdüstan mühərabəsində Qızılbaş ordusuna Qara xan başçı təyin olunur (85, 378). Qara xanın ixtiyarında 5 min nəfər Qızılbaş ordusu ilə Diyarbəkirə daxil olmaq istədikdə əhali ona mane oldu. Çünkü Diyarbəkir artıq Osmanlı hökumətinə tabe olmuşdu. Qara xan Mardin vilayətində özünü möhkəmləndirərək buradan düşmənə qarşı yürüşə başladı. Hər iki ordu arasında Üisibin yaxınlığında «Qoç hasarı» deyilən yerdə müharibə başlandı. Bidlisi qeyd edir ki: «həmin mühəribədə Ruzəki tayfasından Tac Əhməd, Qasım Əndəki, Mir Şahhüseyn Kisani, Mir Seyfəddin və Ömər Candar...öldürüldü» (76, 417). Bu vuruşmada kürdlərdən bir çoxunun yaralandığı və əsir alındığı da «Şərəfnamə»də qeyd edilmişdir. Kürdüstanın bir sıra vilayətlərində mühəribə siddətlə davam edirdi. Ərcis qalası bir ildən artıq Qızılbaşların mühasirəsində qaldı.

Tədqiqatçıların yazdırığına görə həmin məhəsirə zamanı 15 min nəfərdən çox kurd döyüşüsü və Osmanlı qoşunu məhv edilmişdi. Mardin qalasının müdafiəsi Süleyman xan Ustacluya (Qara xanın qardaşıdır) tapşırılmışdı. Mardin şəhəri dəfələrlə əldən-ələ keçdi, lakin Qızılbaşlar təslim olmadı və Kürdüstan mühəribəsi uzandı. Məhz ona görə də 1516-cı ildə I Sultan Səlim kurd vilayətlərini istila etmək üçün qəti tədbir gördü. O, Anadolu ordusuna başçılıq edən Şadi paşanı Mardinə və Trabzon hakimi Mustafa paşanı isə 10 min nəfərlik qoşunu ilə Ərzincəna göndərdi. Həsən Rumlu yazır ki: «Cəməşkəzək hakimi Nurəli xəlifə Ərzincən nahiyyəsində Mustafa paşa ilə qarşılaşdı. Baş verən mühəribədə Mustafa paşa qalib gəldi və Nurəli xəlifə öldürüldü» (59, 154). Lakin Bidlisi bu hadisədən bəhs edərkən Nurəli xəlifənin Mustafa paşa tərəfindən deyil, Pir Hüseynin başçılıq etdiyi kürdlər tərəfindən öldürülüyü qeyd edir (76, 167-168). Bizə görə Kürdüstan tarixini diqqətlə tədqiq edən Bidlisiin verdiyi bu məlumat daha artıq həqiqətə uyğundur.

XIX əsrin ortalarında, Kürdüstanın şimal-qərb hissəsindəki bir sıra əmirliklər Osmanlı hökumətinin ixtiyarına keçdi, çünkü həmin nahiyyədə osmanlılar üçün qorxu tərədən Mərəş hakimi Əlaəddövlə Zülqədər artıq Osmanlı qoşunu tərəfindən məğlub edilmişdi. Yəni o nahiyyədə Osmanlı hökuməti ilə rəqabət edə biləcək elə bir qüvvə yox idi. Diyarbəkir, Ərzincən və Mərəş əyalətləri istila edildikdən sonra I Sultan Səlim Mövlana İdris vasitəsilə Diyarbəkir vuruşmasında iştirak edən kurd əmirlərinə qiyəmtli hədiyyələr və fəxri nişanlar göndərdi. Sultan bu münasibətlə göndərdiyi rəsmi fərmanda Diyarbəkirin alınmasını, kurd xalqının əşarət altına düşməsini Mövlana İdrisin yaxşı xidməti kimi qeyd edirdi. Lakin Mardin mühəribəsi davam edirdi. Şadi paşa ilə Məhəmməd paşa arasında ixtilaf başlığına görə Şadi paşa Mardini istila etmədən Anadoluya qayıtdı. Qara xan bu fursətdən istifadə edib Mardin qalasını daha da möhkəmlətdi. Vəziyyəti belə görən Mövlana İdris Sultana müraciət edərək yeni qüvvə istədi. M.Sulaqzadə yazır ki: «Sultan, Əhməd adlı bir dilavari digər Rum dilavərleri ilə birlikdə köməyə göndərdi» (76, 85; 167-168). Əskəndər Münişi qeyd edir ki: «1516-ci ilin yaz aylarında Xosrov paşanın başçılığı ilə 20 min nəfərlik Osmanlı qoşunu köməyə gəldi» (47, 43). Bu yeni qüvvə Məhəmməd paşanın ordusu ilə birləşərək Mardin nahiyyəsində ən şiddetli vuruşma baş verdi. Əskəndər Münişi sözünə davam edərək yazır: «Bu vuruşmada Qara xan öldürülüdü, Qızılbaşların sıraları pozuldu və Osmanlı ordusu qalib gəldi» (76, 47, 43-46). Mardin şəhəri alındı, lakin şəhər daxilindəki qala təslim olmadı. I Sultan Səlim Hələb və Dımaşq şəhərlərini istila etdiyindən sonra Kürdüstan top və çoxlu qoşun göndərdi, beləliklə də, Mardin qalası işğal edildi lakin türk tarixçisi Əhməd Rasim iddia edir ki, Mardin şəhəri 1525 ilə qədər iranlıların əlində qalmışdır (53, 268).

Yuxarıda göstərilən ilk mənbələr Rasimin bu müddəasını rədd edir.

Mardin qələbəsindən sonra Orqe, Səncar, Hüsngif, Mosul və bir sıra digər kurd vilayətləri və qalaları da Osmanlı hökumətinə tabe oldu. Bidlisi göstərir ki: «Çaldırın qələbəsindən sonra I Sultan Səlim Diyarbəkira sahib olub, Cəbəqəcur, Ağca-Qala, Zak və Mənəşkürd nahiyyələrini də öz ixtiyarına aldı» (76, 257).



Bidlisi Kürdüstan uğrunda davam edən Osmanlı-İran mühəribəsindən çox az bəhs edir. O, hətta mühəribənin nə zaman qurtarmasını da əsərində göstərmir. Lakin Qara xanın birinci vuruşmada öldürülüyü qeyd edir. Əskəndər Münişi və bir sıra digər müəlliflər və tədqiqatçılar Kürdüstan mühəribəsinin iki il davam etdiyini qeyd edirlər. Bütün bunlara baxmayaraq, Bidlisi XVI əsr Kürdüstan hadisələri haqqında bir sıra faydalı və zəngin məlumatlar verməklə bərabər, yeri göldikcə Osmanlı siyasetini pərdəli halda olsa da ifşa edir.

Beləliklə, Kürdüstanı işğal etmək üçün 1514 və 1515-ci illərdəki Osmanlı-İran mühəribəsi və Kürdüstandakı rəqabət osmanlıların müvəffəqiyyəti ilə başa çatdı. I Sultan Səlim bu münasibətlə Mövlana İdris vasitəsilə kurd əmirlərinə 500 xələt və 17 bayraq göndərdi. Mövlana İdrisin özünü isə Fransada hazırlanmış qızıl qılıflı qılınc və 12 min qızıl doqə²⁵ qiymətində olan dəyərli hədiyyə ilə mukafatlandırdı. Sulaqzadə həmin illərdəki Kürdüstan mühəribəsindən bəhs edərək yazır: «Bədəzat düşmənlər (qızılbaşlar – Ş.M.) kurd dilavərlerinə qarşı dura bilmədilər və qaçdırılar, sonra sultan tərəfindən Mövlana İdrisə min flori²⁶ və fəxri fərman göndərilib, saraya dəvət olundu, lakin mühəribə davam etdiyi üçün Mövlana saraya getməkdən imtina etdi» (85, 380-381). Mövlana İdris öz vətəni Kürdüstanın Osmanlı hakimiyyətinə tabe edilməsində o qədər sədaqət göstərmişdi ki, I Sultan Səlim möhürlənmiş ağ kağızı ona göndərib istədiyi kimi yazmağa icazə verirdi. Məhz buna görə idi ki, Mövlana İdris Kürdüstan mühəribəsindən sonra I Sultan Səlim tərəfindən rəsmi nümayəndə kimi iştirak edərək kurd əmirləri ilə aşağıdakı qaydada müqavilə bağladı.

I. Əvvəldə olduğu kimi, bundan sonra da kurd əmirləri öz torpaqlarını irsi olaraq idarə edə bilər. Lakin müstəqil hökumət yarada bilməzler. Qədim adət və ənənələrə görə hər əmir öz əmirlik dairəsində hökm edib bir-birinə nümayəndə göndərə bilər.

II. Kurd əmirləri öz silahlı qüvvələri ilə birləşdə Osmanlı hökumətinin bütün mühəribələrində iştirak etməli və onun xeyrinə vuruşmalı idilər. Osmanlı hökuməti isə kurd əmirlərini xarici təcavüzən müdafia etməli idi.

III. Hər bir əmir hədiyyə adı ilə sultan xəzinəsinə ildə müyyən miqdarda pul təqdim etməli idi (114, 4; 121, 436-437). Əmirlər daxili işlərində müstəqil, xarici siyasetdə isə Osmanlı hökumətinə tabe olmalı idilər.

Beləliklə, Mövlana İdrisin yardımını ilə Kürdüstan Osmanlı hökumətinə tabe oldu. Həmin müqaviləyə əsasən mərkəzləşmiş Kürdüstan dövlətinin yaranmasına mane olan irsi əmirlik hüququ saxlanıldı²⁷. Diyarbəkir əyaləti altı hökumətə və 19 ocaqlıq²⁸ bölündü (98, 300-302). Bunlardan 11 sancaq²⁹ bilavasitə Osmanlı hökumətinə tabe oldu, 8 ocaqlıq zahirdə müstəqil qaldı. Övliya Çələbi yazır ki, «Diyarbəkirdən başqa ona tabe olan 40 qala da I Sultan Səlim tərəfindən alındı» (48, 146).

(Ardı gələn sayımızda)

(Əvvəli ötən sayımızda)

Qeyd: Şifahi danışq dilində, şifahi xalq yaradıcılığında söz sırası pozula bilər. Məs: Hewar e, hewar e, hewar e, hewar e

Şewit gundə me, gundekî xewar e.

(Ay aman, ay aman kəndimiz yandi, neca da yuxusevərdiz bizim kəndimiz) (Xalq mahnısından).

De rabe, rabe, xalo, rabe (Qalx, dayı, qalx) (Dastandan).

Təkst

Dûmayın

Paşə ewana hinekî berjər çün û ber qefesa zîrafə ra derbaz bûn. Hinekî wê da

şer- şahê dirindən mexel hatibû.

Ewî bi awaki tirale û bê xem li mirovan mêté díkir. Çarman jî çavêr xwe digirtin. Ew gellekî bi xof bû. Lé çend mêt bê tirs dora pozê wî difiriyən. Vaye, qefeseke din. Li vir beraz dijîn. Kivşə ji jîyana xwe qayîl nînin. Mêzekin, ewana çawa bi awirên weke yên dijmınan li mirovan dinêhêrin. Zarokan rûvîyê fêlbaz û poçikgêzî zû nas kirin. Pîrika wan wawîk jî, gur jî nîşanî wan da û got:

-Evana gişk heywanan beyanî û dirinde ne. Mirov gotî nêziki qefesa wan nebe. Lé gellek heywanan hûn nas díkin. We mange, pez, qamêş, hesp, ker, xinzîr, se, pisik dîtine. Ewana heywanan malê ne. Heywanan malê ne bi tirs in.

Vê care dîdemeke bedew li pêş çavêr zarokan vebû. Li vir dora gollerke büyük nava çend zinarêne mezin da gakûvîyan xwe dabûne ber sîya zinêr, cikî xewle. Nişkêva zarokan dengê gellek balindan bîhistin. Ew alî beşa balindan bû. Li vir gellek balindan reng- rengî û bedew hebûn. Her yekî strana xwe distira. Zarokan di nava wan da mîrşik, dîk, werdek, qaz nas kirin.

Ferheng 26.

1. zîraf(f,-a)- zürafə
2. derbazbûyîn(derbazbûn)- keçmek
3. berjêr(berbijêr)- aşağı
4. mexel hatin- yatmaq (heyvana aid)

5. tıral- tənbəl

6. bê xem- qayğısız

7. mêt(m,-a)- milçek

8. difiriyân (firîyan)-

uçurdular, (uçmaq)

9. poz(m,-ê)- burun

10. beraz(m,-ê)- vəhşî donuz

11. awir(m,-ê)- baxış

12. nezan- naşı, iş bacarmayan

13. wawîk(m,-ê)- çapqal

14. nîşan dayîn- göstərmək

15. fêlbaz- hiyləger

16. poçik(f,-a)- quyrug

17. gêzî(f-ya)- süpürgə

18. bi xof- qorxulu, xoflu

19. gotî - gerek

20. beyanî- yabanı

21. balinde(f,m) - quş

22. xinzîr(m,-ê)- donuz

23. pez(m,f,-ê,-a)- qoyun

24. mange(f,-ya)- inek

25. hesp(m,f,-ê,-a)- at

26. dûmayîn (f,-a)- davamı

27. se (m,-yê)- it

28. hêştir(m,f,-ê,-ya)- dəvə

29. bizin(f,-a)- keçi

30. pisik(f,-a)- pisik

31. gamêş(m,f,-ê,-a)- camış

32. dîdem (f,-a)- mənzərə

33. gakûvî (m,-yê)- dağ keçisi

34. sî(f-ya)- kölgə

- 35. beş(f,-a) - bölmə,hissə
- 36. xewle – gizli, daldə yer
- 37. dirinde- vəhşî
- 38. zivirîn- dönük
- 39. hêsa bûyîn- dincelmək
- 40. kamp - düşərgə
- 41. berê behrê- dəniz sahili
- 42. rast(f)... hatin- rast gəlmək
- 43. çê nakim(çê kirin) - qayırmacaq, düzəltmək
- 44. daxistin - endirmək
- 45. mîrşik (f,-a) - toyuq
- 46. dîk (m-ê) – xoruz
- 47. qaz(f,-a) - qaz
- 48. werdek(f,-a) - ördək
- 49. kurm (m,ê) – qurd
- 50. xewar – yuxusevər,yatağan

Çalışmalar

- 1. Lazım olan yerə müvafiq sonluqlar yazın. Min ew didit... Min ewana didit. Min tu didit. Te ez didit.... Te em didit.... Te ewana didit.... Me tu didit.... Me ew didit.... Me ewana didit.... Min zarok didit.... Min çend zarok didit....
- 2. Heywanan beyanê li daristanan dijîn.

A: Jêrê wana kîjan heywan dîtin?

B: _____

A: Şêr ci dikir? –B _____

_____ A: Mêş ji şer ditirşîyan, yanê na? –B _____

_____ A: Lê mêtşan ci dikir? –B _____

A: Berazan bona ci bi awirên dijiminan mirovan dinêhêrin? –B: _____

_____ A: Heywanan dirinde kîjanin? –B: _____

_____ A: Heywanan malê kîjanin? –B: _____

_____ A: Tu ji kîjan heywanan hez dikî? –B: _____

Gotinên pêşîyan (Atalar sözleri)

1. Şêr şer e, ci jin e ci mêt e

(Aslanın erkəyi dişisi olmaz).

2. Aşê nezanan Xwedê digerine

= Aşê nezanan rast digere (Naşı adamın dəyirmənini Allah firladır =

Naşı adamın dəyirməni düz firlanır).

Qrammatika: 1. Feili sifet

2. İsim düzəldən şəkilçilər

1. Feili sifet. Feili sifet feildən

əmələ gələn sifetdir. Feili sifeti düzəltmək üçün məsdərdən məsdər şək-

T. R. Fatiyeva, K. R. Mustafayeva

Gavek berbi
ZIMANÊ KURDÎKÜRD DİLİNƏ
doğru bir addım

Bakı - 2020

Gavek berbi Zimanê Kurdî
KURD diliñə doğru bir addım

2. Li heywanxanê jî gellek heywan hene.

3. Heywanan malê li mal dijîn.

4. Li çiyayêne me gellek heywanan dirinde dijîn.

5. Hevalên min li jêrê berfehol dijîzin.

6. Masâ li behran, gollan û çeman dijîn.

7. Gakûvî li çiyan di nava zinaran dijîn.

3. Cümlepeler qurun

1. Hinek/ mirov/ naparêzin/ heywanan/

2. Av /didan/ heywan/ çend/ xoran/

3. Tiştên/ xwerinê/mirov/ ji heywanan/ distîn/ gellek/

4. Me/ dîtinin/heywanan /dirinde/gellek/ li heywanxanê/

5. Gellek/ heywan/dikevân /zivitanê/ xewa /zivistanê/

6. Havînê/ zarok/ rehet dibin / li gundan/ li berê behran/li kampan/

Təkrar üçün çalışmalar

1. Altından xətt çəkilmiş sözləri

yê, ya, yên söz əvəzediciləri ilə əvəz edin.

1. Zarokên min li zankoyê

dixwînîn, wan hê li dibistanê dixwînîn.

2. Keça min gulîzer e,... wê gulîfes e.

3. Gundê me li fêza çiyê ye,... wan li deşte yê.

4. Gellek heywanan li daristanan dirinde ne,... li mal ne dirinde ne.

5. Ala me sêreng e, lê... wan yekreng e.

2. Mötərizələri açaraq suallara cavab verin.

A: Duh nîvro te ci dikir?- B: Duh

nîvro min...(xwarin). Lé te duh nîvro ci dikir?

A: Min ...(xwendin).- B: Te

dixwend. Lé xwîşka te ci dikir?

A: Xwîşka min kincen xwe(şustin). ..

Bi kurdî baxifin

ilçisi atılır ve qalan hissəyə(feilin keçmiş zaman kökünə) feil samitə bitirse ``- ı`` , saitə bitirse ``yî`` sonluğu əlavə edilir.

Məsələ

xwendin (oxumaq) Keçmiş

zaman kökü

xwend Feili sifet

xwendî (oxumuş)

petin pet peti (bişmiş, bişirilmiş)

vekirin vekir vekir (açıq)

ketin ket ketf (yxılmış)

çikandin çikand çikand (ökılmış)

şandin şand şand (göndərilmiş)

kelandin keland keland (qay-

nadılmış)

hatin hat hat (gölmüş)

çûyin çû çûy (getmiş)

Feili sifetin inkarını düzəltmək

Üçün onun əvvelinə ``ne`` şəkilçisi

əlavə edilir.

Məs: xwendî- nexwendî (oxumuş - oxumamış)

Mirov xwendî û nexwendî yek

nînin (Oxumuş adam ilə oxumamış adam bir

deyil).

Mirovê nexwendî mîna mirovê

kor e (Oxumamış adam kor adam kimidir).

Feili sifet cümlədə 1) mübtəda, 2)

təyin, 3) xəbərin ad hissəsi, 4) zərflik

rolunda çıxış edir.

1. Mübtəda rolunda

Xwendî û nexwendî ne yek in

(Oxumuş ilə oxumamış bir deyil).

2. Təyin rolunda olan feili sifet

isimlə birləşmə əmələ gətirən zaman

isimdən sonra işlənir və ismin

cinsindən və kəmiyyətindən asılı

olaraq isme izafələr əla- və edilir.

Pirtüka xwendî (oxunmuş kit

AZƏRBAYCANDA ŞƏDDADI KÜRD DÖVLƏTİ

(Əvvəli ötən sayılarımızda)

Qeyd etmək lazımdır ki, gürcü mənbələrində göstərilən bu hadisə obyektivliyi ilə fərqlənən Münəccimbaşının "Camı əd-düvəl" əsərinin "Şəddadilər" fəslində tamamıyla başqa tərzdə təsvir edilmişdir. Burada göstərilir ki, 417 (1026/1027) -ci ildə Abxzaz çarı Arran ölkəsinə hücum edib Şəmkürə bir neçə gün mühasirə etdi. Fəzl isə böyük bir qoşunla ona qarşı hərəkət edib

Göstərilən əsəri, IX cildi, səh. 153-154). Qeyd etmək lazımdır ki, xəzərlərlə Fəzlin bu müharibəsi haqqında İbn el-Əsir tərəfindən verilən məlumatata başqa mənbələrdə təsadüf edilmir. Fəzlin göstərilən müharibədə on min adam tələfat verəsi haqqında olan xəbəri qəbul etsək, bu hadisənin Şəddadilər dövlətinə çox böyük zərbə olduğunu müyyəyen etmək olar. bundan başqa İbn el-Əsirin

dur ki, Fəzl böyük oğlu Musanı veliəhd seçmişdi. Görünür, bu ve sair səbəblər Əskuyəni atasına qarşı qiyam qaldırmağa məcbur etmişdir. Fəzl oğlu Əskuyənin qiyamını yatırmaq üçün Musanın başçılığı altında Beyləqana qoşun göndermişdi. Musa Beyləqanda olan qardaşı üzərinə hücum etdiyi zaman 38 gəmi ilə Şirvanda olan ruslar Araz çayı vasitəsiylə üzərək bu nahiyyəyə gəlmişdilər. Musa ibn

Fəzlin " adlanırdı (Həmdullah Qəzvini. Nüzhet əl-qülub, səh. 84). Fəzlin Arazdan cənuba keçməsi, şübhə yoxdur ki, Rəvvadiləri narahat etməyə bilməzdidi. Buna görədə Fəzl müyyəyen tədbirlər görməli idi. Arazın cənub tərəfi ilə müntəzəm rabitə yaratmaq üçün Araz üzərindən belə bir körpünün salınmasına ehtiyac var idi. Qeyd etmək lazımdır ki, ümumiyyətlə Azərbaycan feodal dövlətləri Rəvvadilər və Şəddadilər arasında bəzən feodalizm dövrünə xas olan çekişmə mövcud idi. Əsasən Azərbaycan ərazisində yerləşən rəvvadilər Muğana hücum etmişdilər. Bunu Qətran Təbrizinin qəsidişlərindən də müyyəyen etmək olar (Kəsrəvi Təbrizi. Göstərilən əsəri, II cild, səh. 95). Qətran Təbrizinin şəhərində aydın olduğu kimi Rəvvadilər sülaləsindən olan Təbriz hakimi Vəhsudan o zaman Azərbaycana gələn oğuzlardan bir dəstəsini Şəddadilərin üzərinə göndermişdi (M. X. Şərifli. Rəvvadilər dövləti haqqında, Az. SSR EA Tarix İnstitutu əsərləri,



döyüşə başladı və onu qaçmağa vadar etdi. Baqratın 10.000-dən artıq əsgərini qırdı, Abxzaz hakimi məglub olub geri qayıtdı. (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 17.) Gəncə əmiri Fəzl ilə Abxzaz çarı III Baqrat arasında baş verən Şəmkür müharibəsi haqqında yuxarıda göstərilən hər iki mənbənin ziddiyətli məlumatı məsələni obyektiv surətdə aydınlaşdırmaq üçün üçüncü bir mənbənin olmasını tələb edir. Lakin hələlik əlimizdə digər bir mənbə olmadığı üçün bu müharibənin gedisi və nəticəsi haqqında qəti fikir yürütəməyi lazım bilmədik. Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, hər iki mənbənin ehtiras hissi ilə tərtib edildiyini görmək çox da çətin deyildir. IV Baqratla (1027-1072) Gəncə əmiri Fəzl arasında müharibə olması haqqında yenə də gürcü mənbələrində məlumat verilir. (M. F. Brosse. Histoire de l'Arménie, səh. 316-317) Fəzlin xəzərlər üzərinə hücum etməsi haqqında İbn el-Əsir 421 (1030)-ci il hadisələri ilə əlaqədar məlumat verir. O yazır ki, Kürd Fəzlin 421 (1030)-ci ildə xəzərlər üzərinə hücum etdi. Onlardan çox adam qırıldı, əsir tutdu və böyük miqdarda qənimət aldı. Öz ölkəsinə qayıdanda o çox yavaş gedirdi, xəzərləri tamamile darmadağın etdiyini düşünərək özünü təhlükəsiz hesab edirdi. Lakin xəzərlər onları təcili olaraq qovub adamlarından və onlala gələn könüllülərdən on minden artıq öldürərək, topladıqları qənimətləri və müsəlman qoşunlarının mallarını əllerindən alıb geri qayıtdılar. (İbn el-Əsir.

bu məlumatından aydın olur ki, Şəddadilər dövlətinin qoşunu əsas etibarilə iki hissədən, yəni müntəzəm daimi qvardiyadaan və könüllülərdən ibarət idi. qoşuna bilavasitə şəddadi əmirləri (padşahları) özleri başçılıq edirdilər. Şəddadi dövlətinin hərbi qüvvələri və onların sayı barədə məxəzlərdə məlumat verilmir. Yalnız Münəccimbaşının "Camı əd-düvəl" əsərinin "Şəddadilər" fəslindən göründüyü kimi, 1026-ci ildə abxzaz çarı Arrana hücum etdiyi zaman Fəzl böyük bir qoşunla onu qarşılıyır və onun on minden artıq əsgərini qırır. (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 17). Düşmən hərbi qüvvələrinə on min nəfər tələfat verən bu "böyük qoşun" şübhəsiz ki, miqdarda düşmən qoşunlarından çox olmalıdır. 421 (1030)-ci ildə Fəzlin oğlu Əskuyə atasına qarşı qiyam qaldıraraq Beyləqanda müstəqil olmuşdu. Əskuyə qoşun toplayaraq atasına və qardaşı Musanın əleyhinə çıxmışdır. (Yene orada) Beyləqan Arran dövlətinin tərkibində idi. Əskuyə buradan atasının əleyhinə çıxaraq Beyləqanı müstəqil etmişdi. 505 (1111/12)-ci ildə Məsud ibn Namdarın topladığı yerli məlumatdan da Beyləqanın bəhs edilən dövrə Şirvan və Gəncədən asılı olmadığı göstərilir (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 45). Beləliklə güman etmək olar ki, Əskuyə atasının əleyhinə çıxaraq Beyləqanda müstəqil olmuşdu. Əskuyenin atasına qarşı qiyam qaldıraraq müstəqil olmağa vadar edən səbəblər məlumat deyildir. Lakin təkcə bu məlum-

Fəzl ruslara razılaşaraq onları gəmilərdən çıxarıb özünə kömək etmek üçün Beyləqana getirdi. Onların köməyi ilə Beyləqanı tutdu və qardaşı əskuyəni əsir edərək öldürdü (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 17). Beləliklə, qiyam yatırıldı, Beyləqan yenidən Şəddadilər dövlətinə qaytarıldı. I Fəzlin uzun müddətli hakimiyyəti dövründə bir sıra böyük müharibələr və daxili ara müharibəsinin olmasına baxmayaq, o, ölkənin və dövlətin daxili işləri ilə məşğul olurdu. Fəzl etdiyi müharibələrin əksəriyyətində qələbə calmışdı. onun dövləti feodal monarxiya tipli dövlət idi. Bu dövlət feodal münasibətlərinin inkişaf etdiyi dövrde meydana gəlmiş və inkişaf etmişdi. Əldə olan çox az məlumatdan aydın olur ki, Fəzl müharibələrdən və hərbi işlərdən başqa ölkənin iqtisadi məsələlər, xüsusiələ ticarət münasibətləri məsəlesi ilə də məşğul olurdu. Münəccimbaşının "Camı əd-düvəl" əsərindən göründüyü kimi, Fəzl 418 (1027/28)-ci ildə Araz çayı üzərində böyük və möhkəm bir körpü tikdirmişdir. Bu körpünü Münəccimbaşı "əsəri-əzim" adlandıraq onun böyük bir abidə olduğunu göstərir. (Yene orada.) Araz çayı üzərində belə bir körpünün salınması həqiqətən böyük bir tarixi əhəmiyyətə malik idi. Bu körpünün tikdirilməsini iki nöqtə-nəzərdən qiymətləndirmək olar. V. Minorski qeyd edir ki, Fəzl Araz çayı üzərində belə bir körpünü tikdirməklə ya ticarət, ya da

Bakı 1957, XI cild, səh. 31). Məlum olduğu kimi hələ I Fəzl Arazın cənub sahilərinə çatmışdı. Qaracadağ nahiyesində təqribən əlliye qədər kəndi əhatə edən bir nahiyyə "Cilan –

gösterildiyi kimi 1027-ci ildə Şəddadi hökmdarı I Fəzl tərəfindən tikilmişdir. -Namiq Həsənov
(ardı var)
Səhifəni hazırladı: Namiq Həsənov

EHMEDÊ XANÎ HAYATI VE ESERLERİ

"Ehmedê Xanî" kimdir, nerelidir?

Miladî bin yıllarda Hakkari'nin Çukurca ilçesi civarında, Azerbaycan yöreninden gelip Bağdat ve Şam yörelerine gitmekte olan ticaret kervanlarının yolu üzerinde bir han (Kürtçe: Xan) inşa edilir.

Zamanla bu han etrafında "Xan" adında bir köy kurulur. Bu köye önce Ehmedê Xanî'nin aşireti olan "Xanîler", daha sonraları da Mehmûdî aşiretinin diğer iki kolu olan "Pinyanişler" ve "Ertûşler" yerleşirler. Bunların yerleşmesiyle birlikte biraz daha büyütlenen Xan köyü, bu üç aşiret kolunun ihtiyaçlarına cevap veremeyecek bir nufusa ulaşınca, önce Pinyanişler ve Ertûşler, daha sonraları da Xanîlerin bir kısmı Xan köyü'nden ayrırlar.

Xanîler'in bilinen eski liderlerinden biri olan ve ailesi ile birlikte Van'ın Hoşab ilçesi civarına yerleşen Mîr Hasan, savaş ve saldırular sonucu yıkıma uğrayan Zerînak kaleesi'nin onarım işlerinden sorumlu olmak üzere "Dizdar" (Kale Ağası) olarak tayin edilir.

Mîr Hasan'ın vefatından sonra yerine oğlu Mîr Süleyman, onun vefatından sonra yerine oğlu Mîr Abdurrezzak, onun da ardından yerine "Büyük Şeyh Abdurrahman" olarak meşhur olan oğlu "Mîr Abdurrahman Xanî" geçer.

Van ve çevresi 16. yüzyılın ilk yarısında Şah Tahmasb yönetimindeki Safeviler tarafından işgal edilince, Abdurrahman Xanî ailesiyle birlikte Bayezîd'e (Doğubayazıt) göç eder ve burada Mehmûdî aşireti içerisinde kendine yer bulup "Doze Sor" (Kızıl kale) civarına yerleşir. O dönemde adı geçen kalenin hakimi olan Mîr Necmeddin Mahmûdî çok saygı gösterdiği Şeyh Abdurrahman Xanî'yi "Kale Kadısı" olarak atar ve Şeyh Abdurrahman vefat ettiği 1534 yılına kadar bu görevde kalır.

Şeyh Abdurrahman'ın vefatından sonra kalenin idaresi oğlu Mîr Rüstem'e verilir. Ancak osmanlıların Kurt Celâlî aşiretine karşı takındıkları olumsuz tutum karşısında, Celâlî aşiretine destek çekmeyen kale ahalisinin bu durumunu içine sindiremeyen Mîr Rüstem görevinden istifa eder ve ailesiyle birlikte Bayezîd'in (Doğubayazıt) merkezine yerleşir. Mîr Rüstem'in vefatından sonra yerine Xanîler ailesinin "Mela" (Molla) ünvanını aldığı bilinen ilk ferdi olan oğlu İyad (veya Eyad) geçer. Fıkıh ilmindeki derinlemesine bilgisinden dolayı Mela olarak meşhur olan bu zatın vefatından sonra yerine oğlu İlyas geçer. İşte kendisi de ilim tahsil edip, icazet alan ve Bayezîd'de "Müderrîs"lik yapan İlyas, Ehmedê Xanî'ninbabasıdır. Annesinin adı Gülnigar'dır.

Ehmedê Xanî 1651 yılında Doğubayazıt'ta doğmuş 1707 yılında Doğubayazıt'ta vefat etmiştir. Hiç evlenmemiştir.

Osmanlılar zamanında Bayezîd olarak ifade edilen yer, günümüzde Kürtçe: Bazîd, Türkçe: Doğubayazıt olarak söylenir, yazılır.

Kimileri Xanî'nin kökeni olan "Xanîyanî" aşiretinin yaşamış olduğu "Xan" köyünden dolayı, Ehmedê Xanî'yi Hakkâri'li olarak kabul et-tir-meye çalışmaktadır.

Kimileri de Van'ın Hoşab ilçesi civarında Hakkâri'nin Xan köyünden göç edenlerin yaşadığı "Xanîyanî" aşiretinin devamı kabul edilen yaklaşık 50 köylerinin bulunmasından dolayı, Ehmedê Xanî'yi Van'lı olarak kabul et-tir-meye çalışmaktadır.

Oysa ki yukarıda da detaylı bir şekilde anlatıldığı gibi "Xanîyanî" aşireti Hakkâri-Çukurca-Xan köyünden Van-Hoşab'a göç eder 4 kuşak burada yaşadıktan sonra, Şeyh Abdurrahman Xanî ve ailesi Doğubayazıt'a göç ederler. Doğubayazıt'ta da 4 kuşak yaşadıktan sonra Ehmedê Xanî dünyaya gelir. Dolayısıyla "Hakkâri'li", "Van'lı"dır demek yersizdir, gerçeklik payı yoktur.

Doğrusu: Ehmedê Xanî 1651 yılında Doğubayazıt'ta doğmuş 1707 yılında Doğubayazıt'ta vefat etmiştir. "Ehmedê Xanî Hazretlerinin Türbesi" Doğubayazıt'tadır. Hala da Doğubayazıt halkı ve yurdun dört bir yanından ve yurdisinden gelen ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir.

Doğubayazıt halkı günümüzde de "Serê Xanî Baba" (Xanî Baba'nın Başkanı İçin) diye yemin eder. Bu yeminin yapana inanır. Yalan yere bu yeminin edilemeyeceği inanışı yüksektir.

Doğubayazıt ilçesinde "Xanî Baba" yada "Ehmedê Xanî" ile başlayan işyeri isimlerine, tabelalara sıkça rastlanır. "Ehmedê Xanî Parkı", "Xanî Baba Turizm", "Xanî Baba Lokantası", "Xanî Baba Çay evi", "Xanî Baba

Manavî", "Xanî Baba Kuaför Salonu", "Ehmedê Xanî Pasajı" gibi.

Araştırmacı, tarihçi, yazar ve bu konuya önem veren kuruluşlar tarafından "Ehmedê Xanî Resmi" olarak bu konuda yayınlamış olduğum resim ortak kabul görmüştür.

İşminin "Ehmedê Xanî" olarak okunup yazılması gerekikten, "Ahmed-i Hani" olarak Türkçeleştirilmesi, isminin doğru yazılıp okunmaması üzücü bir durumdur. Bunun nedeni Kürtçe dilinin 2009 yılına kadar yasaklı bir dil olduğunu Kürtçe alfabe ile yazmanın yasak olmasıdır. Oysa ki kabul gören bir doğru var ki, özel isimler, şahıs isimleri başka bir dile çevrilemezler. Anlamı nedir diye tercüme edilebilirler ama isim kendi anadilinde nasıl okunup yazılıyorsa diğer dillerde de öyle okunup yazılmalıdır. Yani "Ehmedê Xanî".

Eğitim durumu:

Ehmedê Xanî, Bayezîd'de bulunan Muradiye Medresesi'nde eğitim görmüştür. Daha sonraları Ahlat, Urfa, Bitlis, Cizre, Bağdat, ve Misis'da bulunan değişik medreselerde eğitimini tamamladıktan sonra Bayezîd'e dönerken bir mescit ve medrese kurarak imam ve Öğretmenlik yapmaya başlamış ve vefat ettiği tarihe kadar ders vermeye devam etmiştir.

Okuma-yazma bilen, aydın bir aşiret'e mensub olan Ehmedê Xanî 14 yaşında Mîr Muhamed'in divan katılığını yapmış, daha sonraları Muradiye Medresesinde imamlık ve Öğretmenlik (Müderrîs) görevlerini birlikte sürdürmüştür.

Mezhebi, tarikatı ve tasavvuf anlayışı

Ehmedê Xanî'nın eserleri incelendiğinde Kürt alimlerinin büyük çoğunluğu gibi fıkhi mezhep olarak Şafîî, itikadi mezhep olarak Sünî-Eş'arî, tarikat olarak Nakşibendî olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak Xanî'nın tarikat ve tassavvuf anlayışında cahil ve sahtekar Şeyh ve Sofu'lara yer yoktur. Nitekim



"Nubehara Biçukan"ın 7. kitasının giriş vecizinde Şeyhîlik ve sofu'lugun ancak keramet, ilim, okuma ve amel dinamikleri ile bir hüviyet kazanacağına ve bağlanılan tarikat'ın İslam şeriat'ına uygun olması, dolayısıyla İslam'ın tasvip etmediği hurafelerle dolu bir tarikat olmasına ve sofu'nun inzivaya çekildiği her zaviye'nin (ibâdet için çekildiği tenhâ yer), bir ilim hûrcesi olarak sağlam bilgilerin edinildiği bir yer olması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Askeri ve siyasal açıdan:

Ehmedê Xanî'den önceki dönemlerde başlayıp Kurtler ve Xanî üzerindeki etkileri Xanî döneminde de devam eden hadiselerin başında Osmanlı-İran savaşları gelmektedir. Kurtler ve toprakları bu iki rakip güç arasında şiddetli bir mücadele ve çatışma alanı haline gelmiş ve en büyük zararı da Kurtler ve toprakları görmüştür. Yaşananavaşlarda Kurtlerin bir kısmı Osmanlıları, bir kısmı da İranlıların yanında yer almışlardır. Böylece Kurt beylikleri Osmanlı ve İran İmparatorlukları uğruna birbirlerinin kanını dökme眼中daştır.

İran Safevilerini yöneten Şah İsmail, topraklarını genişletmek amacıyla Kürt mintikasını işgal ettiğinde, 12 Kürt emir'i özerk yönetimlerini Şah'a bırakmak ve kendisine bağlılıklarını belirtmek için Tebriz'e gittiklerinde tutuklanıp zindana atılmışlardır. Daha sonra serbest bırakılmışalar da Kurtlerin İran yönetimine güvenleri artık sarsılmıştır. Osmanlı padişahlarından Sultan selim zamanında Kürt beyleri özerk yönetimlerini kendileri yönetmek şartıyla Sultan selim'e bağlılıklarını ilan etmiş ve 1514 yılında Osmanlı-İran arasında yaşanan Caldırı-

savaşında Osmanlı padişahına yardım ederek, İran Safevilerinin yenilgiye uğramalarına büyük katkıları olmuştur.

Kurtler'in Osmanlı Sultan'ı Selim'e destek verme nedenleri:

1- Kurt beyliklerinin Osmanlı devleti tarafından tanınması

2- İran devletinin Şii, Osmanlıların ise Kurtler gibi Sunnî oluşu

3- Şah İsmail'in daha önceleri mezhep taasubuyla hareket ederek Sünî Kürt beylerini azledip yerlerine Kızılıbaş yöneticiler tayin etmesi

Çaldırı savaşa zaferinden sonra Kürt coğrafyasının değişik mühitlerinde toplam 55 Kürt beyliği kurulmuş. Yavuz sultan Selim ile yapılan anlaşmaya göre bu beylikler kendi içlerinde serbest fakat herhangi bir dış saldırırda osmanlı'ların yanında yer alacaklardır.

Kurt beylerinin de yardımıyla İran Safevilerinin elinde bulunan Bağdat, Osmanlı toprağına katıldıktan sonra, 1639 yılında Osmanlı-İran arasında "Kasr-i Şirin" anlaşması imzalanır. Bu anlaşma ile Kurt toprakları ikiye bölünür. Doğu mintikaları İran, diğer mintikalar da Osmanlı payına düşer.

Ehmedê Xanî, Osmanlı-İran arasında yaşanan savaşlarda en büyük zararı Kurtler'in çektiğini "Mem Ü Zîn" eserinde 221-225 beyitleri arasında şöyle dile getirmiştir;

But Rom ve Farslar Kurtleri kuşatmışlar
Kurtlerin tümü dört tarafa dağılmışlar

Kurt kabilelerini bu ikili cepheler
İmha okları için hedef seçmişler

Sınırların tespitinde anahtar olan Kurtlerdir
Aşiretleri sınırlar üzerinde sağlam setlerdir

Birer denizi andıran Romlar ve Acemler
Ne zaman ortaya çıkıp harekete geçseler

Kurtler her taraftan kızıl kana bulanırlar
Berzah gibi onları birbirinden ayıırlar

Xanîyi etkileyen olaylardan biri de 1608 yılında İran Safevileri ile Kurtler arasında yaşanan ve Kurt direniş hareketinin önemli direniş halklarından biri sayılan "Dîmdîm Kalesi" olayıdır.

1660 yılında Bitlis, Hakkâri ve Amediye beylikler Osmanlı hakimiyetine girmiştir. 1666 yılında Bağdat seferine giden Osmanlı'nın yanında yer almazıdı ve zaferini kutlamadığı gerekçesiyle Bitlis beyi Abdalhan'ın üzerine büyük bir kuvvetle gidilerek beyliğine son verilir ve maddi-manevi bütün varlığına el konulur. İlginç tarafı ise Bitlis Kurt beyliğinin ortadan kaldırılması harekatına başta Mehmedî aşireti olmak üzere bir çok Kürt beyi de çok sayıda savaşçı güç ile Osmanlı Sultanı yanında yer almıştır.

Ehmedê Xanî, gerek kendisinden önceki süreçlerde, gerekse kendi zamanında meydana gelen askeri ve siyasal olaylardan etkilenmiş, bu olaylar Xanî'nın ulusal düşüncelerinin şekillenmesinde önemli rol oynamışlardır.

Osmanlı imparatorluğu zamanında baş gösteren isyan ve karışıklıklar sonucu değişik uluslar, başlarının çaresine bakıp devletleşme yolunda çaba sarfederken, Kurt beylikleri ya dağılma sürecine girmiş yada kendileri arasında kavgalı olmuşlardır, bir türlü kendi aralarında birlikteşleme sağlanamamış bir lider etrafında bir araya gelmemiştir.

Sahip olduğu öngörü ile geleceği iyi gören Ehmedê Xanî'nın en büyük ulusal arzusu, Kurtlerin kendilerinden olan ve bazı niteliklere sahip müşterek bir lider etrafında birleşip kendi kaderlerini tayin etmeleri olmuştur.

"Mem Ü Zîn" adlı eserinin 189-234 arası beyitlerinde ulusal arzusunu ve bu arzunun gerçekleşmesinin öndeği engeller olarak "Kurtler ve onların beyleri arasında iç anlaşmazlıklar" gibi sosyolojik tespitlerde bulunmuştur. Cesur ve gayretli Kurt beylikleri açıkça övmüş, cömertlikleri ve ulusal onurlarına rağmen bu toplulukların ne kadar bahtsız ve talihsiz olduklarını açıkça dile getirmiştir.

ardı gelən sayıımızda
Hazırlayan: Mustafa ÖZER
Mustafaoz34@hotmail.com

Ercan Çağlayan: Yüzyıllık muhasebe... Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürtçe politikaları

(Övveli öten sayımızda)

Türkçeden başka hiçbir dil eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez" ve "Türk devlette vatan- daşlık bağı ile bağlı herkes Türk'tür" maddeleri hem Kürtlüğü, hem de Kürtçeyi inkâr ediyordu. Daha açık bir ifadeyle, söz konusu maddeler, Kürtçenin öğretilemesine hiçbir şekilde imkân tanımiyordu.

1982 Anayasası: Kürtçe isimler de yasak

1982 Anayasası'ndan sonra kabul edilen nüfus, siyasi partiler, seçim ve dernekler kanunu da Kürtçeyi hayatın her alanında yasaklıyordu. Bu bağlamda, "Çocuğun adını ana ve babası koyar. Ancak, milli kültürümze (...) uygun düşmeyen (...) adlar konulamaz", "(...)"

Aday adayları Türkçeden başka dil ve yazı kullanamazlar", "(Siyasi partiler, faaliyetlerinde) Türkçeden başka dil kullanamazlar", "(...) seçim propagandalarında Türkçeden başka dil ve yazı kullanılması yasaktır" ve "(...) dil farklılığına dayanarak azınlıklar bulunduğu ileri sürmek veya Türk Dilinden veya Kültüründen ayrı dil ve kültürleri korumak, geliştirmek ve yaymak suretiyle azınlık yaratmak (...) amacıyla dernek kurmak yasaktır" maddelerinin, Kürtçeyi hayatın tamamından silmeyi hedeflemiş olduğu tartışma götürmez bir gerçektr. Özellikle 21 Ekim 1983 tarihinde kabul edilen 2932 sayılı "Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınların Hakkında Kanun'un "Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır" maddesi ile "Türk vatandaşlarının anadili Türkçedir" maddesi, Türkiye'de Kürtçeyi, özel hayatı bile yasaklıyordu. 2932 sayılı yasa, Türk vatandaşlarının anadilinin Türkçe olduğunu ilan etmekte ve başka bir dilin bir anadil olarak kullanımına ilişkin her türlü etkinliği yasaklamakta ve Türkçe dışında herhangi bir dilde plak, teyp ve görsel-işitsel malzemeyi yasadışı saymaktaydı. 2932 sayılı yasa 1991 yılında iptal edilmiş olmakla birlikte, Türkçe hala Anayasaya göre tek resmi dil durumundadır ve eğitimde, medyada, siyasi hayatı ve birçok başka alanda başta Kürtçe olmak üzere Türkçe dışındaki diğer dillerin kullanımına ilişkin hala birçok kısıtlama bulunmaktadır.

1990'lardan 2010'lu yıllara dek çok sayıda Kurt Partisi "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bölmek", "ülkede azınlıklar bulunduğu ileri sürmek, azınlık yaratarak millet bütünlüğünün bozulmasını amaçlamak", "partiye bölge ve ırk esasına dayandırmak" ve "Türkçe dışındaki dillerde siyasi

propaganda yapmak" gibi gereklere kapatıldı. 1980-2010 yılları arasında Kurt partilerine ilave olarak çok sayıda gazete, dergi, kitap, kaset, plak, CD, TV, radyo ve internet sitesi

Tüm engellemeleri ortadan kaldırırmak için hükümet gereken değişiklikleri yaptı ve bunun neticesinde ilk özel Kürtçe dil kursu Batman'da 2003'te açıldı. e. 2003'te yapılan değişiklikle

ve 2013'te başlatılan "Çözüm/Başar Süreci" Kurt dili ve kültürünün önündeki çok ciddi engellerin kaldırılması anlamına geliyordu. Bu bağlamda zikredilecek gelişmeler arasında TRT 6 (Şeş-Kurdi) adıyla tam gün yayın yapan Kürtçe tv ve radyo kanalının yayına başlaması, Anadolu Ajansı'nın Kürtçe yayın yapması, www.trtkeber.com adıyla Kürtçe haber sitesinin açılması, Kürtçe mevlit okunması ve hutbe verilmesi ilk akla gelen gelişmelerdir. Ayrıca, Mardin Artuklu, Muş Alparslan, Dicle, Bingöl, Van Yüzüncü Yıl ve Siirt üniversitelerine bağlı Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü ve Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Kurt Dili ve Kültürü, Kurt Dili ve Edebiyatı ve Zaza Dili ve Edebiyatı adıyla yüksek lisans ve doktora eğitimi veren programlar açıldı. Yine, Mardin Artuklu, Muş Alparslan ve Bingöl üniversitelerinde Kurt Dili ve Edebiyatı; Bingöl ve Munzur üniversitelerinde ise Zaza Dili ve Edebiyatı adıyla lisans programları açıldı. İlköğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesinde yapılan değişiklikle seçmeli dersler arasında haftada iki saatlik Yaşayan Diller ve Lehçeler dersi konuldu. Bu değişiklik kapsamında Kurt öğrenciler ilköğretimde Kurmancı ve Zazakı dersleri almaya başladı. Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklikle partilerin ve adayların Kürtçe propaganda yapmalarının önündeki engel kaldırıldı. Yürürlüğe konulan demokratikleşme reformları çerçevesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türk Dil Kurumu ve belediyeler tarafından Kürtçe sözlük, Kur'an-ı Kerim meali, divan ve diğer edebi eserler yayımlanmıştır. Bunlara ilave olarak anadilde savunma, eski yer isimlerinin kullanılması, Kürtçe eğitim-öğretim yapan özel okulların açılmasının önündeki engel ve yasaklar kaldırıldı. Türkçe alfabe bulunmayan W, Q, X harflerinin kullanımının önündeki engel ve yasaklar kaldırılarak Kürtçe şahıs isimleri ve yer isimleri başta olmak üzere diğer tüm alanlarda Kürtçe harflerin kullanılması serbest oldu.

Çözüm Süreci'nde Kurt dilinin önündeki engeller kalktı

Kürtçenin başında, medyada, akademide, okullarda, matbuatta, gündemde hayatta ve kamusal alanın diğer tüm alanlarında görünür olması, 2009 ile 2015 yılları arasında tedavüle koyulan demokratikleşme reformlarıyla Kurt dili ve Kültürü ciddi manada görünür oldu ve buna bağlı olarak dilde ve kültürde ciddi gelişmeler yaşandı. Ancak 2015'te "Çözüm Süreci"nin sona erdirilmesi ve akabinde 15 Temmuz 2016 darbesinin yaşanmasıyla birlikte devlet, hızlı bir biçimde eski milliyetçi

merkeziyetçi ve asimilasyonist kodlarına dönüş yaptı. Bu sert dönüş, Kurt dili ve kültür ile ilgili çok sayıda kazanımın yeniden yasak, inkâr ve cezaya karşılanması anlamına geliyordu. 2015'ten bugüne devletin otoriter bir pozisyon benimsesi, Kürtçenin başında, medyada, matbuatta, müzikte, tiyatroda, akademide, okullarda, gündelik hayatı ve kamusal alanda yeniden kriminalize edilmesini beraberinde getirdi. Pek tabii olarak bu da, Kürtçenin yeniden ev içine hapsedilmesi demekti. Ancak radyo, televizyon, gazete ve bilhassa internet gibi kitle iletişim araçlarının mevcudiyetinin Kürtçenin her daim görünür olmasına imkân tanındığını da not etmek gerekiyor.

Toplamak ve özetlemek gerekirse, imparatorluk bakiyesi üzerine inşa edilen Kemalist Cumhuriyet'in yeni bir "ulus" yaratma fikri ve hedefi, Türkçenin dışındaki dillerin yok edilmesi veya kamusal alanda görünür olmaması anlamına geliyordu. Bu da devletin diğer dillere karşı fiziksel şiddet dâhil birçok yola başvurmasıyla sonuçlandı. Tek parti iktidarıyla birlikte benimsenen yasaklısı, asimilasyonist ve tek dillilik politikaları, yüzyılın sonunda imparatorluktan tevarüs eden birçok dilin kamusal hayattan çekilmesiyle ve en nihayetinde tarihten silinmesiyle sonuçlandı. Kemalist Türkiye'nin tek dillilik politikaları, ülkenin dil bakımından çoraklaşmasına sebebiyet verdi. Kuşku yok ki devletin tek dillilik politikasına en fazla maruz kalan dil Kürtçe olmuştur. Bahse konu dil politikası, Cumhuriyet tarihi boyunca bir devlet politikası olarak toplumsal hayatın her alanına uygunlanacak şekilde tatbik edildi. Dile dönük asimilasyonist politikalar, süreç içerisinde hayatın diğer alanlarına da teşmil edildiğinden bu durumun yol açtığı devasa sorunlar tarihin tescilindedir. 2000'li yıllarda AK Parti iktidarında Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde Kürtçe ile ilgili göz ardı edilemez ölçüde önemli kazanımlar elde edildiyse de, 2015'ten sonra devletin yeniden fabrika ayarlarına dönüp, otoriter, milliyetçi ve asimilasyonist bir pozisyon takınması, Kürtçenin yeniden kriminalize edilmesiyle sonuçlandı. Günün sonunda, tam bir asıllık tecrübe, Kürtçenin anayasa ve yasalarca güvence altına alınmadığı müddetçe; kaybolma, kriminalize edilme, ötekileştirme, tanınmama ve normalleş(e)meme gibi bir pozisyonla her daim karşı karşıya kalacağı gerçeği izahın varestedir.

Doç. Dr. Ercan Çağlayan, Muş Alparslan Üniversitesi.

**Bu yazı, 2021 yılında HEZKURD için hazırlanan "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürtçe Politikaları" raporunun gözden geçirilmiş ve kısaltılmış halidir.



1956-ci ildə üçrəngli Azərbaycan bayrağını "Qız Qalası"na sancmış istiqlalçı - Çingiz Abdullayev



1929-cu ildə Laçın rayonunda anadan olub. 1940-ci illerin sonunda Teatr institutunda oxuyarkən dostlarıyla Azərbaycanın istiqlalı uğrunda mübarizəyə başlayır. Gizli dərnəyin qurulmasında iştirak edir. 1948-ci ildə xüsusi xidmət orqanları tərəfindən ifşa olunaraq həbs edilir. 1950-ci ildə azadlığı buraxılır. 1956-ci ildə Türkiyəyə qaçmağa cəhd edərkən həbs edilir. 1964-cü ildə heç bir xəstəliyinin olmamasına baxmayaraq Rıbinski tibbi pxisi təcridxanasına, oradan isə Bakıya - Maştağa Psixi Xəstəxanasına məcburi müalicəyə göndərilir. 1970-ci ildə Xəstəxanadan buraxılır. 1982-ci

ildə Moskvada yenidən qaçmağa səy göstərir. Polisin gözündən yayınaraq İsveçrə səfirliyinə sığınır. İsveçrədən dəvət olunmuş həkimlər anlaqlı olmasına bağlı qərar verir. İsveçrə və Avropa mətbuatında Çingiz Abdullayev haqqında xəbərlər dərc olunur. Sovet tərəfi məsələnin böyüdüyünü görüb viza gələndən sonra Çingiz Abdullayev İsveçrəyə getməsini icazə verəcəyini bildirir. Lakin 1984-cü ildə qaldığı Moskva Memanxanasında həbs edilərək Maştağa Psixi Xəstəxanasına göndərilir. 1990-ci ildə Xəstəxanadan buraxılır. 1991-ci ildə İsveçrəyə gedir. 1998-ci ildə Bern şəhərində vəfat edir.

Serokê nû yê Parlamento ya İraqê hat hilbijartın

Piştî salekê Parlamento ya İraqê, Mehmûd Meşhedanî wekî serokê nû hilbijartı.

Li Parlamento ya İraqê ji bo hilbijarti na serokê nû dengdan hat kiran.

Di gera duyem a dengdanê de namzedê Hevpeymaniya Ezim Mehmûd Meşhedanî wekî Serokê nû yê Parlamento ya İraqê hat hilbijartın.

Piraniya fraksiyonê Suneyan û fraksiyonê Kurdistanî piştgirî da Mehmûd Meşhedanî û ew bi amadebûna 269 parlamentarî û bi 182 dengen hat hilbijartı.

Li gorî Destûra İraqê ji bo bidestxistîna serokatiya parlamento ya divê namzedek ji sedî 50+1 û dengen parlamentarî û dengen hat hilbijartı.

Yanî divê namzed herî kêm 166 dengen hat hilbijartı.

Di gera duyem a dengdanê de dengdan di navbera 2 namzedên ku herî zêde deng standine de tê kiran û namzedê 166 dengen hat hilbijartı.

Di gera yekem a dengdanê de 271 parlamentarî amade bûn.

Mehmûd Meşhedanî 153 deng û Salim İsawi jî 95 deng standin.

Namzedê serbixe Telal Zewbeyî ti deng nestandin û Amir Ebdulcebar jî 9 deng standin.

Divê were gotin ku 14 deng jî pûç derketin.

Hemû namzed Sune bûn û posta Serokatiya Parlamento ya İraqê mafê

Mehmûd Meşhedanî kî ye?

Mehmûd Meşhedanî sala 1948an ji



Suneyan İraqê ye.

Beriya bi salekê Serokê wê demê yê Parlamento ya İraqê Mihemed Helbûsi bi tohmeta ku sextekarî di belgeyan de kiriye ji erka xwe hatibû dûrxistin.

Piştî dûrxistina Mihemed Helbûsi, Parlamento ya İraqê ji bo hilbijartına serokê nû 2 caran civiya lê ji ber nebûna yekdengiya di navbera aliyan Sunê de serokê nû nehatibû hilbijartı.

Mehmûd Meşhedanî beriya dengdanê diyar kir ku ew namzedê Suneyan e û dê fraksiyonê Kurdistanî yê Parlamento ya İraqê jî piştgiriyê bidin wî.

dayık bûye.

Serkirdeyê navdar ê Suneyan e.

Beriya ku bibe siyasetmedar, di artêşa İraqê de efser bûye.

Li Zanîngeha Bexdayê bijîşkî xwendîye û sala 1990î hatîye girtin.

Ji ber dijberiya Şerê Kendavê bi 17-dən hat mehkûmkirin lê piştre cezayê wî wekî 15 sal hat guhertin.

Mehmûd Meşhedanî sala 2004an bû endamê Komîteya Amadekirina Destûra İraqê.

Ji sala 2006an heta 2009an serokatiya Parlamento ya İraqê kiriye.

Serok Barzanî: Bijişk û zanyarê Kurd sermiyanekê neteweyî ya mezin e

Serok Barzanî di axaftina xwe ya di Kongreya Bijişkî ya Mezopotamyayê li



Hewlêrê de got: "Girîngiya vê kongreyê gelek mezin e û hebûna van hemû bijîşk û zanyaran ji bo netewa Kurd sermiyanekê mezin e. Ev jî nîşan dide ku eger derfeta ji takê Kurd re hebe, ji takê gelên din ne këmtir e."

Bi amadebûna Serok Mesûd Barzanî û Serokwezîr Mesrûr Barzanî iro 31ê Cotmehê Kongreya Bijişkî ya Mezopotamyayê li Hewlêrê tê lidarxistin.

Serok Barzanî di kongreyê de gotarek pêşkêş kir û got: "Dema em dibîhîsin ku xortekî Kurd li welatekî biyanî doktor e û gihiştiye asteke bilind, em pê serbilind dîbin. Xwesbextane niha gelek ji wan li vir rûniştine ku nav û dengekî pir baş bi dest xistine, karîne xizmeta mirovahiyê bikin û bi desten xwe yên zêrîn navê Kurd jî bilind dîkin."

Herwiha got: "Bêguman sektora tenduristîyê ji bo her civak, netewe û welatekî pir girîng e. Di van salêr dawî de girîngiyeke mezin bi sektora tenduristîyê hatîye dayîn û em hêvîdar in ku di pêşerojê de zêdetir girîngiyê bidin sektora tenduristîyê. Hêvîdar im Hewlêr û hemû bajarê din bigîhin astekê ku xelkê me ji bo çareseriya tendirûstiyê neçin derve."

Herwiha got: "Ez di wê baweriyyê de me ku pisporiya doktorên me heye û dikarin hemû alavêr pêşkeftî ji bo xizmetgazariyê bijîşkî dabîn bikin, da ku gelê me pêwîstiya wan bi çareseriya tenduristîyê li derveyî welat nebe."



BİLMƏZSƏN

Düşməninlə dost olana dost demə, Səni düşməninə satar, bilməzsən. Bir gün tuş olarsan qurduğu çəmə, Balına zəhəri qatar, bilməzsən.

Söz alar, söz satar izi bilinməz, Kül altda qor olar közü bilinməz, Baxsan astarıyla üzü bilinməz, Tülkü kölgəsində yatar, bilməzsən.

Bağı səndən alar, bəheri ondan, Atı səndən alar, yəhəri ondan, Balı səndən alar, zəhəri ondan, İşin ehtiyatla tutar, bilməzsən.

Sirin sözler söyləsə də, yalandır, İlən üstə qonan milçək iləndir, Beləsin özündən uzaq dolandır, Yoxsa məqsədine çatar, bilməzsən.

Hasilin yetmiş adlayıb yaşı, Bele dostluqlardan çox çəkib başı, Ondan ibrət alıb sən olma naşı, Çəkdiyin zəhmətin itər, bilməzsən.

Hasil Ceferov 13.11.2022.

Dengê stranê Kurdî li Almanyayê olan dide: Konsera 'Rêya Ber bi Hewlêrê ve'



Li bajarê Kolnê yê Almanyayê li dêrekê konsera "Rêya Ber bi Hewlêrê

ve" hat lidarxistin.

Di konsera Kolnê de hunermend

Kurd û Ewropayî stran ji mîvanan restra.

Her wiha li bajarê Wuppertalê jî dê konserike din were sazkirin.

Konsera sîyem jî dê sibe li bajarê Dusseldorfê were pêşkêşkirin.

Yek ji hunermendê ku besdarî konserê bû Wacîda Xêroyê ji Rûdawê re got:

"Ez kîfxweş im ku em dikarin hunera Şingalê û hemû Başûrê Kurdistanê li vir pêşkeş bikin."

Hunermendê ji Rojavayê Kurdistanê Riyad Osman jî li ser konserê anî ziman:

"Me çend stranê xwe û çanda xwe li cihanê belav kiran."

Her 3 konser ji aliyê Enstituya Goetheyê ya li Herêma Kurdistanê ve û bi çavdêriya Wezareta Karê Derve ya Almanyayê ve têr organizekirin.

Rojnameya "DÎPLOMAT", em benda hejmara 1000-îne

Rojnameya "DÎPLOMAT" ya kurdê Azarbayanê ku bi çar zimanen (kurdî, azerî, tirkî û rûsi) tê weşandinê, hejmara xwe ya yekê di 01.01.2003-ê de weşandîye. Naha hejmara 600-î ronahî dît. Xwedî xwedan imtîyaz û sernivîskarê "Diplomat"-ê, rewşenbîrê hêja, welatparêzê bê humber Tahir Silêman e.

Gava minbihist ku, rojnameyek kurdî li Azarbayanê tê weşandin, ez wûsa fikirîm ku ji teref gellek xebatkaran ve tê amade kîrin û weşandinê. Lî piştî ku ez çûm mala mamosta Tahir Silêman, min dît ku ev rojnameya rengîn ya bi navarokek dewlemend, tenê bi kar û xebata malbatek fedakar ve tê meşandin!

Ev rojnameya rengîn bi ked û xebata şexsekî tê amade kîrin û weşandinê. Hêjâyî gotinêye ku hemjîna birêz T. Silêman û kurê wî xortê hêja İsmail Tahir jî herdem bi ked û xebata xwe aîkarîyê didin rojname yê. Careka din ez bûm şahidê hêza afirandinê ya hes-tên kurdînyê. Heta nuha 499 hêjmar "Diplomat" hatîye weşandin, gava ku min ev gotar dînivîsand mamosta Tahir jî hejmara 600-î an ji bo weşandinê amadeyi çapê dikir.

Bêguman weşandina rojnameyek weka "Diplomat"-

ê bi çar zimanen gellek xebat û bi aborîyek hindik re zehmet e. Lî birêz Tahir Silêman sîngê xwe daye hemberî hemû zor û zehmetîyan û dibêje berxwedan jîyan e. Car caran kurdê fedakar hinek aîkarîyê ji bo rojnameyê dîkin, lê piranîya mesrefen rojnameyê ji bêrîka mamosta Tahir Silêman derdikeye. Li gor mamosta Tahir her hejmarek rojnameyê 2500-3000 heb tê weşandin. Piranîya rojnameyê mift (belaş) tê belaw kîrin. Gellek ji van rojnameyan li Azarbayanê tê belav kîrinê, lê her weha xwendevanen rojnameyê li Rusya, Gûrcîstan, Kazakîstan, Qirasnedar û di gellek cîyên din de jî heye, ji ber wê jî rojname di van cîyan de jî tê belav kîrin. Hêjâyî gotinêye ku hikumeta Azarbayanê maf û azadîya weşanan daye kurdan. Bi xebata kesen weke birêz T. Silêman pir a dostanîyê di nava gelê kurd û azerîyande ava dibe. Weke ku me li jor jî anîye ziman rojname bi çar zimanen tê weşandinê, Tahir Silêman bi zimanê azerî û rusî pirsgirekî kurdan tîne rojeva birayê azerî û gellê din ku bi zimanê rusî dikarin bixwînin. Xebata rewşenbîrê hêja mamosta Tahir Silêman deng û rengê kurdê Azarbayaneye ku, bi rîya rojnameya "Diplomat"-ê sînoran derbas dike û di hêlîna dilê kurdan cîyê xwe digre. Ji ber ew ked û xebata ku wî daye û bi imkanen xwe 600 hejmar weşandîye, divê mirov mamosta Tahir pîroz bike. Rojnameya "Diplomat" weke zarokekî mamosta Tahir Silêman e û ew xwedî li zarokê xwe derdikeye. Em bi ser navê malpera Netewe birêz Tahir Silêman ji dil û can pîroz dîkin û ji bo rojnameya "Diplomat"-ê jî temenek dirêj hêvî dîkin. Mala te ava be



KÜRD DÎPLOMAT



mamosta Tahir Silêman. Em benda hejmara 1000-ne

Amadekar: Çeto Omerî

Bizim xalqlarımızın gücü dostluğumuzdadır

«Əkinçi» qəzeti milli mətbuatımız üçün nümunə oldu. «Əkinçi» sübut etdi ki, cəmiyyətin inkişafının əsas göstəricilərindən biri de mətbuatdır.

Doğrudur, həm «Əkinçi», həm də ondan sonra nəşr olunan mətbuat nümunələri çox çətin, əzablı, dövrün qeyri-demokratik ab-havasının təsirində qurtula bilməyən ömr yolu keçmişdir. Lakin şüklər edirik ki, Azerbaycan milli müstəqilliyini əldə etdikdən sonra mətbuat üzərində senzurun «demokl qılıncı» götürülmüş, son illerdə mətbuatımız xeyli demokratik dəyərlərə sahib olmuşdur. Azerbaycan tarixen müxtəlif xalqların birgə yaşadığı ölkə olmuş, bu gün də belədir. Derdler, faciələri eyni olan, kədərlərini, sevincləri bir-biri ilə bölen bu xalqlar müstəqil Azerbaycanın aydın və işiqli gələcəyi üçün çalışır. Azerbaycanın müstəqiliyi bu torpaqda yaşayan milli azlıqların da həyatında yeni üfüqlər açmışdır.

Bu gün 600-cü sayı işiq üzü görən «Diplomat» qəzeti də belə bir ictimai-siyasi ab-havanın nəticəsində meydana gelmişdir. Qəzeti ərsəyə gelməsində xüsusi xidməti olan, redaktor Tahir müəllimi yorulmaq bil-mədən xalqının-kürdlərin tarixini, dilini,



Rövşən Atakişiyev

cəmiyyətin üzdeki ictimai-siyasi yerini bilərkədən təbliğ və tədqiq edən istedadlı jurnalist kimi tanıyalıram və onun redaktoru olduğu «Dirliomat» qəzeti daimi oxucusuyam. Xalqına, onun keçmişinə, tarixinə bu qədər bağlı olan qələm dostumun fədakarlığı məni heyre-tə gətirir. Onun Azərbaycanda yaşayan xalqların: -türklerin, kürdlerin, talişlərin, saxurların və digərlərinin dostluğuna birgə yaşayışına həsr etdiyi məqalə və yazıları diqqətlə oxuyuram. "Diplomat" qəzeti dən dünyada yaşayan kürdərin həyatı ictimai-siyasi fəaliyyəti, yaşayışı, mübarizələri ön plana çəkilir və görünür ki, bu mübarizədə Tahir müəllimin və onun qəzeti də müyyəyen dərəcədə qatqası vardır.

O, dünyada yaşayan bütün kürdərin bugünkü və gelecek taleyi ilə ciddi maraqlanır və bəzən bu siyasi mübarizə xarakteri alır. Doğrudur, bəzən mən Tahir müəllimin radikal siyasi maraqları ilə razılışa bilməsem də, milli mücadilənin hər kəsin özəl haqqı olduğunu da dana bilmərəm və bəzən, həttə, dostum olmasına baxmaya-raq, mövqelərimizdə üst-üstə düşməyən anların da olduğunu etiraf etməliyəm.

Hörmətli Tahir müəllim qəzeti dən 600-cü nömrəsi çıxmazı münasibətə sizi təbrik edirəm. Fəaliyyətinizi, xalqınızın gelecek taleyi ilə bu qədər yaxından maraqlandığımı təqdir edirəm və arzu edirəm ki, qəzeti dən sizin siyasi gücünüzün istiqaməti ilə bu günü keçmiş və geleceyi birgə olmuş və olacağınə ümidi etdiyimiz türklerin və kürdlərin dostluğuna Azerbaycan adlı yurdumuzun bütövlüyüne, tamlığına, suverenliyinə, qələbə ilə qazandığımız Qarabağın, itirdiyimiz Göyçənin, Vedinin, Dərələyəzin, Dərbəndin geri alınmasına yönəlcəkdir. Bizim xalqlarımızın gücü dostluğumuzdadır. Bu dostluğun əbədi olacağına inanıram.

Bu gün 600-cü sayı işiq üzü görən «Diplomat» qəzeti də belə bir ictimai-siyasi ab-havanın nəticəsində meydana gelmişdir. Qəzeti ərsəyə gelməsində xüsusi xidməti olan, redaktor Tahir müəllimi yorulmaq bil-mədən xalqının-kürdlərin tarixini, dilini,

Kurd ziyâlesi, aqsaqqalı xalqı maarifləndirməlidir

Hörmətli oxucular! "Diplomat" qəzeti dən fəaliyyəti haqqında hörmətli ziyâlilarım öz fikirlərini bildirəcəklər. Mən isə "Diplomat"ın əsl diplomat olub kurd xalqında olan bəzi steriotipləri məhv edərək yeni bir düşüncə tərzi yaratmasından söz açmaq istəyirəm. Məsələn coxları elə bilirdilər ki, Azərbaycanda bir kurd qəzeti var – "Kürdün səsi", o da çıxandan çıxana, heç bir samballı məlumat olmayan 8 səhifəlik inqilab zamanı camaata paylanılan proklamasıya. Xalq öz etirazını bildirəndə - deyirlər ki, Dövlət imkan vermir və s. Lakin "Diplomat" qəzeti dən Kürdistan, Abdullah Ocalan, Barzani haqqında son xəbərləri oxuyanda, sadə bir kürdə belə bir fikir yaranır – demək bizim normal fəaliyyətimiz üçün dövlət heç bir maneə törətmir. Artıq insanlar düşünür ki, Dövlət bizə belə demokratik şərait yaradıb, niyə biz tanıdlığımız "aqsaqqallar", "xalqı arxasında aparanlar", "maarifçilər" heç bir iş görməyiblər. "Diplomat" qəzeti çap olunanın bizim xalqda çox suallar yarandı. Artıq xalq get-gedə maariflənərək oyanmağa, özünü aldadılmış görüb çarəsiz bir lazımlı informasiya axtarmağa başladı. Həqiqətən biz siyasi və iqtisadi oyunların qurbanı olmuşuq? Niyə kürdər min illərdi yaşadıqları torpaqlardan qovulur? Bəzi kürdər xain əməllərindən, yoxsa böyük siyasi oyunlar nəticəsində?

Laçından olan gənc bir yoldaş mənə demişdir: "Bizdə bir acliq var – informasiya acliq". Daima vətənim, xalqım, mədəniyyətim haqqında bir məlumat axtarışındayam". Mənə "Diplomat" qəzeti bu acliq qisməndə olsa ödədi. Bu qəzet vasitəsi ilə xalq nəinki maarifləndi, çoxlu suallarına cavab tapdı, həmçinin senzurasız, sərbəst şəkildə öz sözünü dedi! "Diplomat" kurd xalqının oyanmasına təkan verdi. Artıq nəinki Azərbaycanda, həmdə digər dövlətlərdə "Diplomat" qəzeti mütəmadi olaraq əldə edirlər. Bütün bunlar Tahir Süleymanın cə-



Namiq Həsənov

sərətinin, uzun illər cəkdiyi əziyyətinin bəhrəsidir. Tahir müəllimlə və digər kurd ziyâlalarına və kurd xalqının gələcəyi olan gənclərə bizi səridilmiş "aqsaqqallar" tərəfindən çox nəhayət böhtanlar atılmış, xalqın gözündə alçaldımağa çalışmışlar, nəhayət hərəkətlər etmişlər.

Lakin kurd xalqının böyükülüyündən, xainlərin vurduğu bütün zərbələrə baxmayaraq, kürdər aya-ğə durmağı bacaran xalqdır. Tahir müəllim heç nəyə baxmayaraq öz xalqına məhəbbətini, onun talehinə olan məsuliyyəti nəticəsində xalqa "Diplomat" qəzeti bəxş etdi. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, bu əməyin nəticəsində isə xalqımızın düşüncəsində, təfəkküründə yeni səhifələr açıldı, xalq yuxudan oyanmağa başladı.

Sonda bildirmək istəyirəm ki, kurd ziyâliları xalqın boğazına ip bağlatdırıb dalınca süründürməlidirlər. Kurd ziyâlesi, aqsaqqalı xalqı maarifləndirməlidir, ona ən əsas bilik verməlidir, özünə inam yaratmalıdır. Bundan sonra artıq xalq – xalq olur, və özü özünə layiqli rəhbər seçir.

O GÜN OLSUN, MİNİNCİ SAYINI QEYD EDƏK , "DİPLOMAT"



Hekim Hamlet Serdar ve Kürdüstanın Sabiq Mədəniyyət naziri mərhum cənab Fəlakəddin Kakevi

Həyatda elə insanlar var ki, ömrünü həyatını, xalqına, dövlətinə həsr edir, onun yolunda bütün cətinliklərə sına qərir. Bu cür şəxsiyyətlər zaman-zaman insanların qəlbində daima yaşayırlar, vətənpərvər şəxsiyyət kimini xatırlanır, heç bir zaman yaddan

cıxmır, unudulmur. Mən birincidəfə Tahir müəllimlə tanış olanda fikirləşirdim ki, bu insan nəsə başqa bir şəxsdir. Ona görə ki, «Diplomat» kimi bir qəzeti boyabaşa getirmək, ərsəyə çatdırmaq üçün, fiziki cəhətdən nəhəndi insan olmaq lazımdı. Bu fikir məndə Tahir müəllimi şəxsən tanımayana qədər idi.

Qarşımıza üzündən illerim
əzab-əziyyəti eks olunmuş, ağ
saçlı, nuranı baxışlı, gözlərindən
mehribanlılıq, təmizlik yağı
orta boylu bir insan çıxdı. İlk
baxışdan adı insan fikri oyadı
bu şəxslə söhbət zamanı onum
heç də bizlər kimi adı insan olma-
dığını başa düşdüm. Tahir müəllim
söhbət edərkən bu şəxsin
dünya görüşüne intellektinə, xal-
qına, millətinə olan sevgisine
heyran olmamaq mümkün deyil.
Həyatda ən mürəkkəb insanların
sadə, olanlardır. Tahir müəllim
də belə sadə ancaq daxilən
mürəkkəb xüsusiyyətlərə malik
insanlardandır.

Dəfələrlə onun necə əzmə kompyuter arxasında oturub «Diplomat» qəzeti üçün mətnlər yüksəlməsinin şahidi olmuşam. Onun necə diqqətlə məsuliyyət-lə, həvəslə oturub kurd xalqının tarixini adət-ənənəsini. Folklorunu araşdırığını görmüşəm Bəzən saatlarla stolun arxasında oturub isləverkən devirdim.

«Tahir müəllim bəşdir bir az dina
əlin yorğunluğunuz çıxsin»
Cavabı bu olurdu ki, mən bə
işdən zövq alıram, hər dəfə qəzə
ərsəyə gələndə elə birəm dünyaya
ya yeni bir körpəm gəlir.

lomat» qəzeti senzuradan keçir? Tahir müəllim gülərək: «Keçməsə çap olunmadı» deyirdi. Ona görə ki, «Diplomat»ın ilk birinci oxucusu ona mənəvi dəstək olan şəxs Nigar xanım onunla həm həyatda, həm də işdə birgə addımlayır, ona arxa kömək olur. Həyatının ən çətin günlərində, işlərinin çətin məqamlarında «Diplomat»ın bu səviyyəyə çatmasında Nigar xanımın əməyinə qiymət verməmək mümkün deyil. Bu gün «Diplomat»ın 600-cü nömrəsi işq üzü görür. Tahir müəllimin də «600 yaşı» tamam olur. Bu «22 ildə» «Diplomat»ın amalı, məqsədi Azərbaycan-Kurd dostluğunu qardaşlığını, möhkəmləndirmək, dövlətimizin mənafeyini qorumaq, dövlətimizin siyasetini dəstəkləmək, Kurd-Azərbaycan mədəniyyətini, adət-ənənəsini daima inkişaf etdirmək, dünyanın istənilen yerində yaşayan kurd və azərbaycanlılarla, dostluq və qardaşlıq əlaqələrini yaratmaqdan ibrət olmuşdur. «Diplomat» ona qarşı aparılan haqsızlıqlara, çətinliklərə baxmayaraq öz işinin öhtesindən uğurla, şərəflə gəlmış və gələcəkdir. Bu şərəfli işdə Tahir müəllim başda olmaqla bütün «Diplomat» kollektivine ona mənəvi və maddi dəstək göstərən bütün insanlara çətin günlərdə Tahir müəllimi tek qoymayan qorxmaz Nəriman müəlli-mə uğurlar, müvəfəqiyyətlər, can sahili arzulayıram.

«Diplomat» «Beş yüzüncü»
sayın mübarek! O gün olsun
mininci savını qeyd edək.

eyd edək.

BILA ROJNAMA “DÎPLOMAT” HER TIM SERKEFTÎ BE *Heimara 600-î pîrozbe*

Raperîna rojnama "Dîplomat"-ê.
Piştî hilweşandina dewleta Sovyêtê gellek mecal û derfetên demokratîk ji bo pêşdaçûyînê di warê çand, wêje û emrîyana kurdên Azerbaycanêda pêşda hatin. Kurd li vê herêmêda ji demên kevnarda dijîn, bê şik mirov dikare bêje kurd nijatek binecîye li vê herêmêda. Di pêşketinên vê herêmêda her awayîda roleke kurda balkêş heve.

Lê ji sala 1930-ya heyâ 1990-dî
di belga nasnamada peyva kurdî li
vê herêmêda resmî hatibû qedexe
kirin.

Bi kurdî ne pirtuk ne jî rojnama nedihatîn weşandin. Kurd bi zanetî dihatine helandinêda. Di warê neteweyîda ji bo pêşketinan ji bo gelê kurd, tu destûr nemabû. Lê piştî rûxandina Sovyêtan li bajarê Bakûyêda Navenda Çanda Kurd "Ronahî" (sal 1992) ava bû. Rojnama "Dengê Kurd" sala 1992-a dest bi weşanê kir. Bi dehan bi zimanê kurdî pirtuk hatine weşandin. Kurdên binecî hêdî-hêdî nasnamaya xwera xwedî derdikefin.

Tirs û bandora li ser wan ji holê dihate rakirin. Di radîyoya dewletê ya Azerbaycanêda heftê du cara her carê 15 deqîqe (sal 1993) ji bo weşana zimanê kurdî destûr hate dayînê. Pey van karên pîrozra, nava kurdên Azerbaycanêda pêşerojêra bawerî çê dibû. Lê ev pêşketinên ku ji bo gelê kurd xûya bûnê şunda, gellek hêzên nijatperest

bi fîkr û ramanêñ qirêjva di çapa-
menîya muxalîfetêda bi nivîsarêñ
qirêj êrîşî kurdan dikirin.

Kurd" salê 3-4 hejmar dihate we-şandin. Ev jî gellekî kêm bû. Di warê çapemenîya kurdada hejarîk kemasik hebû. Nikaribûn bersîvan demêda bide.

Demeke wehada rewşenbîr û
welatparêzê kurd ê hêja Tahirê Silê-
man ji bo ku vê valabûnê ji holê raker
berpirsîyarîke bi şeref û dîrokî hilda-
ser xwe. Ji 2003-yê sale meha
şûbatêda dest bi weşanîna rojnama
"Dîplomat"ê kir.

Diplomat c kîl:

Ev rojname rojnameke serbixw-
eye. Çar zimanada ronahîyê divîne
kurdî, azerî,tirkî û rûsî. Weşanîna
“Diplomat”ê bû raperînek dijî nijat-
perestên herêmê yên ku hertim dijî
gelê kurd helwesteke xirabda bûn.

Hertim hêzên nijatperest hew didan ku weşanîna "Dîplomat"-ê bidine rawestandin. Hertim "Dîplomat" û xudanê "Dîplomat"ê êrîşê nijatperesta dihat. Lê bi saya Tahirê Silêman rojname hertim wedêda tê weşandin û bi cesaret bersîva nijatperesta hêzên nexêrxaz eşkere tê dayîn. Yek jî ev tiştê rojnamê balkêşe ku, rewşenbîrê kurd Tahirê Silêman ji destpêkê heyâ iro tik tenê vê rojnamê dide weşandinê û I Rûsyâ, li Kazaxstanê, li Azerbaycanê tê belay kirinê. Û wusa iû bi rêvaz

întêrnêtêva li malpera www.diploma-ta-kurdi.com tê weşandinê. Rojnama "Dîplomat"ê bi awayekî professional ronahî divîne û di hemû pêdivîyara bersûv dide.

Bi giştî daxwaz û xastekên gelê kurd diweşîne digîhîne gellên kurd û netewên din. Ev jî nexastîyêngelê kurd gellekî nerehet dike. Bi saya cesaret û berxwedana Tahirê Silêman, îro ev rojnama 22 sale ser pîyaye, hemû pirsgirêk û dijwarî alt kirin, bi gavênpîrozva pêşda dimeşe û ev hejmara 600 yê tê weşandin. Rojnama "Dîplomat" bi bawerî qavênhêz, qaîm davêje, qedera wê destê kurdekkî gelperwer û bi cesaret daye. Cesaret iî wesîla altindarîvîye.

Ez ji vê katê pêk dînim, di rupelên vê hejmarêda sala 2024-a, xandevanên vê rojnamêra, xudan û ser-nivîsarê (rêdaktorê) "Dîplomat"êra

pêşketinên nû, em-rekî bi sîyanet bi baristanî, bi dil û can dixwazim û divêjim, bila "Dîplomat" her tim wiha serkeftî be.

Bêwar Barî
Teyfûrî.
09.30.2022



Rewşenbîrêñ kurdêñ herêmê nikaribûn demêda bersîva van nijat- perestan hidin. Roinama, "Dengê vê rojnamê dide weşandinê û İ Rûsya, li Kazaxstanê, li Azerbaycanê tê helav kirinê. Û wusa iñ bi rêva

20

№ 40 (600)

DÎPLOMAT

25 - 31 Cotmeh, Oktyabr sal. 2024



Diplomat qəzeti
Altı yüzüncü sayına

DİPLOMAT

Yubiley sayın mübarək olsun,
Doğru əqidəli olan Diplomat.
Rəngin saralmasın, nə də ki solsun,
Oxuyanlar oxuduqca qalsın mat.

Daimi çəkirsən Vətən dərdini,
Tərif eyləyirsən olan mərdini.
Tənqidə tutursan hər namərdini,
İstəyirsən gözəl olsun bu həyat.

Hər sayında həqiqəti söylədin,
Xalqın ürək istəyini eylədin.
Naqışları əyri yoldan əylədin,
Nanəcibə cavab verdin iki qat.

Dolan bu dünyani keçidkecə illər,
Qoy səni oxusun bütün nəsillər.
Qarşısın səni obalar, ellər,
Yüzdən sonra neçə belə yüzə çat...

Köks ötürdü sənə qarşı naqışlər,
Yaxşılard sevindi, qəmləndi pislər.
Səhifəndə səsləndi səmimi səslər,
Həqiqəti dedin, yaşadın rahat.

Xeirxaxlıq olub daimi işin,
Belə davam etsin olan vərdişin.
İllər gəlib keçsin olsun min beşin,
Yaşa illər boyu, yaşa Diplomat!

Nəriman Əyyub



Kamîl Novruz

"Diplomat" qəzeti 600-cü sayına

Axarlı olsun

Dünyamızın ağ üzü,
Həmdə qara, üzü var.
"Diplomat", o bir güzgü,
Güzgüdə tutub qərar.
Bu güzgüdə saf arzu,
Vətəne xidmət eylər.
Namərdə nifrət eylər,
Yalana salmaz meyl,
Onda var əsas dəlil,
Qələm aç ona könül.
Oxusun şeyda bülbü'l.
Bu dünya zülmət deyil,
Hər bələdan insanı
Doğru amal qurtarar.
Çiçək açaq arzular.
Onda Sabir qeyrəti,
Onda el məhəbbəti,
Vətəvə sədaqətdi.
O, əbədi hərəkətdi,
Bu hücre ibadətdi.
"Diplomat" cəsəretdi.
Gizlətməyək məramı,
Seçək ağı-qaranı,
Unutmayaq Tanrıını,
Tanrı göydən baxır.
Bulaqlar daşdan çıxar.
Çayların axarı var,
Günəş tək çirağın var.
"Diplomat"ın dərsi var.
Bəri var, bəhrəsi var,
Özüne məxsüs mərdi var,
Tahir kimi nəri var!
Dədəm Qorqud deyib ki,
Ad qoymaq uğur olsun.
Ayar baxarlı olsun!

600-cü sayın mübarək "Diplomat"

Respublikamızda olan demokratik mühitdən bəhrələnərək yüzlərlə qəzet və jurnallar çap olunur. "Diplomat" qəzeti belə bir zamanda işq üzü gördü. Əlbəttə bu zaman tanınmaq, həyata vəsiqə qazanmaq çox çətin idi. "Diplomat" qəzeti bu çətinliklərə sinə gərdi, özünü təsdiq edə bildi. Artıq onun coxsayılı oxucuları var, qəzeti nə vaxt nəşr olacağını gözləyirlər. Qəzet nəinki Respublikamızda, ölkəmizdən kənardə da oxunur. Bir çətinlikdə onda idi ki, qəzeti təkbaşına Tahir Süleyman ərsəyə gətirdi. Bu böyük səriştə və cəsarət tələb edirdi. Artıq baş redaktor Tahir Süleyman ətrafına savadlı əməkdaşlar cəlb etmişdir. Nəriman Əyyub kimi ziyanı, şair dostumuz qəzeti dolğun, məmmunlu olmasına əməyini əsirgəmir.

İlk nömrələrindən başlayaraq "Diplomat" qəzeti Dövlətçiliyimizə, dostluğa xidmət edir. Respublikamızda azsaylı xalqlara, o cümlədən kurdrlərə yaradılan şəraitü göstərir. Bilirik ki, Respublikamızda kurd dilində qəzetlər, kitablar çap olunur. Azərbaycan radiosunda kurd dilində verişlər olur. Tarixə nəzər salsaq ta qədim zamanlardan Azərbaycan və Kürd xalqları dost olmuşlar. Həmişə bir-birinə arxa-dayaq olmuşlar. Azərbaycanın görkəmli şair və yazıçıları öz əsərlərində müsbət kurd qəhrəmanı obrazını yaratmışlar. Görkəmli yazılı Mirzə İbrahimovun, adlı-sanlı şairlerimiz Səməd Vurğun, Söhrab Tahir əsərlərini misal götirmək olar. Son zamanlar bəzi qəzetlərdə heç bir faktə əsaslaşmadan kurd xalqı əlehinə kompaniya aparılır. Mənə elə gəlir ki, həmin qəzetlərin müxbirlərinin bir qismi bunu sensasiya, qəzeti satılması üçün, digərləri isə tarixi bilmədiyi, Azərbaycan-Kurd dostluğunundan xəbəri olmadığı üçün edir. Belə zamanlarda "Diplomat" qəzeti tutarlı

faktlərlə çıxış edir, tarixi yada salır, haqqı-ədaləti tələb edir.

"Diplomat" qəzeti vaxtaşırı olaraq Azərbaycanın tanınmış Dövlət xadimləri, ziyanları ilə müsahibələr nəşr edir. Bu müsahibələr dolğun, əhatəli, çox maraqlı olur. Buna misal olaraq şair Söhrab Tahirlə, professor Qəzənfər Paşayevlə olan yazıları göstərmək olar. Qazetin baş redaktoru Tahir Süleyman bir neçə dəfə İraqda, İraqın Kürdüstan bölgəsində olmuş, orada kürdlərin, turkmanların vəziyyəti haqqında ətraflı məlumatlar çap etdirmişdir. Silsilə şəklində nəşr olunan bu məlumatlar, şəkillər çox maraqlı olur.

Məlumatı olmadığımız hadisələr haqqında öyrənirik. Qəzətə Dünyada gedən qlobal proseslərdən, ictimai-siyasi hadisələrdən danışılır. Setri xəbərlərdə maraqlı yazılar çap olunur. Bədii-publisistik yazılar da rast gəlmək olur. Bir çox genç şairlərin şerləri çap olunur, biz onların yaradıcılığı ilə tanış oluruq. Qəzeti əməkdaşları daim əhali ilə təməsda olurlar. Xüsusi ilə qəçqinlərin yaşadıqları yerlərə gedirlər. Yas mərasimlərində iştirak edirlər, həmin çətin günlərdə insanların kədərinə şərīk olurlar. Tahir müəllime müraciət edən şəxslərə müxtəlif idarələrə gedir, yaranan problemlərin həllinə çalışır. Mən "Diplomat" qəzeti əməkdaşlarını 600-cü nömrə münasibəti ilə təbrik edir, həkim kimi onlara cansağlığı arzu edir, işlərində müvəfəqiyyət arzulayıram.

Arzum budur ki, qəzet xırda hissələrdən, qərəzli mövqelərdən uzaq olsun. Yuxarıda sadaladığım böyük amallar uğrunda fəaliyyət göstərsinlər. Çünkü qəzetlərin hər bir sayı tarixdir, yenilikdir. Gələcəkdə qəzetlərin materialları əsasında kitablar çap olunur, həmin dövrün ictimai-siyasi hadisələri, baş verən olaylar araşdırıla bilir.



"Diplomat" qəzeti 600-cü sayı münasibəti ilə

Ulu öndər sənə verib ilhamı
Hər bir sayında gördük İlhamı
Dünyanın sərrindən faş etdin bizi
Göstərdin bu yoldur həqiqət izi

Bir daha anlatdın yaxşı pis nədir?
Həqiqət yolunun sırrı nədədir?
Söylədin hamiya sevin vətəni
Yurda buraxmayıñ yoldan ötəni.

Anlatdın vətənin ağrı-acısın,
Əsirlikdə olan ana-bacısın.
Yazdır ki, yurdumuz alınmaz qala,
Qələbə bizimdi nə ola-ola.

Göz yaşı tökmüsən xocalı üçün,
Qırğın töredəndən sormuşan neçin?
Təcavüz etmişən yurduma dığa,
Əsir torpağında olmuşan ağa.

Yazırsan yurdunun dərdi sərindən,
Məlun məhv etdiyi məğrur ərindən.
Yazırsan ədalət ərşə çəkilib,
Yerində hiylədən toxum əkilib.

Xocalı adında yaran sağalmaz,
Ordaki müsübət tarixdə olmaz.
Hər bir sətirində Qarabağ səsi,
Büsbüütün varlığının onun nəfəsi.

Sətirin səhifən hər an vətəndi,
Vüqarın qeyrətin anınlə təndi.
Az qalib yazsan zəfər gündündən,
Yurda edəcəyin toy düyündündən.

Hacı Paşa Ağaoğlu

PİROZBAHİYA DÎPLOMATA BAKÜYE

Diplomatek kurdî li Azerbaycanê ji alîyê Tahir Silêman tê weşandên.

Esas "Diplomat" navê rojnamê ye; Rojnameyek bi 4 zimana; Kurdî, Azerî, Tirkî û bi Rûsî tê çapkirine, ku peywira Diplomatekî Kurd/Kurdistanê girtiye ser millê xwe. Rojnameji sala 2003'an û vir ve weşanê dike. Ev rojname erê li Bakû yê dertê. Lê belê xwe digihîne Asya Navîn, Kurden Rûsya yê û gelek welatên din jî.

Xwedî û sernivîskarê Dîplomatê birêz Tahir Silêmane. Birêz Silêman, ji bona Kurd û Kurdistanê bi awyeke realist û demokratik, humanist û bi rêsdarî û her wiha bi fedekarî vî karê xwe didomîne. Tahir Silêman û rojnameyek Diplomat rastî êrîşan jî tê; Nijadperesten Tirkîyê, nerazîne ku rojnameyek gelê Kurd û bi Kurdî li Azerbaycanê derdikeve. Rojname bi çi ideolojîyê dibe bila be, evana rojnamê weke dengê terorîsta nîşan didin. Ku ev nîjadperestana ji xwe li hember gelê Kurde. Lî belê li Azerbaycanê û di nava xelkê Azerî de jî tevliheviyê dikine û li vî welatî bê aramîyê derdixin holê...

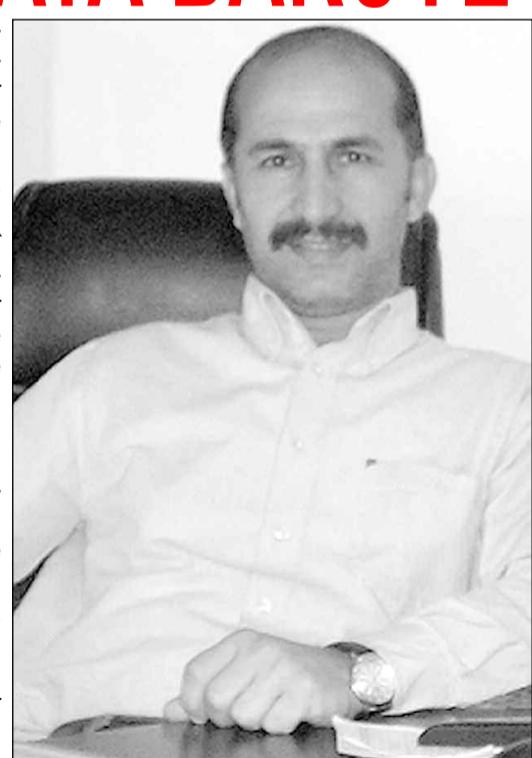
Rojnameya Diplomat, li hember van pêkûtîyan, zor û zahmetîyan weşana xwe dike û bi bîr û bawerî û bi serkeftî jiyan xwe didomîne. Her wiha minbihist, ku rojnameya Diplomat dike hejmara xwe ya 600-emin biweşîne.

Hejmara 600'î bi xêr û bi xweşî û bi serfîrazi be. Hêvîdarim hejmara 1000 û deh hezaran û bêtir jî ev rojname jiyan xwe bidomîne û berjewendîyê Kurd û Kurdistanê li vî welatî biparêze.

Birêz Tahir kesekî çalake; Geh li Bakû, geh li Kurdistanə başûr, geh li bakur, li cem Kurdperweran, hunermendant, rîvebiran û serokane. Bi wan re hevpeyvînê dike; hevpeyvînê xweş û balkêş. Dengê wan digihîje Kurdistanə Sor û her wiha digihîje Asya navîn û hemû Cîhanê jî.

Li Kurdistanə Sor, heta Tahir Silêman û gelek welatperweren Kurd, mîrov hez û demokrat ji bona azadya gelê xwe, ji bona Kurdistanê têdikoşin.

Em Kurdistanə Bakur, serfirazî ji Kurdistanə Sor re, ji roj-



nameya Diplomat ê re, ji birêz Tahir Silêman re daxwaz dikan. Bi hêvîya hejmara 1000-î ...

Mamed Dərikî , Dîyarbekir

Altı yüzüncü sayın mübarek, beynəlmiləl "Diplomat", mininçidə görüşənədək

«Diplomat» qəzeti 600-cü sayının çıxması münasibətilə başda qəzeti



baş redaktoru Tahir Süleyman olmaqla, bütün redaksiya heyetini təbrik edirəm. «Diplomat»la, daha doğrusu Tahir Süleymanla ilk tanışlığım 2009-cu ilin fevralında İraq Kürdüstanının baş nəzirinin müavini, Cədət Necarın başçılığı ilə Azərbaycana gələn nümayəndə heyetinin, çalışığım «Həftə içi» qəzeti qonaq dəvət etməyimdən başladı. O vaxtadək isə həm «Diplomat», həm də onun baş redaktoru T.Süleyman haqqında çox eșitmışdım. Yerli mətbuatda o, PKK-ya işləməkdə suçlanırdı, rəhbərlik etdiyi qəzet isə PKK-nın orqanı kimi qələmə verilirdi. T.Süley-

manla və «Diplomat»ın demək olar ki, bütün sayıları ilə tanış olduqdan sonra yazılanların böhtan olduğu qənaətinə gəldim. Bu böhtanların arxasında isə hansı məqamların dayandığını anlamaq o qədər də çatın deyildi. Bütün bunların hamısı T.Süleymanın azərbaycanlılarla kürdlər arasında tarixi münasibətlərin bərpasına, Azərbaycan həqiqətlərinin kürdlər arasında təbliğinə çalışmaq cəhdlerinin üstündən xətt çəkmək məqsədi daşıdığı göz önündədir. Azərbaycan demokratik, sivil bir dövlətdir. Azərbaycanda söz azadlığı, fikir prülarizmi mövcuddur. Bütün Azərbaycan vətəndaşlarının bu prinsiplərdən istifadəsinə tam hüquq çatır. O cümlədən T.Süleymanın və onun rəhbərlik etdiyi «Diplomat» qəzeti. Onu da yaddan çıxarmaq lazımdır ki, tarixən Azərbaycan öz vətənləri hesab edən, bu dövlətin ərazi bütövlüyündə canlarından keçib şəhid olan yüzlərlə azəri türkə arasında kürdlər də var. Qaçqınlıq, köçkünlük onların da taleyinə yazılıb. Onların da dərdi bizim dərdimiz, sevinci bizim sevincimizdir. Azərbaycanda yaşayan bütün xalqların nümayəndəleri kimi kurd xalqının da konstitusion hüquqları dövlət tərəfindən qorunur. «Diplomat» yerli kürdlərin yeganə qəzeti kimi qəbul etmək mənə elə gəlir ki, düzgün deyil. Bu qəzet bütün Azərbaycan vətəndaşlarının, bütün azəri türklərinin qəzeti. Bey-

nəlmiləlçi dövlət olan Azərbaycanda kürdü, talişi, ləzgini, avari, tati və digərlərini azəri türkündən ayırmak çətinidir. «Diplomat»ı separatçıların, terrorçuların qəzeti olduğu fikrini hansı əsaslarla söyləmək olar? «Diplomat»da kimlərinsə xoşuna gəlməyən yazılar və yaxud da subyektiv fikirlər dərc olunursa bu o demək deyil ki, qəzet hansıa terror təşkilatına işləyir. Düzdür, bu qəzətdə dünyanın tanıldığı terror təşkilatları sırasında yer alan PKK-nın lideri A.Öcalanın fotosuna, onunla bağlı xəbərlərinə rast gəlinir. Amma bu ona heç bir əsas vermır ki, «Diplomat» hədəfə alınsın. Bu qəzeti ittiham edənlərin nəşr etdikləri mətbü orqanlarında da analoji proseslər üzləşmək olur. Maraqlıdır ki, bu gün «Diplomat» ittihamlayanların bəziləri bir vaxtlar PKK-nın təmsilçiləri ilə Azərbaycanda bir masa arxasında əyləşənlərdir. Həm burada, həm də Türkiyədə. Bu dəfə tərəziyə xalqın gözü ilə yox, öz gözümlə baxmaq istəyirəm. «Diplomat» kimi xalqlar arasında qardaşlıq əlaqələrinin möhkəmlənməsinə çalışmaq, Azərbaycan həqiqətlərini, faciələrini kurd xalqının vasitəsilə onların nüfuz etdikləri dövlətlərdə tanıtmaq yaxşıdır, yoxsa, bu qəzeti ittihamlayanların hər sayında dövlət və dövlətçiliyə xidmət edənlərə böhtan atmaq, beynəlxalq aləmdə Azərbaycanı nüfuzdan sala-

biləcək materiallar vermək, düşmənlərimizi sevindirəcək yazılar dərc etmək, NATO standartları səviyyəsində formalaşan ordumuz haqqında hədayanı damışmaq... Düzdür, söz və mətbuat azadlığı var deyirik. Bəs nəyə görə bundan istifadə edənlərin bir neçəsi hədəfə alınır, onlara «terrorçu», «PKK»çı damgası vurulur, digərlərinə isə yox?

«Onlara bu haqqı kim verib» suallının arxasında qaranlıq məqamlar çıxdır. «Diplomat»ın hər sayında Azərbaycanın mövqeyini dəstəkləyən yazılar rast gəlinir, ağrı-acılarımız təbliğ olunur, ermənilərin, azəri türklərinə düşmən kəsilənlər ifşa olunurlar. Bəs bu qəzeti ittihamlayalarda proses necədir? Bundan isə danışmağa dəyməz. Ən acınacaqlı hal odur ki, bu qəzeti və T.Süleymani öz millətindən olan bəzi şəxslər də ittihamlayırlar. Qorxudanmı, paxıllıqdanmı, düşməncilikdənmi... bilmirəm. Bircə onu bilirəm ki, bu qəzet deyilənlər kimi yox, olduğu kimidir. Mən «Diplomat»a bu yolda uğurlar arzulayıram. İnanıram ki, «Diplomat» adını qoruyub saxlayacaq və dünyanın rənglərinə aldınmayacaq, zənginlikləri rədd edərək sağlam düşüncəyə, qardaşlığa və dostluğa xidmətini davam etdirəcək.

600-cü sayın mübarek, «Diplomat», 1000-ci də görüşənədək.

Cavid Şahverdiyev

XALQIMIZIN SEVİNCİ, TARİXİ MƏKTƏBİ "DİPLOMAT" -IMIZIN 600-CÜ SAYI MÜBARƏK

«Diplomat» qəzeti 600-cü sayının çapdan çıxacağı xəberini eşitdiyimdə, 1992-ci ildə Bakıda "Dengə Kurd" qəzeti birinci sayını çıxardığımız gün gözlərimin qabağına gəldi. Qəzeti ilk nömrəsini əlimizə aldığımızda bir-birimizi qucaqlamış, hədsiz sevinərək birbirimizi təbrik etmişdik. Eyni həyacanı "Diplomat" qəzeti ilk sayında da yaşamışdım. Lakin dövlət tərəfindən bütün şəraitin yaradılmasına baxmayaraq, çox təəsüflər olsun ki, keçən iyirmi ildə "Denge Kurd"-ün cəmi 87 sayı işqi üzü görüb.

Ancaq bu ili "Diplomat" qəzeti iyirmi iki yaşına qədəm qoymasına baxmayaraq artıq 600-cü sayı işqi üzü gördü. "DİPLOMAT" qəzeti sənballılığı və rəngarəng zənginliyi sayesində özünə geniş oxucu kütləsi qazandı. Biz öz tərifimizdən, başda hörmətli vətənpərvər təsisçi və baş redaktor Tahir Süleyman olmaqla, qəzeti hər zaman öz övladı kimi yanaşan, qeyrətli şeirləri ilə düşmənə keşkin cavablar verən, qəzeti azərbaycan şöbəsinin redaktoru, şair Nəriman Əyyub və qəzeti yaradıcı kollektivi, ağır sınaqlara mətanətlə sinə gerib bu qəzeti Azərbaycan mətbuat baxçasının özünəməxsuz ətirli və təravəti bir gülü olaraq qorumağı bacardılar. Və işbilməzlərə isbat etdilər ki, yoxdan müvəfəqiyyətlər

eldə edənlər var. İşi bacaranlara həvalə etmək lazımdır. "DİPLOMAT" qəzeti səhifələrində heç bir jurnalistin danışmağa cürət etmədiyi, tarixdən xalqımıza qaranlıq qalan dəyərli yazılarla rast gəlmək olur. Belə yazıları yalnız "DİPLOMAT"-in səhifə lərində oxumaq olar. Mətbuatın içtimai həyatda müstəsna rol oynadığı bilinməkdədir. 1609-cu ildə Strasburqda Almanca çıxan həftəlik qəzetlə (Avisa, Delation oder Zeitung) əsası qoyulan dövrü mətbuat, bu gün həyatımızın bir parçası halına gəlmişdir.

Metbuat, başqa xalqlarda olduğu kimi, Kürd xalqının da tarixində, tərhində və azadlıq mübarizəsində böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir. 22 Aprel 1898-ci ildə Misirin Qahirə şəhərində Mıqdad Mihdəd Bədirxan tərəfindən ilk nömrəsi çap edilən "Kürdüstan" qəzetindən sonra Kürd mətbuatı şərəfli bir yol qət etmişdir. Bu gün Kürdüstanda və xarici dövlətlərdə Kürd dilində yüzlərcə qəzet və jurnal, minlərcə Internet-qəzet nəşr edilməkdədir. Yüzdən çox Kürd radio və televiziyası mövcuddur. Bir çox mötəbər dünya kütłəvi informasiya vasitələri – "Amerikanın səsi" (ABŞ), "Rusyanın səsi" (Rusya Federasiyası), TRT (Türkiye radyo televiziyon üst kuruğu), "Le Monde diplomatique" və s. Kürdce bölmələr açılmışdır və bu ten-

densiya dünyada günbəgün artmadır. Hələ müstəqil dövləti olmayan bir xalqın əldə etdiyi bu möhtəşəm nailiyyətlər, onun azadlıq ruhunun nələrə qadir olduğunu nümaiş etdirməkdədir. Bu gün onlarca müstəqil dövlət tək bir peyk televiziyasına sahib deyildir. Halhazırda Kürd xalqı 25-ə yaxın peyk televiziyası açmışdır. Bu ilin axırına qədər belə televiziyaların sayının 30-a çatması gözlənilməkdədir. Ən mötəbər beynəlxalq sosyoloji araştırma quruluşlarından birinin tədqiqatına görə, 2009-cu ildə Kürd dili, dünyanın mətbuatda ən çox istifadə edilən 25 dilindən biri olmuşdur. Rus dili xaric, köhnə Sovetlər İttifaqında yer almış 15 respublikanın dövlət dillərinin hamısı araşdırma siyahısında Kürd dilinin gerisində qalmışdır. Şüphəsiz ki, bu nəticənin ortaya çıxməsində Kürd jurnalıstlarının müstəsna rolü olmuşdur. "Diplomat" qəzeti, geniş Kürd mətbuat ailəsinin sabitqədem bir nümayəndəsi olaraq çox böyük bir misyona sahibdir. Kürd mədəniyyətini, Kürd dünyasındaki hadisələri, qardaş Azərbaycan xalqına çatdırmaq, eyni zamanda Azərbaycandaki hadisələrdən Kürdləri xəbərdar etmək kimi əhəmiyyətli bir rol oynamışdır. Bu qəzətdə işləyən jurnalıstlər, böyük Azərbaycan və Kürdüstan eşqılıq həqiqətləri yaz-

maqdən çəkinməmiş, demokratik dəyərlərin içtimai həyatda hakim hala gəlməsi üçün sonsuz qeyrət və



iradə göstərmişdir.

"Diplomat"ın bu gündən sonra da Kürd mədəniyyətinin yayılması və Azərbaycandaki demokratik quruculuğun daha da inkişaf etməsi üçün ciddi fəaliyət göstərəcəyinə inanıram.

Xalqlarımızın sevinci, tarixi məktəbi, "DİPLOMAT" 600-cü sayın mübarek, o gün olsun 1000-ci sayını müstəqil Kürdüstanda qeyd edəsən.

Həjar Əsgərov

Biz türkmanlar Məsud Barzani cənablarının yardımını ilə İraqda bir millət kimi tanındıq

İraqda iyirmidən fazla Türkman Mədəniyyət Mərkəzlərimiz var, iyirmidən artıq türkman adı ilə siyasi partiyamız, altıdan artıq teleyayım mərkəzlərimiz, onlarla mətbu orqanlarımız var



Müsahibim *İraq Federativ Respublikasının Kürdistan bölgəsinin sahib millət vəkili, Türkman Yazarlar Birliyinin sədiri, şair Əsəd Ərbildir*

Mən hər il bir-iki dəfə İraqa gedirəm. Başqa xalqların nümayəndələri ilə yanaşı türkman xalqının da nümayəndələri, şair və yazarları ilə görüşlərim olur. Belə görüşlərdən biri də türkman əsilli millət vəkili və parlament üzvü, on üç kitabın müəllifi şair Əsəd Ərbildir.

Mən istərdim ki, Əsəd bəyin rəhbərliyi altında, bir sıra ziyanlı, dövlət xadimi Ərbildən Azərbaycana gəlsin, Azərbaycanın ictimai-siyasi durumunu görsünlər, İraqın ictimai-siyasi reallıqlarını Azərbaycan xalqına çatdırınsınlar. Nə vaxta kimi biz göləcəyik? İndi artıq növbə sizindir. Sizlər mütləq gəlməlisiniz! Gəlməlisiniz ona görə ki, əlaqələr yaransın. Çünkü bu iki qardaş xalqın talehi demək olar ki, eynidir. Və ilk sualımız belədir.

- Əsəd bəy, bildiyimiz kimi oktyabryaında TBMM-i ordunun İraq ərazisine girməsi və Kürdistan İşçi Partiyasının, yəni PKK-nın otuz illik mübarizəsini yox etmək üçün "təskərə" qəbul etdi. Və Qəndil dağlarında gerilla qərargahına, sığnacaqlarına və gerilla dəstələrinə ağır zərbələr vurmaq məqsədi ilə təyyarə, vertolyot, top, tank və müasir zirehli texnika ilə təpədən dirnağadək silahlanmış iyirmi minlik ordu ilə hərəkət etdi. Sizin bu məsələyə münasibətiniz necədir?

- İlk önce çox xoş gəlmisiniz və sizin vasitənizlə bütün Azərbaycan xalqına saygı və salamınızı yetiririk.

Türkiyədə qəbul edilən "təskərə" yə biz bir İraqlı olaraq, türkman kimi və sonunda Kürdistan vətəndaşı kimi doğrudan-doğruya fikrimi (yanitimi) bu şəkildə verəcəyəm. Türkiyənin çıxardığı "teskərə" Kürdistan İşçi Partiyasına (PKK) görə çıxarılib. PKK sorunu da İraq sorunu deyil, yüzdə yüz Türkiye sorunudur. Onun üçün biz arzu edərik bu sorun siyaset və ağıl-məntiqlə masa arxasında, dialoq yolu ilə, dənisiqlər vasitəsi ilə öz həllini tapşın. İndiki dönen kürəlləşmə dönenmdir, demokratiya və sülh dönenmdir. Müharibə, zorakılıq, işğal, yox etmə, milləti danmaq, qan tökmək zamanı bitdi. Millətlər üzəye (kosmosa) uçurlar, elmi axtarışlar, keşflər dalınca iş aparırlar. Bundan belə silah yolu ilə heç nəyi çözək olmaz, faşist Səddamin aqibəti göz qabağındadır. O "ənfal" planı ilə bizə hər zaman dayaq olan 185 min qəhrəman kürd övladını kütləvi şəkildə məhv etdi. Sonuc Səddamin başına nə gəldi yaxşı bilirsınız. İnsanlıq olan yerde, ağıl məntiq olan yerde, sözsüz ki, insanı amillər özünə yer tutmalıdır. Dünyanın nə qədər mübahisəli məsələləri olubsa, qanlar tökülbəsə əski zamanına da baxsaq sorum sonda masaya oturulub, dənisiqlər yolu ilə diplomatik yollarla çözüllüb. Ona görə də biz buradan türk qardaşımıza, Türkiyə rəhbərliyinə səslənirik: "İraq Kürdistanın bölgə rəhbəri Məsud Barzani

cənablarının burda yaşayış xalqlara verdiyi demokratik haqlar əgər Türkiyə rəhbərliyi də ordakı kürd xalqına verərsə mənə elə gəli ki, nə PKK sorunu qalar, nə də iqtisadi çətinlik." Türkiyə kürdləri "Demokratik Muxtarıyyat" barədə yeddi maddədən ibarət təklif irəli sürmüşlər və dövlət rəhbərinə təqdim etmişlər.

Həmin deklarasiyanı bir daha oxucuların nəzərinə çatdırırıq:

1. Türkiyənin ali kimliyi kimi kürd kimliyi də tanınmalı və qanun Konstitusiyada yer almazı.

2. Kürdlərin dili və mədəniyyəti qarşısında duran bütün qadağalar və əngəllər qaldırılmalı, ana dilində təhsil alma hüququ verilməli, Kürdistan bölgəsində kürd dili ikinci təhsil dili kimi qəbul edilməli, bununla da başqa azlıqların mədəni hüquqlarının yolu açılmalıdır.

3. Özünü ifadə etmək təməlində düşüncə və inancın, siyaset yürütmək hüququ verilməli, ictimaiyyət arasında bərabərsizlik aradan qaldırılmalıdır.

4. Kürd və Türk ictimaiyyətinin bir-birini əfv etməsi məqsədi ilə birləşməsi çərçivəsində azad birlik təsis edilməli, Kürdistan Fəhlə Partiyasının rəhbəri də daxil olmaqla bütün siyasi məhbusular buraxılmalıdır.

5. Xüsusi əməliyatlar və döyüş aparmaq məqsədi ilə Kürdistan bölgəsində dislokasiya edilən əsgəri birliklər geri çəkilməli, qoruyuculuq sistemi aradan qaldırılmalı, əhalinin öz yurd-yuvalarına qaytarılması üçün mədəni və iqtisadi tədbirlər hayata keçirilməli.

6. Bölgədəki idarəetmədə yeni bir qanunla düzəlişlər aparılmalı və icrası gücləndirilməli.

7. Yuxarıda sadalanan maddələrlə bağlı əgər irəliyə doğru müsbət addım atılsa, gerilla gücləri ictimaiyyətə dönüşünü saxlayacaq və silahı yera qoyacaqdır.

Ədalət naminə etiraf edib deyə bilərəm ki, Kürdistan rəhbərliyi burada yaşayan bütün azsaylı xalqlar, eləcə də türkmanlara yuxarıda təkliflərən on qat artıq haqq verib. Bunda qorxulu nə var?

Türkiyə rəsmilərinin verdiyi rəsmi rəqəmlər görə Türkiyə Respublikası PKK-ya qarşı 380 milyard dollar pul xərcləyib, 4500 kürd kəndi boşaldıb, 30 000 insanın həyatına son qoyulub və dövlət borca görə dünya dövlətlərindən asılı vəziyyətə düşüb. Təkcə son əməliyyatlarda 80 milyard dollar pul xərclənib. Görəsən PKK-ya qədərki inqilabi mübarizələr zamanı da daxil olmaqla bu günə qədər nə qədər sərmayələr izafi gedib? Əgər bu mənasız mühərribələrə xərclənən paralar Türkiyə xalqının rifahına, qalxınmasına, inkişafına xərclənəydi sizi inandırıram ki, Türkiyə belkə də iqtisadi baxımdan dünyanın qabaqcıl ölkələrindən biri olardı.

- Əsəd bəy, bir millət vəkili kimi, birinci, İraqın Kürdistan bölgəsindən kənar yaşıyan türkmanları haqqında, ikincisi Kürdistan bölgəsində yaşıyan türkmanların ictimai-siyasi durumu haqqında oxuculara məlumat verməyinizi xahiş edirəm.

- İraq ərazisində doğrudan-doğruya türkmanlar istədikləri haqların hamısına sahib deyillər, arzu edirik ki, daha fazla haqlar əldə edək. İraq içərisində türkmanların bütün hüquqi haqları əldə edə bilməməsinin bir neçə səbəbi var. İlk önce türkmanların birliyinin olmaması, ikinci kənar qüvvələrin türkman xalqının içinde öz mənəfeyinə uyğun apardığı çirkin siyaset, bizim birliyimizi daşıdı, parçaparça etdi və biz başqları üçün oyuncaya çevrildik. Amma Kürdistan bölgəsində vəziyyət tamam başqadır. Kürdistan bölgəsinin rəhbəri Məsud Barzani cənabları, İraq anayasasına türkmanların adını demək olar ki, zorla qəbul etdirdi. Lakin İraq ərazisində türkmanlar dağının olduğu üçün türkman dilini dövlət dili kimi qəbul etmədilər. Çünkü İraq parlamentində söz birliyimiz yox idi, hətta, bəzi türkmanlar ərəblərə səs verirdilər. Birliyimiz olmaması üzündən istəklərimizi

cənabların bütün məsrəflərini Kürdistan hökuməti təmin edir

İraq parlamentinə qəbul etdirə bilmədik və zəif dəndük. Amma Kürdistan bölgəsində nəinki biz türkmanlar üçün, mən inamlı deyərdim ki, Kürdistan yaşıyan bütün azsaylı xalqlar üçün bütün demokratik-insani haqlar tanımb. Mən başqan Məsud Barzani cənablarının toplantılarının birində dediyi sözləri xatırlatmaq istəyirəm. O, demişdi: "Biz kürdlər işgalçi dövlətlər tərefində o qədər faciələr, zülmələr, dəhşətlər görəmişik ki, bunu sadalamaqla bitirmək olmaz, biz yaşadığımız faciələri bizimlə birlikdə yaşıyan türkman, asuri, kıldani xalqları da yaşayıblar. Mən Məsud Barzani heç vaxt icazə vermərəm ki, bizimlə çiyin-çiyinə mübarizə aparan xalqlar hər hansı bir haqsızlığa məruz qalsın. Kürdistan yaşıyan hər hansı bir xalqın bir fərdi varsa biz onunda bütün insani haqqını vermişik və göləcəkdə hər hansı bir istəkləri olarsa böyük məmənuniyyətlə yerinə yetirməyə çalışacaq". Cənab Barzanının bu çıxışı hamimizi məchub etdi, sevindirdi.

İndi 127 üzvdən ibarət Parlamentimiz var və İraq tarixində ilk dəfə olaraq dörd türkman millət vəkili Kürdistan parlamentində təmsil olunur. Hökumət içində iki nazirimiz var, onların biri sənaye naziridir, digeri isə dövlət naziridir. İraq anayasasında özümüzü tanıda bilməsək də, biz Kürdistan anayasasında Məsud Barzani cənablarının yardımı ilə bir



millət kimi tanındıq. Çünkü Kürd qardaşlarımızın yaşadıqları faciələri biz də birgə yaşamışdıq. İndi Kürdistan bölgəsində kürdlərən sonra biz ikinci millətk. Qaldı təhsil məsələsinə, 1991-ci ildən sonra hənsi ki faşist Səddam rejimi dağıdıldı, biz ilk ibtidai siniflərimizi açdıq. İstanbul şəhəri ilə dörsələrə başladıq. Yaxşı oları ki, Azərbaycan hökuməti Kürdistan hökuməti ilə əlaqə yaratsın, məktəblərimizdə azəri şəhəri ilə dörsələrə keçirilsin. Çünkü türkman ləhcəsi ilə azərbaycan ləhcəsi demək olar ki, eynidir. İndi Kürdistanın paytaxtı Ərbildə 13 məktəbimiz var, doqquzu ipdidai, dördü isə orta məktəbləridir. Ərz etmək istərdim oxucular bilsinlər ki, iyirmidən fazla Türkman Mədəniyyət Mərkəzlərimiz var, iyirmidən artıq türkman adı ilə siyasi partiyamız, altıdan artıq teleyayım mərkəzlərimiz, onlarla mətbu orqanlarımız var

və bunların bütün məsrəflərini Kürdistan hökuməti təmin edir

Kürdistanın yaşayış xalqlar tərefindən, eləcə də biz türkmanlar tərefində böyük rəğbətlə qarışlandı. İndi qədər türkman xalqının kitabxanası olmamışdır, Xalq əsrlərdir kitablari evlərində saxlamış, nəslden nəslə çatdırılmışdır. İnanıram ki, xalq milli birliyi üçün evlərində olan dəyərləri kitablari Türkman Akademiyasına təqdim edəcək və əllərdə saxlanılan xəzinə xalqın ixтиyarına veriləcəkdir və bununla da qismən olsa da, türkman xalqını dünyaya tanıdacağıq. İstərdim oxucular bilsinlər ki, yuxarıda sadalananlar Kürdistan bölgəsində yaranıb. Lakin İraq daxilində birlik və bərabərliyimizin olmaması bizi hər bir imkandan məhrum etdi.

- Əsəd bəy, Sizin, yəni türkmanların birliyi niyə pozuldu, bunun günübü kimdədir və kimdir günahkar?

- Tahir bəy, bunun çox şaxəli tərəfləri var, damışmaqla bitməz. Mən oxuculara qısa da olsa bəzi məqamları açıqlamağa çalışacam. Səddamin süqtundan sonra, bir çox dövlətlər öz mənəfətləri üçün İraqın daxili işlərinə müdaxilə etdilər. ABŞ başda olmaqla, İngiltərə, İran, Türkiyə, Suriya, Rusiya və Avropanın demək olar ki, bütün dövlətlərən mədaxilədə bulundular. Burdakı xalqları qarşı qarşıya qoyular, bəzilərini pul-para ilə ələ alıdlar, bəzilərini vədlər verərək aldatdılalar, burdakı xalqların birliyini pozdular və zəif salaraq qismən də olsa məqsədlərinə nail oldular.

- Əsəd bəy, İraq hökumətinin türkmanlara münasibəti necədir? Kürdistan hökumətinin türkmanlara münasibəti necədir?

- İraqdakı türkmanlarla və Kürdistanın türkmanların fərqi, Tahir bəy, bu suala çox qısa cavab verəcəm. Kürdistanın türkmanların ümumi vəziyyəti və durumunu dağın zirvəsi, İraqdakı türkmanların durumunu isə həmin dağın etəyi kimi müqayisə edə bilərem. Bu fərqə mənəcə heç bir izahat lazımlı deyil.

- Əsəd bəy, olmazmı türkman millət vəkilləri və ziyanları Azərbaycan hökumətinə bir diləkçə göndərənlər və bildirənlər ki, biz istəyirik Azərbaycan və Kürdistan hökumətlərarası ictimai-siyasi və dostluq əlaqələri yaransın. Belə bir addım atmaq olar, ya yox?

- Dünəydə elə bir şey olmaz ki, mümkün olmasın. İsteklər olan yerde əlaqələr də olmalıdır və sözsüz olmalıdır. İndi bir sox ölkələrdən isə adamları Kürdistanə gəlir, külli miqdarda sərmayələr qoyub işləyirlər. Eləcə də Türkiyədən minlərlə şirkət hal-hazırda burda çalışır. Niyə bizə doğma olan əzizlərimiz Azərbaycandan gəlib işləməsinlər? Nə qədər əlaqələrimiz tez yaranarsa, birləşmək bir o qədər güclü olar, dostluq əlaqələrimiz möhkəmlənər. Əvvəl siz dövlət olaraq gəlin, biz də sizinlə qürurlanaq Kürdistan hökuməti qarşısında məsələ qaldıraq. Tahir bəy, niyə Rusyanın, Türkiyənin, Fransanın və bir çox ölkələrin konsulluğu Kürdistanında olsun, Azərbaycanın nümayəndəliyi olmasın? Biz Azərbaycanı özümüzün doğma vətəni hesab edirik. Nə üçün, Kürdistanın nümayəndəliyi Anqarada, Moskvada, Avropanın bir sıra ölkələrində olsun, Azərbaycanda olmasın? Nə üçün Azərbaycan rəhbərliyi bizə dost əlini uzatmır?

- Məsahibəyə görə çox sağ olun.

- Mən təşəkkür edirəm, xoş gəlmisiniz.

Müsahibəni apardı:
Tahir Süleyman



Qoy heç kim türkman xalqını öz mənafeyinə qurban etməsin

-Şirzad bəy, özünüüz təqdim edin.

-Mən Şirzad Əmrəl Üzeyirəagli Türkman Milliyətçi Qurtuluş Partiyasının başkanıym.

Bizim yaşadığımız Kürdistan bölgəsi Həvin dağlarının uzunluğu ilə güneyi Ərəbistandır və quzeyi Kürdistanı. Surcardan Bədrocağı qədər güneydən bizim şəhərlərimiz, kəndlərimiz bu sərhəddə bütün kurd, türkman kəndləri və şəhərləri xarabaya çevrilmişdi. Kürdistan və ətraf bölgələr Səddam Hüseyin tərəfindən İraq dövlətinin quruluşundan bəri əreblərin zülmü altında idi. Xüsusiəl Səddam Hüseyin hakimiyyətə gəldiyi andan ilk zülmünü türkman millətinə verdi. Türkman millətinin nə adı var idi, nə də bir hüququ. Türkmanlar şəhərlərdən mülk ala bilməzdi, sata bilərdi, uşaqlarının adını belə türkmenca qoya bilməzdi, qadağan idi. Əks təqdirdə onu siyahıya alınmadı qeyd etməzdilər, şəxsiyyət vəsiqəsi verməzdilər. Görəsən onda Türkiyə dövləti harada yatmışdır?

Səddam Hüseyin, doğrudur, kurd xalqına qarşı kimyəvi silah işlətdi, kütłəvi qırğınlara elədi, repressiyalar etdi. Yüz sökən min dinc ənəlini diri-dirə gömdü. Səkkiz min insani səkkiz yaşından səksən yaşama qədər Barzani nəslindən olan kişiləri yox etti. İstədi kurd xalqını yox etsin. Amma eyni zamanda da türkmanlara heç bir haqq tanıtmayışdır. Türkmanlar kütłəvi şəkildə doğma vətənlərindən qaçırdılar amma Türkiyə yox. Çünkü Türkiyə Səddamdan neft alırdı. O zamanlar türkmanlar Türkiyənin yadına düşmürdülər. Səddam Hüseyin heç bir insana heç bir haqq verməmişdir.

O, tek zülmündə "adil" idi. Zülmünü adilanə bir şəkildə bölüm yapmışdır. Zülmü "ədalət" lə kurd xalqına, türkman xalqına paylamışdır. Amma Səddam Hüseyinin bu zülmüne xalqımız, başda qardaşlarımız kurd xalqı olmaqla haqlarımız müdafiə etmek üçün mübarizəyə qalxdıq. O mübarizə 1991-ci ilin mart ayında Məsud Bərzaninin və Cələb Təlabanının rəhbərliyi altında xalq mübarizəyə qalxdı ve Səddam ordusunu Kürdistan bölgəsindən qovub çıxardılar. Biz Kürdistan bölgəsində yaşayan xalqlar Kürdistan Parlamentini seçdi. Kürdistanın yaşayışının millətlər seçki keçirdilər və parlamentin vəkilləri seçildi. Parlament seçkisindən sonra bir hökumət quruldu. Və xəyallarımızda arzuladığımız Kürdistan dövləti elan olundu.

Bu dövlətdə bütün xalqların nümayəndəleri təmsil olunurlar. On çox böyük demokratik özgürlük Kürdistanın yaşayışının azsaylı xalqlara verildi. Radio və televiziya kanalları, qəzet və jurnallar, dərnəklər, məqazinlər açıldı, bütün millətlərin öz dilində özgürce yayımımları yayımlanır, nəşr olunur və xalq oxuyur. Kürdistan hökuməti tərəfindən heç bir basqı heç kəsə olmayıb və yoxdur.

- Kürd rəhbərliyi sizə necə münasibət bəsləyir?

- Kürd xalqı tarixi bir zülm altındadır. Bu zülmü görən kurd milləti türkmanlara, məsihlərə, assurilərə, kuldənilərə, əreblərə qardaşcasına baxır. Onlar istəmirlər ki, bir vaxtlar özləri yaşadıqları zülmələri başqa millətlər də yaşasınlar. Ona görə də Kürdistan rəhbərliyi tərəfindən böyük demokratik seçim uyğunlaşdı, tətbiq olundu. Bu demokratiyanın içərisində türkman milləti de-

yararlandı. Xalqımızın arzuladığı milli partiyalar elan olundu. Qanuni parlamentden iş görmək icazəsi aldı.

gün kurd xalqı üzərinə nə qədər basqı çox olursa, qarşı durma da çox olur. Çünkü millətin, xalqın qarşısında

Türkiyədir, Qazaxstandır, Özbəkistandır və s. Bizlər bu dildən, bu nəsildən olanlar Səddam Hüseyin dönməndən başımıza gotirilən zülm zamanı heç kəs səsini çıxartmadı. Bizim ümidiımız bir Türkiyə dövləti idi ki, bizim adımız dilə gotirsın və bizi müdafiə etsin. Amma çox təssüflər olsun ki, bir neçə şirkələr istiqbarat fikri ilə göndərdilər içimizə, bizim türkman millətinin istiqbalını öz mənəfətinə qurban verərək yox etsinlər. Düşmən tapmağa, kurd xalqı ilə türkman xalqını düşmən etməyə və şovinist əreblərlə işbirliyi yapılıb, kurd və türkman xalqının əldə etdiyi azadlığı məhv etsinlər.

Bu da bir məzəlumiyyəti sürdürməkdir. Kürd xalqı da bizim qardaş xalqımızdır. Kürd xalqının sayəsində biz də başı uca, kəramətlə, şan-şərəflə yaşayıraq. Bu dövlətlər, türk dünyasına səsləndiyimiz məsələ odur, türkman xalqını qurban etməsinlər öz mənafeylərinə. Türkman azad bir milletdir, burada qardaş xalqlarla birgə yaşayıraq. Bizi özlərinə dost etsinlər. Çalışışınlar ki, buradakı xalqlarla bizim qardaşlığını şanlı-şərəflə etsinlər. Kərkük və cənub bölgələrdəki xalqların durumu çox ağırdır. Biz Kürdistan rəhbərliyindən xahiş edirik ki, bu bölgələri referendum yolu ilə Kürdistan bölgəsinə aid etsinlər. Heç kimin haqqı yoxdur, biz türkmanların adından danışın. Biz xahiş edirik ki, Azərbaycan hökuməti, Azərbaycan dövləti bizim hüquqlarımızı müdafiə etsin. Kürdistan hökuməti ilə ictimaiyyəsi, iqtisadi və mədəni əlaqələr yaradılsın. Məktəblərimizdə azərbaycan tədris sistemini təşkil edilsin. Çünkü biz Azərbaycanlıyız!

"Diplomat" qəzeti 60-61-ci say



Diplomat qəzetiin baş redaktoru Tahir Süleyman və Türkman Milliyətçi Qurtuluş Partiyasının başkanı Şirzad Əmrəl Üzeyirəagli

Kürdistanın bütün azsaylı xalqların örnək demokratiya əldə etdi. Hökumət dairələrində təmsil olundular.

Arzumuz budur ki, Yaxın Şərqdə və dünyada Kürdistanın demokratiya həyata keçirilsin, heç bir xalqın haqqı tapdanmasın. Nəcə ki, kurd xalqı bu böyük özgürlüyü bize rəvə gördülər ki, öz dilimizdə məktəbimiz, radio və televiziyanız, qəzətimiz, mədəniyyət mərkəzimiz olsun ki, adət-ənənələrimizi unutmayaq. Bu həqiqəti biz Kürdistanın bütün dünyaya səsləndiririk, zülm döñəmi getdi!

Qoy Türkiyə bizim daxili işimizə qarışmasın, orda yaşayan iyirmi beş milyonluq kurd xalqının haqlarını versin. Mühərribə zamanı bitdi. Cənabınız Azərbaycanın yaşamından nümunə verdiniz ki, orada necə yaşayırısz. İnanın millət birliyi qarşısında heç bir qüvvə dura bilməz. Bu

da heç bir şey dura bilməz. Əgər biz istəsək ki, insanlarımız barış içərisində yaşasınlar və bir insan yaşamını tətbiq etsinlər, onda millətlər bir-birinə qardaş gözü ilə baxmalıdır. Qoy bir-birlərinə kömək etsinlər. İraq Kürdistanın demokratiya seçimi olmalıdır. Çünkü bu demokratiyanı müdafiə edir və özgürəcək. Bir əldən min könlündən dövlətiməzə xidmət edirik.

Türkiyə dövləti öz içinde yaşayışın xalqların demokratik haqqlarını versin, kurd xalqını millet kimi tanının, bize verilən haqları onlara da versin, ondan sonra başqalarının işinə qarışmağa yox, danışmağa haqq kazansın.

- Dünya türkdilli dövlətlərinə nə demək istərdiniz?

- Bizim soyumuzdan, bizim qanımızdan olanlar, türk dünyasında yaşayışın insanımız, Azərbaycan,

çalışıdalar. Çünkü Türkiyədə yaşayan kurd qardaşlarımız 25-30 milyondur. Amma heç bir demokratik haqları yoxdur. Türkiye dövləti Kürdistan hökumətinin azsaylı xalqlara verdiyi demokratik haqlardan narahidir. Çünkü burda olan demokratiya oraya da təsir edə bilər və Türkiye Kürdistanın demokratiyasını tanımaq istəmir. İstemir qoy istəməsin, ancaq qanla əldə etdiyimiz azadlığı heç vaxt əldən verməyəcəyik. Biz türkmanlar Türkiyəni özümüzə vəkil etməmişik.

- Azərbaycan hökuməti, Azərbaycan xalqına nə çatdırmaq istərdiniz?

- Bizim dilimizdə azəri dilə eynidir. Biz Azərbaycan hökumətindən, Azərbaycan dövlətindən ərkələr tələb edirik. Onlara dövlətin nümayəndəliyi Kürdistanın açılib. Qoy hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənabları Ərbəldə Azərbaycan nümayəndəliyini açınsın, biz azərilə-türkmanlara sahib çıxsın.

Kürdistan hökuməti ilə siyasi, ticarət və mədəni əlaqələr yaradılsın. Çünkü Azərbaycanda neçə min illiklərdir ki, kürdlər və azərilər bir yerde mehribancasına yaşadıqları kimi, burada da türkmanlara kürdlər birgə yaşayırlar. Biz çox məmənuq. Siz birinci şəxs olaraq Azərbaycan vətənimizdən bura təşrif buyurmuşunuz, bizimlə görüşürsünüz. Biz təmənə edirik ki, bizim xahişimizi Azərbaycana çatdırınsın.

Müsahibəni apardı:

Tahir SÜLEYMAN

"Diplomat" qəzeti 60-61-ci say

Biz heç kimi özümüzə vəkil etməmişik

Müsahibim Kürdistan Demokratik Türkman partiyasının başkanı Dilşad bəydir.

Dilşad bəy, Səddam Hüseyin zamanında İraq hökuməti türkmanlara hansı haqları vermişdir?

- Həqiqətən Səddam zamanı 1991-ci ilə qədər türkmanların heç bir insani hüquqları yox idi. Hətta türkman dilində danışmağa da icazə vermirdilər, yasaq idi, türkman dilində danışmaq. Heç bir cələbimiz də yox idi. Məktəblər, dərnəklər, mədəniyyət mərkəzləri, radio və televiziyanadan səhəbət açmaq olmazdı. Çünkü bir millət kimi İraq Konstitusiyasında türkmanların adı belə çəkilmirdi. Hər zaman zülm altında yaşayırdıq. Səddam quruluşu diktator quruluş idi. Mən Türkiyə rəhbərliyindən soruşuram, 1983-85-ci illərdə 13-yaşından 35-yaşına qədər qız gəlinlərimizi Səddam zorla aparıb Səudiyyə Ərəbistanında 60-yaşında əreblərə satanda onda sizlər hərada yatmışdım?

Onun "ədalət"i dənəminde heç bir haqqdan, hüquqdan danışmaq olmazdı. 1991-ci ilde Məsud Bərzaninin rəhbərliyi altında Kürdistanın xalqlar, əsasən kürdlər, türkmanlar, assurilər, məsihlər, kıldınlər, bir qism əreblər birləşərək zülmələrə mədəniyyət markazları

dam Hüseyin ordusunu Kürdistanın qovub çıxardılar və Kürdistan hökumətini elan et-

radio, televiziya, bir çox qəzet dərgiləri işləyərək.

- Dilşad bəy partiyasınız



Soldan: Tahir Süleyman, Vəli bəy və Kürdistan Demokratik Türkman Partiyasının başkanı Dilşad bəy

dilər. Bu hökumət demokratik biçimdə bütün xalqlara öz haqqını tanıtdı və bütün çətinliklərə baxmayaraq, azsaylı xalqların mədəni haqlarını verdi və onlara böyük şərait yaratdı. O dənəmdən həqiqətən Kürdistan azad oldu. Burada yaşayan xalqlar birlik əldə etdi və birləşərək və birləşərək qəzət dərgiləri işləyərək.

- neçə üzvü var?

- Partiyamızın üzvləri çoxdur. Büro üzvlərindən başqa, 25 minə qədər partiyamızın üzvü var.

- Kürdistan hökuməti ayda nə qədər yardım sizə edir?

- Bizim burada 6 türkən partiyası, bir neçə dərnəyimiz var. Eləcə də 4 müxalif partiyası və 2 dərnəyi var. - Kürdistan hökuməti kifayət qədər bizə yardım edirlər. Eyni zamanda kompaniyalar da bizə yardım edirlər.

- Bu büroların kim tərəfindən yaradılıb. Hökumət sizə nə yardım edib?

- Bu büroların yeri hökumət tərəfindən təqdim edilmiş

dir və özümüzün gücü ilə və Kürdistan hökumətinin köməkliyilə təkmişik. Ondan əlavə bütün bölgələrə bürolarımız var. Dərnəklərin icazəsinə Kürdistanın Xarici İşlər Nazirliyindən almışq. Partiyaların icazəsi isə Ədliyyə Nazirliyindən almış. Amma müxalif partiyalar qeyri-qanuni fəaliyyət göstərirler. Buna baxmayaraq Kürdistan hökuməti onlara rəğbətə yanaşı. Bu gün Kürdistanın çox sabitlikdir, bu sabitliyə görə biz sərbəst çalışıb.

- İndi müsəlman dövlətləri çalışırlar ki, Avropa Birliyinə daxil əlsünlar. Hansı ki, Avropa dövlətlərinin bütün xəmmal və işi qüvvəsini müsəlman dövlətlərindən aparırlar. Olmazmı ki, müsəlman dövlətləri birləşib İsləm birliliyi yaratsınlar və bu İsləm birliliyi elə inkişaf etdirsinlər ki, Avropa dövlətləri İsləm birliliyinə qəbul olmağa can atsınlar?

- İsləm dövlətlərində belə birlilik olsayı, çox gözəl olardı. Lakin İsləm ölkələrində demokratiyanı və bizim haqlarımızı pozmaq istəyir. Nədənə türk dövləti istəmir ki, türkman xalqı öz azadlığını sürdürüsün. Çünkü bundan 5 il əvvəl, 2002-ci ilə Türkiyə dövlətinin rəhbərliyinə ilə müxalif türkmanlar Səddam Hüseyin rejimi Kürdüstana getirmək və Kürdüstana olan demokratiyanı dağıtmak istədilər. Türkmanların illər boyu əldə etdiyi haqlarını əllərindən almağa

İRAQDA BİZ TÜRKMANLARIN MILLİ VARLIĞI CƏNAB MƏSUD BƏRZANİNİN SAYƏSİNDƏ TANINDI

Müsahibim, Kürdüstən Federativ hökumətinin sabiq millət vəkili Karxi Nəcməddin Altıbarmaqdır

Biz türkmanlar faşist Səddam dönəmində yox olmaq ərefəsində idik.

2003-cü ildə cənab Məsud Bərzani türkmanların milli mənsubiyətini qırmızı qələmlə yazaraq, İraq parlamentinin gündəminə qoydu və biz türkmanları millət kimi İraq konstitusiyasına saldırdı. Buna görə biz türkmanlar hər zaman Məsud Bərzani cənablarına minnətdarıq. Çünkü, o Kürdüstən bölgəsində bütün milli imtiyazlarımıza imkan tanıdı və lazımı maliyyə dəstəyi verdi.

Karxi bəy, biz keçən il İraqa gələrkən, bir sıra dövlət nümayəndələri və türkman partiya rəhbərləri ilə görüşlərimiz olmuşdur. Özünüz də görürsünüz bu görüşlər haqqında "Diplomat" qəzetində ətraflı məlumat vermişik. İstəyirik ki, siz parlament üzvü və türkman xalqının nümayəndəsi olaraq qəzətəimizə müsahibə verəsiniz Azərbaycan oxuları Kürdüstənda baş verən ictimai-siyasi hadisələrdən xəbərdar olsunlar və ilk sualımız.

- Səddam Hüseyin zamanında türkmanların hansı haqları var idi?

- İlk önce siz xoş geldiniz, gəlinşinizlə bize şorət verdiniz. Türkman olaraq İraq Kürdüstənində yaşamaqdayıq. Kürd qardaşımızla bir yerde xoş həyat sürürük. Sizin sorduğunuz suala gölincə, biz Səddam dönəmində təkcə türkmanlar deylər, burda yaşayan heç bir xalqın hüquqları yox idi. Özəlliklə türkman milletini ərəblər İraq vətəndaşı kimi qəbul etmirdilər. Kərkükde, Altın körpüdə, Bağdadda türkman millətini zorla ərəbləşdirirdilər. Ərəb yazılımayanların isə evlərini, dükənlərini, əkin sahələrini hətta arvad uşaqlarını əlindən alırlılar. Türkmanlar naməlum dərindən, ya ərabçılıq qəbul edir ya da başqa ölkələrə köçürüdlər.

Cox şükürler olsun ki, 1991-ci ildən Məsud Barzani və Celal Teləbəni cənablarının rəhbərliyi altında,

Kürdüstənda yaşayan bütün azsaylı xalqlar birləşərək Səddam ordusunu qovub çıxartırlar. İndi Kürdüstən hökuməti çox böyük demokratik sistem əldə edərək, bölgədə əmək-amanlıq yaradıb. Kürdüstən hökuməti orda yaşayan bütün xalqlara o cümlədən, türkmanlara geniş demokratik haqlar vermişdir.

- Karxi bəy, istərdik, özünüz haqqında oxulara məlumat verəsiniz?

- Mən, Karxi Nəcməddin Altıbarmaq, 1967-ci ildə Ərbil şəhərinin Ərbil qalasında doğulmuşam, Səlahəddin universitetinin məzunuym. Türkman ailəsində dünyaya göz açdım, türkman olaraq da dünyaya göz yumacağam. Siyasi həyata ilk olaraq, Türkman Qardaşlıq Ocağında başladım. Ərbilde tək siyasi qurum o idi. 1990-ci ildən sonra, siyasi partiyalar meydana gəldi və biz partiyalarda çalışmağa başladık. Lakin türkman cəbhəsinin siyaseti ilə, bi-

zim siyasetimiz uyğun gəlmədi və cəbhədən ayrıldıq. Özümüzə yeni siyasi türkman partiyası yaratdıq. Partiyamın idarə heyeti Ərbildədir və partiyamızın adı Türkman Demokratik Hərəkatıdır. Biz Kürdüstən qanunları çərçivəsində siyasetimizi yeridirik və bu demokratiyadan çox razıyıq. Mən burdan bütün Azərbaycan xalqına salamlarımı göndərirəm, biz eyni qanı daşıyıraq və dilimiz, inancımız eynidir. Biz Kürdüstən İraq vətəndaşı olaraq, İraq və Kürdüstən qanunlarına tabe olmalıyıq və bu qanunlara hörmətlə yanaşmaqla öz haqlarımızı əldə etmişik.

Bildirmək istəyirəm ki, İraq tərəfindən türkmanlar Kürdüstən demokratiyası dönəmində əldə etdikləri azaldıq, heç vaxt sahib olmamışdır. Ərbilde və başqa türkmanlar yaşayan yerlərdə türkman dilində məktəblərimiz var.

Kürdüstən qanunları çərçivəsində bütün xalqlar kimi, türkman xalqı da istənilən qədər siyasi partiya aça bilər. Bizim altriyə qəzət və mərkəzərimiz var. Kürdüstən qanunları çərçivəsində bütün xalqlar kimi, türkman xalqı da istənilən qədər siyasi partiya aça bilər. Bizim altriyə qəzət və mərkəzərimiz var.

- Türkman mədəniyyət mərkəzlərinə, siyasi partiyalara, qəzət və jurnallara, radio və televiziya kanallarına Kürdüstən hökuməti tərəfindən maddi yardım olunur-mu?

- Kürdüstən hökuməti, bütün az-

saylı xalqlara etdiyi yardım, türkman xalqına da edir. Onun üçün biz Kürdüstən hökumətinə minnətdarlığımızı bildiririk.

- Mən parlament iclasında olarkən gördüm ki, üç türkman qardaşımız və bir bacımız Kürdüstən parlamentinə üzv seçilib. Parlamentə üzv seçildiyinizə görə sizini və yoldaşlarınıza səmimi qol-

hörmətli İlham Əliyev cənablarına, azərbaycan parlamentinə, azərbaycan ziyalılara və azərbaycan xalqına nə deyəcəkləriniz var?

- Biz burdan, səmimi salamlarımızı ürəkdən, böyüyümüz İlham Əliyev cənablarına, bütün azərbaycan xalqına, qardaşımıza, azə-



dən təbrik edir, sizə uğurlar arzu-layıram. Sizin parlamentə üzv ol-mağınız necə baş verdi?

- Təbii, biz partiyamızı qurdugu-muz zaman, iki böyük siyasi təşkilatımız tərəfindən təklif gəldi. Bizim iki yolumuz var idi. Ya tek öz partiyamızla seçkilərə getmek, ya da mövcud olan siyasi partiyalarla koalisiyon şəkildə birləşmək idi. Biz koalisya yolunu seçdik. Gələcəkdə partiyamızı genişləndirək ayrıca seçkilərə gedəcəyik. Bizə elə golur ki, bundan daha artıq deputat təm-silçimiz seçiləcəkdir. Buna əminlik.

- Səddam dönmə ilə Məsud Barzani hökuməti arasında nə fərqli görüşsünüz?

- Təbii, müqaişə olunmayaq-çaq fərqli var. Səddam Hüseyin sistemi ərəbləşdirme, assimiliasiya etmə siyaseti idi. Amma hörmətli Məsud Barzani cənablarının sistemi demokratik bir sistemdir. Biz türkmanlar olaraq, sistem içində böyük demokratik haqlara malik, bütün insani haqlara sahibik. Lakin Səddam dö-nəmində bu haqların heç birinə sahib deyildik.

- Sizin Azərbaycanın prezidenti

baycan parlament nümayəndələrinə, azərbaycan ziyalılara göndəririk. Onlardan isteyim odur ki, bizdən xəbərdar olsunlar. Bizim hansı məqamda olduğumuzu bilsinlər, problemlərimiz həllində bizə yardımçı olsunlar. Arzumuz odur ki, Türkiyənin nümayəndəliyi Ərbildə, Kürdüstən nümayəndəliyi Ankardada ol-duğu kimi Bakıda Kürdüstən nü-mayəndəliyi, Ərbildə Azərbaycanın nümayəndəliyi açılsın. İsteyim odur ki, mədəni, siyasi, iqtisadi əla-qələr hər iki hökumətlər arasında yaransın. Bizim Azərbaycan mədə-niyyətine ehtiyacımız var. Tahir bəy, sizin Azərbaycandan Ərbilə, Kərkükə gəlinşiniz biz türkmanları çox sevindirir. "Diplomat" qəzeti-

nin üzün, siz də çox sağlam olun.

Tahir Əliyev.

(“Diplomat” qəzeti, 19-cu say)

Diakurd "Konferansa Kurdên Diaspora" li dar dixe



Konfederasyona Kurdên Diaspora - Diakurd di roja 02.11.2024an li paytaxta Swêdê li Stockhomê "Konferansa Kurdên Diaspora" li dar dixe. Ji bo bernameya konferansê bitikîne

Bernameya konferansê li jér e;

Bernameya konferansê
13.00 Vekirin
– Pêşkêşkarê bernamê Mardin Heja Baban
Sirûda neteweyî Ey Reqîb
Axaftina Serokê Diakurdê Adnan Axa-can

13.15 Axaftina mēvanan

13.30 Panel 1: Peymana Lozanê, rûreşîyeke navneteweyî li hember netewa Kurd Doza hiqûqî ya Diakurdê li hember dewleta Tirk.

Moderator: Kurdo Baksi, rojnamevan

Ridvan Dalmış, parêzer

Bîlal Görgü, Diakurd

Mehmet Tanrıverdi, Diakurd

Hişyar Özalp, parêzer

14.15 Nîqaş û pirsên besdaran

14.45 B ê h n v e d a n

15.15 Nasandin û xelatkirina ciwanên kurd ên serketî li Swêdê

Nûjîn Alacabek, Şaredar

Dilovan Bahram, Sosyonom

Şîlan Diljen, Şefredaktor

Welat Nehrî, Diakurd

16.00 Panel 2: Yekîfi an parçebûn - perspektif û stratejiyên nû ji bo bihêzkirina Diasporaya Kurd

Moderator: Dr. Majid Hakkî, Diakurd

Dr. Yaşar Abdulselamoğlu Profesor

Haci Akman Doç. Dr.

Osman Aytar Dr.

Nubin Ciziri Dr. Mina Sedem

16.45 Nîqaş û pirsên besdaran

17.15 B ê h n v e d a n

17.45 Panel 3: Diasporaya Kurd ber bi guherandinê nû ve Pirsgirêk, asteng û derfetêni li ber Diasporaya Kurd

Moderator: Keya Izol, Diakurd

Alî Çiftçi, Weqfa Kurdên Anatolya

Seyran Duran, Yekîtiya Jinê Kurdistanê li Swêdê (YJKS)

Newzad Hirorî, Kitêbxaneya Kurdî ya Stockholmê

Kamuran JiKîkan, Enstîtuya kurdî ya Parîsê

Berzan Koçkaya, Federasyona Komeleyen Kurdistanê li Swêdê (FKKS)

Welat Nehrî, Diakurd

Nesrin Rojkan, Yekîtiya Nivîskarê

Kurdistan

Vildan Tanrikulu, Serokê berê yê FKKS.

18.30 Pirs û bersîv

19.00 Daxuyanîya dawî ya Konferansê

19.30 Şîvxwarin û berdewamiya

diyalogê

22.00 Dawiya rojê

AZƏRBAYCAN MƏNBƏLƏRİ KÜRD XALQI HAQQINDA



Azərbaycanın azadlıqsevər, mübariz və adlı-şəhəri Xəlil Rza UluTürk, müstəmləkə altında əzilən xalqlar haqqında belə demişdir: "Planetin hər hansı bir guşəsində azad olmayan bircə millət, bircə fərd qalbsa, mən öz səadətimi tam saya bilmərəm. Bəşəriyyətin ayrılmaz və qüdrətli bir qanadı olan qəhrəman Kurd millətinin azadlığı, dili, adət və gələcəklərini yaşatması uğrunda mübarizə aparması ürəyimədir."

Şair qəhrəman kurd xalqının inqilabi mübarizəsini yüksək qiymətləndirmiş, dərdinə acmış, onun mübarizəsinə bir çox şeirlər həsr etmiş-

FƏTƏLİ XAN İSGƏNDƏRXAN OĞLU XOYSKİ, DÜMBÜLÜ KÜRD TAYFASINDAN OLAN MƏŞHUR AZƏRBAYCAN KÜRDÜDÜR. O, AZƏRBAYCAN CUMHURİYETİNİN BAŞ NAZİRİ OLMUŞDUR

Dümbülü kurd tayfasından olan Fətəli (Feth Əli) Xan İsgəndər Xan oğlu Xoyski 1875-ci ildə Şəki şəhərində anadan olmuşdur. Onun atası rus ordusunun general-leytenantı idi. Onların eşi İran Azərbaycanın Xoy şəhərindəndir.

F.Xoyski 1918-ci il dekabrin 26-da təşkil etdiyi III hökumət kabinetində də Nazirlər Şurasının sədri və Xarici İşlər naziri vəzifəsini tuturdu. Məhz onun dövründə Azərbaycan dövlət orqanlarının özüllü qoyulmuşdu. Müstəmləkə siyasetinin rəmzi olan Yelizavetpol şəhəri və quberniyasının yenidən Gəncə və Gəncə quberniyası adlandırılmasında, Qaryagın qəzasının Cəbrail qəzası adı ilə əvəz edilmiş, çoxpartiyalı parlament sisteminin yaradılması, Azərbaycan Cumhuriyyətinin pul və poçt markalarının buraxılması, ana dilində məktəb və seminariyaların açılması və digər mütərəqqi tədbirlər Xan Xoyskinin rəhbərlik etdiyi hökumət kabinetləri dövründə həyata keçirilməyə başlanmışdı.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda güclənməyə və genişlənməyə başlayan milli azadlıq hərəkatı milletinin qabaqcıl övladlarının səyi ilə düzgün istiqamətləndirilərək qalibiyətlə başa çatdırılmış və 1918-ci il mayın 28-də bütün müsəlman Şərqində ilk demokratik respublikanın yaradılması ilə nəticələnmişdi. Milleti bu müqəddəs amala doğru aparan görkəmli siyasi və dövlət xadimlərindən biri də Fətəli Xan Xoyski olmuşdur. 1875-ci il dekabr ayının 7-də Şəki şəhərində anadan olmuş Fətəli Xan Xoyskinin atası İsgəndər Xan əslən Cənubi Azərbaycanın Xoy şəhərindəndir. Buradan Qafqaza, Azərbaycanın Nuxa qəzasına köçmüş və Nuxada ailə həyatı qurmuşdur. İsgəndər Xan rus ordusunda general-leytenant rütbəsindən yüksəlmışdır. İsgəndər Xanın Cahangir Xan, Hüseynqulu Xan, Fətəli Xan və Rüstəm Xan adlı dörd oğlu olmuşdur. Onlardan Fətəli Xan ilə Rüstəm Xan Moskva Universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir (muvafiq olaraq 1901 və 1913-cü illərdə). Hər ikisi uzun müddət rus ədliyyəsində prokuror, sonra isə vəkil işləmişdir (Hüseyin Aypara Azərbaycan ictimai mübarizəsi tarixi, Bakı, 1991, səh 235-236). Mövsüm Əliyevin Rüstəm Xan Xoyski haqqında məqaləsində ("Odlar yurdu", 1990-ci il, iyun, № 12-13) oxuyuruq ki, Xoyskilərin əslə-nəsl Cənubi Azərbaycanın Xoy şəhərindəndir. Onların nəslinin adı Dünbülü Batman Qılıncdır. 1803-1806-ci illərdə Azərbaycanı işgal edən rus ordusunun komandanı general Sisianov Peterburqa göndərdiyi raportda Fətəli Xanın ulu babası, Xoy Xanı olan Cəfərqulu Xan Xoyski kimi təqdim etmişdir. Həmin dövrdən bu nəsil Rusyanın müstəmləkəkəsi olan

dir. Şair bu xalqın işqli gələcəyinə inanaraq yazar:

Hələ millətlər var ki,
Milliyəti danlır.
Köksündə dəvə qəlbə,
Fil ürəyi olsa da.
Müstəmləkə möhrüylə
Cırtdan kimi tanınır.
Hələ Həjar oxuyur:
-Kürdüstanım, dərdli Vətən,
Nalan Vətən!
Şər parçası bir vəhşinin
Pəncəsində qalan Vətən!

"Krasnodar qartalları" kitabı

Xəlil Rza qəhrəman kurd xalqının azadlıq mübarizəsinə və onların milli lideri General Molla Mustafa Barzaniya roğbətini belə vəsf etmişdir:

Mən gizlədə bilmərəm qranit qırurumu,
Əzəldən cəsurların, mərdlərin heyranıyam.
Topların qarşısında, tankların qabağında,
Daşla, yabaya çıxan kürdlərin heyranıyam.
Güclüdür fatehlərin topu, tankı, raketini,
Vulkanların üstündə cırtdanlar dura bilməz!
Prezidenti dağlarda səngər quran millətin,
Azadlıq amalını tanklar susdura bilməz!
Toplar susdura bilməz!

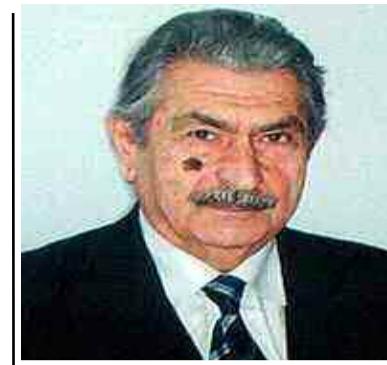
"Yeni zirvələr" kitabı

Azərbaycanda Xoyski familiyası ilə məşhurlaşmışdır.

1902-1907-ci illərdə Fətəli



Xan əvvəlcə Suxumda barışq hakiminin köməkçisi, sonra həmin məhkəmədə müstəntiq, daha sonra isə Yekaterinador dairə məhkəməsində prokuror nəzarəti prokurorunun müavini olmuşdur. Onu da qeyd edək ki, hələ Moskva Universitetində təhsil aldığı tələbəlik illərində gencələr hərəkatına qoşulmuş, Moskva Universitetini təkcə hüquqşunas kimi deyil, həm də geniş dünyagörüşü bir siyasetçi kimi başa vurmuşdu. 1905-ci ilin avqustunda Nijni Novgorod şəhərində keçirilən Rusiya müsəlmanlarının I qurultayında yaradılmış "İttifaqi müslimin" təşkilatının işində feal iştirak etməsi, hüquq və iqtisadiyyat komissiyalarının tərkibindəki gərgin fəaliyyəti də bu deyilənləri bir daha təsdiq edirdi. 1907-ci ildə Fətəli Xan Xoyski Yelizavetpol quberniyasından II Dövlət Dumasına deputat seçilir və Dumanın müsəlman fraksiyasına daxil olur. Dumadakı fəaliyyətdə xüsusiətə aqrar məsələ və onun həlli yolları haqqında fikirləri böyük əhəmiyyətə malik olmuşdu. Fətəli Xan öz çıxış və təkliflərində çarizmin aqrar məsələnin həllində də müstəmləkəcilik siyaseti yeritməsini pisləyir və göstərirdi ki, bu məsələdə yerli xalqların hüquqlarının bundan sonra da tapdalanmasına heç bir vəchlə yol vermək olmaz və çarizmin köçürmə siyaseti torpaq



baş çəkməyə gelir. Zindan reisi bu dağ gözəlini həyətdə görüb, ona şit sözələr deyir və güman edir ki, onu yoldan çıxara biləcəkdir.

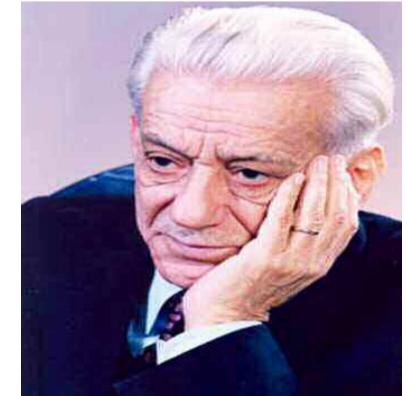
Keçirdi qəlbindən elə bu zaman, Minbir çirkin əməl rəyisi zindan. Lakin o bilmirdi o dağ gəlini, Tutmuş başı üstə namusu bayraq. Qaldırsa birey yol iti əlini Onun sinəsini parçalayacaq.

Lakin o bilmirdi, qara qaşını, Kürdüstan gözəli nə üçün çatmış. Neçə şərəfsiz kəsib başını, Ərinin ayağı altınə atmış.

Gəlin qaynatası ilə görüşür. Qocanın körpə oğlan nəvəsi babasının qollarındakı paslı zənciri dərtir, onu açmaq üçün inad göstərir. Qoca nəvəsinin bu hərəketində fərqlişir.

Qoca nəvəsini görüb inadkar, Gün kimi açıldı qası-qabağı. Dedi: -Bürünsə də dumana dağlar, Zindana dönsə də vətən torpağı, Nəslimiz igiddir, işimiz haqdır, Əsarət zənciri qırılacaqdır. Qızım, çəkinmirəm əsla ölüməndən, O da ələ keçə, inanıram mən, Nəvəm alacaqdır intiqamımı.

-Qəhrəman kurd xalqının ürək dostu, demokratiya carisi, haqqı-ədaləti hər şeydən üstün tutan, Azərbaycanın görkəmli xalq şairi, türk xalqının böyük oğlu Bəxtiyar Vahabzadə kurd xalqının azadlıq mübarizəsinə biganə qalmamışdır. Şair ərob əsgərlərinə üz tutub deyir:



Azadlıqdır, azadlıq, Bu gün davası kürdün. Ölçətməz dağlar olmuş, Doğulandan bu yerdə, Yurdunu-yuvası kürdün.

Kurd dağlara çəkilmiş, Onun azadlığına Xətər dəyməsin-deyə. Kurd dağlara çəkilməz, Dağlar kimi başını Heç vaxt əyməsin-deyə. Əyməkmi istəyirsən Sən o vüqarlı başı? Yox, yox! Bu mümkün deyil, Ətəyindən tök daşı. "Insan və zaman" kitabından

məsələsi ədaləti həllini tapana qədər dayandırılmalıdır.

1996-ci il yanvarın 6-da "Azərbaycan" qəzetində Dilarə Seyidzadə və Asif Rüstəmlinin dərc etdirildikləri "Vətənə, xalqa sədaqət rəmzi" adlı məqalədə göstərilir ki, F.Xoyski deputat səlahiyyətlərindən istifadə edərək həmkarları X.Xasməmmədov və M.Mahmudovla birləşdə Rusyanın Müdafiə Nazirinə sorğu göndərmiş, hərbi səhra məhkəməsinin ölüm hökmü çıxardığı qafqazlı hərbçilərin əfv olunmasını xahiş etmişdi. Xoyski eyni zamanda mayın 18-də 173 deputatın imzası ilə milli və dini fərqlərə qörə vətəndəslərin sivası və

mülki hüquqlarını məhdudlaşdırın qanunların ləğv olunması haqqında Dövlət Dumasına layihə təqdim etmişdir. Yalnız 1907-ci il iyunun 3-də Dövlət Dumasının qovulması həmin layihənin müzakirəsinə imkan verməmişdir. Bir sözələ, F.Xoyski xalqının mənafəyi ilə bağlı bütün məsələlər ətrafında öz fikrini bildirmək üçün Duma tribunasından məhərətlə istifadə etmişdir. Görünür, bu sahədə əldə edilən təcrübə F.Xoyskinin sonrakı siyasi fəaliyyətində də silinməz izlər buraxmışdır. O, 1908-ci ildən 1917-ci ilin əvvəllərinə kimi əvvəlcə Gəncə, sonra isə Bakı daire məhkəmələrində andlı müvəkkil

Zəngəzurun Hacisamlı camaati

XVIII yüzulin ikinci yarısında Qaraçorlu mahalında bir neçə tayfa icması və kənd camaatı cəmlənmişdi. Ən böyük icmalardan biri Hacisamlı camaatı idi.

Camaat öz adını Hacı Sam Şadılıdan alıb. Bəzi qaynaqlara görə, Hacı Sam Xorasanda ömür-gün sürüb. Hacı Samın Hüsen adlı oğlu vardi. Hüsen Xorasanda, Məşhəd dövrəbə-

sonra Qaraçənli tayfası bu yurda məskunlaşmışdı. Qaraçənllilərin ilk düşərgəsi Bazardüzü idi.

Hacisamlı camaatı Qarabağ xanlığının siyasi yaşamında mühüm rol oynamışdı. Rus-Iran savaşlarında feal iştirak etmişdi. Gah rulslara, gah da iranlılara kömək etmişdi. Hacisamlıların Qacar ordusuna köməyi haqqında tarixçi Mirzə Yusif Qarabağı

Xudaverdinin (Tanrıverdi, Məmməd), Qələndər (Allahverdi, İmamverdi, Şahverdi) uşaqları dövran keçirirdilər.

1827-ci ildə Hacisamlı camaatının bir böülüyünün başçısı Həsən Qələndər oğlu idi. Onun yanında əslən Dilağardalı Məmmədqasim Xələf oğlu (1787-?), arvadı Nisə, oğlu Allahverdi və qızı Gülli ilə olurdu.

Hacisamlı camaatı bir neçə tayfadan ibarət idi. Bu tayflar: qasımuşağı, qarabayramlı, əhməduşağı, qaraçənli... Hacisamlı camaatı Gəvənli, Babadünlü, Babadün, Qaraçənli-Alaqaya, Qaraçənli-Kümbəzli, Qasımuşağı (Kürdhacı), Əhməduşağı (Rəsullu), Namlı (Lələbağırlı), Qarabayramlı, Ərdəşova, Pircahan, Piçənis, Vağazın və Şəlvə adlı kəndlərdən ibarət idi. Qasımuşağı tayfası Kürdhacı, Şamkənd, Birinci Corman, İkinci Corman, Ələkçi, Bozdoğan, Piçənis, Bülövlük şenliklərini salmışdalar. Qarabayramlı tayfası Şəlvə, Qabaqtəpə-Daşlı, Kalafalıq-Daşlı, Canibəyli, Narişlar, Vəlibəyli, Budaqdəre, Imanlar, Hacıxanlar, Qovuşuq, Dambulaq-Seyidler, Kaha, Pircahan, Alpout, Qoşasu, Aliqulular kəndlərini yaratmışdilar. Əhməduşağı tayfası Hətəmlər, Muncuqlu-Rəsullu, Korcabulaq, Taxtazavod yaşayış məntəqələrini bina etmişlər. Qaraçənli tayfası

rovla ailə qurmuşdu. Davud ağa adlı oğlu, Mariya xanım adlı qızı vardi. Davud ağa Həsən bəy oğlu 1864-cü ildə Tiflis şəhərində doğulmuşdu. Əhməd xan həm dini, həm də hökmət qaydası ilə onu varisliyə götürmüştü. Şuşada yaşayırırdı. Əhməd xanın ona ayırdığı mülkü idarə edirdi. Sonra Sankt-Peterburq şəhərinə köcdü. Milis praporşiki rütbəsi vardi. Davud ağa 14 yanvar 1890-cı ildə vəfat edib. Davud ağa Natalya losifovna Boyko adlı xristian qızla evlənmişdi. Övladı olmadı. Mariya xanım Tiflis şəhərində dünyaya gelmişdi. Böyüyəndən sonra xristianlığı qəbul edib (Mariya Aleksandrovna) polkovnik Fon-Kruzensternlə həyat qurmuşdu. Hacılı camaatının torpaqlarının vergisini Natalya Boyko və Fon-Kruzenstern toplayırdı. Hacisamlı mahalı XIX yüzildə Alxası, Vağazin, Kalafalıq, Bozgüney, Ağcayazı, Ardıcı, Nurəddin, Ferraş, Korcabulaq, 1-ci Tığış, 2-ci Tığış, Qorcu, Zağaaaltı, Oğuldərə, Qoşasu, Alpout, Bülövlük, Daşlı, Vəlibəyli, Narişlar, Hətəmlər, Kaha, Kürdhacı, Ərəkli, Hacisamlı, Piçənis, Xaçınyalı, Güləbird, Pircahan, Əliqululu, Qaraçanlı, Təzəkənd, Ərdəşəvə, Haqnəzər, Qozlu, Fingə, Bülüldüz, I Ipək, Ayıbazarı, Hoçaz, Şamkənd, Köhne Corman, Bozdoğan, Ələkçi, Nağdalı, Şəlvə, Qovuşuq, Zorkeş (Hacıxanlar), Budaqdərə, Imanlar kəndlərini yaratdilar.

1905-1906-ci illərdə Hacisamlı



rində dünyaya gəlmışdi. Heyvandırıqla məşşələdi. Müqəddəs Məkkəyi-Mükərrəmi ziyaret etmişdi. Hacı Hüsenin Şirin bəy adlı oğlu vardi. Şirin bəy Məşhəd cəvərində dünyaya göz açmışdı. Yekəlib, yetman igid olandan sonra, tayfa-tolugunu (10 ailədən ibarət Babadünlü tayfasını) başına yığıb, Qarabağa üz tutmuşdu. İlk dəfə Ərdəşəvə və Vağazin torpaqlarında binələmişdi. Zorkeşidə məskunlaşan qeyri-müsəlmanlar Şirin bəyin tayfasına korluq vermiş, mal-heyvanını otlağa buraxmamışdı.

"Tarixi-Safi" adlı əsərində yazır: "Bir tərəfdən qızılbaşlar, digər tərəfdən Hacisamlının kürdləri və qeyri türklər, eləcə də günəşin istisi, yolların çətinliyi, əyri-üyrülüyü rulslara mane olduğu üçün qalaya gələ bilmədilər və batalyonu suya çatdırı bilməyib, dağıldilar. Bəziləri qətl olundu və bir hissəsi də əsir düşdü..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıcı", 1991, səh.)

Ibrahimxəlil xan hakimiyyətinin son dönməndə Qaraçorlu tayfasını, Hacisamlı camaatını oğlu polkovnik Xanlar ağa tapşırımdı. Qaraçorlu elini savaşlara Xanlar ağa aparırdı.

Tarixçi Mir Mehdi Xəzani "Kitabi-Tarixi-Qarabağ" adlı əsərində Xanlar ağaın Qaraçorlu elinə başçılıq etməyindən dəfələrlə bəhs etmişdir. Tarixçi yazır: "Xanlar ağa öz müqəribi və ixtiyarı olan Əhməd ağa ilə Qaraçorlu və Hacisamlı kürdlərinin mahalına daxil olub..." Başqa bir yerde yazır: "...Xanlar ağa dəxi öz ixtiyarında olan Hacisamlı və Sultanlı xalqının atlı və piyadəsinin cəm edib..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıcı", 1991, səh.).

1823-cü ildə Hacisamlı camaatı: Vergi ödəyənlər: 132 tüstü, ödəməyənlər: Sultan Əliməhməd bəy 1 tüstü, onun qohumları məaf 4 tüstü, rəiyət-ləri qeyri-müsəlman 6 tüstü, kasib 12 tüstü, molla 2 tüstü, çavuş və onbaşı 1 tüstü.

Hacisamlı camaatının bir hissəsi Mehdiqul xan Cavanşirə bağlı idi. Bu oba XIX yüzilin önündə, 1827-ci ildə 60 tüstündən ibarət idi. Obada Rövşənin (Molla Şərif, Abbas, Tanrıverdi, Şahbaz), Hüseynin (Haqverdi, Allahverdi, Xıdır, Hüseynşah, Həsən), Bağırın (Xəlil, Cəlil, Mehdi), Əli bəyin (İmamqulu bəy, Veli bəy, Bayram bəy). Xəlilin (Məmmədəmin, Tanrıverdi), Tərlanın (İman, Məmməd), Hacıxanın (Həsən, Fətəli), Cəfərin (Bayram, Süleyman),

Qorcu, Qarabəyli, Zağaaaltı, Löləbağırlı, Ərəkli, Güləbird və başqa yaşayış məntəqələrinin əsasını, ilk daşını qoydular. Babadünlü tayfası Bülüldüz, Ipək şenliklərinin bünyadını qoydular.

XIX yüzildə Qarabağda oğruluq qoçaqlıq, qəhrəmanlıq sayılırdı. Qarətəle sonuclanan xanlıq savaşları bitmiş, silahlar yerə qoyulmuşdu. Dəliqanlılar özlərini yeni atüb-tutmaq, vurub-çapmaq meydani olan qaraoğurluqda sınayırdılar. Bu dönmədə Hacisamlı cavanları da qaraoğurluğa qurşanmışdilar. Ünlü şair Qasım bəy Zakir yazdı:

**Səfikürdi, Hacı Samlı, Kolani,
Tutarlar, soyarlar dalda qalanı,
Viran olsun görüm Doyranbasanı,
Evde yatan yoxdu, qarışib papaq.**

Hacisamlı camaatının bir hissəsinin iyiyəsi isə Xanlar ağa Ibrahimxəlil xan oğlu Sarıcalı-Cavanşir idi. Xanlar ağa 1831-ci ildə varissiz vəfat etdiyindən camaat qardaşı Əhməd xana qaldı. Əhməd xanın oğlu övladları hələ sağlığında tələf olduğundan qızı Bikə ağa dövr edildi. Bikə ağa general-leytenant Həsən bəy Ağala-



Sonda Şirin bəy camaatı başına toplayıb, zorkeşiləri qovub-çıxarmışdı. Köməyə gələn Gəvənli tayfasına xeyli torpaq ayırmışdı. Nadir şah Qırxlı-avşarın ölümündən sonra Şirin bəyin qohumu Qasım da uruğ-turuğunu toplayıb, Qaraçorlu mahalına gəlmüşdi. Şirin bəy ona Kürdhacı torpağını tuş vermişdi. Qasımuşağından

camaati ermənilərə qarşı qəhrəmanlıq göstərmişdi. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerdə, yəni Hacisamlı və Piçənli kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənezzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükleri tədarükələrinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlman kürdlərin bu qəfil hücumundan karixaraq bilmədi-lər nə etsinlər. Müsəlman kürdlər onların çəşqinqiliyindən istifadə edərək bir tərefdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlman kürdlərin nərələri göylərə yüksəlirdi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam gətirə bilməyib qəçməgə başladılar. Beləliklə, Xənezzək kəndində 20 nəfər erməni öldürdü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə getirdilər". Hacisamlı camaatı tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

Mənbə

Ənvər Çingizoğlu, Hacisamlı camaati, "Soy" dərgisi, Bakı, 2009.

Ənvər Çingizoğlu. Qaraçorlu mahalı. "Soy" dərgisi, 1 (27), Bakı, 2009. səh.97-106.

Em hevdura xwedî derkevin



**BÊWAR
BARÎ
TEYFÛRÎ**

BEŞA YEKEMİN (1)

Mirov bûne koleyê jîyanê ji bo ku bijîn her tiştîra amedene. Mirovên pere hes û şoretperest, xwehes haj menewiyat û sîyanetê tunenin, dûrî nîrx û hestên mirovahîyê ê pîrozin. Mixabin cîvaka meda mirovên weha pirin. Yêna weha ji bo cîvakê hertim tehlükene. Yêna weha ku divine rîber, pêşengîyê cîvaka bobelatara rî vedikin. Ji bo berjewendî yê xwe şexsî û nav dengê xwe sexte digêhijin qadê dîktatorîyê divine celad û kujerê mirovahîyê. Yêna weha xwefiroş, durî û sextene, . . pêşketina cîvaka dixitmînin.

Mirovên cavtîr, zane, têgêhiştî. . . xwedênas, xwenas bi sîyanetin. Ji wan tu wext zirar çenabe. Nava me kurdada mixabin yêna weha zef kêmîn û dûrî bala (dîqeta) gelin ji hêla netewva nayen nîrxandin û pejirandin. Gelê dûrî bê kesayyetê têgêhiştî, xwedênas, xwenas belangaz û pajdamayîye. Lewra gel bi ewledêna xwe ên pêşketîva pêşda dimeşe û dîrokêda dewsa xwe tewrebilind digire, digêhije hêlanênil bilind. Kesayyetê pêşketî têgêhiştî paraz-

Dumayik heye.....

**GELÊ KU NIZANE ÇÎYE YEKBÛN,
JÊRA NABE QISMET SERXWEBÛN...**

Xelq bi xwîna min bû xwedan sînor û mor, Lê hela hê hildîşê xwîna min a sor...

Ji nav gelê min kêm nabe axîn û şîn, Lê xemsariya rîbazan min dike xemgîn...

Çi rozgar,çi helweste,
Çima kurd xelgpereste.
Hev hes nake bê heste,
Ji bo neyar kardeste.
Weha nabe qe jîne,

vanên nîrxên netewin, ronikdarê rîya serkeftinanin. Gelê kurd gelek cara ji kesayeta weha dûr rawestîyaye. Lema ji hertim dijwaryara rû bi rû maye. Gel bi ewladêna xwe pêşketî kubare bi navê wan tê naskirin û nîrxandinê. Gelê kurd gelek caran ewledêna xwe navda li bin navê xelqêda undakirine. Serlesker, sîyasetmedar, ramyar, helbestvan, mîmar û y. d. .

Kurda dîrokêda lema ji gelek cara şansêna xwe serkeftinê berdane. Pêwîste dema meda em hevdura undanekin, hevdura xwedî derkevin û xizmeta geldavin. Ji her kurdekî ê bi şeref ev rastî, ev kar tê teleb kirin.

Ji bo xatirê pêşeroja zarokên xwe, ji bo jîyanek serbest, ji bo welatekî azad û rizgar, , ji bo miletekî kevnar dîrokî û bindest, ji bo xatirê wan mîrxasa yêna ku ji bo heyîn û hebûna me xwe qurban dane, ji bo jîyanek bi wate, birêz, . ji bo xatirê dîrokê pêwîste her kurdek ê bi wîcdan şîyar û jîrbe, bi zanetî, cav vekirî raman bike bive avangard bimeşe. , ji bo pêşketin û serkeftinê, rawestandin mirine, nezanebûne. Rawestandin berbi xwefiroşan, xaînan, berbi mirovên sexte rî vedike. Ew ji gel û cîvakê şâş dîkin. Heqê me tune dema hemdemîda em şâşyana rî û dirba vekin, xwefiroş û xaînara şansê bidin îxanetêra bese îdî. Îxaneta mezin ji hevdura qebûl nekirinê dest pêdike. Em hevdura xwedî derkevin, dîroka xwe, , jîyanâna xwe bi yekbûnê bi rîvebirya

kesayetê têgêhiştî û xwedênas, xwenas û bi alîkarîya mirovên pêşketî serarastkin . Hevdura qebûl kîrin yekbûne. Em destbi dastana yekbûnê bikin.

DASTANA YEKBÛNÊ

Yekbûn ji bo miletan pêşerojek bi rûmete, jîyanek azad û rihete, yekbûn parastina azadîya milyon-milyon mirovîye, yekbûn jîyanâna û hebûna welatek û miletekîye. Miletê ku nikarn yekbûna xwe ava bikin hemû nîrxên wan ê netewî ji wan tê copandin û berbi tunebûnê têna deftanê. , dibine nuxsê deman.

Yekbûn netîca xwe naskirina mirov û gelane . Yekbûn hewla kutakirina, dawîkirina jîna bi minet, bindeste, , rénişa jîyanek bi şeref û rûmete. Yekbûn serketina mafê milyonane, prosêsa jîyanek normal û maqûle. Yekbûn dergê azadîya gelane, hevgirtin, hevdura ecibandin, hevdura xwedî derketin parastina mirovan û gelane. Yekbûn jîyanâna bi şerefe.

Bila berê bimirin xain û bedkarê kurd ên ku li bin navê welatparêzîyeke derew û çewtda zirarek mezin digihînin şoresh û tevgera kurd. Mixabin fro ev zelal tê xuya kîrinê . , anarxist û avanturîst, ji nûjenbûnê dûrin . Welatparêz. û pêşengîn herêman gelek xwefiroş û temîz cerdevarin ji bo pêşketin hertim dibine asteng. Ji bo ku yekbûna me tune ev" mîrxasana" karê xwe ê qirêj eşkela berdewam dikin û bûne lehengê wedelî.

Gel îro pakî û xiravîyê ji hev derdixe lê mixabin bê cesarete, nikare eşkela hember xwefiroşan bimeşe. Vê aspêktêda, vê qadêda ez gelê mera yekbûn û cesaretê dixwaziim . Wede û deme hember îxaneta sextekar û xwefiroşan yekbûna xwe ava bikin, qedera xwera xwedî derkevin. Tev li dastana yekbûnêvin.

Em ji bo jîyanek bi rûmet rabûne bi sîyanet û bi şeref berxwedaneke hêja, maqûl li dijî zordarî û bê edaletiyê dişopînin.

Em tenê dijî koledarîyê. , mafxarîyê a navnetewî ranewestîyane, wisa ji raperîna me ya îro hemberî wan hêz û dewletane kîjan ku bi qurnanva ji bo înakar û îmha kirina gelê me ferman dane, dijî gelê kurd sîyaseteke qirêj û hovane hevbeş dane meşandin. Îro ji ev. hêzîn qirêj ên kujerê mirovan li ser raman û xastekêna xwe klasîke gemar rawestyane li ser oxira me a pîroz hewil didin astengîyan çêkin. Lê idî bese em divêjin... Em dijî bê edaletiyê koledaran hişyar bûne, . bi zane bûne, derew û çewtêna vala bawer nakin. Em roj bi roj bi hêz dibin û nêzînkî serxwebûna pîroz dibin. Em bi bawerin pêşeroj yameye. Dîrok dubare dibe. Emê dîsa dîroka mirovahîyêda roleke balkêş û hêja, maqûl bileyzin. Dîrok baş kurda nasdiye. Ji qad û oxirmê giran kurd hertim serbilind derketine. Qedera gelan û olan kurda çareser kirîye. Dîrok vê yekêra şehede.....

Dumayik heye.....

Bifikirin hun kîne ?.
Kurdo çîma nabin yek,
Hev nagirin bin alek.
Bê pişt,bê hêz û bê dost,
Kurd hêrandin kîrin post.
Kurdo bûye xwelîser,
Hemberî hev dîkin şer.
Rastî ji mera şerme,
Ev ci dilq,rewş,keleme.
Çi bîr û doz berxwedan,
Çi serxwebûn,ci meydan.?
Kurdo kêra dike şer,
Yek yekî nake bawer....
Bi pesina pir meste,
Dixapînîn bindeste.

Çi rozgar, çi helweste,
Kurdo hertim berdeste.
Kurdo mayî bin piya,
Pêpeze dibî çâ giya.
Yekser rabe çâ çiya,
Her ser dujmin çâ zîya.
Bi yekbûn bibe xuya,
Yê te silavke dunya.
Bêjin.....n,
Bêjin va em jî hene,
Ne koleyê xelqêne.
Xwedan ax,maf û dozin,
Xwedan jînek pîrozin,
Lewra idî em yekin,
Li qadada ne tekin....

kURDO dem dema teye,
Pêşeroj ji ya teye
Lê raperîna te
A yekser ne xuyaye
Ev gel ê birîndar
Hîvîdar ê teye
Xewaro.
Hişyarbe dora teye.,
Dora te
Mora xwe li dîrokêxe
BIBE XWEDAN AL Û SÎNOR
WEY K U R D O

Bêwar Barî Teyfûrî
12.08.2013

**Xaylaza
Reşîd**



Evîn namre.

Xwezel xwezel gede lawkê min bihata Şerm namûsê li rû dinê lap hilata Bi destekê qalim zenda min bigirta Destê din jî sûretê sor bîqurçanda. Minê ji nonanî bûkek rû bi xêlî Sereberjê qebûl kira hezar dilî Çev û bîryêd xweye belek te vekira Huba dila sur evîntî gîlî kira. Lê bê rojim bextêm minra nayê yolê Mîna Xecê diçim li çyê serê çolê Dibêm Sîyabend kuyî were delalê min Wext buhûrî were berbanga dilê min. Dibêm xwezel Xecê bûma, Lê tu Siyabend Biçûma ax û berê sar, ker lal bê deng Lê na,Xecê û Sîyabend hene dilqê meda Evîn namre, jîyan dike dewr zemanada.



Tevgera cuwanê Kurdistan ê gurubek bibîr û bawerî ya Kurdistane azad û serbixwedene, ev gurup li bakûrê Kurdistanê de valatîya xwedî derketina nîrx û netewperverî yê dit.

Jibon kû ji nuvare lêxwedîderketina nîrx û bilindkirina daxwaza serxwebûnê li qada politîk, ya herî girîng ji bo his mendîya netewî bibe serdest. Tevgerîyan û hatîn gel hev, cuwanê Kurdistanê teqrîben ji banzdeh kesen xorâ di bin navê Tevgera cuwanê Kurdistan ê ava kirin komela xwe, ev xortana, berî heman tiştî lêkolînê li tevger û şexsîyêti kîrin, ji bon kû diroka xwe baş zanibin. Bingeha piskirêka xwe ji kû digre û ev pisgirê çawa derket holê. Di encama vê xebata lê kolînê de Me bîryar da kû rîexistinê belav bikin, me xwe di ber dewama "Hêvî" ya telebê di sersala qîrnê bistâ hatibû avakirin, berdewama vê cemîyetê dit. Li diroka serokê Kurd u Kurdistanê em li mîrateya wan xwedî derdi Kevin. Din av wan serok û rîberan de, ê kû piratika xwe, di partîya xwe de derketîye pêş nemir, Mele Mustefa Berzanî ye, tekoşîna wî, jîyanâna wî, ji xwe re numune dignir, li rîbaza wî de dimeşin. Heta neha gelektîvîrîn hevdura xwedî derkevin. Li diroka xwe vegerin li daxwaz û nîrxên xwe yî netewî xwedî derkevin. Ya din jî beranberî politîkaya dagirkaranevê me behsa wan kir bi taybet j, bo madeyîn hişbir xelas bibin, me , piroje amade kirine girêdayîyê rîexistinê yekîtiyâ Avrupa em dixwazin van projeyen xwe finans bikin û têxin piratik ê.. Em Tevgera cuwanê Kurdistan ê ji heman Kurdan re serxwebûn û azadîyê dixwazin, di dilê wan de Heskiyê nîrxê netewî hebe derîyê me ji wan re vekirîye . Ji bir nekin kû ês û azarê em dikşinîn bi bê dewlebûna me ye, xelasîya me bi hev girêdayîyê ye..

Di vî warî de Axa me. Ala me, zimanê me, b, siruda meyî Ey reqip, xet ê meyî sor nayê niqaşkirin. Em tu herekatan

Tevgera cuwanê Kurdistan

netewî nabînîn, ev kîmasî li Bakûrê Kurdistanê heye, me pevedî dit, ku em xwe li ser van rîexistinîn dibin. Di encama vê bîryarê da li diroka koma saziyên Tîrkiye de cara yekem navê Kurdistanî tê de derbas dibe . Pişî encama vekirina komelê xebatê rîexistinî li Qoserê, Cizîra botan, Silopî, Sîrtê heta neha me penç komele ava kîrin. Nûnerî ya me li Avrupayê û li Rojava heye. Komele weka dibistanekê Kurdî dibin, li ser diroka , wêje, Ziman qurs û semîneran didin, Tevgera cuwanê Kurdistan ê bîryara sê emîn qonferansa cuwana li her çar perçê Kurdistanê ve girêdayîne, li ser navê Tevgerê hevaledî me di qomîte ya amedakarî de cih girt û di vê qonferansê de nûnerên, j, çar perçâ nûnere heftêûşş perçâ cih girtibû. Ev qonferans salê çûyî li qampa Domis hat li dar xistin. Îsal ji em amadekarîya qonferansa çar emîn dikin .

Li bajare Helepçe wê bê li dar xistin, armanca me ewe kû cuwanê çar perçê Kurdistanê bênen gel hev bicivin di bin siwana Tevgerê ji bo yek armanca netewî. Dewleta dagirker bi madeyîn xoşbir, bizorkirina casustîyê dixwazin kû durî pirsgirêka civakî û netewa xwe dur bixin, ew dagirkeren em fam dikin kû ji bo çi wusa dikin, bes em mannê nadîn rîexistin û hereketê Kurda em fam nakin , berî her tiştî wek obje dibînîn, yê kû kedê didin ev tê nirtin . En li serê civa kolana têküstün

**Zinet
Dinçer**



lê mixabin li tu ciyan tesîra wan nîne, cuwanê Kurd bi bandora ku ew tevgera di navdenin xwe hêsan his dikin. Wek sosyalista, îslamî, liberal, dibînîn , êdî şerm dikin kû bêjîn em Kurdin Kurdayetê dixwazin. Dozame dozek netewîye, divê em xwe binavkirina Kurdayetê serbilindbin, divê kû xebatê politîk bikin û cuwan li diroka xwe xwedî derkevin. Li diroka xwe vegerin li daxwaz û nîrxên xwe yî netewî xwedî derkevin. Ya din jî beranberî politîkaya dagirkaranevê me behsa wan kir bi taybet j, bo madeyîn hişbir xelas bibin, me , piroje amade kirine girêdayîyê rîexistinê yekîtiyâ Avrupa em dixwazin van projeyen xwe finans bikin û têxin piratik ê.. Em Tevgera cuwanê Kurdistan ê ji heman Kurdan re serxwebûn û azadîyê dixwazin, di dilê wan de Heskiyê nîrxê netewî hebe derîyê me ji wan re vekirîye . Ji bir nekin kû ês û azarê em dikşinîn bi bê dewlebûna me ye, xelasîya me bi hev girêdayîyê ye..



Kurd xalqının qəhrəman oğlu Molla Mustafa Barzani

HEÇ KƏS KÜRD VƏ AZƏRBAYCAN XALQLARININ BİRLİYİNİ POZA BİLMƏZ!

Hacı müəllim, mən istərdim sizi oxucular tanısın, Hacı müəllim kimdir, bu haqda oxuculara məlumat verəyiniz?

Mən xalq fədaisi kimi 1945-46-ci illərdə Marağa vilayetində milli azadlıq hərəkatının iştirakçısı idim. Marağa vilayətində bu milli azadlıq hərəkatına rəhbərlik edən general Kəbiri, altı min fədai ilə cənubi Azərbaycanın cənub və cənubi qərbi bölgələrində şah rejimino qarşı vuруşmada iştirak etmişdim. Və o cümlədən də general Kəbirinin köməkçisi idim.

Hacı müəllim, həyatın hansı dalğaları siz Şimali Azərbaycana gətirib çıxartdı və siz Bakıya necə düşmüsünüz?

Mən 1947-ci ildə bilavasitə həpsxanadan ailəm ilə birlikdə sürgün olundum. İran Kürdüstanının Loristan vilayətinin Xürəmabad şəhərinə. Sonradan Xürəmabadda mübarizəni davam etdirdik, şahlıq rejiminə qarşı. 1954-cü ilin avqust ayında İran şahı "Xızıta" təşkil elədi, Amerika imperializmi ilə birlidə. General Zahidi iş başına gəldi, başlıdalar repressiyaya. Hər yerdə mütərəqqi adamları həps edildilər. Mən də o dövrə Sovetlər birliyinə pənah gotirdim öz ailəmlə birlikdə.

Hacı müəllim, sizin ölməz Molla Mustafa Barzani ilə görüsünüz necə və hansı şəraitdə olub?

Molla Mustafa Barzanini mən cənubi Azərbaycanda Təbriz şəhərində tanıdım. Pişəvərinin göstərişi ilə general Kəbiri onun təchizatını təşkil etmək və maddi köməklik göstərişi vermişdi. Bu zaman Mustafa Barzani ilə Təbrizə bir getdi. General ilə birlidə onun peşmərqələrini təchiz eləmək üçün milli hökumətin göstərişini nəzərinə çatdırıq və biz getdi. Bokana. Saray kəndi

Molla Mustafanın qərargahı idi. Şahın ordularından Saqqız, Banənin dağlıq hissəsini və Kürdüstan hücumlarının qarşısını alırdıq. Orada biz Molla Mustafanın tələblərini, müəyyən xahişlərini yazırıq və Molla Mustafa Barzani'nin peşmərqələrinə təchizat yardımı edirdik. Və bununla da biz bir il ərzində Molla Mustafa Barzani ilə temasda olmuşduq. O zaman Barzan bölgəsinin Təqiyabad kəndində yaşayan ermənilər köçüb getdilər Ermənistana. Onların kəndinin ixtiyarını verdilər Barzanının hissələrinə. Onlar o kəndə yerləşdilər. Və bir hissəsi də Molla Mustafa Barzanının xahişi ilə Surquz Üşnəbi tərəfə apardılar hansı ki, kürdlərlə azərbaycanlılar orda bərabər yaşayırdılar. Ancaq Tehran qoşunları fitnə-fəsadlarla, müəyyən hücumlar təşkil edirdi və onun hissələri də bu hücumların qarşısını almaqla bizi köməklik edirdi və Molla Mustafa Barzanini mən şəxsən bir yaxşı milli azadlıq hərəkatının rəhbəri kimi və xalqını istəyən bir lider kimi tanıyalaraq ona böyük hörmətim var idi. O, həmişə öz fədailərinə, öz ətrafında olan peşmərqələrə öz ailəsi, balaları kimi qayğı göstərirdi. Elə qayğı biz tərəfdə yox idi. Barzaniyə General Kəbirinin xüsusi hörməti var idi. Biz nə lazım idisə-sursat, ərzaq, geyim Molla Mustafa Barzani hissələrinə çatdırırdıq. O vaxtları Məməlli Azadlıq Hərəkatına pis münasibət var idi. Həmişə çalışırdılar ki, bizim Milli Azadlıq Hərəkatını şah əli ilə ləğv etsinlər. Buna da müəyyən dərcədə müvəffəq olurdular. Lakin Molla Mustafa Barzani təslim olmadı. Yəni öz hissələri ilə Mahabad tərəfə, Pişnəbiyə cəkildi və orada şah qoşunları ilə vuruşdu. Şah ordusunun Sərhəng Əşrəfi var idi. Onun şahla əlaqəsi yaradıldı və Molla Mustafa Barzaniyə silahı yerə qoymağı təklif etdilər və ca-

TARIKLƏRİN SINAGINDAN ÇIXMIŞ İKİ QARDAS XALQLARIN BİRLİYİ SARSILMAZDIR

vabında Barzani dedi ki, biz silahı yerə qoymayacaqıq. Molla Mustafa özünün peşmərqələri ilə bir il müqavimət göstərdi və bu zaman Molla Mustafa Barzani Tehrana sıfariş elədi ki, bizim müəyyən tələblərimizi yerinə yetirsiniz biz qayıdacaqıq İraqa. Şah onların tələblərini yerinə yetirdi, bir qədər silah-sursat verdi və dedi ki, gedin İraqa. Molla Mustafa Barzani və bizim fədailərən də bir qismi onların tərkibində, kapitan Səfəri Qəhrəmani ilə birlikdə İraqa getdi və o vaxtlar baş nazir olan Nuri Səidin göstərişi ilə, yenə də kurd xalqına qarşı təzyiqlərə başladılar və onlar yenidən keçirlər Türkiyəyə. Orada da müqavimətə rast gəlirlər və keçirlər Şah taxtına, Naxçıvana. Sonra da Sovet hökuməti onları Ağdam, Qubadlı, Laçın ərazisinə yerləşdirir və silahlarını alırlar. Bundan sonra da onların mühacirət dövrü başlayır. Müəyyən qüvvələr var idi ki, Molla Mustafa Barzaniyə bir lider kimi hörmət etmək əvəzinə bəzi çatışmayan cəhətlərlə üzləşdirildi. Molla Mustafa Barzani sonra Xruşov hakimiyyətə gələndən sonra və İraqda 1958-ci ildə Əbdül Kərim Qasiminin İnqilabı olan dövrde Nuri cəzalanır və Molla Mustafa yenidən qaydırır İraqa öz ailəsi və fədailəri ilə. Yenidən mübarizə aparırlar. Məmməd Arif hakimiyyət başına gəlir, yenə repressiya başlayır kürdlər, türkmanlara qarşı. Yenə Molla Mustafa Barzani təzədən nə isə İrana keçir və Kərəkde fədailəri ilə müəyyən müddət yaşayır. Bu dövrə Molla Mustafa Barzani xəstələnir və müalicəyə, Amerikaya gedir və mühacirətdə olarkən dünyasını dəyişir.

Hacı müəllim, Molla Mustafa Barzani xarakterə sizin həfizənizdə necə qalib. Siz onu necə təsvir edərdiniz?

-Çox yaxşı. Yaxşı adam idi. Öz fədailərinə, öz xalqına və Milli Azadlıq Hərəkatında iştirakına görə mənə çok müsbət təsir bağışladı. Öz xalqını çox istəyirdi və bir komandır kimi öz fədailərinə həmişə hörmət bəsləyirdi.

- Molla Mustafa Barzani Azərbaycandan niyə sürgün olundu Orta Asiyaya, bu haqda necə deyə bilərsiniz?

- Milli Azadlıq Hərəkatının liderinə qarşı burda təzqilər, qarşıdurmalar var idi. Və Molla Mustafa Barzani belə adamlara qarşı olduğu üçün onu və fədailərini Özbəkistana sürgün etdilər. O, çox həssas adam idi. Azərbaycanda olan repressiyalara qarşı çıxırı. O da, o vaxtki bəzi hökumət dairələrinin xoşuna gəlmirdi. Və o gördü ki, burada yaşamaq ona çətin olacaq. Ona görə də onları Daşkəndə sürgün etdilər. Və sonra Xruşov hakimiyyətə gələndən sonra getdi Moskva ya, Belarus vəgəzalının yanında ona imarət verdilər. Və o, öz fədailəri ilə birlidə orada yaşayır. Və onun ətrafında da yaxşı za-

bitlər var idi.

Mir Həci, Əziz Mahmudi və bir çox bacarıqlı peşmərqə ,rəhbərlər idilər. Və ona görə də tale onun da həyatında müəyyən mənfi rollar oynadı.

Məhəmməd Qazi hərəkatında Barzaniyin rolü barədə nə deyə bilərsiniz?

Məhəmməd Qazi hərəkatında Barzaniyin onunla münasibətləri pis deyildi. O, Azərbaycanın Kürdüstanla qərb cəbhəsini şah qoşunlarının hücumlarından qoruyurdu. Saqqız Banə və Saray onun qərargahı idi. Mən orda gördüm ki, o öz fədailərinə, peşmərqələrinə necə diqqətlə qayğı göstərir.

Həmişə də onun peşmərqələri Barzaniyin yolunda ölümə gedirdi.

Hacı müəllim, özünüz bilərsiniz uzun müddət istər kral olsun, istər faşist Səddam Hüseyn olsun, orada yaşayan xalqlara heç bir mənəvi və mədəni haq verməmişdilər. Bildiyiniz kimi mən bu yaxınlarda 2 aya qədər İraqda oldum. Və orda bir sırə az saylı xalqların nümayəndələri ilə görüşlərim oldu, o cümlədən türkman partiya rəhbərləri ilə. Və 1991-ci ildən bu xalqların birliliyi nəticəsində Məsud Barzani və Cəlal Təlabanının rəhbərliyi ilə Kürdüstan hökuməti yaranmışdır. Və orada yaşayan bütün azsaylı xalqlara mədəni muxtarıyat verilmişdir, o cümlədən türkman qardaşlarımıza. Onların 17-yə qədər orta məktəbi 15-ə qədər siyasi partiyası, 10-a

başımıza çox oyun gətirdi. 30 minə yaxın cəsur oglanlarımızı məhv etdi. Ona görə də ayıq olmaq lazımdır. Öz mənəfəyələri naminə hər cür hiylələrə əl atı bilerlər. Və mən Kürd və türkman xalqlarının birliliyi təbrik edirəm. Doğrudan da belə bir quşluş əldə olunubsa möhkəm saxlaşınlar. Mən onları təbrik edirəm və uğurlar arzulayıram.

Əgər bu gün Kürdüstan hökuməti Hacı müəllimi və ziyanlılarımı Kürdüstanə dəvət etsələr, dəvəti qəbul edərsinizmi?

- Mən gedəcəm ona görə ki, Məsud Barzaniyin atasına xüsusi hörmətim olub. Onun dəvətini böyük məmənuniyyətlə qəbul edərəm.

Bu gün siz çıxışınızla Məsud Barzani cənablarına və Cəlal Təlabanı cənablarına və İraq xalqına nə demək istərdiniz?

- Mən arzu edirəm ki, İraqda xarici qüvvələrin müdaxiləsi kəsilsin, qoysunlar ki, İraq xalqı özləri öz müqəddəratlarını həll etsinlər.

Mən Kürdüstan televiziyası və radiosu ilə dəfələrlə 1905-ci ildən ta günümüzə qədər ermənilərin başımızı açdığı bələdar-dan söz açmışam.

Mən istərdim ki, Kürdüstan və Azərbaycan hökumətləri arasında dostluq əlaqəsi yaradılsın. Bu gün Ərbildə bir çox ölkələrin nümayəndəlikləri açılıb. Olmazmı Azərbaycanın nümayəndəliyi Ərbildə, türkmanların nümayəndəliyi Bakıda açılın!

- Mənə elə gəlir ki, bəzi məsələlər öz həllini tapandan sonra qardaşlıq əlaqələri mütləq yaranacaqdır. Cünki, kürd və azərbaycan xalqları o qədər biri-birinə qaynayıb qarışır ki, heç kəs azərbaycan və kurd xalqlarının birliliyini poza bilməz.

Son olaraq Məsud Barzani və Cəlal Təlabanı cənablarına nə arzu edərdiniz və onlardan nə istərdiniz?

- Əvvələ salamımı yetirərsiniz. Məsud Barzaniyin qardaşı Loğman Barzaniyi çox yaxşı tanıyrıdım. Atası Molla Mustafa Barzani ilə bir yerdə görmüşdüm. Çox qoçaq, mübariz oğlan idi. Atası da mübariz idi, allah atasına rəhmət eləsin. Və Təlabanıyə də, Barzaniyə də arzu edirəm ki, bir olsunlar, qüvvələrinə birləşdirsinlər. Hökumətlərini bir etsinlər, birləşdirsinlər. Müvəffəqiyyət birlikdədir. İmparialist dövlətlərə heç vaxt bel bağlamaq olmaz.

Məndən bütün Kürdüstanlıları səmimi salam söyleyin.

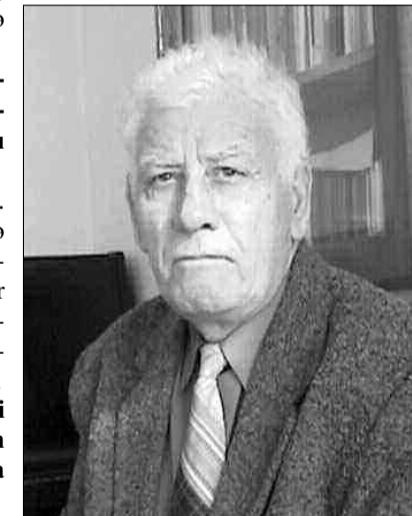
Müsahibə üçün çox sağ olun.

Siz də sağ olun.

Müsahibəni apardı:

Tahir Süleyman

P.S. Hacı müəllim aramızda olmasa da, onun xatirələri hər zaman bizimlədir.



qədər Mədəniyyət Məmərkəzi təşkil olunmuşdur. Və Kürdüstan hökuməti hər partiyaya ayda 10 min dollar yardım edir. Bu quruluş haqqında nə deyə bilərsiniz?

Bu quruluş haqqında onu deyə bilərəm ki, Kürd xalqı dövlət quruluşuna müvəffəq olsalar, azadlıqlarını bərpa edə bilsələr çox gözəl olar. Amma imperializmin hiylələrinə uymasınlar. Diqqətlə olsunlar. Onların azadlığı Cənubu Azərbaycanın azadlığı demekdir. Burada bir sırə qüvvələr bunu dərk etməsələr də bu belədir. Imperializmin hiylələri cənubi Azərbaycanda bizim

"Diplomat" qəzetiinin arxivindən

1947-ci ildə kurd xalqının qəhrəman oğlu Molla Mustafa Bərzani 504 Peşmərqəsi ilə Azərbaycana pənah gətirmişdir

Qəhrəman kurd xalqı hər zaman dar gündə Azərbaycan xalqına arxa və dayaq olmuşdur



Əmrəl Ləhrudi

Müsahibim 1946-ci ildə Pişəvəri ilə birlikdə Azərbaycana gələn, hazırda ADF-si MK-sinin sədri Əmrəl bəy Ləhrudidir.

-Əmrəl müəllim, xahiş edirik Molla Mustafa Barzani haqqında xatırlarınızdan danışınız.

-Molla Mustafa Barzanının qəhrəmanlığı haqqında, istər o tayda, istərsə də bu tayda çox eştmişdim. O, bütün döyüslərdən qalib çıxırdı, çünkü onun peşmərqələri könüllü ona qoşulmuşdular və hamısı da çalışırdı ki, ondan qabaq döyük meydânına atılsın. Onların bu cür döyük taktikası hər zaman düşməni qaćmağa məcbur edirdi. Peşmərqələr ölümü özlərinə şərəf bilirdilər.

SSRİ-nin xeyanetindən sonra Pişəvəri Molla Mustafa Barzanını eşitmədi Bakıya gəldi və göldiyi gündən də gəlmeyinə peşman olmuşdu. Geri qayıtməq planı üzərində işleyib partizan hərəkatı başlatmaq istəyirdi. Ona görə Mahabada adam göndərdi. Lakin, gec idi. Molla Mustafa Barzani 1947-ci ildə Təbrizdə olan Sovet konsulxanasına müraciət edir, silahlı mübarizəni davam etdirmək üçün məsləhətləşmələr aparır. Səfirin müavini -vitse konsul Nuriyev məsləhət görür ki, iş-işdən keçib, daha silahlı mübarizə vaxtı deyil, bu məsələnin üzərindən keçməyə çalışınsın. Bu xatireni mənə konsulxanada Molla Mustafa Barzani ilə görüşən bir yoldaş söyləmişdi. Molla Mustafa Barzani çox çətinliklərə rastlaşmışdı. İran Kürdistanından İraq Kürdistanına, İraq Kürdistanından Türkiye Kürdistanına, oradan da yenə İran Kürdistanına keçmiş və Araz çayını keçib Naxçıvana gelir. Orada onu çox gözəl və səmimi qarşılıyırlar, yer verirlər. Bir neçə gündən sonra peşmərqələri ilə birlikdə Bakıya getirirlər. Bir müddətdən sonra onları Özbəkistana göndərirlər.

Bakıda olarkən, onun dostu Qulam Danişkian Molla Mustafa Barzani haqqında gözəl xatirələr söyləyirdi. Bir xatirəsində o deyirdi:

Bir gün Mir Cəfər Bağırov hamimizi qonaq çağırılmışdı. Molla

Mustafa Barzani də həmin qonaqlıqda iştirak edirdi. Masanın üstündə hər cür ləziz xörəklər düzülmüşdü. Hami yeməyə başladı, Molla Mustafa Barzani isə əlini yeməyə uzatmadı. Bunu görən Mir Cəfər Bağırov soruşdu ki, bu gözəl xörəklərdən nə üçün yemirsən?

Molla Mustafa Barzani cavab verir ki, peşmərqələrim azuqə sarıdan çotinlik çəkirlər, onların rahatlığı olmadan mən yemek yeyə bilmərəm, yemək boğazımından keçməz.

Qulam Yəhya deyirdi ki, həmin günü bütün azuqələrdən hazırlayıb peşmərqələrə apardılar. Molla Mustafa Barzanının o hərəkətinə görə bütün peşmərqələri geyim-keçimlə də təmin etdilər. Molla Mustafa Barzanının mərdliyi, kişiliyi, qəhrəmanlığı gözümüzün qabağındadır. Öz gördüklərimdən başqa Qulam Yəhya da onun haqqında çox əhəmiyyətli xatirələr söyləyirdi.

-Əmrəl müəllim, Qulam Yəhya kim idi?

-Qulam Yəhya Zəncan cəbhəsinin danişkəni idi. 1945-ci ildə Azərbaycan Demokratik Firqəsi MK-nin üzvü idi. Hərbi nazirin müavini sayılırdı. Zəncan cəbhəsinin komandanı, fərmandarı idi. İran qoşunlarında Zülfüqari bandasının dəstələri ilə vuruşurdu, bir addım da geri çəkilmirdi. O da

oxuyurduq. Məktəbimiz Minsk meydanına yaxın yerdə yerləşirdi. Biz məktəbin ikinci mərtəbəsində dərs keçirdik. Tənəffüsə çıxanda gördüm ki, Molla Mustafa Barzani dəhlizin o biri başında durub. Onun qəhrəmanlığı haqqında o qədər danışmışdilar ki, görən kimi tamidim. Əlində uzun bir qəlyan var idi, onu tüstüldərdi. Molla Mustafa Barzani tək oxuyurdu, onunla fərdi qaydada məşğul olurdular. Müəllim və dilmənci onunla tək bir otaqda bütün fənnlər üzrə dərs keçirdilər. Bir tələbə olaraq onu hər tərəflə bir diplomat kimi hazırlayırdılar. Üç il biz partiya məktəbində oxuduq.

-Əmrəl müəllim, bu üç ildə dəyərli bir xatirə yadınızda qəlibi?

-Birinci əsas xatirem odur ki, Molla Mustafa Barzani hər gün dərsden sonra saat 4-5-də Moskvanın Qorki küçəsi ilə parallel bir küçə vardi, o küçə ilə 4-5-saat piyada gəzərdi və bir böyük dürbin də həmişə ciyində olardı. Bir dəfə biz ondan soruşduq ki, bir belə piyada gəzirən, bəs durbin nəyinə lazımdır? O, dedi ki, durbin mənim cəbhə yoldaşımızdır, ona görə də onu hər zaman özlüle gəzdirirəm. Piyada gəzməyimin səbəbi də odur ki, mən mütləq Kürdüstən dağlarına gedib inqilabi mübarizəmi davam etdirəcəyəm. Bu durbin də o mübarizədə

özüm də bir neçə dəfə o evə getmiş, onlarla birlikdə olmuşdum. Çox gözəl, hər şəxslə təmin olunmuş bir ev idi. Çarmayı qoyulmamışdı, çünki dərisqal olardı.

Barzanini birbaşa İraqa dəvət etdi. Sovet hökuməti Molla Mustafa Barzani xüsusi təyyarə verdi. O, Moskvadan Praqaya, oradan da birbaşa Dəməşqə, Dəməşqdən isə



Molla Mustafa Barzani



Molla Mustafa Barzani kimi qorxmaz, qəhrəman, sözünün üstündə duran adam idi. İrandan gələn mühacirləri yerləşdirmək ona həvalə edilmişdi. Azərbaycanın 30 rayonunda mühacirlər yerləşdirilmişdir. Bu iş bilavasitə bir il çəkdi. 1959-cu ildə Azərbaycan Demokratik Firqəsinin sədri seçildi, 1985-ci ilə qədər o vezifədə qaldı, sonra dünyasını dəyişdi. Mən Gəncədə olduğum üçün Molla Mustafa Barzanını Bakıda görə bilmədim. Onu ancaq 1955-ci ildə Moskvada Partiya Məktəbində gördüm. Məni və Muxtar Dudəkani adında bir firqə kadrosunu firqə göndərmişdi, orada

əvvəlcə olduğu kimi indi də yaxın köməkçim olacaqdır. Gəzməyim isə ona görədir ki, burada ayaqlarım tutulmasın, dağlarda düşmənə qarşı döyükən zaman titrəməsin, qüvvədən düşməsin, möhkəm olsun. İlkinci xatirəm odur ki, Minski küçəsində ona 6 otaqlı bir ev vermişdilər. Demək olar ki, o ev Molla Mustafa Barzanının müsəfirxanası idi. Daşkənddən və başqa yerlərdən gələn peşmərqələr həmin o evdə yeyib-içər, deyib-gülər, yatardılar. Qruplar bir-birini əvəz edərdi. Molla Mustafa Barzani daimi onlarla birlikdə olardı. O, həyatını onlarsız təsəvvür etməzdi. Mən

Onlardan çoxu həmin məktəbdə dərs deyən cavan qızlarla evləndilər. Əbdülkərim Qasiminin dövlət çevrilişindən sonra Bəsərən böyük bir gəmi göndərildər, İraqdan mühacir düşməş peşmərqələri geri dəvət etdilər. Onlar gedən zaman evləndikləri qadınları da özləriyle bərabər apardılar.

-Hansı yol ilə getdilər?

-Onlar Qara dənizdən çıxdılar Aralıq dənizinə, oradan Oman dənizi ilə Bəsrə körfəzinə getdilər.

-O zaman İraq rəhbəri kim idi?

-Əbdülkərim Qasimi idi. O 1958-ci ildə Molla Mustafa

Bagdada gedir. Onu Əbdülkərim Qasımı özü çox dəbdəbə ilə qarşılıyır, ona bir qəsr verir. Molla Mustafa Barzani ailəsi ilə o qəsrde yaşamağa başlayır. O, 1963-cü ilə qədər Ə.Qasiminin müşaviri olur. 1963-cü ildə Ə.Qasimiyə qarşı general Arif qardasları üşyan qaldırılar və hakimiyəti ələ alırlar. Onlar kurd xalqına qarşı da çıxırlar. Ona görə də Molla Mustafa Barzani ətrafi ilə birlikdə dağlara çökilir, Kürdüstənə öz iqamətgahını bərqrar edir. Bu mənim eşitdiyim və bildiyim dəqiq məlumatlardır.

Moskvada oxuyan peşmərqələrdən birinin adı dəqiq yadımdadır, adı Əli idi. O, şəkil çəkən idi. Bütün ləvazimati var idi. Mən də bir fotoaparat aldım. Əli bu işdə mənə yardımçı oldu. O vaxtan mən də həvəskar oldum.

Onların indi harada olmasından, yaşayıb-yasamamasından xəbərim yoxdur. Əger sağ-sala-matlırlarla buradan onlara salam söyleyirəm. Molla Mustafa Barzani doğrudan da Kürdüstənə getdi və döyüsimi dəyişən günə qədər mübarizəsinə davam etdirdi və mən çox şadam ki, oğlu Məsud Barzani cənabları onun mübarizəsinə davam etdirdi və ölməz Molla Mustafa Barzanının arzularını həyata keçirdi. Bu mütəddəs işdə onlara, kurd xalqına böyük müvəffiqiyətlər arzulayırıam.

Sağlıq olsun, qismət olsa o böyük şəxsiyyətin qəbrini ziyarət etməyə və Məsud Barzani cənablarını görmək, xatirələrimi onunla bölüşmək istəyirəm. Mən, bütün Kürdüstən xalqına səmimi salamalarımı göndərirəm.

Tahir SÜLEYMAN

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZUNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürdüyü İsmayıl Ağa Simkonun ölümündən 80 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərakata başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırımasından sonra İran Kürdüstənində, əşirət rəisi və dərəbəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi.



Kəlbağı, Cuanruyi kimi əşirətlərin ağır vergi ödəmələri səbəbindən zaman-zaman baş qaldırıqları üşyanlar gerçəkdə milli məqsədlərdən və yurdsevər bir anlayışdan baş qaldırmışdı.

Muzaffəruddin şah zamanında İran hər baxımdan ağır çətinliklər-lə üz-üzə qaldı. Öləkənin gəlir və zənginlik qaynaqları iflasa uğradı. Hər əşirət rəisi özünün bölgəsinə müstəqil hökumət kimi baxırdı. İran Kürdüstənində Səlmas (Şapur), Urmiya (Rzaiyə) və ətrafinin ən böyük kurd əşirəti olan Şikakilər hökumətə tabe olmurdu. Simko, bütün Şikaki əşirətinin rəisi olub, Avdoyu boyuna mənsub idi. Simko olduğu əraziyə hər baxımdan sahib olmuş, dövlətin buradakı hökmünə son vermişdi.

1905-ci ildə Muzaffərrudin şahın avropa səyahətinə çıxdığı bir vaxt Nizamül-Səltənə adlı bir əsilzadə Azərbaycana vali olaraq göndərildi. Nizamül-Səltənə, Şikaki əşirətini dövlətə boyun əydirmək istəyirdi. Amma bunun Şikaki əşirət rəisi Məhmət aghaya mühəribə ilə qalib gələcəyinə inanmırıdı. İkiüzlü sümürgəci bütün düşmənlər kimi o da müxtəlif planlar, hiylələr hazırlamağa başladı.

Özlərinə pislik etməyəcəyini və işbirliyi görəcəyini söyləyərək rəsmi bir dəvətlə Məhmət aghanın

oğlu Cəfər aghanı Təbrizə dəvət etdi. Yaxşı niyyətli və Quvana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk önce yaxşı qarşılanır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şəumyanın və Mikoya-nın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdılar. Onların planlarına görə, bu günü işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədər olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafi ərazilər onlar tərəfindən soyqırıım aparılıraq işgal olunmalıydı.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qaydan ermənilərin asayışı pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənlilikini saxlamaq işini Cəfər aghaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə

bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü burası gəlininin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürüləməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımi pusqlar qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdi.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyin xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylım ateşinə tutularaq öldürülür. Cəfər aghanın adamları silah səsinə hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılmasına qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Uruğ kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kurd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönəməyi bacarırlar.

Cəfər aghanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürüləməsi Məhməd agha və oğlu İsmayıl ağa Simkonu dərindən hiddətləndirdi. Bunun sonunu İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstənindən körəmənlə qarşılıqlına son verib öz idarəciliyinə keçirmək qərarına gəlir.

Ismayıl ağa Simko başqa siyasetçilər kimi istək və arzularını

gerçekləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındakı münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı-İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fəaliyyət göstərir. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafi İranda, Şikak əşirətlərinin hakimiyyəti altında olan ərazini Osmanlı dövləti qəbul etmək istemirdi. Simko bu anlaşılmamazlıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl aghanı öldürmək planları

Simko İran dövləti qarşısındaki mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökmərlərini gösterdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəm Məlik Simko ilə mühəribə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsilə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlanımaq başlıyı. Bir bombanı şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadi-səni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmuşdum. Uşaqlar bir şirni qutusu götərtilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həmən içində baxmaq isteyirlər. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərildiyini və açıldıqda partlayışdan öldüyünü eşitmışdım. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırıllarkən bir aydınlıq göründü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdim. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

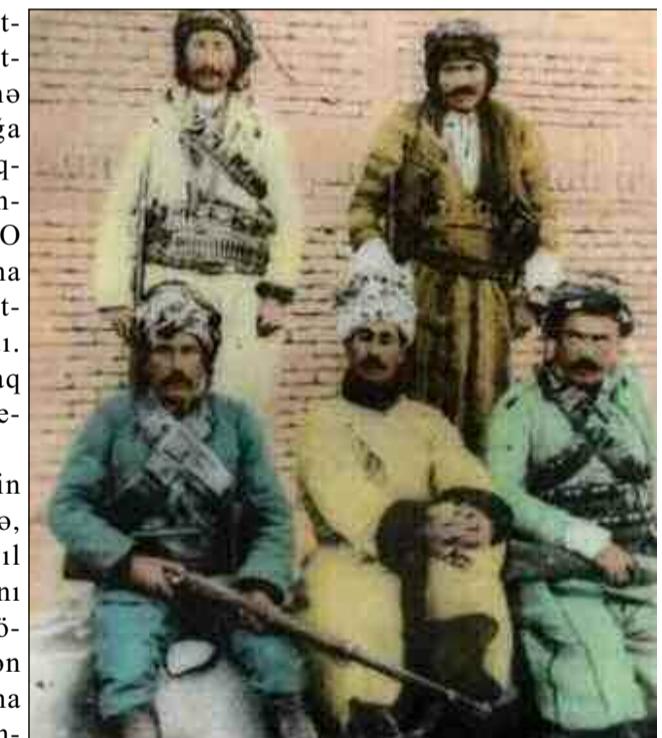
Mükərrəm Məlikin bu namərdliyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Simko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərində bölgə ilə əlaqə saxlaya bilirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Simko tərəfindən öldürüləməsi

I Dünya Mühəribəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınırlar tərətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-

assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlmas, Urmiya və Xoy ətrafinda yerləşdilər. Bunlar rus-türk mühəribəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdır. Amerikalı erməni milyonerlər də onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlmas, Urmiya və Həkkari arasında qalan ərazidə Erməni-Assuri dövləti qurmaq isteyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlmas, Urmiya bölgəsi ilə Həkkari sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkarini də bu əraziyə qatmaq isteyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kurd xalqları arasında bir birlik yaratmaq isteyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bildirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərlə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qadıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhalinin qırılanı qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içərilərə köcməyə



başladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qərargahını Səlmas yaxınlığında Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə aqalıq etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Simko aghanı narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi. Lakin Simko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycan dan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı.

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZUNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SİMKO

Şeyx Ubeydulla, İsmayıllı ağa hərakatı şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illərdi ki, Kürdüstanada ağalar baş qaldırmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanışınlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerleşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrlər dən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini dağıtmaq üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerleşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünmürdülər ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrəvi "İran Məşrutiyət Tarixi" adlı kitabında bunları yazar:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlmasa doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıllı ağanı yaniltmaq isteyirdi. İsmayıllı ağaya xəbər göndərərək onuna bir yerə görüşmələrini arzu etdiyiini bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəldi".

Təqdimatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları (başqaldırılarından)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək isteyirdi. Bunun üçün üsyənlər ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, ələlxusus İsmayıllı ağanın səsini söndürmək fikrindəydilər. Ruslar Mar Şəmunla danışıqlar aparaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmləkətdə İsmayıllı ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun önündə bir əngəldir dedilər. Başlangıçda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökmət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Simko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətdə Simkonu və kürdləri aradan çıxaraq doğrudan doğruya bir erməni və assuri dövləti qurmaq isteyirdilər".

Bu həqiqətən çox bənzəyirdi. Cünki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlı varidi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altındadı idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Müharibəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıllı ağanın qüvvələri isə nə o dərəcədə təlimli, nə də dissiplinə sahib idi. Təməldə əşirət qüvvələri birliliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Simkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıllı ağa Simko yaxşı bilirdi ki, erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yerə yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onuz da aralarında olan münaqişəni qızışdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldıraraq qırdırmaq isteyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıllı ağa Simko hər addımını ölçüb-biçib, düşünülmüş şəkildə atıldı. Necə deyərlər, suyu üfləyə-üfləyə içirdi.

Hətta, bir dəfə Simkonun siyasetindən baş aça bilməyən bir kürd bəyi Simkoya qarşı çıxır. Onu başa düşən Simko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalarımızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görəcəksən".

İsmayıllı ağa Simko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Səcadı bunları yazar:

"İsmayıllı ağa Mar Şəmunu padşahlar üçün hazırlanmış rəsmi qayda ilə qarşılıyor. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərə allı-şallı geyimlər içinde gələcəkdə bir xalqın rəhbəri olacaq adam kimi, çevre mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonda oturmuş vəziyyətdə üzləri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılınc dəstəklərinə zümrüd və dəyərli mücəvhərlərlə bəzədilmiş qılınclarını qızınandan çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan heyətində qalırdı. Mar Şəmun bu biciimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıllı Ağə arxasında bir sıra adamlı Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıllı ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqə tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atluları tam hazır bir vəziyyətdə eşikdə gözləyirdilər. Kəsrəvi bu haqda belə yazar:

"Bizim Mar Şəmun və Simko görüşməsindən xəbərimiz yox idi. İsmayıllı ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyə adlandırılın bu ölkə bizim, bizim vətənimizmiş. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiz gərekdir. Ölkəmizi

ələ keçirib birlikdə yaşamalıyıq. Ordu-muzu birləşdirək siz də bizimlə olursanız TƏBRİZİ almaq bizim üçün çox asan olar". Cünki şimalda da rusların köməyi ilə Şəumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbakırda İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacağıq.

Simko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümseyərək ona "düşünərəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. **Bu səs istər**



Assuri lideri Mar Şəmun

Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni, assuri qırğınlarından qurtarr və ermənilərin dənizdən dənizə xülyasını alt üst edərək Lozanadakı erməni plankeşlərin planını alt-üst edir. Mar Şəmun yerə yixılır. Şikaki silahlı gücləri dörd bir yandan Tiqrən və Mar Şəmunun atlı silahlılarına atəş açır və 100-ə qədər seçmə adamlarını öldürürler. İsmayıllı ağa həmin gün Çariyə döñür. Ertəsi gün sübh tezdən assur və erməni orduları İsmayıllı ağaya qarşı hücum keçirlər. Ətraf kəndlərin əhalisini qətl edərək heç kimə aman vermirlər. İsmayıllı ağa çətin bir qarşılardan sonra Çariyə şəhərində çıxməq məcburiyyətində qalır.

Mar Şəmunun öldürüləməsindən sonra xalq, xüsusile Səlmas və Urmiya ətrafindakı əhali erməni və assurilərin qanlı qırğınlarına hədəf oldu, çoxlu insan öldürüldü. Mar Şəmunla danışıqlara gedən zaman İsmayıllı ağa Simko Osmanlılardan və Təbrizdən yardım istəmişdi. Və o xəbərdar etmişdir ki, 25-000 nizami orduya qarşı vuruşar lakin bu bir çox əhalinin kütłəvi qırğınına səbəb ola bilər. İsmayıllı ağa Simkodan gözü qorxan şah imkan vermirdi ki, Azərbaycanda bir erkək quş da uçsun. Odur ki, Azərbaycandan heç bir yardım gəlmədi. Bir tərəfdən isə İran şahı o ərazilərdə bir erməni və assuri dövlətinin yaranmasının tərəfdən idi. Ona görə erməni və assurilərə ingilislərin vəsitsələ yardım edirdi.

Amma İsmayıllı ağa Simko kürdlər dən ibarət silahlı dəstənin Türkiyədən yardım gəlməyinə inanırdı. Türkiyədən gələn əşirət qüvvələri və eləcə də İraq Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənci qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məglubiyyətə uğratdırılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqəlaya çəkildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il "Çilo il" olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürüləməsindən sonra Rzayidə yaşıyan (Urmiya) tarixi yaziçi və tədqiqatçı Əli Dehqanının dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urmiya bölgəsində qətləyimlər etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələri talan etdilər.

Yaxşı, Simko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Simkonun bu hərəkətini böyük səhv olaraq qiymətləndirdilər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Simko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusi M.Şəmunun öldürüləməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini isteyirdilər. Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi. Və ya Leninlə Atatürkün razılışması ilə Araz boyu qədim Azərbaycan torpaqlarının İqdir, Ərzurum, Ağrı, Amasiya, Vana qədər yəni Araz Azərbaycan Cumhuriyyətinin bir hissəsinin Türkiyəyə verilməsinə qarşılıq Türkiyədən qovulmuş və qədim Azərbaycan torpaqlarında yeni qondarma Ermənistən respublikasının yaranması üçün şərait yaratdı və Musavat hökumətini bolşeviklərə təslim etdi.

İranın adlı-sənət yazarı və şairi Məliküm-Şüarray Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazar:

"Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və kəldanilərin en köhnə millətlərindən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiyaya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bələ bir mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb edirdilər. Bununla birləşdə assurların İngiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verirdilər. Türkələrin yürüdükləri çabaların Mar Şəmunun öldürüləməsindən üzəq bir fikir yoxdur. Hər neçə olursa-olsun Simkonun bu planı İngiltərə və Rusyanın Kürdüstanda və Cənubi Azərbaycanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırımasından sonra 1919-cu ilin yazında Simko bölgədəki gücünü artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Təbriz Urmiya yolunu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahandari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahalar Ziyaudd Devlə adında birini Urmiya hakimi olaraq göndərmişdir. O, Simkoya qarşı di-rənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışdı.

Araşdırıcı: Tahir SÜLEYMAN

1947-ci il. Mustafa Bərzani və onun kurd peşmərgələri Azərbaycanda

1946-ci ilin dekabrında İranda Mehabad respublikası süqut edir. İranın baş nazır Qəvame-Səltənə ilə Mehabadın lideri Qazi Məhəmməd arasında avqustda Tehranda bağlanmış razılaşma pozulur və şah qoşunları həm Təbrizi, həm də Mehabadi ələ keçirir. 1947-ci ilin 30 martında Qazi Məhəmməd, qardaşı Sədr Qazi və Mehabad respublikasının müdafiə naziri Seyf Qazi dar ağacından asılır.

Şah qoşunlarına qarşı müqaviməti yalnız respublikanın Baş komandanı, general Mustafa Bərzani davam etdirir. 44 yaşlı Bərzani sonunda qüvvələr nisbətinin bərabər olmadığını və məğlubiyyətin qaćılmasızlığını anlayaraq İranı tərk etmək və SSRİ-yə keçmək qərarına gəlir. 1947-ci ilin iyundan o, silahlı dəstəsi ilə Naxçıvanla sərhədi keçərək Azərbaycan ərazisinə, Culfa da xax olur. Beləliklə, Bərzaninin və tərəfdarlarının 12 il davam edən SSRİ dövrü başlayır. Həmin dövrün bir neçə ili Azərbaycan SSR-də keçir.

* * *

SSRİ ərazisində dəfələrlə Bərzani ilə ünsiyətdə olmuş efsanəvi Sovet əks-kəşfiyyatçısı Pavel Sudoplatov (1907-1996) özünün 1990-ci illərdə işq üzü görən "Xüsusi əməliyyatlar" adlı memuarlarında xatırlayırlar: "Bərzani SSRİ-yə gəlməzdən bir müddət əvvəl İranda kürd üşyançıların rəhbərləri şahın qurdugu tələyə düşürlər: onlar danışqlar üçün Tehrana çağırılır, burada həbs edilir və edam olunurlar. Yalnız Bərzani həmin qismətdən qaça

Qoşuların qeyri-adi hərbi fəaliyətin səbəbləri Moskva üçün sərənət deyildi. Vasili Ryasnoyun həmin məruzəsində deyilirdi: "Əldə olunmuş bilgilərə gör, İran Kürdüstanında, Uşnu rayonunda (Urmıya gölündən cənub-qərəbə) 1947-ci ilin martından başlayaraq İran hökumət qoşunları ilə İraqdakı bərzan tayfasının tərəfəsilə olmaqdan imtina etmiş üzvləri arasında hərbi əməliyyatlar başlayıb. Kürd bərzan tayfası 1945-ci ildə İraqdan köçərək İranda məskunlaşdırıb".

Beləliklə, əvvəl İraqda, sonra isə İranda məğlubiyyətə düşər olmuş molla Mustafa Bərzani kor dalana sıxışdırıldıqını yaxşı anlayaraq yeganə qurtuluş yolunu Azərbaycan ərazisində keçməkdə görürdü. Onun hərbi birləşmələri Maku yaxınlığında şah qoşunlarını məğlub edərək SSRİ sərhədinə doğru hərəkət edirdilər.

Pavel Sudoplatov memuarlarında sərhədde toplaşmış Bərzani tərəfdarlarının sayı barədə yazır: "Sərhədi keçən Bərzani tərəfdarlarının sayı 2 minə yaxın döyüşdən ibarət idi, elə bir o qədər də onların ailə üzvləri vardi". Ancaq digər Sovet əks-kəşfiyyatçısı - Vadim Uditov isə özünün "SSRİ-də terror aktları və təxribatlar" kitabında onların sayının 500 nəfər olduğunu yazır.

Iyunun 15-də İran təyyarələrinin bombardmanı altında Araz çayı boyu sərhədə ilk kürd dəstəsi yaxınlaşır. Dəstədən 2 nəfər Sovet sahilinə keçərək Mustafa Bərzaninin Stalinə

keçməsinə göstəriş verir. Bu vaxt kürdlər silahlarının bir hissəsini İran tərəfdəki qamışlıqlarda gizlədərək sərhədi keçirlər. İyunun 19-da SSRİ Daxili işlər nazırı əməliyyatın

Sudoplatov bir epizodu da xatırlayır - artıq Daşkənddə olanda onların Bərzanının əhatəsine informator yerləşdirmək cəhdələri həmin şəxsin izsiz-tozsuz yoxa çıxmazı ilə nəticələnir.

* * *

1947-ci ilin payızında Sudoplatov Bərzani ilə görüşüb danışmaq üçün nazır Abakumov tərəfindən Bakıya göndərilir. O, memuarlarında bu barədə yazır:

"Mən Bərzaniyə TASS-in (Sovet İttifaqı Teleqraf Agentliyi) baş direktorunun muavini və Sovet hökumətinin nümayəndəsi kimi təqdim olundum. əyatimdə ilk dəfə id ki, əsl feodal ilə rastlaşdırırdım. Bununla belə, Bərzani məndə fərasətli siyasetçi və təcrübəli hərbi rəhbər təsiri yaratdı. O dedi ki, son yüz ildə kürdlər farşlara, iraqlılara, türklər və ingilislərə qarşı 80 dəfə üşyan qaldırıb və onların 60-ından çoxunda kömək üçün Rusiyaya müraciət edərək adətən yardım alıblar. Cavab olaraq men elan etdim ki, Sovet tərəfi Bərzaninin və onun zabitlərinin bizim hərbi məktəb və akademiyalarımızda xüsusi təlim keçməsinə razıdır. Həm də ona bildirdim ki, kürdlərin Azərbaycandan Orta Asiyaya köçürülməsi müvəqqəti xarakter daşıyır və onların Kürdüstanaya qayıtmaları üçün şərait yetişənə qədər davam edəcək..."

Sudoplatov xatırılardında daha bir maraqlı məqama toxunur: "Abakumov mənə Bərzani ilə söhbətlərin nəticələrini, habelə Stalinin kürdlərin hərbi tədris müəssisələrimizdə təhsil almalarına razılıq verdiyini Mircəfər Bağırovla bölüşməyi qadağan etmişdi. Məsələ ondadır ki, Bağırov Bərzanidən və onun adamlarından İran Azərbaycanında vəziyyəti destabilizasiya etmək üçün yaranınmaq niyyətindəydi. Ancaq Moskvada fərz edirdilər ki, Bərzani İranda yox, məhz İraqda daha lazımlı ola bilər - oradakı ingilispərəst rejimi devirmək üçün..."

* * *

1947-ci ilin oktyabrında Bərzani Azərbaycan kommunistlərinin rəhbəri Bağırova öz məktub-memorandumunu yollayır. O, Bağırovdan aşağıdakı məsələlərə münasibət bildirməsini xahiş edir:

"1. Tərəfdarlarım ilə görüşməyə icazə verilməsi.

2. Onların təhsili üçün şəraitin yaradılması.

3. Aylıq bülletenin çapının təşkil edilməsi.

4. BMT-yə kürdlərə münasibətdə yeridilən ədalətsiz siyasetlə bağlı şikayətin gönderilmesi.

5. Stalinlə görüşün təşkil olunması".

Noyabrın 15-də o, Bağırova daha bir məktub yollayır. Bərzani məktubunda Bağırovu "Şərq xalqlarının rəhbəri" adlandırır. "Biz taleyimizi Sovet dövləti ilə bağlamağı vacib saydıq, cünki, bu hakimiyyət azadlığın dayağı və xalqların ümidi" - Bərzani yazır. Həmin məktubunda o, "çox məşəqqətli, incidlilik və təhqir olunmuş vəziyyət düşən azadlıq hərəkatı döyüşçülərinə diqqət ayırmamasını" xahiş edir.

Məmməd Süleymanov



nəticələrinə dair Stalinə məlumat göndərir: "İyunun 18-i axşama qədər Molla Mustafa Bərzaninin başçılığı altında kürd dəstəsi Sovet ərazisində keçib. Onların ümumi sayı 499 nəfərdir. Kürdlərdən götürülüb:

303 tufəng, 5 avtomat, 55 tapança, 54 qumbara, 13 binokl, 13 min patron. Saxlanılmış kürdlər Naxçıvan şəhərinə aparılıb və burada sərhədçilərin mühafizəsi altındadırlar".

İran sərhəd komissarı tezliklə Sovet həmkarına müraciət yollayaraq Bərzani və tərəfdarlarının təhvil verilməsini təklif edir. Müraciətdə deyilirdi: "Dostluq münasibətlərimizin pozulması naminə xahiş edirik ki, 400 eclaflı geri qaytarasınız". Ancaq Sovet tərəfi bu xahişə məhəl qoymur. Bununla da, Bərzaninin və onun kürdlərinin əvvəlcə çox qısa müddət çəkəcəyi fərz edilən, ancaq 12 ilə qədər davam edən "Sovet dövrü" başlayır.

Bir müddət Culfa saxlandıqdan sonra, kürdlər Abşeronda yerləşdirilirlər. Bərzani isə qısa müddət Şuşada qalır, sonra isə Bakıya köçürülür. Onun Sovet rəhbərliyinə "sosializm uğrunda mübarizəyə hazır olduğuna" dair söylediyi nitqlər isə istər Miocəfər Bağırovda, istərsə də Moskvadan gələn emissarlarda xəfif ironiya doğrur. Sovet tərəfində əsas təəccüb yaradan cəhətlərdən biri kürdlərdə çox güclü inkişaf etmiş tayfa-nəsil münasibətləri idi. Onlar Bərzanini az qala ilahiləşdirirdilər və bu cür geridə qalmış ictimai münasibətlərlə sosializm quruculuğuna dair vədlər qətiyyən bir-birinə uyuşmurdu.

Odur ki, Sovet rəhbərliyi bu arxaik münasibətləri heç olmasa yumşaltmaq, kürdlərin cəmiyyətə assimiliyasiyasına nail olmaq üçün hətta kürdləri Bərzanidən bacardıqca təcrid də edirdi. Üstəlik, kürdlərin arasında kommunist təbliğatı aparmaq, yaxud oraya öz adamlarını salmaq cəhdələri də uğur getirmirdi - kürdlər yadlar üçün qapalı idilər. Bununla bağlı, Pavel



bilir. Şah onu danışqlara dəvət edəndə, Bərzani cavab verir ki, yalnız bir halda Tehrana gele biler - əgər şah özünün ailəsini girov kimi Bərzaninin mənzəl-qərargahına göndərərsə. Şahla ilkin danışqlar davam edən müddətdə isə o, qüvvələrinin böyük hissəsini İranın şimal rayonlarına, SSRİ ilə sərhədin yaxınlığına yerləşdirir".

1947-ci ilin iyundan o, Bağırova Daxili işlər nazırının müavini Vasili Ryasnoyun Staline məruzə edir: "Bu ilin 15 iyundan Naxçıvan 41-ci sərhəd dəstəsinin hərbi müşahidəsinə görə, Sovet-İran sərhədindən cənub-qərbində İran təyyarələri peydə olaraq Ağgül gölündən (İran) cənuba doğru uçuşlar keçirib. Onlar bizim ərazilərimizə 200 metrə qədər məsafədə daxil olublar. Elə həmin dövrde bir neçə bomba partlayışı da qeydə alınıb".

1947-ci il. Bağırov və Bərzani. Kürd Peşmərgələrinin Bakıdan köçürülməsi

Kürd xalqının efsanəvi lideri, general Molla Mustafa Bərzaninin ölümündən 39 il ötdü

Azərbaycanda olduğu dövrde Mustafa Bərzaninin burada yaşayan kürdlərə çoxsaylı görüşləri təşkil olunur, habelə o, Ermənistandakı kürdlərlə tanış olmaq üçün dəfələrlə Yerevana gedir. Onun təklifləri sayəsində Bakıda kürd yazılıçı və şairlərinin əsərləri çap olunur, Yerevanda isə kürd radiosu açılır və 1937-ci ildə bağlanmış kürd dilində qəzet bərpa edilir. Həmin dövrde Yerevan pedaqozi məktəbində kürd fakültəsi açılır, Ermənistən Dövlət nəşriyyatında ("Armqosizdat") isə kürd dilində ədəbiyyatın nəşri üzrə xüsusi komissiya yaradılır. Bu da hamısı deyil: Ermənistən Yazıçılar İttifaqının tərkibində kürd seksiyası, Ermənistən Elmlər Akademiyasında kürdşünaslıq bölməsi, Yerevan universitetində isə kürdoloji fakültə yaradılır. Azərbaycana nisbətən, Ermənistanda kürdlərə bağlı tədbir və yeniliklərin çoxluğunu isə yəqin ki, Mircəfər Bağırovun Bərzaniyə olan nisbətən inamsız münasibəti ilə elaqələndirmək olar.

Bərzaninin daha bir ideyası Azərbaycan ərazisində Kürd muxtar rayonunu bərpa etmək idi. Məlum olduğu kimi, vaxtılı Laçın, Kəlbəcər, Qubadlı, Zəngilan, Füzuli, Cəbrayıllı və Şuşa rayonlarının ərazisində "Qırmızı Kürdistan" mövcud idi. Sonralar ləğv olunan həmin strukturun yenidən yaradılması ideyası istər Moskvada, istərsə də Bakıda

ay vaxt, silah-sursat verilməsini, hərbi təlimlər üçün şərait, sonra da İran'a qayıtməq üçün icazə verilməsini xahiş edir. İrandan təslimçi qaćışın revanşını götürmək ideyası həm Moskva, həm də Bakıda partiya rəhbərliyinin xoşuna gelir. 1949-cu ildə DİN-in Stalinə məruzəsində bu baredə deyilir: "Mustafa Bərzaninin arzularına uyğun olaraq Azərbaycan KP(b) MK-nin katibi yoldaş Bağırov hökumətə Bərzaninin dəstəsinin Xəzər dənizi sahilindəki düşərgələrdən birində yerləşdirmək, onları ərzaq və sursatla təmin etmək, habelə şəxsi heyəti hərbi işə öyrətmək barədə təkliflər verib".

Hökumət müvafiq qərarı qəbul edir. Həmin qərara əsasən, Bərzaninin dəstəsindən 3 atıcı bələk, artilleriya batareyası, minaatiçi batareya, minaaxataran taqım, rabitə və tank taqımları formalasdırılır. SSRİ Silahlı qüvvələri Nazirliyindən şəxsi heyətə təlim keçmək üçün 25 zabit göndərilir.

Elə görünür ki, SSRİ Bərzaninin dəstəsindən ordu özəyi kimi istifade etməklə miqyasca böyük olmayan müharibəyə hazırlaşır. Thəks halda onun əsgerlərindən tankçı hazırlamaq nəyə gərəkdir?! Ancaq çox tezliklə bəlli olur ki, Sovet rəhbərliyi kürd xalqının planlarını qətiyyən düzgün anlamayıb: Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyinin (DTN) Moskvaya məlumatında göstərilir ki, Bərzaninin şeyx komissar-

ərazisindən çıxarılsın və bacardıqça İranla sərhəddən uzaqda yerləşdirilsin..."



Bağırovun təklifi yeterli olur. SSRİ Nazirlər Sovetinin 1948-ci il 9 avqust tarixli qərarına əsasən DİN tərəfindən Bərzaninin dəstəsinin Bakıdan çıxarılaraq Özbəkistan SSR ərazisinə, Daşkənd dəmir yolunun Verxneye-Komsomolskoe stansiyasına daşınmasına başlanılır. Bakıdan kürdlərin çıxarıılması birləşək aksiya kimi yox, hissə-hissə, xırda dəstələr halında icra olunur. Onlar yeni ərazidə kolxozlarda yerləşdirilir, eyni zamanda burada hərbi təlimləri keçmək üçün şərait də yaradılır. DİN-in məruzəsində qeyd olunur ki, 1948-ci ilin sonunda Mustafa Bərzanın Özbəkistan komunistlərinin başçısı Yusupovla görüşü olur və həmin görüşdə Bərzani öz dəstəsinin şəraitindən narazılığını bildirərək vəziyyətin və gələcək planların müzakirəsi üçün Stalinə görüşü təşkil etməyi Yusupovdan xahiş edir.

Göründüyü kimi, Sovet hökuməti Bərzaninin heç də "kommunizm qurucusu" olmadığını aydınlaşdırın kimi kürdlərin Bakıdan uzaqlaşdırılmasını qərarına gelir. Yəni, bu siyasi oyunda hər kəsin öz mənafeyi vardi, üstəlik bu mənafelər üst-üstə düşmürdü. Həmin dövrə (ta 1950-ci illərin ortalarına qədər) kürdlər Yaxın Şərqdə SSRİ-nin yeganə müttefiqi idi və Moskva onlardan istə İraqda, itərsə də Suriyada Qərbe qarşı yararlanmaq niyyətindəydi. Bərzani isə öz növbəsində ya İranda, ya da İraqda müstəqil Kürdistan dövləti qurmaq üçün ələşirdi.

DİN-in məruzəsindən də görünür ki, Bərzaninin dəstəsinin Azərbaycandan kənarlaşdırılmasında maraqlı olan şəxslərdən biri məhz Bağırov idi. Kürd müəlliflər tərəfindən yazılmış "Mustafa Bərzani" bioqrafik kitabında da bu versiya vurgulanır. Kitabdan bir episod:

"Bərzani tərəfdarları özlərinin Orta Asiyaya sürgün olunmalarını repressiya

kimi qəbul edirlər və Bağırovla Bərzani arasındaki münasibətlərin pisləşməsi ilə əlaqələndirirler. Məsələn, onlar Daşkənddə Orduxan Cəlilə belə bir əhvalat danışır: "Bağırovun ad günündə bayram süfrəsi arxasında yubilyarın yaxınları ilə bərabər "Tudə"nin MK-nin katibi Pişəvəri və general Bərzani də əyləşibmiş. Şəh səhbatlər və sağlıqlardan sonra Bağırov hiss edir ki, Bərzani çox qaygilidir və üzünü ona çevirərək soruşur: "Niyə heç nə yemirsən?" Bərzani isə cavab olaraq yoldaşları ac və yoxsul olduğu bi vaxtda SSRİ-yə əylənmək üçün gəlmədiyini söleyir. Məhz həmin məclisdən bir qədər sonra kürdlər Bakıdan çıxarıldıqdan Bərzani tərəfdərləri köçürülmə əməliyyatının Bağırovun onlara qarşı münasibətinin soyuması ilə bağlayırlar". Belədir, ya yox? – hökm vermək çətindir. Fakt odur ki, kürdlər Özbəkistan kolxozlardan, bir hissəsi isə Altay vilayətində yerləşdirilir. Bərzani narazılığını Stalinə yazdığı məktublarla ifade edir. O, Stalinə 72 məktub yazır, ancaq heç bir cavab almır. Bərzani fərz edir ki, məktublar Stalinə gedib çatmır, odur ki, qonşuluqda yaşayan bir qadından Moskvaya getməyi və məktubu orada poçt qutusuna salmağı xahiş edir. Kürdlərin həmin vaxtlardakı narazılıqlarını sonralar Xruşşovla görüşündə Bərzani zarafatla bu cür ifadə edəcəkdi: "Mən 5 dövlətə qarşı vuruşmalı olmuşam – İraq, İran, Türkiye, Azərbaycan və Özbəkistana qarşı". Bəzi kürd tarixçiləri Bağırovun Bərzaniyə qarşı intriqalar apardığını və bu işdə Beriyanın xidmətindən yararlandığını yazar. Ancaq Pavel Sudoplatovun xatirələrindən də görünür ki, Stalinin xarici siyaset sahəsində böyük ümidi bağladı Bərzani ilə çətin ki Beriya və Bağırov aqıq qarşidurmaya keçərdilər. Sudoplatova, görə, kürdlərin Azərbaycandan Özbəkistana köçürülməsi ideyası başdan ayağa Moskvanın ideyası idi və SSRİ-nin Yaxın Şərqə maraqlarının soyuması fonunda bu addım siyasi cəhətdən düzgün addımdır. Sudoplatov yazar: "Mən Yusupovun kabinetinə Bərzanının başçılığı altında İrandan Azərbaycana qəcmiş 3000 kürdün məskunlaşdırılması təklifi ilə gəlmişdim. Onları Qafqazda saxlamaq çox təhlükəli idi, odur ki, rəhbərlik kürdləri Özbəkistana köçürmək qərarına gəlmişdi..."



Kürdlərin Özbəkistan dövrü 1958-ci ilə qədər – İraqda 14 iyulda kral II Feysəlin devrilməsinə qədər davam edir. Mütləqiyətin süqtundan sonra molla Mustafa Bərzani İraqa dönür...

Məmməd Süleymanov



neqativ qarşılanır. O cümlədən, Mircəfər Bağırov həmin ideyaya böyük skepsislə yanaşırı, Bərzaninin öz millətinin nümayəndələrinə nəzarət istəyini isə onun "öz xanlığını yaratmaq" cəhdini qiyamətləndirir. Ümumiyyətlə, kürd xalqında olan arxaik tayfa münasibətləri və sərt iyerarxiya Mircəfər Bağırovun tənqidinə səbəb olur.

Bərzaninin digər istəyi isə İraqa dönenən sonra orada Kürdistan dövləti yaratmaq baredə Stalinə yola gətirmek idi. Sudoplatovun memuarlarından bəlli olur ki, Stalin həmin ideyaya da qol çekmir.

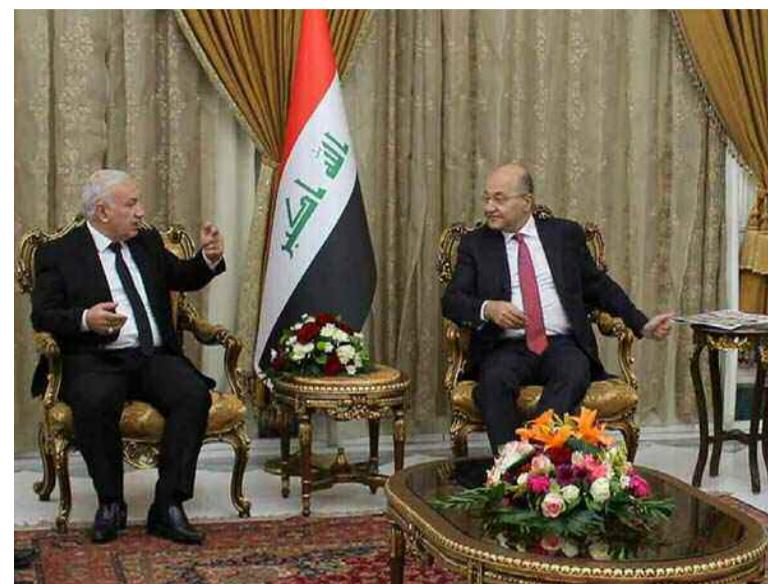
Vadim Udilov "SSRİ-də terror aktları və təxribatlar" kitabında yazar: "Bərzani bəyan edir ki, İran hakimiyyətinə qarşı mübarizəni davam etdirmək niyyətindədir və Sovet hökumətindən onun dəstəsinə istirahət üçün bir neçə

Tahir Süleyman İraq Respublikasının Prezidenti ile görüşdü

İraq Respublikasının Prezidenti cənab Bərəhmət Salehin dəvəti ilə, "Azərbaycan Kürdləri" İctimai birliyinin sədri və "Diplomat" qəzetinin baş redaktoru olaraq,

üçün geri qaytarılacaqdır. Bu məsələlərə bir başa cənab Prezident nəzarət edir.

Dedim ki, eger lazımlı bilirsinizsə, ehtiyac varsa İraqın indiki Prezidenti ilə bir başa



Bağdad səfərimiz haqqında:

- Oktyabr ayının ortalarında Süleymaniyyə şəhərindən tanışmadığım yazıçı Mahmud Səngavi telefonla zəng edərək qeyd etdi ki, noyabr ayının əvvəllərində bir neçə ziyanlı ilə Bakıya gəlmək istəyirkən. Məqsədimiz Azərbaycanda yaşayış kürdlərlə, azərbaycan parlamenti və ziyanlılarla görüşməkdir.

- Bildirdim ki, Azərbaycan sakit, sabit və demokratik bir ölkədir istədiyiniz zaman gələ bilərsiniz. Onsuzda hər həftə Ərbildən, Duhokdan, Kerkük-dən, Süleymaniyyədən yüzlərle turist qonaq gəlir gəzirlər qayıdır, sizdə onlar kimi gələ bilərsiniz, gəlmişinə heç bir maneə ola bilməz.

Noyabın ikisində gece saat 5 radələrində mənə mesaj geldi ki, bəs biz üç nəfərdən ibarət bir heyvətlə gəlmışık, ikimizin sənədi qaydasındadır, lakin bizi Azərbaycana gətirən Mahmud Səngavi Qarabağ'a giriş çıkış etdiyinə görə saxlanılıb.

- Şəhər Heydər Əliyev

əlaqəmiz var, xahiş edərik ölkəmizin çox hörmətli prezidenti cənab İlham Əliyevlə əlaqə saxlaşın. Bu arada İraqın Azərbaycandakı konsulu cənab Səgvan Botani de gəldi və məsləhət oldu Mahmud Səngavi bu səfər qayıtsın, başqa zaman gələr.

- Mahmud Səngavi kimdir? "O, ilk önce Kürdistan bölgəsində tanınmış yazıçıdır, ömrü boyu Kürdistanı qoruyan Peşmerge-fədai olub, KYP-nin siyasi bürosunun üzvüdür və Gərmiyan bölgəsinin Peşmerge güclərinin rəhbəridir".

Mən Mahmud Səngavidən nə üçün Qarabağa getməsini soruştum. O, bildirdi ki, biz ermənilərin Azərbaycan ərazi-lərinin işgal etməsindən, Xocalı qətliyamı haqqında azdan çıxan məlumatımız var. Lakin Avropanın bir sıra ölkələrində eləcədə İraqda bir sıra mətbuat orqanları yazırlar ki, guya ermənilər Qarabağda kurd xalqına muxtarıyyat veriblər, kürdlər orda sərbəst yaşayırlar.



adına hava limanına gedərək qonaqlar haqqında maraqlandım, aidiyatı rəsmələr bildirdilər ki, bu adam Ermənistana ordan da qanunsuz Azərbaycan erazisi olan Qarabağa giriş-çıxış etdiyi

Mənə bir yazıçı kimi deyilən Kürdistan Muxtarıyyatına getmək məqsədi ilə Qarabağ'a getdim. Kaş getməyəydim, çünki boşaldılmış xaraba kənd və qəsəbelərdən başqa bir mənzərə rastına gəlmədi. Hər

Bakıdan Ərbilə uşduq, orda bizi gözləyən maşınla Süleymaniyyə şəhərinə gətdik. Axşamüstü şəhərə çatdıq və əvvəlcədən nəzərdə tutulan mehmanxana-da yerləşdik. İki gün Süleymaniyyə şəhərində bir sıra

dövlət xadimləri ilə görüşlər keçirdik. Dekabırın 1-inde xüsusi təyyarə ilə Bağdada getdik, dekabırın 2-sində günorta saat 2 radələrində bizi prezident iqamətgahına apardılar və gözlədiyimiz görüş baş tutdu.

Prezident Bərəhmət Saleh qonaq otagini qapısında bizi çox səmimi qarşıladı və xoş gelmişiniz deyək bizim qolumuzdan tutaraq otağa dəvet etdi. Bizimlə gedən heyvət əyləşdikdən sonra bir daha bize xoş gəldiyimizi bildirdi. Mənə öz növbəmizdə, bizi dəvet etdiyin üçün cənab prezidentə öz təşəkkürümüz bildirdim və yeni İraq Respublikasının Prezidenti seçildiyi üçün təbrik edərək bu məsuliyyətli işdə uğurlar arzuladım.

Söhbət əsnasında cənab Bərəhmət Saleh bildirdi ki, mənim səmimi salamımı Azərbaycan Prezidenti çox hörmətli cənab İlham Heydər oğlu Əliyevə çatdırınız, cənab



İlham Əliyev qarşı böyük hörmətim və reğbatim var, güman edirəm iki qardaş ölkələr arasında mədəni, iqtisadi, siyasi əlaqələr yaranacaqdır. Çünkü burda ərəblərlə, kürdlərlə, asurilərlə, kıldanılərlə yanaşı türkmanlar da yaşayır hansıki onlar özlərini azərbaycanlı hesab edirlər və sizdə tarixən azəri türkləri ilə azəri kürdləri qaynayıb qarışlığı kimi, burada türkmanlarla kürdlər qaynayıb qarışırlar. Uzun illərdən sonra artıq Azərbaycanın səfirliyi də Bağdadda fəaliyyət göstərir. Arzu edərdim ki, Ərbildə də, Süleymaniyyədə də Azərbaycan konsulluğu açılsın. Çünkü 80-dən artıq ölkələrin konsulluqları Kürdistan Bölgesində fəaliyyət göstərir. Eyni ilə Türkiyədə və bir sıra başqa ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da Kürdistan Bölgesinin nümayəndəliyi açılsa mədəni, iqtisadi əlaqələrimiz yaranar və möhkəmlənər.

Görüş zamanı bildirdim ki, Azərbaycan Respublikası 30 ilə yaxındır ki, mənfur qonşumuz Ermənistana müharibə edir və yeddi rayon, Qarabağ işgal altındadır. İyirmi Yanvar, Xocalı kimi faciələr yaşadıq.

Mənə öz növbəmdə bizi dəvet edib səmimi qarşılılığına görə, Bərəhmət Saleh cənablarına təşəkkürümüz bildirdim və arzu etdim ki, iki qardaş ölkələr arasında əlaqələr yaranar və bir gün belə bir görüş Azərbaycanda baş tutar.

SEROK KOMARÊ ÎRAQÊ BRÊZ BERHEM SALIH PÊŞWAZÎYA SERNIVÎSARÊ ROJNAMA ``Diplomata Kurd`` Tahir Silêman û hevalên wî kir

-Rojekî ji Kurdistanê, ji bajarê Silêmanîyê têlêfonek minra hat. Xortekî cîwan bi nabê Dukan miva diaixîf.

-`Kekê Tahir min têlêfona te ji hevala hildaye em bi serkarîya Mehmud Sengawî çend kes hes dikin bêne Azerbaycan, Baku zîyaret bikin û der bare kurdê Azerbaycanê agahî hildin.``

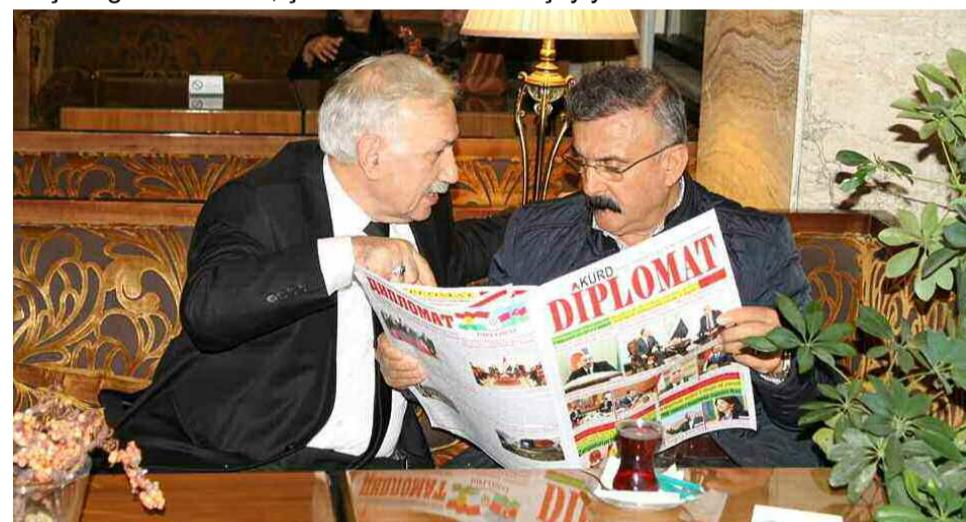
Min bersîv da û got: Ser sera werê,



Kîngê bêni wusa bizanibin mala brayêwe li Baku heye keremkin , ez xizmeta wedame.

-Mehmud Sengawî kîye?

Mehmud Sengawî xelkê Başûrî Kurdistanê, bajarê Silêmanî nehîya Germîyaneye. Hemu jîyana xwe buye Pêşmergê Kurdistanê, çend cara wextê



şêr brîndar buye, rîvebirê Pêşmerge-hêni Germîyanê , endamê Mekteba Siyasîyê YNK-ê ye û nivîskare , çend pirtukên wî ronahî dîfîye.

02-11-2018-dê salê şev têlêfon hat wekî kekê Mehmud Sengawî hevalên xweva hatine matara Bakuyêne. Miqabin kekê Mehmud Sengawî çûye Qerebaxê û mora Qerebaxê li pasportê wî lêdane, lema xadîkirine û pirsîyar dikin bo ci çuye Qerebaxê?

Ez siba hatim matarê û xebatkarên



asayışa balafirxanê û polîsanva hevdîtin kir û konsûlê Îraqê yê Azerbaycanê kekê Segvanji hat û me xeberdan kir wekî kekê Mehmud berdin. Asayışa Azerbaycanê got tenê serok komarê Azerbaycanê dikare desturê bide.

Me got, pêwîstî hebe em dikarin serok komarê Îraqê brêz Cenabî Berhem Salihra hîvî bikin ew têlê bike

gundêñ xereve û xalî. Min pirs kir lê kanî Otonomiya Kurdistanê wekî Wekilê Misto dinivîse min ava kir? Gotin, otonomiya ci ? Kurdê ci kurd hemu bi dagirkirina ermenîya Qerebaxê hemû revîne çûne Azerbaycanê. Ez wê nêtê hatime Azerbaycanê wekî bizanibim rewşa kurdê Qerebaxê ci lê hatîye, rewşa wan çawane? Lî vê care nebu careke din emê şandeke deh kesan bêne nava kurdê Azerbaycanê``

-Ez Mehmud Sengawî deh kesen parlâmînter, rojnamevan û rewşenbîr dewatî Îraqê, Kurdistanê dikim û emê amedakariya hev dîtina bi Serokê Komara Îraqê, birêz cenabî Berhem Salihra bêk bînîn.

28-meha 11-da 2018-salê bi



harîkarîya kekê Segvan, konsula Îraqê vîzame amade bû û bilêtîn me hat qutkirin û em 29-11-2018-a ji balafirxana Bakuyê firîne Hewlîrê. Kekê Dukan û Enver benda mebûn. Em berêvarê gêhiştine bajarê Silêmanî li mîvanxanê cîwar bun. Sivetirê kekê Mehmud Sengawî, Doktor Taha Berwarî û hîne hevalava em çûne ofîa kekê Doktor Taha Berwarî . Kekê Taha mîvanîke qiran da me û me bona çuna Bexdayê

ermenî ew girtine, eva 4-salin girtîge-hêdane.

3. Bona kurdê Azerbaycanê ``Maleke Kurda`` bê kirîn wekî gellîn me çanda xwe bide jîyandin.

Serokê hêja cenabî Berhem Salih got wekî serok komarê Ermenîstanê ew dewat kirîye Ermenîstanê. Hun navêwan wan mera bigîhînin emê wê pirsê serokê Ermenîstanê goftû go bikin.



goftu go kir wekî 02-12-2018- sale em herin hev dîtina serokê Komara Îraqê brêz cenabî Berhem Salih bikin.

01-12- 2018-ê sale em bi frokekî taybet ji Silêmanî çune Bexda mîvanxanê cîwar bun sivetirê 02-12-2018-salê nîvro çune îqama Serokatîyê. Pey demekî kurt serokê komara Îraqê cenabî Berhem Salih ber derge em bi germî û dil pêşwazî kir em dane runiştandinê xêr hatin kirinê şunda xwe runişt.

Pirsîyara der barê kurdê Azerbaycanê , hurmet u rîzê kekê cenabî

Em jî gumanin serokê Komara Îraqê brêz cenabî Berhem Salih ser van mijara karekî erêni derîne hole.

Em ji nabê ``Yektîya civata ``Kurdê Azerbaycanê`` û rojnama ``Diplomata Kurd`` spasîya xwe dikin kekê Mehmud Sengawî, wekî harîkar bu bo hevdîtina Serok Komarê Îraqê cenabî Berhem Salih.

Amade kir: Tahir Silêman serokê Yektîya Civata ``Kurdê Azerbaycanê`` û sernivîsarê rojnama ``Diplomata Kurd``

Jîyan û serhatda Serok Mesûd Mistefa Barzanî

Mesûdê kurê Mela Mistefa Barzanî di 16-ê tebaxa 1946-an de li bajarê

girtiye stûyê xwe.

Piştî ruxandina Şoreşa Îlonê li encama rêkkeftinnameya Cezayirê li navbera Şahê Îranê û Hikûmeta Iraqê li sala (1975), bi rênimayıya cenabê Mela Mistefayê Barzanî, Mesûd Barzanî li gel Îdrîs Barzanî birayê wî û jumareyek li hevalên xwe pêkve helsan bi rêtixina rêtînê pêşmerge û damezrandina serkidayeti demkî ya Partiya Demokrat a Kurdistanê ji bo dakokîkirina li kurd û Kurdistan û di 26-ê gulana 1976-an şoreşa gulan dest pê kiriye. Di sala 1976-an heta 1979-an de

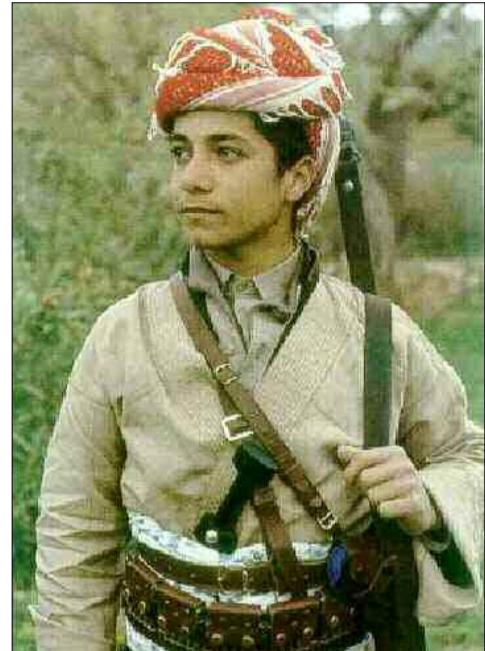
gundê barzaniyan xera kiriye ku gundê birêze, Barzanî pirtûkekî li ser rola dîroka Mistefa Barzanî bavê xwe li Tevgera Neteweya Kurd li jêr navê Barzanî û Tevgera Rizgarîxwaziya Kurd ku li sê bergen pêk hatiye nivîsandiye, li gel çendîn gotar û babetên siyâsî ku li rojname û kovarê Kurdistanê hatine belav kirin. Piştî şerê hevpeymaniyan dijî bi Iraq, Barzanî hem ahengî bereya kurdistanî kir û serkidayetiya raperîna adara 1991-ê kurdan kir ku bûye hoyâ azad kirina beşekî mezinê Kurdistanâ Iraqê ji deste rejîma Bexdayê.

Di meha nîsana 1991-ê de gûftûgo li gel Bexdayê dest pê kir û Barzanî ji bo çendîn mehan serokayetiya şanda kurdî kir ku li hemû hizbîn bereya kurdistanî pêk hatibûn. Li gûftugoyan bi hîç encamek negîhiştin bi sedema redkirina daxwaziyê kurd ku birîti bûn li otonomî herêmeyefî û demokratîzekerîna ji aliyeen Iraqê ve. Her wiha li kongreya 12-ê ya Partiya Demokrat a Kurdistanê di sala

1999-an de Mesûd Barzanî serokê Partiya Demokrat a Kurdistanê careke din hatiye hilbijartin. Mesûd Barzanî li salên nohtan û heta weku ji navcûna rejîma Bees, besdarî çendîn kongre û civînên navdewletî kiriye. Wekî civînên Washington li sala 1992-an û paşê li 1993-an û likongreya Selahedîn a 1992-an û kongreya Londonê ya Îlona 2002-an û kongreya Selahedîn a şubata 2003-an. Barzanî roleke xwe yê serekî li serceme pêşhatiyê siyasiyê Iraqa nû da hebûye, paşê li damezrandina Encûmena hukimrana Iraqê di 31-ê tîrmeha 2003-an, ku têda bûye endam û dawiyê jî bûye serokê encûmenê.

Di 12-ê hezîrana 2005-an de Mesûd Barzanî wekî yekemîn serokê herêma Kurdistanê ji aliye Encûmena Nîştimanî

yasayî xwar. Wekî serokê herêmê, li çendîn welatan bi seredanê fermî kiriye û çendîn serokê welat û serokwezîrê van welatan dîtiye, li encama van hevdîtinan de li gel serok George W. Bushserokê Amerîkayê di 25-ê cotmeha 2005-an de û Tony Blair serokwezîrê Britanya di 31-ê



cotmeha 2005-an de û papayê Vatikanê di 14-ê mijdara 2005-an de û Silvio Berlusconiserokwezîrê Italyayê di 13-ê mijdara 2005-an de û Abdullah keyê Erebistana Siyûdî di 13-ê adara 2007-an de û Abdullah keyê Urdunê di 19-ê adara 2007-an de. Wekî serokê herêmê ji bo geşkirina hevpeymanî li nav hêzên siyasiyê Kurdistanê çend organekî damezrandiye û li herêmê proseya biryadanê baştir kiriye:

- Li roja 22-ê kanûna 2007-an Encûmena Serokayetiya Kurdistanê hate damezrandin ku têda serokê herêmê serpereştiya civînan dike, û cîgirê serokê herêmê Kosret Resul li gel serokê Parlementa Kurdistanê û serokê Hikûmeta Kurdistanê û cîgirêne wan û serokê



Mehabadê li Kurdistanâ Iranê, li ber sîhê alaya Kurdistanê û li roja damezrandina Partiya Demokrat a Kurdistanê ji dayik bûye. Li serdema temena kurt ya Komara Kurdistanê li Mehabadê ku yekemîn giyana serbixwe ya kurdî bûye.

Piştî rûxana Komara Kurdistanê di sala 1947-an de, binemaleya Mesud Barzanî li gel komek li pêşmergeyan û binemala wan naçar bûn vegerin Kurdistanâ Iraqê û paşê li aliye rejîma Iraqê ve hemû bo bajarên xwarê Iraq hatin dûrxistin, bi taybetî Bexda û Besre, lê belê Mela Mistefa Barzanî, bavê Mesud Barzanî, rîberê şoreşa kurd li gel hevalên xwe berbi alîyê Yekîtiya Sovyetê bi rîketin û heta sala 1958-an li wir man. Mesûd Barzanî bi sedema hokara siyâsî û peywendiya bi şoreşa Îlonê xwendîna navendî temam nekir û Bexdayê bi cîh hişt û li temena

Mesûd Barzanî li gel bavê xwe li Amerîkayê jiyye û piştî rûxana rejîma Şahê Îranê, vegeriyaye Iran û heta tertîbata hatina bavê xwe, bo Iran bike lê

belê wê roja ku Barzanî 1-ê adara 1979-an gîhişte Iran, bavê wî li Washington koça dawî kir. Li meha mijdara 1979-an, li kongreya nehem a Partiya Demokrat a Kurdistanê bi awayekî demokrasiyane

Barzanî Serokê Partiya Demokrat a Kurdistanê hate hilbijartin. Rola her yek li Mesûd Barzanî û Îdrîs Barzanî yê birayê wî, gelek berbiçav bûye di salên 1980-ê, heta wekî 1987-an de li damezrandina çendîn komeleyen siyâsî li Iraq û bi taybetî ku, bereyên Kurdistanî li çendîn rêtixtin û hizbîn kurdistanî damezrand.

Barzanî û ji malbata xwe gelek qurbanî li ser kîşeyâ kurd daye û li dawîya li dayik bûnê heta 12 sal bavê xwe nedîtiye, ku ew li dûrî welat li Yekîtiya Sovyetê dijiya. Sixurê rejm sê birayê Barzanî teror kirine 32 kes le endamên malbata wî li gel wan 8000 Barzanî bûn ku ji aliye rejîma Bees ve di sala 1983-an de hatin enfalkirin. Mesûd Barzanî xwedî çendîn hewldanê terorê bûye bi

ya Kurdistanâ Iraqê ve hate hilbijartin.

Mesûd Barzanî li hilbijartînê roja 25-ê tîrmaha 2009-an bi rîjeya 70% ê den gan bi destxist û bi awayekî raste rast ji aliye gelê Kurdistanê ve duyemîn car



taybetî hewlîn terorkirina li Viyana paytexa Nemsayê di 8-ê çileya 1979-an. Rejîmê Iraq yek li dawîya yekê (16) çar

wekî serokê herêma Kurdistanê hate hilbijartîn û li roja 20-ê tebaxa 2009-an li beramber Parlementa Kurdistanê sonda

Dîwana Serokayetiya Herêmê. Heya niha berdewamîya Serokatîyê Kurdistanê û sîyasetmedarê aramîya Rojhîltâ Navine.

- Encûmena bilinda Partiyen siyasiyan, ku kesayetiya yekem a partiyen siyasiyan têda endam in, ku ji van hizbîn xwarê ve pêk dihêt: Partiya Demokrat a Kurdistanê, Yekîtiya Nîştimanî ya Kurdistanê, Partiya Zehmetkêşen Kurdistanê, Partiya Sosyalist a Demokrat a Kurdistanê, Yekgirtiya İslâmî ya Kurdistanê, Komeleya İslâmî ya Kurdistanê. Serok Barzanî şeydayê xwêndinîye bi taybetî jî hez bi xwêndina pirtûkîn dîrokî û siyâsî û serbazî dike û her wiha geleq hez ji werzîşê dike. Mesûd Barzanî sala 1965-an dest bi jiyanâ hevjinîyê kiriye û xwedî heş zarokane. Barzanî şarezayî bi temamiya zimanê kurdî û erekî û farisî ye, her wiha şarezayî zimanê Ingilîzî ye û dikare pê biaxive.

Amadekar: Tahir Silêman



16 salî di sala 1962-an de çek hilgirtye û çûye rîzê pêşmergeye Kurdistanê û roleke wî berbiçav hebûye. Li şoreşa kurd ku di 11-ê Îlona sala 1961-ê de bi rîberiya Mela Mistefa Barzanî destpêkî û heta sala 1975-an berdewam bû. Li jêr rînimayı û piştîriya bavê xwe têkîlîya xebata siyâsî bûye. Barzanî jiyanâ xor taniya xwe terxan kiriye ji bo wan armancênu Partiya Demokrat a Kurdistanê bilind kiriye. Di sala 1961-ê de, demokrasî ji bo Iraqê û Otonomî û paşê Federalîzm ji bo Kurdistanê li çarçîweya Iraqke demokratîk da, rîzdar xebatekî mezin ji bo vê çareseriya rasteqîne kiriye.

Barzanî li temena bîst salî da bi awayekî rîk û pêk têkîlî karûbarê siyâsî bûye û di sala 1970-ê de besdarî wê tîma kurdî bûye ku gûftûgoyê li gel Hikûmeta Iraqê, li ser rîkeftina otonomî kiriye. Di sala 1971-ê de li dema sazkırîna kongreya heşta Partiya Demokrat a Kurdistanê bi sîfîta endamê komîteya navendî ya partiyê hatiye hilbijartîn û paşê bûye endamê yedegê mekteba siyâsî û erkê berpirsiya dezgeha emnî



DÊMOKRASÎYA CENABÎ MESUD BARZANÎ HÊJAYÎ XELATA NOBÊLÊYE

İro li Bakûrê Kurdistanê û Tirkîyayê ``Pirsgireka kurd`` li rojevédaye.

Hokumeta Tirkîyayê, bona zext û zora gelên kurd, ji saziyên YA -ê, yê herî girîng ji sistêma Başûrê Kurdistanê, ji dêmokrasîya rêzdarê hêja, Serokê Kurdistanâ Azad, Cenabî Mesud Barzanî minaq hildane û hes dikin hine gavên dêmokrasiyê bavêjin. Lê nijatparêzên tîrkan hemu gavan astengîyan derdixîne hole û bê şerm ji ``bratîyê`` gilî dikin. Lê çîrokêñ kalêñ xweye nijatparêzîye kevnar hesnakin ji bîra xwe derînin, axaîya xwe ji dest berdin. Daxazîya wana, kurda wek herdem bi çavêñ piçûk dîtine. Lê ew hesnakin pêşketina kurda qebûl bikin, hesnakin dunya ji têxno洛jîya cîhanê piçûkbe, wekî dengê nijatîyen wan cîhan bibihîze, bibîne û bîzanibe.

Bona wê jî pêwîste saziyên, serok û rîberêñ kurdâ hisîyar bin, ji buyerêñ dîroka Kurdistanê dersê hildin, şaşiyêñ kal û bavêñ me dubare nekin. Ser dew û dozêñ xwe qaîm bisekinin, her dem pişkirêka hevdu bikin. Pîyêñ xwe yek erdêxin, wekî rim rima dengêñ lingêñ azadîyê erdê wusa bihejîne wekî, dijmin ji vê hejê bilerize, biheje û bîzanibe zext û zora gelên kurd û Kur-

distanê çiye. Bila bîzanibin idî gelên kurd hemu xandî û pêşketîne, rîberê û serokên gelek dewleta lawêñ mîrxasân gelê kurdin.

Belê jîyan berdewame, berxwedan jîyane, seva kîjan

Mistefa Barzanîyê hertim zindî û berdewam kirina sîyaseta Wî, ji alîye Serokê hêja Mesud Barzanî, Başûrê Kurdistanê rîzgar buye. Lê ev rizgarî ser rewşa bingeha dêmokrasîya cenabî Mesud Barzanî qaîm û

bixwazin jî, nexwazin jî hes dikin gavne dêmokrasî bavêjin.

Raste di sala 2004-a, cara ewlîn ez çûnê Kurdistanâ Azad serkarêñ sazîyêñ tûrkmananva min hevdîtin çêkirin.

Ew digotin:

``Ji sala 1993-a gênelârêñ Tirkîyayê me bi balafirava dibirine Hekarîyê, qerergeha eskeriyê. Plan proqrama didane ber me.

Yê ewlîn ew bû wekî, pirsa Kurdistan neynîne ser zimanê xwe, kîjan tûrkman pirsa Kurdistan bide xebatê ew ne tûrkmane.

Yê duyem, ala Kurdistanê qebûl mekin û neynin ser zimanê xwe.

Yê sêyem, ewe parlamentoya Kurdistanê nas nekin û nebîne endam parlamento.

Yê çarem, kurdava cîrancîtyê mekin, kî keça kurdâ lawêñ xwera stendîye bidin berdan, kî keça xwe daye kurdan paş bînîn. Pêwîste hun bîzanibin li cîhanê netewe kurd tunene evana tîrkê çîyanin.

Lê pêş van hemu buyeran, Serok Mesud Barzanî navêñ me tûrkmanam xiste lîsta parlamentoya Îraqê û cara ewlîn ew em derxistîne rîzîn netewa. Beqî dêmokrasîya Barzanî em ketîne Parlamentoya Kurdistanê û xadî hemu mafêñ mirovahîyê bûn. Em hezzar cara kek Mesudra dibêjin

spas``.

Belê, dewleta Tirkîyayê ber sîyaseta Mesud Barzanî teyax nekir, xwe nexaze jî hat di gel cenabî Mesud Barzanî, ber alaya Kurdistanê sê rengîn rûniş û ji Serokê hêja harîkarî xwast. Niha li Tirkîyayê nunerâtîya Hokumeta Herêm hatîye vekirin, Ala rengîn li civat û meşada resmî tê bilind kîrinê.

Eve sîyaset, eve Dêmokrasîya Barzanî, neyar nexaşîya xwe anî ber pîyêñ xwe wekî harîkarîyê bidin ``Pirsgireka kurd``.

Ji ronahîya Dêmokrasîya Mesud Barzanî li Kurdistanê çîqas netewa kêmjîmar hene, heqê dêmokrasîya wan hatî dayîn. Ereb, tûrkman, surîyanî, kîldanî, asorî, ermenî kîjanî ku li Kurdistanê deh hezarin li parlamentoyê cîk hatîye dayîn.

Em gumanin Şewqa Dêmokrasîya Serokê hêja cenabî Mesud Barzanî wê ronahî bide Rojhilata Navîn û dewletêñ cîhanê.

Serokêñ dewletan wê ji Dêmokrasîya Barzanî minaq hildin û tevî neteweyen kêmjîmarîn Kurdistanê, ji Sazîyên Cîhanê daxwaz bikin wekî, bona anîna haşî û azadîyê Xelata Nobêlê bidine Dêmokrathez, Haşîxwaz û Sîyasetmedarî mezîn cenabê Mesud Mistefa Barzanî.

Amade kar: Tahir Silêman

axî gel xwîn dirêjînin ew Welate. Seva Kurdistanâ şîrîn gelên kurd hezzar salin xwîn hildîşîn, berxwe didin li Rojavayê Kurdistanê, Rojhilatê Kurdistanê, Bakurê Kurdistanê, Başûrê Kurdistanê xwîn dirêjînin wekî li Welatekî azadda serbest ser bilind bijîn.

Belê, ev roj bi rîcâ dew û doza kurdêñ welatparêz, berzanîyan, yê herî girîng bi serkarîya mîrxasê gelê kurd, Gênelârê Şerrê Çîyan, Melle

qewat bû. Û em bawarin wextekê kurtda wê Kurdistanâ serbixwe bê elam kîrin

Cenabî Mesud Barzanî dêmokrasîke wusa anîye Kurdistanâ Azad, wekî ev roj navenda Dêmokrasîya Avropayê, Rojhilata Navîn ber Dêmokrasîya Mesud Barzanî bê deng mane.

Rastî jî Rojhilata Navîn, wusa jî dewleta Tirkîyayê, Sûrîyayê, Îranê ber sistêma dêmokrasîya Mesud Barzanî

Türkiye'nin Suriye'deki operasyonu çok önceden planladığını ve TUSAŞ saldırısını bir bahane olarak kullandığını iddia ederek "altinci günune giren saldıriların türünün ve devamlılığının, bunun sadece bir yanıt olmadığını gösterdiğini" ifade etti.

"Türkiye demografiyi değiştirmeyi hedefliyor"

Türkiye'nin saldırularının elektrik ve petrol tesisleri ile firmanızları tâhrip ettiğini ve siviller için ağır sonuçlar doğurduğunu belirtten Abdi, bunun Türkiye'nin Kürtleri bölgeden çıkararak demografiyi zorla değiştirme stratejisinin parçası olduğunu ileri sürdürdü.

Türkiye'nin saldırularında çoğu sivil en az 18 kişinin öldüğünü ve 60'tan fazla kişinin yaralandığını iddia eden Abdi, Türk bombardımanının IŞİD ile mücadeleye zarar verdiği de savundu.

ABD'nin bölgeden çekilmesi endîsesi

ABD'nin Irak'tan 2026'da tamamlanması beklenen çekilme sürecine işaret eden Abdi, ABD'nin bölgedeki varlığını azaltmasının Suriye'deki faaliyetleri de etkileyebileceği endişesini dile getirerek "Koalisyon güçleri ile bir-

likte IŞİD hücrelerini etkisiz hale getirmek üzere günlük faaliyetler yürütüyoruz. Eğer koalisyon geri çekilirse tehdit seviyesi tüm bölgede artacaktır" dedi.

ABD resmi olarak Suriye'den çekilmek üzere herhangi bir takvim açıklamasına rağmen Washington'da bu yönde istişarelerin sürdüğü biliniyor. 5 Kasım'daki başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçilerin başkan adayı olan Donald Trump, başkanlığı döneminde Suriye'den çekilmeyi savunuyordu. ABD'nin Suriye'den çekilmesinin hem Türkiye hem de Suriye rejiminin SDG üzerindeki baskıyı artırmamasına yol açacağı değerlendiriliyor.

"Esad rejimiyle diyalog halindeyiz"

Mazlum Abdi, savaşın başlangıcından bu yana Esad rejimiyle sürekli diyalog halinde bulunduklarına, ancak görüşmelerde önemli bir gelişme kaydedilemediğine de işaret ederek "Suriye rejimi ile bir anlaşmaya varmak üzere çeşitli girişimlerde bulunduk. Ana pûrûz, Suriye hükümetinin DSG'nin bölgedeki idarî ve askerî özerliğini tanımayla istekli olmaması" dedi.

Mazlum Abdi: 'Türkiye ile diyaloga hazırız'



Demokratik Suriye Güçleri'nin (DSG) komutanı Mazlum Abdi, Türkiye'nin yoğunlaşdırıldığı operasyonlara işaret ederek ABD'yi bölgede diplomatik çözüm için çaba göstermeye çağrırdı.

ABD merkezli Associated Press (AP) haber ajansına Salı akşamı konuşan Demokratik Suriye Güçleri'nin (DSG) komutanı Mazlum Abdi, Türkiye'nin saldıruları dahil olmak üzere Suriye'deki karmaşık çatışmalar ağına diplomatik çözümler bulunması için uluslararası güçlere çağrı yaptı.

"Türkiye ile diyaloga hazırız"

Saldırılar sürmesine rağmen hâlâ Türkiye dahil tüm taraflarla

diyaloga hazır olduklarını belirten Mazlum Abdi, ABD öncülüğündeki IŞİD'le mücadele uluslararası koalisyonu ve diğer arabulucuları, diplomatik çözüm için çaba göstermeye çağrırdı.

23 Ekim'de Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş.'nin (TUSAŞ) Ankara'daki merkezine düzenlenen, beş kişinin hayatını kaybettiği ve PKK'nın üstlendiği saldırının ardından Türkiye, Kürdistan Bölgesi ve Rojava'daki hedeflere yoğun operasyonlar düzenlemiştir.

"TUSAŞ saldırısı bahane olarak kullanıldı"

DSG komutanı

Abdi,

Neçirvan Barzani: 'Ankara'daki saldırısı süreçin baltalanması amacıyla yapıldı'

Başkan Neçirvan Barzani, Türkiye'de yeni bir barış sürecinin başlamasının kendilerini memnun edeceğini vurgulayarak, bu konudaki tavırlarının geçmişte olduğu gibi net olduğunu söyledi. Barzani,

"Biz silahla ve şiddet yolu ile bu sorunun çözülmeyeceği kanaatindeyiz. Sonuçta Kürtler bulundukları ülkede sorunları kardeşlik temelinde çözmek için çabalamalıdır" dedi. Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani, başkent Erbil'de Ortadoğu Araştırma Enstitüsü (MERI) tarafından düzenlenen forumda gündeme ilişkin değerlendirmelerde bulundu. Bir öğrencinin, Türkiye'de iktidar kanadının dile getirdiği yeni bir barış sürecine dair açıklamaları ve bu konuda Kürdistan Bölgesi yönetiminin tavrıne ilişkin sorusuna yanıt veren Barzani, "Türkiye'de mevcut hükümetin iktidarı döneminde Kurt meselesi somut gelişmeler yaşandı. Atılan adımları küçümseyemeyiz. Daha Kürdüm demek bile çok zordu. Bu şartın sorun değil, işte Kürtçe televizyon var. Bazı adımlar atıldı, Kürdistan Bölgesi'nde bizler için bunlar basit olabilir ama Türkiye gerçeğinde böyle değil, küçümsenemez" ifadelerini kullandı.

"Meselenin çözümü sadece Türkiye'ye değil, tüm bölgeye fayda sağlar"

"Kürdistan Bölgesi daha önce de 2011 ve sonraki yıllarda üzerine düşeni yaptı. Şimdi de Türkiye'de bir barış sürecinin başlaması bizi memnun eder, bu sürecin başarıya ulaşmasını görmek de bizi mutlu eder" diyen Barzani, şöyle devam etti:

"Mesele bir milletin meselesi. Türkiye'ye yapmış olduğum son ziyaretten bahsettim, bizim tutumumuz nettir. Her ne şekilde olursa olsun yeni bir sürecin başlaması bizi memnun eder. Bizce bu meselenin çözümü sadece Türkiye'ye değil, tüm bölgeye fayda sağlar. Ama bu sorunun çözümüne ve sürecin sonucuna varmasına enge olanlara yol verilmemişti. Ankara'daki (TUSAŞ) saldırısı mevcut sürecin baltalanması amacıyla yapıldı. Türkiye'deki barış sürecinin baltalamak isteyenlere izin verilmemişti. Türkiye'deki barış sürecinin sonucu ulaşmasından büyük mutluluk duyuyoruz. Biz bu sürecin ciddi olmasını ümit ediyoruz."

MHP Lideri Devlet Bahçeli'nin ve bugün de Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın süreçle ilgili açıklamalarını hatırlatan Neçirvan Barzani, "Tüm bunlar bir sürecin var olduğunu ve sorunların çözüleceğine dair memnuniyet vericidir" diye konuştu.

"PKK sadece Türkiye için değil, bizim için de büyük bir sorun"

Neçirvan Barzani, "PKK sadece Türkiye için değil, bizim için de büyük bir sorun. PKK ne Kürdistan Bölgesi'ndeki kurum ve kuruluşlara ne de bize hiç saygı duymuyor. PKK bundan vaz geçmemidir. PKK gerçekten Türkiye'de siyasi çözüme destek vermek istiyorsa şu an yaptığı eylemlerinden vazgeçmeli ve yeni bir politika izlemelidir. Bölgenin tümü değişmiş durumda. Bu sorunları çözebilmeyen imkanları da mevcuttur" dedi.

"Kurt meselesinin barış ve diyalogla çözümesini destekliyoruz"

Kurt meselesinin bir bütünü çözümü konusundaki görüşleri de sorulan Barzani, "Irak'ta ve Kürdistan Bölgesi'nde Kurt meselesi İran, Türkiye ve Suriye'dekinden farklıdır. Kolay çözülecek bir mesele de değil. Fakat biz meselenin o ülkelerin kendisi içinde çözülmemesini destekliyoruz. Kürtler yaşadıkları ülkeler dahilinde haklarını elde etmeli. İster Suriye, ister Türkiye ve isterse de İran olsun. Biz sorunların barış ve diyalog yolu ile bu ülkelerle çözülmemesini destekliyoruz. Biz silahla ve şiddet yolu ile bu sorunun çözülmeyeceği kanaatindeyiz. Sonuçta Kürtler bulundukları ülkede sorunları kardeşlik temelinde çözmek için çabalamalıdır" değerlendirmesinde bulundu.

Başkan Mesud Barzani, BAE'nin Erbil Başkonsolosunu kabul etti



Başkan Mesud Barzani, Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Erbil Başkonsolosu Ahmed İbrahim Zahiri'yi kabul etti. Başkan Barzani'nin Ofisinden yapılan açıklamada, bugün, görevinin sona ermesi vesilesiyle Başkan Barzani'yi ziyaret eden BAE'nin Erbil Başkonsolosu Zahiri'yi kabul ettiğini belirtildi. Başkan Barzani'nin, BAE'nin Erbil Başkonsolosuna, görev süresi boyunca gösterdiği çabalarından dolayı teşekkür ederek, bir sonraki görevinde başarılar dilediği aktarıldı.

Açıklamaya göre görüşmede Kürdistan halkı ile BAE halkı arasındaki ilişkilerin ve dostluğun geliştirilmesi de vurgulandı.

Esenyurt Belediye Başkanı Prof. Dr. Ahmet Özer gözaltına alındı

Esenyurt Belediye Başkanı Prof. Dr. Ahmet Özer gözaltına alındı. CHP İl Başkanı Özgür Çelik, "Belediye binasında kapılar zorlanarak makam odalarına girilmiş"



dedi. AA, başsavcılığın talebi üzerine İstanbul Nöbetçi Sulfu Ceza Hakimliğinden arama kararı çıkarıldığını kaydetti.

Anadolu Ajansı İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığının, Terör ve Örgütü Suçlar Soruşturma Bürosu "PKK/KCK'nın mensup ve faaliyetlerinin tespit edilmesine" yönelik yürütülen soruşturmadada hakkında gözaltı kararı verilen Özer'in, iletişim dinlenmesi tedbirini sonucu elde edilen konuşma dökümleri, fiziki takip tutanakları, banka hesap hareketleri ve örgüt yöneticileriyle yoğun ve süreklilik arz edecek şekilde organik bağ kurarak üzerine atılı suçu işlediği tespit edildiği kaydedildi.

Esenyurt Belediye Başkanı Prof. Dr. Ahmet Özer sabah saatlerinde evinde gözaltına alındı. Özer'in evinde ve belediye binasında arama yapıldı.

CHP'li Esenyurt Belediyesi Başkanı Ahmet Özer, sabah saatlerine evine yapılan baskınla gözaltına alındı. Özer'in evinde ve Esenyurt Belediyesi binasında da arama yapılmıyor. Özer, yerel seçimlerde CHP ve DEM Partinin 'kent üzäßisi' adayıydı.

"Emniyete götürüldü, belediyein kapıları zorlandı"

CHP İstanbul İl Başkanı Özgür Çelik, Halk TV katıldığı canlı yayında bilgi verdi. Çelik şunları dile getirdi: "Ne olduğunu anlamaya çalışıyor. Prof. Dr. Ahmet Özer bu sabah erken saatlerden itibaren evine emniyet yetkilileri tarafından gidilmiş ve kendisi Vatan Caddesinde bulunan İstanbul Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. Belediye binasına da girilmiş durumda. Kapılar zorlanarak makam odaları açılmış. Biz de ne olduğunu anlamaya çalışıyoruz. Bütün bu yaşananları operasyon olarak adlandırıyoruz. Millî yetkilerimiz ve genel başkan yardımcılarımız şu anda Emniyet Müdürlüğüne gidiyor."

CHP Grup Başkanvekili Gökhan Günaydın, Ahmet Özer'in gözaltına alınmasının ardından X'ten açıklama yaptı.

Açıklama şu şekilde: "Esenyurt Belediye Başkanımız Ahmet Özer bu sabah gözaltına alınarak Emniyet'e götürüldü. Kimin terörle mücadele ettiğini kimin iktidar mücadele ettiğini biliyoruz. İktidarlar gelip geçer; savcılar ve hakimler adaletin tecelli için yalnızca kanulara bağlı kalmalıdır."

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığından açıklama

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, "PKK/KCK terör örgütünün mensup ve faaliyetlerinin tespit edilmesine

yönelik yürütülen soruşturmalarda" Esenyurt Belediye Başkanı Ahmet Özer'in gözaltına alındığını bildirdi.

Başsavcılık açıklaması şu şekilde: "PKK/KCK terör örgütünün mensup ve faaliyetlerinin tespit edilmesine yönelik yürütülen soruşturmalarda"

Halen İstanbul ili Esenyurt ilçesi Belediye Başkanı olarak görev yapmakta olan şüpheli AHMET ÖZER'in soruşturma evrakımız kapsamındaki delillere göre özet olarak; şüphelinin terör örgütü mensuplarından ele geçirilen ve aynı zamanda örgütün Kuzey Irak Kandil bölgesinde yer alan yönetici kadrosuna da ulaştırılan örgütsel dokümanlar (terör örgütü lideri Abdullah ÖCALAN ile İmralı adasında yapılan görüşmede sözde demokratik özerlik projesinde görevlendirilmesinin uygun görülmesi), hakkında uygulanan iletişimin dinlenmesi tedbiri sonucu elde edilen konuşma dökümleri, fiziki takip tutanakları ve inceilenen hesap hareketlerinin içerikleri, yaklaşık 10 yıllık süreçte adı geçen terör örgütü mensubiyetleri nedeniyle adlı işlem kaydı bulunan (694) farklı tekil kişi ve ayrıca özellikle terör örgütü yöneticilerinden Remzi KARTAL (KONGRA-GEL Eş Başkanı-KCK Yürütme Konseyi Üyesi-Kırmızı Bültenle aranan şahıslardan) ile 14 kez olmak üzere iletişim irtibat kayıtları nazara alındığında terör örgütü ile süreklilik ve yoğunluk arz edilecek şekilde organik bağ kurmak suretiyle üzerine atılı PKK/KCK Silahlı Terör Örgütü Üyesi Olmak suçunu işlediği yönünde kuvvetli suç şüpnesine ulaşıldığı anlaşıldığından;

İstanbul Nöbetçi Sulfu Ceza Hakimliğinden alınan karara istinaden konutunda, işyerinde ve araçlarında arama yapılması, suç delillerine el konulması, şüphelinin 30/10/2024 tarih saat: 06.00 itibariyle yakalanarak gözaltına alınması için İstanbul Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğüne verilen talimat doğrultusunda adı geçen şüpheli yakalanarak gözaltına alınmıştır. Arama işlemleri halen devam etmektedir.

Kamuoyunun bilgisine saygıyla arz olunur."

Ahmet Özer kimdir?

Ahmet Özer, 1960 yılında Van'da dünyaya geldi. Muradiye Ortaokulundan sonra Van Atatürk Lisesinde başladığı lise eğitimini Hakkâri Lisesinde sürdürdü.

1977 yılında Diyarbakır Lisesinden mezun oldu. Hacettepe Üniversitesi, Van Eğitim Enstitüsü ve Çukurova Üniversitesi olmak üzere üç üniversitede (sosyoloji/felsefe, işletme, eğitim bilimleri alanında) bir lisans iki ön lisans bitirdi.

1991-1997 yılları arasında 145 belediyenin bağlı bulunduğu GAP Belediye Birliği Genel Sekreterliği ve Yönetim Kurulu Üyeliği görevini yürüttü.

Üniversite yaşamında rektör yardımcılığı, kurucu dekanlık, dekanlık, bölüm başkanlığı, merkez müdürlüğü, senato üyeleri ve üniversite yönetim kurulu üyeleri ve Ana Bilim Dalı Başkanlığı gibi görevlerde bulundu.

Özer aynı zamanda Türkiye -Irak İş İnsanları Derneği (TİSİAD) Bilim Kurulu Başkanı, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO), Mersin Cemevi, İçel Sanat Kulübü (İŞK) Danışma Kurulu, Van Dernekler Federasyonu Onur Kurulu ve Danışma Kurulu, Van Vakfı Bilim Kurulu Başkanı ve Erciyes Vakfı, Sosyoloji Derneği ve Eğitim Sen üyesidir.

Ahmet Özer, evli ve iki çocuk babasıdır ve üç dil bilmektedir.

Mesrur Barzani, Alman heyeti kabul etti

Başbakan Mesrur Barzani, Almanya'ya Peşmerge güçlerine verdiği destekten dolayı teşekkür etti. Kürdistan Bölgesi Hükümetinden



yapılan açıklamada, bugün Başbakan Barzani'nin Siemtje Mueller başkanlığındaki Alman heyeti kabul ettiği belirtildi.

Görüşmede ikili ilişkilerin geliştirilmesi, Peşmerge Bakanlığındaki reform sürecinin ilerlemesi ile Irak ve bölgedeki güvenlik ve askeri durumun ele alındığı aktarıldı.

Açıklamaya göre Almanya'ya Peşmerge güçlerine verdiği destek ve yardımdan dolayı teşekkür eden Başbakan, Kürdistan Bölgesi'nin, Alman güçlerinin Kürdistan Bölgesi'ndeki kalış süresini uzatma kararına duydugu memnuniyeti dile getirdi.

Tarafların Kürdistan Bölgesi Hükümetinin yeni kabinesinin bir an önce kurulmasının önemini üzerinde mutabık kaldığı kaydedildi.

Orta Doğu'daki son gelişmeler ile bölgede güvenlik ve istikrarın korunmasının önemini de görüşmede masaya yatırılan diğer konular olduğu bildirildi.

Kürdistan Parlamentosu resmi seçim sonuçları açıklandı

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu Kürdistan Parlamento seçim sonuçlarını açıkladı. Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu Başkanı Ömer Ahmed, Erbil'de düzenlediği bir basın toplantısında 20 Ekim'de gerçekleşen Kürdistan Parlamento seçimlerinin sonuçlarını açıklıyor.

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu Başkanı Hakim Omer Ahmed, Kürdistan Parlamento seçimlerine katılım oranının yüzde 72,6 olduğunu kaydetti. Resmi sonuçlara göre Kürdistan Parlamentosunda partilerin sandalye dağılımı şöyle:

KDP 39, YNK 23, Yeni Nesil (Nwey Nwe) 15, Yekgirtu (İslami Birlik) 7, Komel (İslami Adalet Topluluğu) 3, Helwest (Ulusal Duruş) 4, Halk Cephesi (Beriya Gel) 2, İttifak (Hepveymaniye) 1, Kürdistan 1 ve Goran 1

Partilerin illere göre çıkardığı vekil sayısı şöyle:

| | |
|-------------|---|
| Süleymaniye | 257,359 oy, Nwey Nwe 136, 447 oy, KDP 57,916, Yekgirtu 42, 687 oy, Komel 36, 707 oy, Hewest 29, 416 oy, Halk Cephesi 20, 355 oy, Goran 9, 736 oy aldı. |
| Erbil | Erbil seçim bölgesinde 22'si erke, 10'u kadın ve 2'si Türkmen ve Hıristiyan bileşenlere ayrılan toplam 34 sandalye için kullanılan oyaların, 669,273'ü geçerli sayıldı. |
| Duhok | Duhok'ta KDP 347, 786 oy, YNK 111, 102 oy, Yeni Nesil 104, 222 oy, Yekgirtu 24, 178 oy, Komel 20, 265 oy, Helwest 16, 871 oy, Halk Cephesi 9,776 oy Hıristiyan aday Rami Nuri Udiş Daniyal 6,753 oy, Türkmen aday Muna Nebi Nadir Abdullah 3,666 oy aldı. |
| Halepçe | Halepçe seçim bölgesinde 16'sı erkek, 8'i kadın ve 1'i Hıristiyan bileşenine toplamda 25 sandalye için kullanılan oyaların 548,015'ü geçerli sayıldı. |
| Halepçe'de | Halepçe'de YNK 12, 530 oy, Yekgirtu 7, 847 oy, KDP 4, 940 oy aldı. |

DEM Parti'den Erdoğan'a çağrı: Sorumluluk sizdedir, öncekiler gibi olmayın

DEM Parti Eş Genel Başkanı Tuncer Bakırhan Erdoğan'a barış çağrıları yaptı: "Tarihi bir sınavla yüz yüzeyiniz. Barış konusunda söylediğiniz sözleri önemli buluyoruz. Sorumluluk sizdedir. Gelin sorumluluk alın sizden öncekiler gibi olmayın."

Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti) Eş Genel Başkanı Tuncer Bakırhan, partisinin haftalık Meclis grup toplantılarında güncel gelişmeleri değerlendirdi.

Bakırhan, Esenyurt Belediye Başkanı Ahmet Özer'in gözaltına alınmasına tepki gösterdi. Bakırhan, "Ahmet Özer, demokratik, toplumcu bir belediyeçiliği hayatı geçirdiği için belli ki biraz zorlarına gitmiş, rahatsız olmuşlar. Buradan bu operasyonu yapanlara sesleniyoruz; defalarca bunu gördük, yeter artık. Bu oyunları bırakın, bu yanlıştan dönün, halkın iradesine saygı gösterin, Ahmet Özer'i de derhal serbest bırakın" dedi.

'İnkıtar ve imha devam ediyor'

Cumhuriyet tarihi boyunca halkların travma yaşadığını belirten Bakırhan, "Çok ciddi acılar çekti. Ülkeyi korku ile yöneten bir anlayışla yönetildik, bir sistemde yaşadık. Cumhuriyet demokrasiden korktuğu için demokratikleşemedi. Cumhuriyet hedeflerine ulaşamadı ve hedeflerinin çok gerisinde kaldı. Herkesin cumhuriyeti maalesef olamadı. Küçük bir azınlığın cumhuriyeti oldu.

Küçük bir azınlığa hizmet etti. Aslında cumhuriyetin özü demokrasidir ama demokrasi maalesef olmadı. Cumhuriyetin özü herkesin cumhuriyeti olmaktır. Cumhuriyetin ilk 100 yılının her birimiz tanığı, saniği ve mazlumlarıyız. En çok da bu 100 yılda büyük bir zulme uğradık. Çünkü hükümetler değişisse de cumhuriyet ve Kurtlerin ilişkisi bir türlü değişmeyor. İnkıtar ve baskı üzerine kurulu bir şekilde devam ediyor" diye konuştu.

100 yıldır Kurt sorunun çözülmeyeceğini dikkat çeken Bakırhan, "100 yıl önce cumhuriyet kurulurken 'bekâ' dediler. Aradan 100 yıl geçti hala 'bekâ' diyorlar. İnkarcı akıl 'bekâ' diyerek, bir adım bile cumhuriyeti maalesef ilerletemedi. 100 yıldır yanlış bir şekilde ülkeyi yönettiler. 100 yıl sonra hala 'bekâ' deniliyorsa ve 'bekâ' sorunundan bahsediliyorsa demek ki bir yerde yanlış yapıldı. İşte o yanlışlığı kabul edebilelerse, bu ülkeyi yönetenler yüzünden yanlış yaptıklarını söyleyebilirse, yol alabiliriz" diye kaydetti.

'Ciddi bir fırsat var'

Bakırhan, "Şimdî bu yanlıştan dönmek için ciddi bir fırsat var. Cumhuriyet başta Kurtlerle, Alevilerle ve dışladıği tüm halklar ve inançlarla en önemlisi de demokrasi ve özgürlüklerle barışmalıdır. Barışmak zorundadır. İkinci bir yüzünlü başlangıcını cumhuriyet barışmakla sağlayabilir" ifadelerini kullandı.

Bakırhan'ın konuşmasının devamında sunları söyledi:

"Ülkenin huzura kavuşması için, refah içinde yaşaması için önce Kurtlerin özgürlüğünü ve Türkiye'nin demokratikleşmesi gerekiyor. İlk yüzünlü acısını sadece biz Kurtler yaşamadık. Ermeniler, Aleviler, Süryaniler, Müslümanlar... Adını burada sayamayacağım onlarca halk ve inanç da aynı şekilde ilk yüzünlü acısını ve zulmünlü birlikte gördüler. Geçen yüzünlü devletin toplum üzerindeki vesayeti toplumun gelişmesini, özgürlüğünü engelledi. Elbette geçmişe takılıp kalmacağımızda ama geçmişle yüzleşerek, geçmişten dersler çıkararak önmüze bakmak zorundayız. Biz geçmişe takılıp kalan bir anlayıştan gelmiyoruz. Dersler çıkararak ikinci yüzünlü daha demokratik, daha özgürlükü ve inançların bir daha aynı şeyi yaşamaması için önmüze ciddi bir fırsat duruyor.

Bu ülke kurulurken; topraklarında, ovalarında hepimizin kani, alıntıları yok muydu? Evet, vardı. Bunun en iyi örneği Çanakkale'deki şehitlikte her bölgeden, inançtan, her etnik gruptan isimlerinin mezar taşıları. Kuruluşta ortaklık vardı. Kuruluşta beraber kan dökük, alıntıları dökük, ama cumhuriyeti eşit yaşadığımız bir zemin haline getiremedi. Bu toprakları demokratik bir cumhuriyete ullaştırmak gibi bir görev ve sorumluluk hepimizin önünde duruyor. En başta da hükümetin önünde duruyor.

İçinde bulunduğumuz süreç herkesin cesurca, çekinmeden, birlikte tartıştığı, konuştığı bir anlayışa ihtiyaç var. İkinci yüzünlü birlikte konuşup tartışmazsa, birlikte çözüm yolları bulamazsa, maalesef bu yüzünlü da kaybetmeyeceğiz. Türkiye'nin demokratik geleceği için siyaset kurumu tarihsel düşmanlıklara ve intikam duygusuna yaslanmamak vazgeçmelidir.

Her demokrasi denildiğinde, her hak ve hukuk denildiğinde bir düşmanlık ve intikam duygusu ortaya sermekten siyaset kurumu artık uzaklaşmalı. Bu dili terk etmelidir. Yeni yüzünlü inkarı bir kenara bırakırmak, kandırmadan sahici çözüm yolları bulmak, bu yeni yüzünlü hepimizin görevleridir. İkinci yüzünlü farklılıklarından korkmayan, farklılıklarını zenginlik ve güç sayan demokratik bir ulus anlayışına ihtiyaç var. Bu ülkenin en sahici güvencesi de demokratik bir ulus yaratmaktr. Demokratik ulus yaratmaktan geçer.

'Demokratik bir anayasa ile taçlandırılmalı'

Cumhuriyetin ikinci yüzünlünde tüm siyasi ve toplumsal

çevrelere çağrılarımızdır; gelin önyargılarını, husumetlerimizi bir kenara bırakalım. Halkların barış içerisinde ve kardeşçe yaşadıkları bir Türkiye'yi birlikte kuralım. Biraz önce sayın



Cumhurbaşkanı'nın konuşmasını da izledim. O da yeni, daha demokratik, daha kapsayıcı, kardeşliği bir zemin yaratalım diyor. Bunun bugün koşulları var. Türkiye'nin büyük çoğunluğu bugün halkların kavga ettiği ve çatıştığı bu zemin yerine, halkların barış içinde yaşadığı bir zemin talep ediyor. Bu gerçekliği başta iktidar partisi olmak üzere siyasi partiler dile getiriyor.

Demokratik bir Türkiye kurmak için her zamankinden daha büyük bir fırsatı olduğunu belirtmek istiyorum. Biz demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile taçlanmış bir cumhuriyet istiyoruz. Demokratik Cumhuriyet, eşit yurttashık, çok kültürlü toplum ve yerel demokrasinin güvence altına alınmasıdır. Demokratik Cumhuriyet 1920 Meclisi'nin çoğulcu yapısını ve 1921 Anayasası'nı kurucu Meclis ruhunu 21 yüzyıl gerçekliği ve demokratik bir anayasa ile taçlandırmaktır. Demokratik bir cumhuriyet, demokratik bir anayasa ile olur.

'Kimlik ve irademizi istiyoruz'

Bizler kadınlardan, gençlerden, emekten, yerel demokrasiden yana, iradeli, kararlı, saklısı ve gizli olmayan bir cumhuriyet istiyoruz. Sıkıştıktı zaman faili meşhul cinayetlere ihtiyaç duymayan, demokrasi denildiği zaman beyaz torosları cadde ve sokaklara sürmeye, hak hukuk denildiği zaman paramilitär güçlerle, domuz bağılarıyla insanları katletmeyecek bir cumhuriyet istiyoruz.

Açıkça ifade ediyoruz; istikrarsızlaşan Türkiye, kara deliğine dönüşen Ortadoğu girdabına kapılabilir. Hemen yanı başımızda kaosun çatışmaların devam ettiği bu girdaptan korunmanın en doğru yolu ve güvencesi, Türkiye'de demokrasiyi özgürlükleri hayatı geçirmektir.

Kürt sorununda ve Ortadoğu politikalarında fırtına ekenler bugünkü rüzgar biçimlerini, bugün bir fırtına ekenler bugünkü etkilerini, rüzgarın etkisi altında sarsılma durumunda ve zorunda kaldılar. Sürekli 'Kurtler ne istiyor' deyip duruyorlar. Yüzyıldır Kurtler ne istediğini bir defa dile getirdi. Ama bir türlü anlaşmamışlardır. Evet bunun cevabını iki kelimeyle bir defa daha verelim. Kurtler, yüzyıldır elliinden alınan kimliklerini ve iradelerini istiyorlar. İşte Kurt sorunu kimlik ve iradesi reddedilen Kurtlerin kimlik ve iradelerinin tanınmasıdır.

'İkinci yüzünlü saatini barışa kuralım'

Maden zemini var, gelin ikinci yüzünlü saatini barış üzerine kuralım. İkinci yüzünlü saat, barış saatı olsun. İnkıtar üzerine kurulan saatin yönünü şaşarız ama barış üzerine kurulan saat bize doğru yönü gösterir. Bunun için de birçok şey yapmak lazımdır. Tekçi, buyurgan siyasi dili terk etmek gerekiyor.

Başın tartışıldığı bir dönemde 44 aydır görüş yapılmayan Abdullah Öcalan, milletvekilimiz Ömer Öcalan ile bir görüşme yaptı. Sadece bu görüşme bile umut yarattı. Ancak gelen ilk mesaj tecridin devam ettiği idi. Sizin de muhatap olarak gördüğünüz Öcalan'ın üzerindeki tecridi kaldırın, özgür çalışma koşullarını yaratın. Öcalan 'varsanız, ben varım, hazırlım' diyor. Bunu bizden iyi iktidar biliyor. Tarihi bir çağrı var, bunu değerlendirelim. Biz de çatışma ve şiddetten hukuki ve siyasi zemine geçilmesi için elimizden geleni yapmaya hazırız. Gelin zorun rolünü kaldırıralım, diyalog ve müzakerenin önünü açalım. Devlet akı gerçekteki barışa hazır mı, bir planı, programı var mı? Bunu görmek istiyoruz.

'Erdoğan'a yanıt'

Sayın Erdoğan'ın ne düşündüğünü biz de merak ediyoruz. Tarihi bir sınavla yüz yüzeyiniz. Bugün söylediğiniz sözleri önemli buluyoruz. Adım atma sorumluluğu Cumhurbaşkanı olarak sizdedir. Sizden önceki cumhurbaşkanlarından farklı bir sayfada yer alın. DEM Parti olarak söylediğimiz, yazdığımızı çarpıtmasın. Bizim elimiz müzakere için hazırlırdır. Yumruklarımız sıkılık değildir. Bunun için bu Meclis çatısı altında değiliz. Ama kimse bize rota çizmesin, tehdit, hakaret etmesin."

Serokê Hevpeymaniya Azimê serkeftina hilbijartinan li Serok Barzanî pîroz dike



Serok Mesûd Barzanî îro pêşwazî li Serokê Hevpeymaniya Azim Musanna Samerayî kir.

Baregeha Barzanî belav kir, di hevdîtinê de rewşa siyasî ya Iraqê û pêşhatên dawî û peywendiyêni navbera Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Iraq'a Federal de hatin gotübêjkirin.

Her di vê hevdîtinê de, ronahî hate xistin ser lidarxistina hilbijartînê Parlementoya Kurdistanê û Serokê Hevpeymaniya Azim jî bi boneya serkeftina proseya hilbijartînan, pîrozbayî li Serok Barzanî kir.

Hilbijartinê Parlementoya Kurdistanê: Kê çend kursî û çend deng standin?

Komîsyona Serbixe ya Bilind a Hilbijartinan a Iraqê encamên fermî yên hilbijartînê Parlementoya Kurdistanê eşkere kirin.

Xelkê Başûrê Kurdistanê 20ê Ciriya Pêşîn cû ser sindoqan û dengê xwe da.

Komîsyona Serbixe ya Bilind a Hilbijartinan a Iraqê îro encamên fermî ragihandin.

Li gorî daxuyaniyê, rîjeya besdarbûnê ji sedî 72,6 e.

Hejmara kursîyan

Komîsyonê diyar kir ku li gorî parêzgehan hejmara kursiyêni partîyan wiha ye:

Silêmanî

Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK): 15 kursî

Newey Niwê (Nifşê Nû): 8 kursî

Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK): 3 kursî

Yekgirtû: 3 kursî

Komel: 2 kursî

Helwest: 2 kursî

Eniya Gel: 2 kursî

Mesîhî: Kursiyek

Tirkmen: Kursiyek

Hevpeymaniya Herêma Kurdistanê: Kursiyek

Hewlîr

PDK: 17 kursî

YNK: 6 kursî

Newey Niwê: 5 kursî

Yekgirtû: Kursiyek

Helwest: Kursiyek

Komel: Kursiyek

Eniya Gel: Kursiyek

Mesîhî: Kursiyek

Goran: Tirkmen

Dîhok

PDK: 18 kursî



Newey Niwê: 2 kursî

Yekgirtû: 2 kursî

YNK: Kursiyek

Helwest: Kursiyek

Mesîhî: Kursiyek

Helebce

YNK: Kursiyek

PDK: Kursiyek

Yekgirtû: Kursiyek

Dengê partîyan

Li gorî encamên fermî, hejmara dengê partîyan a li gorî parêzgehan jî wiha ye:

Silêmanî

Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK): 257,359 deng

Newey Niwê (Nifşê Nû): 136,047 deng

Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK): 57,916 deng

Yekgirtû: 42,687 deng

Komel: 36, 707 deng

Helwest: 29,416 deng

Eniya Gel: 20,355 deng

Hevpeymaniya Herêma Kurdistanê: 8,399 deng

Dîhok

PDK: 402,152 deng

Newey Niwê: 46,631 deng

Yekgirtû: 42,732 deng

YNK: 28,557 deng

Helwest: 8,438 deng

Komel: 3,687 deng

Eniya Gel: 2,610 deng

Hevpeymaniya Herêma Kurdistanê: 858 deng

Goran: 248 deng

Serdem: 152 deng

Hevpeymaniya Niştimanî: 133 deng

Hewlîr

PDK: 347,786 deng

YNK: 111,102 deng

Newey Niwê: 104,222 deng

Yekgirtû: 24,178 deng

Komel: 20,265 deng

Helwest: 16,871

Eniya Gel: 9,776 deng

Helebce

YNK: 12,530 deng

Yekgirtû: 7,847 deng

PDK: 4,940 deng

Li Kerkûkê 8 çekdarên DAIŞê hatin kuştin



Fermandariya Operasyonê Hevbeş ragihand, di êrişen firokeyên F-16 ên Iraqê li parêzgeha Kerkûkê de, 8 çekdarên DAIŞê hatin kuştin.

Fermandariya Operasyonê Hevbeş di daxuyaniyekê de got: "Berî du rojan 4 firokeyên F-16 çar êrîş li dijî çekdarên DAIŞê li zincîreya ciyayê Hemrînê pêk anîn."

Da zanîn jî: "Piştî operasyonê, îro hêzeke hevbeş hêzên taybet ên artêşa Iraqê û rêverbîriya îstixbarata Kerkûkê cûn cihê bûyerê û termê 8 çekdarên DAIŞê dîtin."

Herwiha got: "Hêzên Iraqi çek, teqemenî, keresteyîn lojistik û alavên pêwendiyê li cihê êrîşê dîtin, ku ew cih baregeheke sereke ya çekdaran bû."

Mesrûr Barzanî: Herêma Kurdistanê parek ji alozî û hevrikiyên deverê nabe

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê amajeyê dide, "Li şûna ku Iraq bikeve nav şerekî



demdirêj ê deverê, bila kar li ser pêşxistina wê bê kirin û jêrxaneyeye bihêz a tendirustî û perwerdeyî û jiyanî jê re bê çekirin." Serokwezîr Mesrûr Barzanî duh (Sêsem, 29.10.2024) li Hewlîrê di çarçoveya dîbeyteke Dîdara Mêrî 2024ê de li ser şer û pêşveçünê Rojhilata Navîn got, "Baweriya min wesa nîne ku ci arêseyek bi şerî bê çarekirin, heta ew welat jî yên ku di nav şerî de ne, di encamê de divê arêseyen xwe bi awayekâ astiyane çare bikin."

Serokwezîr Mesrûr Barzanî herwesa amaje da, "Iraq wekî dewlet û xelkê wê şîyanê wê yekê nînin ku bikevin nav şerekî demdirêj ê deverê û ci berjewendî jî ji bo Iraqê tê de nînin."

Serokwezîr Mesrûr Barzanî behsa wê yekê jî kir, ya ku ji destê wan hatiye pêxemeti vê yekê kiriye û berdewam daxwaz jî kiriye ku Iraq ji vî şerî dûr bikeve.

Mesrûr Barzanî tekez jî kir, "Herêma Kurdistanê dê pareke çareseriyê be, ne ku pareke şer û çêkirina metirsîyê be, ne ji bo Iraqê û ne jî bo cîranê wê."

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê pêdiyi jî dît ku, Iraq li şûna ku bikeve nav şer û aloziyan, rolê astiyê û berdewamkirina diyalogê û çareseriyê bibîne, ne ku bibe meydana hevrikiyan.

Miller: Asmanê Iraqê ne di bin kontrola Amerîkayê de ye

Berdevkê Wezareta Derve ya Amerîkayê dibêje, Iraq welatekî xwedî serwerî ye û esmanê Iraqê ne di bin kontrola Amerîkayê de



ye. Berdevkê Wezareta Derve ya Amerîkayê Matthew Miller ji ajansa K24ê re ragihand, esmanê Iraqê ne di bin kontrola Amerîkayê de ye û Iraq welatekî xwedî serwerî ye.

Herwiha Miller got: "Amerika besdarî êrîşa Israîlê ya ser Iranê nebû."

Iraqê ji bo ku firokeyên şer ên Israîlê asmanê Iraqê di êrîşa li ser Iranê de bi kar anîne, yadaştnameyeke nerazîbûnê ji Sekreterê Giştî yê Neteweyê Yekgirtî û Encümena Asayışa Navdewlefi re şand.

Berdevkê Hikûmeta Iraqê Basim El-Ewadî yadaştnameyek nerazîbûnê pêşkêşî Neteweyê Yekbûyî û Encümena Asayışa Iraqê kir û tê de "binpêkirinê eşkere" yên Israîlê di dema êrîşen wê yên li ser Iranê de şermezir kir.

Roja 26-10-2024an, artêşa Israîlê bi zêdeyî 100 firoke û dronan êrîşî Iranê kir, wek bersiv li ser êrîşa müşekî ya Iranê li ser Israîlê di meha Cotmehê de.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî spasiya piştgirî û alîkariyê Almanyayê ji Pêşmerge re dike

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî û 30ê Cotmehê pêşwazî li şandeke Almanî



ya bi serokatiya Wezîra Dewletê di Wezareta Berevaniya Almanyayê de Simti Mueller kir. Li gorî daxuyaniya Hikûmeta Herêma Kurdistanê, di hevdîtinê de pêşxistina peywendiyen dualî, pêşkeftinê proseya çaksaziyê li Wezareta Pêşmerge û rewşa ewlehi û leşkerî ya Iraq û navçeyê hatin guftûgokirin.

Ji aliye xwe ve, Serokwezîr Mesrûr Barzanî spasiya piştevanî û hevkariyên Almanyayê bo Hêzên Pêşmerge kir, herwiha pêzanînên Herêma Kurdistanê jî ji bo biryara hikûmet û parlamentoaya Almanyayê ya ji bo dirêjkirina dema mayîna hêzên wan li Herêma Kurdistanê nîşan da.

Di beşike din a daxuyaniyê de; Her du alî li ser giringiya pêkanîna kabîneya nû ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê di zûtîrîn dem de hevnîrîn bûn.

Pêşhatên dawî yên li Rojhilata Navîn û girîngîya parastina ewlehî û aramiya navçeyê, beşike din ên guftûgoyen hevdîtinê bûn.

Çavderekî siyâsî: Li gor encamên dawî yên hilbijartinê, YNK di krîzeke kûr ya girseyî de ye

Çavderekî siyâsî amaje bi wê dide ku encamên dawî yê hilbijartinê gera şeşem a Parlamentoaya Kurdistanê, nîşanda ku YNK di krîzeke kûr ya girseyî de ye.

Îro 30.10.2024, encama dawî ya hilbijartina Parlamentoaya Kurdistanê hat ragehandin û tevahiya kursiyê YNKê 23 kursî bûn ku herî zêde jî li parêzgeha Silêmaniye bi dest xistibû û bi giştî jî 38 kursiyê wê parêzgehê, tenê 15 kursî bi dest xist ku ji nîvî kursiyê parêzgehê kêmire.

Di vê derbarê de çavderekî siyâsî Nesredîn Seîd ji BasNewsê re axivî û got: "Li gor wê



yenê be ku PDKê li Hewlêrê 17 kursî heye, wê demê li bazneya paytextê, PDKê sê hindê YNKê kursî bi dest anîye, ji ber ku YNKê 6 kursî û Nifşê Nû 5 kursî, wê demê YNK di asta pêşbirka li gel Nifşê Nû û hevriyê li ser rîzbendiya duyem û sîyem dike, nek di asta PDKê de."

Herwaha got, "Ev jî paşvekişîna YNKê ye û piştî ew hemû dîrok, encama wê wahaye. Belê me ew zanî YNK, ku li paytextê halê wê eve. Lî di herdu parêzgehê Helebce jî tenê 1 kursî û li parêzgeha Duhokê jî her yek kursiya wê heye, ev yek jî ifadeya kûr a rewşa xirab a YNKê ye di ware girseyî ve, tê wê watê ku li tevahiya çar parêzgehan Herêma Kurdistanê, li sê parêzgehan YNK kêmîneye û li parêzgeha çarem jî ku parêzgeha Silêmaniye ye, hiştâ piraniya wê nîne û ji 38 kursiyê parêzgehê, tenê 15 kursî bi dest anîye û alîyên din jî 23 kursî bidest anîne."

Herwaha ragehand ku li Germiyanê jî YNKê kursî bi dest neaniye, lê ji ber ku li bazneya Silêmaniye ye, bo wê hatiye veşartin.

Serok Barzanî pêşwaziya Şêwirmendê Ewlehiya Nişîmanî ya Îraqê kir

Serok Barzanî pêşwaziya Şêwirmendê Ewlehiya Nişîmanî ya Îraqê dike û pê re danûstandinan li ser hin mijaran kir. Serok Mesûd Barzanî duh (Yekşem, 27.10.2024) li Pîrmamê pêşwaziya Şêwirmendê Ewlehiya Nişîmanî ya Îraqê Qasim Arecî kir. Di wê hevdîtinê de, Şêwirmendê Ewlehiya Nişîmanî ya Îraqê Qasim Arecî serkeftina hilbijartinê gera şeşê ya Perlemana Kurdistanê li Serok Barzanî pîroz kir.

Pêşhat û guhertinê siyâsî û Ewlehî yên Îraq û deverê û rûbirûbûna metîrsî û gefen terorê û Parastina Ewlehî û tenahiya Îraq û Herêma Kurdistanê mijarên tewerekî din ê wê hevdîtinê bûn.



Çekdarêن PKK'ê ciwanekî Kurd veşart, lê pêşmergeyên Kurdistanê ew radestî bavê wî kir

Çekdarên PKK'ê dayik û bavê ciwanekî Rojhilatê Kurdistanê ku ji boy lêkolînkirina li ser

emê guleyekê li sînga te bidin û te bikujin.

Çekdarekî PKK'ê li dayika

Başûrê Kurdistanê ye.

Her wiha tekez dike, berde-wam wan seredana cihêن PKK'ê



çarenivîsa kurê xwe serî li baregehekî PKK'ê li rojhilatê Kurdistanê dabûn, îşkence kirin û bê rûmetî bi wan kirin.

Ciwanekî rojhilatê Kurdistanê yê bi navê Hamid Menûçehir Hisêن, jidayikbûye 21/8/2006an ku ji şenîyên bajarokê Selmasê ye, di meha 3/2024an de tevlî refîn PKK'ê bûbû, di heman roj de bavê Hamid ji boy lêkolînkirina çarenivîsa kurê xwe diçe çiyayê Serhedê-Gundê Yarmiqê yê ser bi bajarê Bakoyê ve, lê li wir rastî bê rûmetkirin û êşkencyê tê.

Di videoyekê de ku bavê Hamid bi xwe diaxive û bi dest rûpela Darka Mazî ketiye, bavê Hamid bi vî awa çîroka tevlîbûna kurê xwe, bê hûrmetî kirin, îşkencekirina xwe û dayika Hamid bi destê çekdarên PKK'ê û veqetîna kurê xwe ji refîn PKK'ê, dike:

Menûçehir dide xuyakirin, dema digihe çiyayê Serhedê, li wir hin çekdarên PKK'ê dibîne, pirsa çarenivîsa kurê xwe ji wan dike, lê belê, çekdarên PKK'ê bê rûmetiyê bi wî dîkin, gefan li wî dixwen û jê re dibêjin, kurê te ne li cem meye, ti careke din pirsa wî ji me nekî, careke din tu vegerî vir

Hamid xist û ew bi zorê xist nava wesayîtê de

Menûçehir dibêje, paş derbas-bûna du mehan, careke din em çûn wir, vê carê min dayika Hamid "Raziye" jî bi xwe re bir, derdorê saet 6:00ê êvarê du çekdarên PKK'ê yên bi navê Egîd û Zîlan hatin cem me, çekdarê bi navê Egîd êrîşî ser me kir, li dayika Hamid xist û ew bi zorê xist nava wesayîtê de û ji me re got divê hûn ji vir herin, min cilêن xwe çîrandin û ji çekdarên PKK'ê re got, qey we şîrê insan nexwariye, çîma hûn wisa dîkin, çekdara bi navê Zîlan mudaxele kir û got hevalê me şaatî kiriye, ezê vê pirsgirêkê çareser bikim, ezê kurê we peyda bikim, lê belê derew li me kirin, em xapandin, da ku videoya wan parve nekîn, me video sîl kir.

Menûçehir dibêje, em gelek caran çûn cem çekdarên PKK'ê û me ji çarenivîsa kurê xwe pîrsî, çekdarên PKK'ê ji me re digo, hûn bi ciyêن me dizanin, Iran we dişîne da ku cihêن me deşîfre bikin, lê me ji wan re got, em li kurê xwe digerin, wî nîşanî me bidin emê careke din venegerin cem we. Ji me re gotin, kurê we li

kiriye û hewl daye kurê xwe bibîn da ku vegerîn malê, piştî ku ji me re hat gotin kurê we ji boy Başûr hatiye şandin, di roja 4/9/2024an de em çûn gundê Teymez li binara çiyayê Qendîlê û li wir me çekdarên PKK'ê dîtin û pirsa kurê xwe ji wan kir, lê belê bê encam bû.

Kurê min ji PKK'ê qut dibe

Menûçehir dibêje, di 1/10/2024an de, kurê min "Hamid" ji refîn PKK'ê qut bûye û kariye xwe ji destê çekdarên PKK'ê rizgar bike û xwe bigihîne sînorê bajarê Soran û li wir xwe radestî hêzên pêşmergeyên Kurdistanê bike. Yekem car pêşmergeyan dest bi lêkolînê kir, piştîre di 10/10/2024an de pêşmergeyan peywendî bi min kiriye û ji min re gotiye, kurê we ji PKK'ê qut bûye, ew li cemmeye û hûn dikarin werin kurê xwe bibin Malê.

Menûçehir rojekî piştî pêwendiya pêşmergeyan bi wî, anku roja 11/10/2024an diçe Başûrê Kurdistanê, li ser daxwaza wî pêşmergeyên Kurdistanê kurê wî teslîmî wî dîkin û di 13/10/2024an de bi hev re vedi-gerin Rojhilatê Kurdistanê.

Serok Barzanî pêşwazî li Konsulê Giştî yê Îmarata Erebî li Hewlêrê kir



Serok Mesûd Barzanî iro 30ê Cotmehê pêşwazî li Konsulê Giştî yê Îmarata Erebî li Hewlêrê kir.

Serok Mesûd Barzanî iro 30ê Cotmehê pêşwazî li Konsulê Giştî yê Îmarat li Hewlêrê Ehmed İbrahim El-Zahirî kir ku bi boneya bidawîhatina erkê wî û xatirxwestinê serdana Serok Barzanî kiribû.

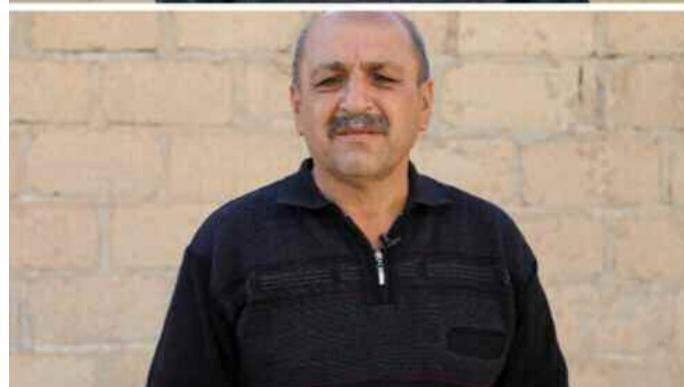
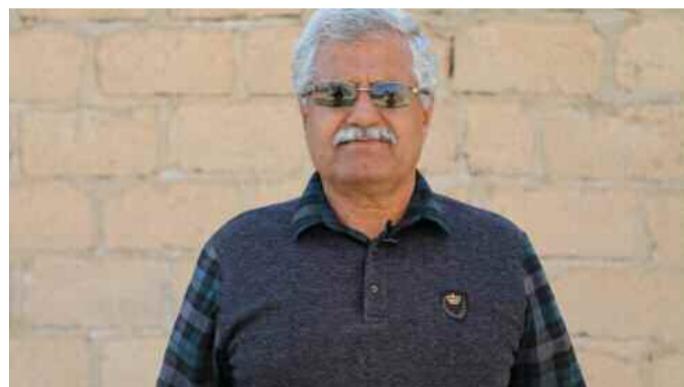
Di hevdîtinê de, Serok Barzanî spasiya erk û hewlêr Konsulê Giştî yê Îmarata Erebî kir û hêviya serkeftinê jê re xwest.

Her di vê hevdîtinê de, tekezî li ser pêşxistina pêwendian û dostaniya di navbera gelê Kurdistanê û gelê Îmaratê de hate kirin.

Xelkê Qamişlo: Em ê xaka xwe biparêzin

Xelkê Qamişloyê diyar kir ku ew ê li dijî êrîşen dewleta Tirk ên wê ne ya dawî jî be. Em fêrî van êrîşan bûne. Divê mirov armanca

didin. Hingî êrîş zêde dibin em dibin şahid ku berxwedan zêde



li ser Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê li ber xwe bidin û destnîsan kirin ku ew ê bi yekîtiyê xaka xwe biparêzin.

Êrîşen dewleta Tirk ên li ser gelê Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê û qadêñ jiyanê, bê navber dewam dikan. Di encama êrîşan de zarok jî di nav de, bi dehan sivîl hatin qetikirin û çavkaniyêñ debara gel, nexweşxane, firin, binesazî û navendîn benzînê têñ hedefgirtin. Tevî van hemû êrîşan, gel dibêje ew ê li ber xwe bidin.

Xeyriye Hesen diyar kir ku li dijî êrîşen hewayî û bejahî yên dewleta Tirk, gel bi berxwedanê bersivê didin û wiha got: "Dewleta Tirk a dagirker li çavkaniya debara gel dixe. Li elektrîk, av û nan dixe. Bi van êrîşan re gel neçarî koçê dike. Tevî êrîşen dijwar jî, me berxwedaneke bêhempa raber kir. Kesekî jî mala xwe neterikand. Me tirsa di rojêñ destpêkê ya şoreşê de, li pey xwe hişt. Rojekî jî em li mala xwe nerûniştin, em timî li qadan bûn. Dirûşmeyêñ me yên berxwedanê erd û ezman hejand. Êrîşen dewleta Tirk ne cara ewîl bûn û

van êrîşan bizane û xwe zane bike, ev yek têkoşîna me hîn xurttir dike."

'BÊDENGÎ, HEVKARÎ YE'

Xeyriye Hesen bal kişand ser bêdengîya hêzên navneteweyî jî û got: "Bêdengî hevkarî ye. Ev hevkarî wê negihîje encamê; wê hevkariya dewletan vale derkeve, wê xwişk-biratiya gelan bi ser bikeve. Di dîrokê de wê pesnê rastiya gelê berxwedêr bê dayîn, wê durûtiya dewletê jî bê lanetkirin."

'GEL LI BER XWE DIDIN'

Mihemed Xelîl ragihand ku gelên Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê bi derfetên kêm heta roja iro hatine û ev tiş bilêv kir: "Di êrîşen dewleta Tirk de sazî û rêxistinê me zirareke mezin dîtin. Rêveberiya Xweser piştî her êrîşê ji bo sererastkirina van texrîbatan, di nava hewldaneke mezin de ye. Tam em dibêjin texrîbat hatin sererastkirin, êdî em dikarin bi rehetî jiyanâ xwe bidomînin, hingê dewleta Tirk dîsa êrîşî binesaziyê dike. Zilmeke ji vê mezintir nîne. Tevî vê texrîbat û zilmê, gel li ber xwe

dibe; yekîti jî xurt dibe. Lewma bi berxwedana ku tê raberkirin, êrîşen dewleta Tirk hatine pûçkirin."

'WÊ NEKARIN ZIRARÊ BIDIN MANEWIYATA ŞOREŞÊ'

Gelawêj Mihemed jî destnîsan kir ku gel li pey şopa şehîdan dimeşe û ji êrîşen dewleta Tirk natirse û wiha got: "Zarakan, jinan û kalan qetil dike. Êrîşî nanê me dike. Bi polîtîkayêñ şerê taybet hewl dide gel teslim bigire. Lî belê wê nekarin zirarê bidin manewiyata şoreşê. Me bi berxwedanê rojêñ zehmet derbas kir û bi berxwedanê em ê van rojan jî derbas bikin."

'EM Ë XAKA XWE NETERIK-ÎNIN'

Hisîn Ebdurrahman jî êrîşen dewleta Tirk a dagirker şermezár kir û got: "Dewleta Tirk tevî êrîşen xwe yên hovane jî, nekarî îradeya gelên Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê bişikîne û serî lê bide tewandin. Binesaziya herêmê dike hedef û dixwaze birçî, bêelektrîk û bêav bihêle. Em bêav, birçî û bêelektrîk jî bimînin, em ê xaka xwe neterikînin."

Serokê Şaredariya Esenyurtê hat desteserkirin

Serokê Şaredariya Esenyurtê Prof. Dr. Ahmet Ozer hat desteserkirin. Serokê CHPyê yê Stenbolê



Ozgur Çelik got, "Dêriyên avahiya şaredariya bi zorê hatine vekirin û ketine jûrên meqam."

Li hêla din, li mala Ahmet Ozer û şaredariyê lêgerîn tê kirin.

Divê were gotin ku Şaredariya Esenyurtê ya Stenbolê di destê CHPyê de ye.

"Li gorî me ev hemû operasyon in"

Serokê CHPyê yê Stenbolê Ozgur Çelik başdarî bultena Halk TVyê bû û li ser rewşê got: "Em jî hewl didin ku fêhm bikin bê ma ci büye. Li gorî me ev hemû operasyon in."

Parlamentêr me û alîkarêñ serokê me yê giştî niha diçin Midûriyeta Ewlehiyê."

Serokewkîlê Koma CHPyê Gokhan Gunaydin jî bi rîya hesabê xwe yê Xê got: "Em dizanin bê kî bi terorê re têdikoşe û kî jî bo bibe desthilat hewl dide."

Serdzgeriya Komarê ya Stenbolê daxuyanî da Serdzgeriya Komarê ya Stenbolê daxuyaniyeke nivîskî da û got ku Ahmet Ozer di çarçoveya xebatêñ tesbîtkirina endam û çalakiyêñ PKKyê de hatiye girtin.

Serdzgeriya Komarê got ku Ahmet Ozer bi Hevserekê KONGRA-GEL Remzî Kartal re bi rîya telefonê axiviye.

Ahmet Ozer ji Wanê ye

Serokê Şaredariya Esenyurtê Prof. Dr. Ahmet Ozer ji Wana Bakurê Kurdistanê ye.

Divê were gotin ku Ahmet Ozer namzedê "lihevkirina li bajaran" a CHP û DEM Partiyê bû.

Romanowski: Herêma Kurdistanê mînaka demokrasiyê ye û bipêş bikeve

Balyoza Amerîkayê li Iraqê Alina Romanowski got: Herêma Kurdistanê nimûneya demokrasiyê ye û avakirina konsulxaneya mezin li Hewlêrê, nişana pabendbûna Amerîka bi pêwendiyêñ xwe ligel Herêma Kurdistanê ye, ji ber ku pêwendiyêñ Herêma Kurdistanê û Amerîkayê ne yek alî, du alî ne."

Balyoza Amerîkayê li Iraqê Alina Romanowski iro 29ê Cotmehê di civîna Enstîtuya Mary de got, "Herêma Kurdistanê jêdereke girîng a bazirganî



veberhênanî Amerîkayê li seranserê Iraqê û mînakeke demokrasiyê ye ku dikare li Iraqê were pêşxistin. Rêjeya besdariya di hilbijartînê 20ê Mijdarê de, ev yek îspat kir, lewma pêwendiyêñ Amerîka û Herêma Kurdistanê ne yekalî, du alî ne."

Balyoza Amerîkayê derbarê Iraqê de got: "Bm besdarî êrîşen Îsraîl yên li ser Îranê nebûne, qada asmanî ya Iraqê ne di destê me de ye."

Romanowski diyar kir: "Hêzên ewlehiyê yên Iraqê, di nav wan de jî hêzên Kurdistanî, di şerê DAIŞê de pêşkeftinêñ baş bidest xistine, ew jî karek bû ku berî 10 salan hêzên Amerîkî ji bo wê hatibûn bangkirin."

Herwiha got: "Em dixwazin hemû hêzên Iraqî di bin kontrola Fermandariya Giştî ya Hêzên Çekdar de bin. Iraq di aramiya navçeyê de roleke mezin dilîze. Em dixwazin aram û serbixwe be."

Civîna Enstîtuya Meri 2024, iro sêsemê li Hewlêrê dest bi çalakiyêñ xwe kir û dê du rojan berdewam bike.

Akademiya Kurdî li Stockholmê ji bo koça dawiyê ya Profesor Joyce Blau peyamek parve kir

Akademiya Kurdî li Stockholmê, li ser koça dawîn a akademisyen, ziman, wêjezan û kur-



dolog Joyce Blau peyameka sersaxiyê belav kir.

Akademiya Kurdî li Stockholmê, li ser koça dawîn a akademisyen, ziman, wêjezan û kur-dolog Joyce Blau peyameka sersaxiyê belav kir. Peyama Akademiya Kurdî weha ye: Em akademisyen Kurd, xwe hevparê xemên malbata Joyce Blau û hizkirê wî dibînin. Giyana wê tim şad be û cihê bihuşt be. Em bi ser navê Akademiya Kurdî pir xemgîn in û ji malbata akademisyen, prof. Dr. Joyce Blau yê re sebrê dixwazin.

Joyce Blau, akademisyen, profesor, kurdolog, ziman 24ê cotmeha 2024an koça dawîn kir. Ew xwendekara Dr. Kamuran Bedirxan bû û wê li zanîngeha Sorbonnê doktoraya zimanê kurdî wer-girt. Pişî mirina Dr. Kamuran Bedirxan bû, kete şuna wî bû û mamosteya zimanê kurdî li zanîngehê. Di derbarê wefata wê de serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan BARZANî peyameya xemgîniyê belav kir û weha got: "Joyce Blau piraniya jiyana xwe bi piştivaniya gelê Kurd re derbas kir. Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Masrûr BARZANî ji peyameka xemgîniyê jibo koça dawîn a Joyce Blau belav kir û ji malbata wê re sebrê xwest. Joyce Blau yek ji avakara Enstîtuya Kurdî li Parîsê bû û bi zanayê kurd, profesor Keldal Nezan re dixetibî. Di 13ê Gulana 2023an de bi beşdarbûna Joyce Blau bixwe, bi navê wê "Pirtûkxanneya Joyce Blau"li Kela Hewlîrê hat vekirin. Akademiya Kurdî jibo xebata wê, jê re hurmet nîşan dide, heta bi heta. Akademiya Kurdî girîngiyeka mezin dide xebatê van kesan ji: Oscar Marr, Vladimir Minorskî, Ferdinand Justî, Basil Nikitin, Alexander A. Jaba, Evlîya Çelebi, Martin van Brui-nessen, Michiel Leezeenberg, Maurizio Garzonî, Jean B. Bavernier, Peter S. Pallas, Nikolaj Marr, Zimanânê swêdî Henrik S. Nyberg (swêdî)...

Zimananza navdara cihanê Dr. Joyce Blau, zaza-kî ji kurdî gelek kevtir e. Joyce Blau, Avram Noam Chomsky, David Neil Mackenie, Karl Hadank, Oskar Mann û gelek akademisyenî din, bawer dîkin ku zazakî ji zimanê Avesta'yê dihî û zazakî zimanê "Avesta" ye. Li gorî Joyce Blau û Avram Noam Chomsky heke zazakî wenda bibe, hingê çandeka mirovahiyê jî pê re wenda dibe, ji lewre divê zazakî ji aliyê Neteweyen Yekbûyî ve bê parastin. Yek ji daxwaza Joyce Blau parastina zazakî û goranî ye.

Joyce Blau 18ê adara 1932an de li malbateka qanûnzan, li Qahîreya Misirê hatiye dûnyayê û 24ê cotmeha 2024an koça dawîn kir. Di sala 1950î de çûbû Parîsa Fransayê û li wir dest bi fêrbûna zimanê kurdî û farîşî kîribû. Pişî demekê li Zanîngeha Sorbonnê ya Parîsa Fransayê doktoraya zimanê kurdî wer digire û deriyê nû lê vedibin. Joyce Blau, editôra gişî ya kovara "Lêkolînê Kurdî", li Enstîtuya Neteweyî ya ziman û Şaristaniyê Rojhilatî (NALCO) bû. Ew zimanzanekî fransî yê bi eslî xwe Misirî ye; pisporê ziman û wêjeya kurdî ye. Ew endama koma lêkolînâ ya "Monde Iranien" bû. Wê çend lêkolîn li ser ziman, wêje, şaristaniya kurdan û Rojhilatî kîriye. Joyce Blau hevalbendek nêzik ê çalakvanê çepgir. Henî Curiel bû û besdardî gelek çalakvanê wî bû, di wê demê de herdu ji li Misirê dijîyan û dûvre sirgûniya wan a hevpar li Fransayê berdewam kir. Henî Curiel 4ê gulana 1978an de li Parîsa Fransayê hat kuştin. Henî Curiel komûnîstekî mafnas bû û ew li Misirê wek kurê dewlemeñdeki, li malbateka qanûnzan tê dûnyayê. Pişî kuştina Henî Curiel di sala 1978an de Joyce Blau komiteya "Comite Palestine et Israel Vivront'ê" damezrand û birêve bir, bû navbervana dialoga PLO û Israelê. Joyce Blau akademisyenekî pirafîl û xwedî kapasîteyekâ mezin bû.

Zimanzan, edebiyatzen û akademisyen Joyce Blau li 24ê Cotmeha 2024an de, di 92 saliya xwe de li Fransayê koça dawîn kir. Em bi ser navê Akademiya Kurdî pir xemgîn in, em xwe hevparê xemên malbata Joyce Blau, hezkirê wê û hevalîn wê yên akademisyen dibînin û ji malbata akademisyen, prof. Dr. Joyce Blau yê re sebrê dixwazin.

Nêçîrvan Barzanî û Ammar Hekîm: Divê Îraq tevlî aloziyêne li herêmê nebe

Nêçîrvan Barzanî û Ammar Hekîm diyar kir ku divê Îraq tevlî aloziyêne li herêmê nebe û xwe ji encamên aloziyan dûr bigire.

Forumê îro dest pê kir û dê sibe biqede û dê radeyarê payebilind ên Îraq û Herêma Kurdistanê konsul û balyozêne welatan ên li Îraq û Herêma Kurdistanê tevlî bibin.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî, Serokê Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK) Bafil Talebanî, Serokê Tevgera Hikmetê ya Îraqê Ammar Hekîm, Nûnerê Taybet ê Sekreterê Giştî yê Neteweyen Yekbûyî Mihemed Hesen hinek ji axêverên MERI2024ê ne.

Serokê Tevgera Hikmet ya Îraqê Ammar Hekîm ji bo tevlî MERI2024ê bibe hat Hewlîrê û bi Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî re civiya.

Li gorî agahiyan, di civînê de hilbijartînên Parlamentoya Kurdistanê û encamên hilbijartîn hatin gotûbêjîrin.

Li gorî daxuyaniya Serokatiya Herêma Kurdistanê Ammar Hekîm ji



ber serkeftina hilbijartîn Nêçîrvan Barzanî pîroz kir.

Her wiha di civîna dualî de pêwendiyê Hewlîrê û Bexdayê û rewşa herêmê hatin gotûbêjîrin.

Her du aliyan tekez kir ku dê hevkariyê wan ên ji bo çareserkirîna pirsgirêkîn Hewlîrê û Bexdayê berdewam bikin.

Li gorî daxuyaniye, Ammar Hekîm û Nêçîrvan Barzanî bicihanîna xalê Destûra Îraqê wekî bingeha çareserkirîna pirsgirêkîn Hewlîrê û Bexdayê destnîşan kiriye.

Nêçîrvan Barzanî û Ammar Hekîm amaje bi aloziyêne Rojhilata Navîn jî kir.

Behsa şerê Îsraîlê yê bi Hemasê û Hizbulahê jî hat kîrin û rewşa Xezeyê û Libnanê hat gotûbêjîrin.

Her du alî hevbîr bûne ku Rojhilata Navîn di rewşeke dijwar re derbas dibe.

Nêçîrvan Barzanî û Ammar Hekîm amaje bi wê yekê kiriye ku divê Îraq tevlî aloziyan nebe û xwe ji aloziyêne herêmê û encamên wê dûr bixe."

HAK-PAR: Divê PKK dev ji çekan berde

Partiya Maf û Azadiyan (HAK-PAR) ragihand, ew piştrevaniya her gaveke aştiyane ji bo parastina mafêن Kurdan li Tirkîyeyê dîkin û bang li PKKê kir ku dev ji çekan berde û dawî li şerê çekdarî bîne.

Rêxistîna Diyarbekirê ya HAK-PARê li avahiya xwe daxuyaniye derbarê pêşhatên dawî yên li cîhan û Tirkîyeyê da û helwesta xwe ji van xalêni li jîr wiha nîşan da.

"Divê PKK dev ji çekan berde"

Em wek HAK-PAR îro jî wek berê diyar dikin ku divê PKK dev ji çekan berde. Ji bo çareseriya pirsgirêka Kurd a dadmendî, aştiyane û wekhevî pêwîstî bi tundiye nîne. Tundûtûjî pirsgirêka Kurd terorize dike. Destê hêzên tarî yên ku çareseriya Pirsgirêka Kurd naxwazin, xurt dike. Tundî îro jî wek duh ne çareserî ye.

Pirsgirêka Kurd ne bi PKK'ê dest pê kiriye

Lê pêwîst e çekberdانا PKK'ê bi çareseriya pirsgirêka Kurd re bi awayekî adil, aştiyane û wekhevî neyê tevlihevkirin. Eger desthilatdariya niha wisa difikire ku pirsgirêka Kurd bi danîna çekan a PKK'ê bi dawî dibe, şâsiyek mezin e. Pirsgirêka Kurd ne bi PKK'ê dest pê kiriye, ne jî bi danîna çekan a PKK'ê bi dawî dibe. Ji ber ku Pirsgirêka Kurd pirsgirêka gelên ku ji 40 milyonî zêdetir nîfusa wê li çar parçeyen Rojhilata Navîn hatiye parvekirin e. Ev pirsgirêk di heman demê de pirsgirêka Kurd a xwedî statu ye yan na.

Çareseriya rasteqîn a pirsgirêka Kurd encax eger Kurd bibin xwedî statu pêk tê.

Rojhilata Navîn wek tozê dişewite

berî mezînahîya pirsgirêka Kurd bi avêtina gavê rojane û paliatîf wê işîne.

Şewat bi awayekî geş dibe ku



negihêje ti cihî. Pirsgirêka Kurd tenê bi lihevkiîna hevpar a hemû partî, rêxistinê sivîl, rewşenbîr û hemû beşen civakê yên xwedî gotin tê çareserkirin. Banga dawî bê guman ne banga çareseriya Pirsgirêka Kurd e. Hemû aliyen ku di Pirsgirêka Kurd de cih digirin dizanin ku ev bang ne bi vî rengî ye.

Ji bilî her tiştî, em wek HAK-PAR girîngiyê didin bêçekkirina PKK-ê û heta dawiyê diparêzin û piştgiriyê didin. Lê çareseriya pirsgirêka Kurd bi awayekî adil, aştiyane û wekhevî bi danîna çekan pêk nayê û çareseriya rasteqîn a pirsgirêka Kurd encax eger Kurd bibin xwedî statu pêk tê.

Rojhilata Navîn wek tozê dişewite

Demek dirêj e ku Rojhilata Navîn wek tozê dişewite. Nakokiya Îsraîl û Filistînê, nakokiya Îsraîl û Iranê û di dawiyê de jî kuştina serkirdeyên Hemas û Hizbulahê yên Îsraîl, Herêmê ber bi sînorê guhertineke cidî ve dik-

wê tevahîya Rojhilata Navîn bigire nava xwe. Ev geşdan bêguman bandorê li ser kurdan jî dike û "guhertin" ji bo kurdên her çar parçeyan jî neçar dibe. Bê şik ev geşdan û guhertin di berjewendîya kurdan de be, tenê eger kurd siyaseteke rast bişopîn mimkûn e.

Hikûmeta bi guhertina Destûra Bingehîn dixwaze desthilatdariya xwe bidomîne

Hikûmeta heyî ya ku bi guhertina Destûra Bingehîn dixwaze desthilatdariya xwe bidomîne lê roj bi roj desthilatdariya xwe winda dike, dixuye ku ji bo guhertina Destûra Bingehîn a ku dixwaze pêk bîne, bi alîgirê kurdan ve bi cih bîne û pêşî li geşdanen ku diqewimin. ji aliyê din ve alikariya kurdan dike.

Di encamê de banga vekirî ya Serokê MHP'ê ji Abdullah Ocalan û AKP'ê re û bêdengî û piştgirîya Rêberê wê ya li hemberî vê bangê pirsgirêka Kurd dîsa kir mijara sereke ya nîqaşê.

Nêçîrvan Barzanî: Eger pêvajoyeke aştiyê dest pê bike em dê kêfxweş bibin



MERI
Middle East Research Institute

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî got, "Em niha jî bi wê kêfxweş in heger pêvajoyeke aştiyê li Tirkîyeyê dest pê bike û bigihêje encamekê."

Foruma MERI2024ê bi sponsoriya Tora Medayî ya Rûdawê tê lidarxistin.

MERI li Hewlêrê bi sernavê, "Ber bi Hukimraniya Durist û Refahê ve" tê kirin.

Forumê doh dest pê kir û dê ôro bîqede û gelek radeyarên payebilind ên Îraq û Herêma Kurdistanê beşdarî dibin.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî di çarçoveya panelekê de axaftina xwe pêşkêş kir.

Nêçîrvan Barzanî li ser pirsa xwendekarekî bi navê Mihemed İsmail a derbarê pêvajoya nû ya çareseriye ya li Tirkîyeyê û Bakurê Kurdistanê de anî ziman:

"Tişa yekem, heger em bi çavekî rasteqne li mijarê binêrin ji dema ku AK Partî li ser desthilatê ye pêşketinê berçav di Pirsa Kurd a li Tirkîyeyê de bi dest ketine.

Em nikarin tiştên ku hatine kirin bi kêmî bibînîn. Berê gelekî zehmet bû ku tu bibêjî ez Kurd im, ev niha ne pirsgirêk e, televîzyona Kurdî heye, hînek tişt hatine kirin.

Dibe ku li Herêma Kurdistanê ev tişt gelekî basît bin lê ji bo rewşa Tirkîyeyê mezin in.

Herêma Kurdistanê salên derdora 2011ê tişa ku li ser bû hewl da ku bike.

Em niha jî bi wê kêfxweş in heger pêvajoyeke aştiyê li Tirkîyeyê dest pê bike û bigihêje encamekê.

Vê dawiyê dema ku ez li Tirkîyeyê bûm, li ser vê mijarê helwesta me eşkere ye, heger pêvajo dest pê bike.

Çareseriya mijarê dê ne tenê alîkariya Tirkîyeyê, alîkariya herêmê jî bike.

Divê rîgirî li wan aliyên ku naxwazin ev pêvajoya bigihê encamekê were girtin. Tişa ku li Enqereyê rû da, ew kirýara terorîstî ji bo têkdana van gotinan bû ku pêvajoyek an jî tiştak heye.

Wê kirýarê zerereke mezin da, ne kêm bû. Em hêvîdar in ku ev pêvajoya ciðî be.

Tiştên ku heta niha rû dan ne kêm in ku Serokê MHPyê li parlamentoye çawa axivî û gotinên ôr yên Serokkomarê Tirkîyeyê.

Ev hemû dilxweşker in ku em dibînin pêvajoyek heye pirsgirêk çareser dibin."

"PKK rîzê li dezgehê Herêma Kurdistanê nagire"

Nêçîrvan Barzanî li ser PKKyê û kiryan wê jî got: "PKK ne tenê ji bo Tirkîyeyê ji bo me jî pirsgirêkeke mezin e.

PKK rîzê li desthilatdaria dezgehê Herêma Kurdistanê nagire û ti hesaban jî nake.

Heger PKK dixwaze çareseriyeke siyasi li Tirkîyeyê were kirin divê dest ji kirýarê xwe yên niha berde.

Herêm bi temamî guheriye û derfeta

wê jî heye ku van pirsgirêkan çareser bikin.

Li Îraqê Pirsa Kurd meseleyeke zêdetir çalak e û ji Îran, Tirkîyeyê û Sûriyeyê cùdatir e, ne mijareke hêsan e.

Em piştgiriya wê yekê dîkin ku Pirsa Kurd di çarçoveya wan welatan de were çareserkirin, di çarçoveya wan welatênu Kurd lê dijîn de.

Bi me xweş e ku pirsgirêk bi awayekî aştiyane, bi diyalogê bi wan welatan re were çareserkirin.

Mijara çekan û operasyonê leşkerî li wan welatan pirsgirêkê çareser nakin."

Nêçîrvan Barzanî derbarê pirseke li ser hilbijartînê Parlamento Kurdistanê de got: "Hilbijartîn çavkaniyê rewatiya desthilata Herêma Kurdistanê ne.

Ji sedî 72yê xelkê deng da û em dibînin ku réya demokrasiye ya li Herêma Kurdistanê geş dibe.

"Hilbijartînê Parlamento Kurdistanê serkeftî bûn. Proseyâ demokrasiye li Kurdistanê ber bi geşedanê ve ye. Beşdariya rîjeya ji sedî 72yê xelkê ya hilbijartîn ne kêm e.

Nabe ku em her di avhewayê propagandeya hilbijartînan de bîmîn. Ceribandineke mezin li pêşîya partîyên Herêma Kurdistanê ye."

"Divê hikûmeteke me yabihêz hebe"

Nêçîrvan Barzanî li ser avakirina hikûmeta nû ya Kurdistanê jî anî ziman:

"Rîjeya beşdariye bilind bû, xelk xwedî bendewariyan e. Divê di demeke kurt de hewla pêkanîna hikûmetê were dayîn.

Ti hêzék ew qas kursî bi dest nêxitine ku bi tenê hikûmetê pêk bîne.

Divê hikûmeteke hevpeymaniye were avakirin.

Pêkanîna hikûmetê ji bo pêgeha Herêma Kurdistanê ya li Bexdayê girîng e." Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî da zanîn: "Divê hikûmeteke me yabihêz hebe ku em gotübêjîn serkeftî bi Bexdayê re bikin.

Çarçoveyeke destûrî ya Herêma Kurdistanê heye.

Dema wê ye ku em pirsgirêkan li gel Bexdayê çareser bikin.

Miameleya Bexdayê ya bi Herêma Kurdistanê re navendî ye ne federalî."

AK Partî û DEM Partiyê navbeynkârî kir: Malbatê Yıldız û Şenyaşaran li hev hatin

Bi navbeynkariya berpirsîn bilind ên AK Partî û DEM Partiyê malbatê Yıldız û Şenyaşaran li parêzgeha Rihayê ya Bakurê Kurdistanê li hevdû hatin.

Merasim li Rihayê bi beşdariya Alîkarê Serokkomarê Tirkîyeyê Cevdet Yilmaz,



Hevserokê Şaredariya Bajarî Mezin a Mêrdînê Ahmet Turk, Serokwekîlê Parlamentoye yê AK Partiyê Bekir Bozdag, Serokwekîlê Parlamentoye yê DEM Partiyê Sirri Sureyya Onder, Serokê Şaredariya Bajarê Mezin a Rihayê Mehmet Kasim Gulpinar û gelek parlamente AK Partî û DEM Partiyê pêk hat.

Her wiha gelek siyasetmedarê Kurd û rayedarê dewletê, nûnerên saziyên sivîl jî beşdarî merasîmî de Cevdet Yilmaz, Ahmet Turk û Bekir Bozdag axivîn û wan ji bo lihevhatinê spasiya malbatan kir. Sala 2018an berî hilbijartînê 24ê Hezîranê li navçeya Sirûcê ya Rihayê malbatê Yıldız û Şenyaşaran pevçûbûn û ji malbata Senyaşaran 3 kesan û ji malbata Yıldızê jî kesekî canê xwe ji dest dabû.

Di merasîmî de parlamanterê berê yê Ak Partiyê İbrahim Halîl Yıldız û Parlamanterê DEM Partiyê Ferît Şenyaşar destê xwe dan hevdû û aştî pêk hat. Cevdet Yilmaz di merasîmî de spasiya vê helwesta malbatan kir û wiha got:

"Du malbatê ku êş jiyan e mezinahî nîşan da û ji bo neyartiya hevdû bi dawî bînîn hatin ba hevdû. Ez bi dil û can her du malbatan pîroz dikim û spasiya wan dikim."

"Aştî ji êşan re derman e"

Ahmet Turk jî her wiha behsa girîngiye aştiyê kir û wiha got: Aştî ji êşan re derman e. Ez bawer dikim ku her du malbatê jî dê qîmeta aştiyê zanibin.

Divê ez vê jî ifade bikim ku berpirsiyariya aştiyê li ser milêwan kesan e ku aştî pêk anîne.

Divê malbatê me jî bi vê hismendiyê nêzîk bibin lewre ew li hemberî wan kesen ku aştiyê pêk anîne berpirsiyar in."

Bekîr Bozdag jî diyar kir ku ew di wê bawerîyê de ye ku malbatê Yıldız û Şenyaşar, dê di nava aştiyê de bi hev re bijîn û aştiyê ji nişen xwe yên nû jî re bihêlin. Di pevçûnê her du malbatan de ji malbata Yıldız kesekî û Şenyaşaran jî 3 kesan canê xwe ji dest dabû. Pevçûna malbatan li ser bangeyea hilbijartînan dest pê kiribû.

Zanayê olî û nabeynkârî û welatiyê tevî merasîmî bûbûn amaje bi girîngiye berde-wamiya aştiya civakî kir û wan hêvî xwest ku careke din bûyerên wisa pêk neyên.

Emîne Şenyaşarê bi salan Nobeta Edaletê girt

Bi salan Emîne Şenyaşara ku hevjin û du kurên wê di bûyerê de hatin kuştin li ber Dadgeha Rihayê, Wezareta Dadê û Parlamento Tirkîyeyê Nobeta Edaletê girt. Roja 19ê Çirîya Pêşînê Fadîl Şenyaşar û kesen ji malbata Yıldızan ku pişti bûyerê hatibûn girtin hatin berdan.

Piştî salan malbata Şenyaşaran biryar da ku bi berdana Fadîl Şenyaşar şîna kesen ku ji malbata wan hatine kuştin girê bidin.

Li Parlamenta Ingiliz Koma Dostaniya bi Kurdan re hate avakirin

Li Parlamenta Ingilistanê Koma Dostaniya Kurd (APPG on Kurds) hate avakirin. Parlamente partîy desthilatdar Partiya Karker, Partiya Muxafazakar a li muxalefetê û gelek lord jî di nav komê de ne. Li Ingilistanê di 4'ê Tîrmehê de di encama hilbijart-

Sûriyeyê Demokratîk (MSD) li nava Parlamenta Ingilistanê ketin nava karekî berfireh ê diplomasiyê û ji bo karîbin kampanyayê têkildarî pirsgirêka Kurd di nava siyaseta Ingilistanê de nîşan bide, kar zêde kirin.

Koma Dostaniya bi Kurdan re (APPG on Kurds) civîna xwe ya destpêkî li avahiya parlamentê lidar xist. Parlamente Partiya Exeter û Labour Party Steve Race malovaniy civîna destpêkî ya Koma Dostaniyê re kir, ku di nava atmosfereke şer û krîz ya li Rojhilata Navîn de hate lidarxistin. Li gel gelek parlamente her wiha ji Zanîngeha Oxfordê Rektora Koleja Somerville Baroness Janet Royall, Wezîra Zanîstî û Teknolojiyê Feryal Clark Demîrcî û nûnerên Komîteya Têkiliyên Derve ya Meclîsa Gelê Kurd û MSD'ê tevî bûn.

Wezîra Kurd û Elewî Feryal Clark di civînê de diyar kir ku divê koma parlamente di dema nû de karîbe xwe bigihîne civaka Kurd a li her devera Brîtanayê. Lord Michael Cashman ji bal kişand ser polîtikaya zext û zilmê ya li Kurdan tê kirin û pêşniyar kir ku karê çalak ê li dijî zilma li Kurdan di rîzîknameya Koma Parlamente de bê bicikirin. Di besa dawî ya civînê de rîveberiya fermî ya koma parlamente hate diyarkirin û dostê gelê Kurd parlamente Steve Race weke berdevkê komê hate diyarkirin.

Endamên APPG on Kurds bi vî rengî ne: "Steve Race MP, Matt Vickers MP, Ayoub Khan MP, Harpreet Uppal MP, Alex Sobel MP, Kim Johnson MP, Bambos Charalambous MP, Shockat Adam MP, Jack Abbott MP, Joe Powell MP, Bob Blackman MP, Blair McDougall MP, Bell Riberio-Addy MP, John McDonnell MP, Barry Gardiner MP, Neil Coyle MP, Dr Zubir Ahmad MP, Joani Reid MP, Dan Aldridge MP, Steve Yamm MP, Jo White MP, Siobhan McDonagh MP, Jim Dickson MP, Grahame Morris MP, Rupa Huq MP, Chris Law MP, Marsha de Cordova MP, Fabian Hamilton MP, Yasmin Qureshi MP, Matt Western MP, Gregor Poynton MP, Mike Reader MP, Tim Roca MP, Baroness Jan Royall, Baroness Goudie, Lord John Mann, Lord Toby Harris, Lord Spellor, Lord Iain Nicol, Lord Peter Hain, Lord Michael Cashmen."

inê de Partiya Karker (Labour) bû desthilatdar û Partiya Muxafazakar (Conservative) piştî 14 salan desthilatdarî wîndâ kir. Piştî ve guhertina li Parlamenta Ingilistanê bi Kurdan re 'Komeke Dostaniyê' ya nû hate avakirin. Li Parlamenta Ingiliz salên derbasbûyî bi berdevkiya yek ji dostên girîng ên gelê Kurd û parlamente berê yê Brightonê Lloyd Russell-Moyle Koma Piştevaniya bi Kurdistaniyê li Sûriye û Tirkîyeyê hatibû avakirin.

Piştî guhertina desthilatdariyê ya li Ingilistanê Komîteya Têkiliyên Derve ya Meclîsa Gelê Kurd a Brîtanayê û Meclîsa



Romanowski ji aliyêni siyasi yên Herêma Kurdistanê dixwaze lezê li pêkanîna hikûmetê bikin

Balyoza Amerîkayê li Îraqê daxwazê ji tevaya partiyêni siyasi dike ku lezê di pêkanîna Hikûmeta Herêma Kurdistanê de bikin, herwesa spasi û rêt û



hurmetan arasteyî welatiyên Herêma Kurdistanê dike, ji ber pabendbûna wan bi sîstema demokrasiyê.

Balyoza Amerîkayê li Îraqê Alina Romanowski duh li ser hisaba xwe ya tora civakî ya Xê amaje da ku, iro bi Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî re civiya. Balyoza Amerîkayê li Îraqê herwesa daxwaz ji tevaya partiyêni siyasi yên Herêma Kurdistanê kiriye ku, lezê di pêkanîna kabîneya nû ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê de bikin. Alina Romanowski herwesa spasi rêt û hurmet arasteyî welatiyên Herêma Kurdistanê kirine, ji ber pabendbûna wan bi sîstema demokrasiyê. Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî êvara iro (Sêsem, 29.10.2024) pêşwaziya Balyoza Amerîkayê li Îraqê Alina Romanowski kir.

Mijara serekî ya danûstandinan girêdayî hilbijartinê gera şeşê ya Perlemana Kurdistanê û encamén wê bû. Balyoza Amerîkayê li Îraqê serkeftina hilbijartinê Perlemana Kurdistanê li Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê pîroz kir û amaje da ku, ew pirose bi awayekî birêkûpêk û di rewşike asayî û aştiyane de bi rê ve çû û rîjeya tevlibûnê jî bilind bû.

Her du alî li ser giringiya destpêkirina rîkarêni pêkanîna kabîneya nû û hevfemkirina aliyêni siyasi yên Herêma Kurdistanê di wî warî de hevnerîn bûn. Di pareke din a wê civînê de, danûstandin li ser bizavê destpêkirina hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê û pêdivîtiya çarekirina arêşeyên di rîya piroseyâ hinardekirinê de hatin kîrin.

DEM Partî: Divê Ahmet Ozer demildest bê berdan

Berdevka DEM Partiyê Aysegul Doganê bertek nîşanî desteserkirina Serokê Şaredariya Esenyurtê Ahmet Ozer da. Serokê Şaredariya Esenyurtê Prof.



D. Ahmet Ozer iro hat desteserkirin ku namzede "îhevkirina li bajaran" a CHP û DEM Partiyê bû. Berdevka DEM Partiyê Aysegul Doganê li ser hesabê xwe yê Xê bi peyamekê nerazîbûn nîşanî desteserkirina Ahmet Ozer da. Aysegul Doganê bi bîr xist ku Ahmet Ozer bi rîya "îhevkirina li bajaran" a CHP û DEM Partiyê hatîye hilbijartin. Doganê teqez kir ku desteserkirina Ozer ne tesaduf e û got:

"Ahmet Ozer bi îradeya xelkê hatîye hilbijartin û peyama ku tê dayîn gelekî zelal e. Diyar e ku hinek kes ji xebat û feraseta şaredarvaniya Serokê Şaredariya Esenyurtê ya ku cih dide nasname û çanda Kurdan aciz in û ew kes li ser kar in."

Divê demildest davû li vê êrişa li ser Şaredariya Esenyurtê bê anîn û Şaredarê Esenyurtê Ahmet Ozer bê berdan. Her wiha divê ti kes li ber vê desteserkirina îradeyê bê deng nemîne."

Bakirhan: Kurd nasname û îradeya xwe dixwazin

Hevserokê Giştî yê DEM Partiyê Tuncer Bakirhan got, "Kurdan hezar û carekê gotiye, Kurd nasname û îradeya xwe dixwazin. Kurd êdî ne gotinê pûç, temînata qanûnî dixwazin."

Hevserokê Giştî yê Partiya Gelan a Wekhevî û Demokrasiyê (DEM Partî) Tuncer Bakirhan di komcivîna partiya xwe de axivî.

"Kurd nasname û îradeya xwe dixwazin"

Tuncer Bakirhan amaje pê kir ku xwestekên Kurdan eşkere û zelal in û li pey çû:

"Hema dibêjin 'Kurd ci dixwazin?' Kurdan hezar û carekê eşkere kir bê ma ew ci dixwazin."

Kurd nasname û îradeya xwe dixwazin ku ev 100 sal in ji wan hatine standin.

Tiştîku neyê fêhmîkirin nîne. Kurd welatîbûna wekhev dixwazin. Kurd êdî ne gotinê pûç, temînata qanûnî dixwazin." Hevserokê Giştî yê DEM Partiyê diyar kir, "Sedsala yekem li ser Înkarkirina Kurdan ava bû" û xwest ku sedsala duyem bide "saeta aştiyê."

"Tecrîda li ser Ocalan rakin"

Bakirhan bi bîr anî ku Parlamenterê DEM Partiyê Omer Ocalan piştî 44 mehan çû Îmraliyê û Ocalan dît û anî zimên:

"Tenê vê hevdîtinê jî hêviyek ava kir lê peyama ewil a ku hat ew

pêsiya mizakereyan vekin. Gelo aqilê dewletê bi rastî ji bo



bû ku tecrîd didome.

Tecrîda li ser Ocalan rakin ku hûn jî wî mixetab qebûl dikan, şertîn xebata azad biafirînin.

Ocalan dibêje, 'Heke hûn hebin, ez heme, hazır im.'

Desthilat ji bêhtir dizane bi vê yekê. Bangeke dîrokî heye, em vê ji dest nedin.

Em amade ne her tiştî bikin da ku em ji zemîna tundî û pevçûnê derbasî zemîna siyaset û hiqûqê bibin.

Werin em rola zordariyê rakin,

aştiyê amade ye, plan û bernamayek heye? Me divê em vê bibînin."

"Bila kes rîcîka me diyar neke"

Tuncer Bakirhan ji Erdogan re got, "Ezmûneke dîrokî li pêsiya te ye, tu serokkomar û avêtina gavan berpirsiyariya te ye" û berdewam kir:

"Em ji bo diyalogê amade ne, kulmîn me ne şidandî ne lê bila kes rîcîka me diyar neke, me tehdîd neke û heqaretan li me neke."

Mezlûm Ebdî: Érişen Tirkan zererê didin hewlîn diyalogê

Mezlûm Ebdî got, "Hêzên Koalîsyonê niha jî di navbera me û Tirkan de dixebeitin da ku diyalogek çêbibe û tansiyon dakeve lê érişen Tirkan zererê didin van hewldanan."

23yê vê mehê li navçeya Kahramankazanê ya Enqereyê érişî Şirketa Hevpar a Pişesaziya Feza û Hewavaniyê ya Tirkan (TUSAŞ) hat kîrin.

Turkiye piştî vê bûyerê érişî Başûr û Rojavayê Kurdistanê dike.

Turkiye li Rojavayê Kurdistanê érişî santralên kahreba, gaz û petrolê, benzînxaneyan, nexweşxaneyan, depoyên genim, holên dawetê, firin û navendên tendurisiyê dike.

"Çalakvan ji Sûriyeyê derbasî nebûne"

Fermandarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî li ser mijarê ji AFPyê axivî û got:

"Piştî ku ev çalakî hat kîrin û piştî ku me ev idîayîn dîwleta Tirk bihîstîn, me lêpirsînek kîr."

Bi rastî em gihiştin vê encamê û ez dikarim tekez bikim ku çalakvan ji axa Sûriyeyê derbasî Tirkiyeyê nebûne.

"Em li Turkiye û Bakurê Kurdistanê çalakiyan nakin"

Me berê jî çend caran daxuyanî daye û ev bîryara me ye ku Hêzên Sûriyeyê Demokratîk (HSD) li Turkiye û Bakurê Kurdistanê çalakiyan neke.

Heta niha me çalakî nekirine û ji niha û pê ve jî em nakin.

Meydana ku em lê şerê xwe dîkin axa Sûriyeyê ye."



"Armanca wan ew ku gelê me koçber bike"

Fermandarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) li ser armancê Tirkiyeyê got:

"Mijar ne bersivdayîn e, ne ku dixwaze bersivê bide wê çalakiya ku li Enqereyê hatîye kîrin."

Hedefîn Tirkiyeyê cuda ne, yekser bînesaziyan dike hedef. Çavkaniyên jiyanâ gel dike hedef.

Hedefa wan a esasî jî ew e ku saziyên Rêveberiya Xweser lawaz bike û paşê jî têk bîbe û tune bike û gelê me jî mecbûrî koçberiyê bike."

"Sûdê ji rewşê dibîne"

Mezlûm Ebdî diyar kir ku Tirkiye dixwaze sûdê ji tevliheviyên li Rojhilata Navîn bibîne û li pey çû:

"Dewleta Tirk ji rewşa niha ya li Rojhilata Navîn feydeyê dike."

Niha bala her kesî li ser Xezeyê, li ser Libnanê û şerê dîtir û érişen İsrailê yên li ser İranê ye."

Dewleta Tirk jî dixwaze sûdê ji

vê bigire û tiştîn ku berê nikarîbû bike niha di vê érişâ xwe de bike û ez bawer dikim ku dîwleta Tirk ji ber vê di érişen xwe de israr dike û érişen xwe didomîne."

Mezlûm Ebdî diyar kir ku di navbera wan û Tirkiyeyê de diyalogên nerasterast hene û anî zimên:

"Hêzên Koalîsyonê niha jî di navbera me û Tirkan de dixebeitin da ku diyalogek çêbibe û tansiyon dakeve."

Di vê de xebatek heye û ev xebat berdewam dike.

Çi ji aliyê leşkerî ve be û çi ji aliyê Koalîsyonê ve be xebateke bi vî rengî tê meşandin.

Lê domandin û israrkirina li ser van érişan dê zererê bide wan hewldanîn ku hene da ku em pirs-girêkîn xwe bi Tirkan re çareser bikin ku em ji bo vê vekirî ne."

Li hêla din, Rêveberiya Xweser a Rojavayê Kurdistanê doh bîlançoya érişen Tirkiyeyê eşkere kir.

Mustafa Ozçelik: Îro pêwîstî bi hismendîya neteweyî ya ku Kobanîyê rizgar kiribû heye!

Serokê Giştî yê Partîya Welat-parêzên Kurdistanê (PWK) Mustafa

Emerîka û Fransayê Dewleta Tirkîyeyê qebûl kir kuhêzên

yen.



Ozçelik: Îro di navbera hemû kurdên cîhanê de pêwîstî bi wê hismendî û hevgirtina neteweyî ya ku Kobanîyê rizgar kiribû heye!

10 sal berê bi hevgirtina her çar perçeyên Kurdistanê, rîya rizgarkirina Kobanîyê vebibû; îro jî di navbera her çar perçeyên Kurdistanê de pêwîstî bi wê hismendî û hisiyata neteweyî ya wek wê demê heye. DAIŞA rîexistina terorîst, roja 13ê cotmeha 2014ê, êrîş bir ser bajarê Kobanî yê Rojavayê Kurdistanê. Di nevbeyna çend rojan de, bi qetîamên mezin ji %75ê Kobanîyê dagir kir.

Di demeke weha hesas de, pêwîstîya gelê me yê Kobanîyê bi alîkarî û piştgirîya pêşmergeyên Kurdistanê hebû. Bi bîryara Serokê Herêma Kurdistanê Rêzdar Mesûd Barzanî û bi daxwaz û erêkirina

pêşmerge ji ser Bakurê Kurdistanê derbasî Kobanîyê bibin.

Roja 29ê Cotmeha 2014ê, hêzeke pêşmergeyên Herêma Kurdistanê, bi çekên xwe yên giran û sivik, ji Zaxoyê derbasî Bakurê Kurdistanê bû û ji ser Silopya, Qoser û Pirsûsê derbasî Kobanîyê bû.

Gava ku hêza pêşmerge derbasî Bakurê Kurdistanê bû û ber bi Kobanîyê ve dicû, bi dehhezaran kurdên Zaxoyê hêza pêşmerge birêkirin û bi sedhezaran kurdên Bakurê Kurdistanê bi Alayê Kurdistanê pêşewazîya wan kir.

Di dîroka Kurdistanê de cara yekem bû ku wêneyekî weha çedibû. Bi coş û hestyarî û hismendîyeke neteweyî, niştimanî, dilê kurdên Başûr, Bakur, Rojava û Rojhilatê Kurdistanê û kurdên cîhanê dibûn

Ew lehîya kurdistanîyên Bakurê Kurdistanêya ku bi konvoa pêşmergeyan re diherîkî, li Bakurê Kurdistanê, lehîya ji nûve vejîna neteweperwerî û kurdayetîyê bû.

Hêza pêşmerge gihîst Kobanîyê, alîkarîya çekên pêwîst û teknîkî da YPGyê; bi hevgirtina pêşmerge û YPGyê, biberxwedaneke hêja, DAIŞA terorîst şikesteke mezin xwar û Kobanî ji dagirkeriya DAIŞê hate rizgar kirin.

Îro li Rojhilata Navîn îhtîmala ku guhertinê mezin çêbibin heye û mimkuneku van guhertinan, fîrsendê mezin bînin ber derîyê gelê me yê her çar perçeyên Kurdistanê.

Di demeke ewqas hesas û girîng de, di navbera her çar perçeyên Kurdistanê û hemû kurdên cîhanê de, pêwîstî bi wê lihevxdîderketin, hevparastin, alîkarî, hevrêziya ku bi hismendî û hestyarîya neteweyî, niştimanî ya weke di dema rizgarkirina Kobanîyê de çêbibû heye. Klîda serkeftina gelê me yê her çar perçeyên Kurdistanê jî her ew hîsiyat, hismendî û lihexwedîderketina nevxweyî ya neteweyî, niştimanî ye.

Îro pêwîstîyeke mezin li her perçeyekî Kurdistanê bi tifaq û hevkarîyên neteweyî, demokratîk; û di navbera her çar perçeyên Kurdistanê de jî bi dîyalog, hevrêzi, empatî, hemahengî, koordînasyon û hismendîyeke neteweyî, niştimanî heye.

Erdogan: Komara Tirkîyê ya Tirk û Kurdan e

Serokomarê Tirkîyê Recep Tayyip Erdogan radigîhîne, "Komara Tirkîyê bi qasî ku ya Tirkan e, ya Kurdan e ji."



Serokomarê Tirkîyê û Serokê Giştî yê AK Partîyê Recep Tayyip Erdogan îro 30ê Cotmehê di civîna Koma partiya xwe ya li Parlementoyê de gotarek pêşkêş kir. Erdogan got: "Ev komar, komara Tirk û Kurdan e. Komara hemû kesen li ser axa vî welaî ne."

Herwiha got: "Di sedsaliya borî de, pirsgirêk ne ji ber sîstema komarê bûn, lê belê ji aliye kesen ku li pişt têgîhîstina komarê de, cihêkarî, zordesî û stemkarî li xelkê kirin û ew piştguhkirin bû, her wan jî ziyana herî mezin dane biratiya xwe." Serokomarê Tirkîyê got, "Îro careke din fîrsendeke bêhempa li ber destê me ye ku em biratiyê xurt bikin.

Serokomarê Tirkîyê amaje bi wê yekê kir, ti banga wî ji bo PKK û Qendîlê tune ye.

Erdogan got: "Ez li ser navê gelê xwe yê ezîz spasiyên xwe pêşkêşî birêz Bahçelî dikim. Birêz Devlet rîberek e ku her tim di dîrokê de têbînî dîke û rî nîşan dide. Kesen ku bangê wî bi vî rengî dixwînin, pencereya dîrokî ya fîrsendê dîbînîn û dilgeş dibin."

Di berdewamiya axaftina xwe de wiha got: "Di dema ku li herêma me hewl tê dayîn sînor ji nû ve bîn xêzkirin, di parastina biratiya me ya herheyî de, muxatabê me yê bingehîn birayêne yêne Kurd bi xwe ne."

Herwiha Erdogan bang kir: "Birayêne Kurd, em dixwazin ku hûn îman, İslâm, welat û hiqûqa biratiyê biparêzin. Werin em bi hev re Sedsala Tirkîyê ava bikin."

Di êrîşen dagirkeriyê de 604 bîrên ava vexwarinê rawestiyane

Yekitiya Şaredariyan a Kantona Cizîrê ragihand ku di êrîşen dewleta Tirk a dagirker ên li ser herêmê de, 604 bîrên avê rawestiyane.

Yekitiya Şaredariyan a Kantona Cizîrê li bajarê Hesekê daxuyaniyek da û êrîşen dewleta Tirk a dagirker û hedefgirtina binesaziya herêmê şermezar kirin. Cîgira hevserokatiya Yekitiya Şaredariyan a Kantona Cizîrê Bêrîvan Omer daxuyanî xwend. Endamên yekitiyê yên bajarên Qamişlo û Hesekê tevlî xwendîna daxuyaniyê bûn. Di daxuyaniyê de hate diyarkirin ku dewleta Tirk a dagirker bi hezar 168 êrîşan, binesaziya herêmê û navendê xizmetguzariyê û yên stratejîk, parzûngehêne petrolê, stasyonê veguhastina kehrebeyê, firin û depoyêne ard bombebaran kirin. Di daxuyaniyê de hate dest-



Rêveberiya Xweser a Rojavayê Kurdistanê bîlançoya êrîşen Tirkîyeyê eşkere kir.

Rêveberiya Xweser îro 27ê Cotmehê êrîşen artêşa Tirkîyeyê yên di 4 rojêñ borî de şermezar kir û daxuyaniyek got, "Di nava 4 rojan de Tirkîyeyê êrîşen asmanî anîn ser binesazî û herêmên ku sivîl lê dîjîn. Her wiha çeteyêne wê êrîşen bejahî pêk anîne, sivîl û şenîyên Efrînê ku neçarî koçberiyê bûne yên li herêmên Şehba û Şêxmeqsûd kirine aramanc."

Di daxuyaniyê de hat got: "Êrîşbeyî ti hincetên rewa têne kirin, tê xwestin rewşen aborî bi rîya armancıkirina sazî û navendê xizmetguzeriye bixin xeteriyê. Ev êrîş xeteriyekê mezin li ser rewşa mirovahî, xizmetguzeri û civakî çêdike."

Di berdewama daxuyaniyê de bal hat kişandin ku eger êrîş dewam bikin, dê bi xwe re encamên xeternak derxîne û ev xeterî wiha hatin rîzkirin:

- Derxistina karestike mirovî û aborî
- Gefen li dijî hewldanên tunekirina terorê

- Ziyanêni li ser hemû sektorên çandinî, pîşesazî, xizmetguzerî û firneyan. Ev sazî wê ji xizmetê derkevin.

- Gefan li jiyana 5 milyon şenîyên resen û koçberên li herêmên Rêveberiya Xweser bike

- Gefan li xebatê destekdayîna aramîyê û pêşxistina çareseriya demokratîk li Sûriyê bike

- Gefan li girtîgehan dixe û xeteriyê çedike, ev jî dê bîhêle ku terorîst sîdê jê bigirin û ev jî dê bibe

gefek li dijî tedbîrên parastina van deveran."

Di daxuyaniyê de bang li hêzên Hevpemaniya Navdewletî, Rûsyâ, hemû saziyên yasavî û mirovî hat kirin ku encamên van êrîşan bibînîn, rî li pêşîya wan bigirin, komîteyên lêpirsînê ava bikin û hesab ji sîcîdaran bixwazin.

Di dawîya daxuyaniyê de hat diyarkirin, di 4 rojêñ borî de, 118 êrîş bi dronan, 20 êrîş bi firokeyen şer û 893 bi topêñ hawanan hatine li ser anserî Rohavayê Kurdistanê hatine kirin, tê de 17 kes hatine kuştin û 65 kes jî birîndar bûne.

Herwiha ji encama êrîşan stasyonê elektrîkî yên navçeyên cuda hatine bombebarankirin û zêdetirî 150 hezar malbat ji elektrîkî bêpar man. Herwiha Ji ber qutbuna elektrîkî, ava vexwarinê jî qut bûye.

Di daxuyaniyê de hate gotin ku şaredariyên kantona Cizîrê dê bi hemû hêza xwe hewl bidin ku xizmetên girîng ji şenîyan re pêşkêş bikin.

Yekitiya Şaredariyan di daxuyaniya xwe de êrîşen dewleta Tirk a dagirker şermezar kirin, Hêzên Suriya Demokratîk (QSD) û Hêzên Ewlekariya Hundîrin silav kir.

Mihemed Caf: Kursiya hevjîna Hewkar Caf em dê ji bo tolhildana ji berpirsên xwînmij ên YNKê bikarbînin

Piştî ragehandin encamên dawî yên helbijartinê Parlamentoja Kurdistanê Bereya Gel



(Eniya Gel) kursiyek li bazineya Hewlîrê bidest anî, ku ew jî Ala Xayîb a hevjîna şehîd Hewkar Caf e, ku hevjînê wî ji aliye desthilatdarên YNKê ve di cotmeha 2022yê de hat teror kîrin. Mihemed Caf ku birayê şehîd Hawkar Caf e, ji BasNewsê re ragehand: "îro komîsyona bilind a helbijartinan bi awayekî fermî navê berbijîrê serkeftî yên Parlamentoja Kurdistanê belav kir, ku nav wan de Ala Xayîb jî heye û hevjîna Hewkar Caf e û ew jî bû parlamente."

Herwaha got: "Soz be, ku li parlamentojê tola xwîna Hewkar Caf em vekin û ew kursî dê bibe harparloiek ji bo dijatiya çeteyên berpirsên YNKê li Hewlîrê û Silêmanî. Em herkesekî piştrast dîkin, ku dosya Hewkar Caf dê li parlamentojê be û hemû rojekî emê bînîn bîra berpirsên YNKê, ku çi kirine li bajarê Hewlîrê û çawa destê wan sor bûye ji rijandina xwîna Hawkar Caf." Herwaha got: "Serkeftina Ala Xan peyama xelkê Hewlîrê bû ji bo berpirsên YNKê, ku bizanin eger bi terorê xelkê ji nav bibin, xelk bi deng bersiv dide, berpirsên YNKê û Bafil gelek hewldan bi pare û bi tirsandinê poşman bikin ji berbijîrbûna parlamentojê. Lî tenê xwefiroşî bo wan maye, soz be ew kursî bibe kursiya niştimanperwerî û xelkê bê helwêst li dijî berpirsên YNKê."

Şiwan Sedîq: YNKê li ti parêzgehekî Herêma Kurdistanê piraniya dengan bidest neaniye

Di demekî ku YNK ya Bafil Talebanî dixwaze bi awayekî derew bangeşeya serkeftina di helbijartinê dema şeşem a Parlament

basnews

toya Kurdistanê dike, çavdîrekî siyasî bi amar radigehîne ku YNKê li ti parêzgehekî Herêma Kurdistanê piraniya dengan û kursiyan bidest neaniye.

îro 30.10.2024ê encamên dawiyê yên helbijartinê Parlamentoja Kurdistanê hatin ragehandin û hemû kursiyan YNKê 23 kursî bûn ku piranî jî li parêzgeha Silêmaniye bidest anîn û ji 38 kursiyan wê parêzgehê tenê karî 15 kursiyan bidest bîne, ku ji nîvî kursiyan parêzgehê jî kêmtere.

Vê derbarê de çavdîrekî siyasî Şiwan Sedîq di pêgeha xwe ya civakî facebookê de ragehand, YNK li ti parêzgehekî piraniya kursiyan bidest nexistiye.

Li gor dûvçûnê BasNewsê li bazineya Hewlîrê ku hejmara kursiyan wê 34 kursî bû, YNKê tenê 6 kursî karîn bidest bixe, li bazineya Duhokê jî tenê kursiyek û li bazineya Helebceyê jî bi heman awayî yek kursî bidest anî û YNK li ti bazineyekî helbijartinê nekarî piraniya dengan û kursiyan bidest bixe.

Li gor zanyariyê BasNewsê li bazineya Silêmaniye ku YNKê wek malbenda xwe ya girseyî dizane, lê ji 38 kursiyan YNKê tenê 15 kursî bidest anî û 23 kursiyan din jî ber aliye din ketin. Ev jî nîşan dide ku YNK li hember aliye din li bazineya Silêmaniye kêmîne ye.

İbrahîm Biro: Kurdistana Sûriyeyê baca êrişa li Enqereyê dide

dubare bikin.

Jixwe Amerîka û hêzên

de heye.

Amerîka serê xwe naêşinê û



Endamê Desteya Danûstandinan a Mixalefeta Sûriyeyê İbrahîm Biro diyar kir ku Tirkîye xelkê sivîl û cihêن xizmetguzariyê armanc digire û got, "Kurdistana Sûriyeyê baca êrişa li Enqereyê dide." Desteya Danûstandinan a Mixalefeta Sûriyeyê li Hewlîrê civîna xwe ya şêwirmendiyê li dar xist.

Di civînê de pêşhatên dawî yên li Sûriye û Rojavayê Kurdistanê hatin gotûbêjkirin.

Desteya Danûstandinan a Mixalefeta Sûriyeyê sala 2015an hat damezirandin û Encûmena Niştimanî ya Kurd a Sûriyeyê (ENKS) jî tê de cih digire.

İbrahîm Biroyê ku li ser navê ENKSyê di nava Desteya Danûstandinan a Mixalefeta Sûriyeyê de cih digire bû mîvanê Rûdawê.

İbrahîm Biro hem behsa civînê kir û hem jî mijarênu ku di rojevê de ne nirkandin.

"Me civîneke berfireh kir"

Biro da zanîn ku ew ne cara ewil e ku li Hewlîrê civîna xwe li dar dixin û got: "Ji Sûriyeyê gelek xelkê me li Hewlîrê hene. Me li vê derê civîneke berfireh a şêwirmendiyê li dar xist. Me di civînê de behsa gelek mijaran kir ku ci derbarê Sûriye û ci derbarê rewşa deverên Kurdfî de be."

"8 kursiyen çekdaran hene"

İbrahîm Biro eşkere kir ku 8 kursiyen çekdaran di Desteya Danûstandinan a Mixalefeta Sûriyeyê de hene û wiha domand: "Ew çekdar nayê zanîn ku ên kî ne. Dibe ku yên Ehmed Osman ê Şah Muradê bin. Em nizanîn kîjan kursî yê kî ye.

Hinek ji bo kesên serbixwe ne û hinek jî ji bo çekdaran in.

Desteya Danûstandinan a Mixalefeta Sûriyeyê ji 7 aliyan pêk tê û ENKS jî yek ji wan e."

23yê mehê li navçeya Kahramanîzâne ya Enqereyê êrişî Şir-keta Hevpar a Pişesaziya Feza û Hewavaniyê ya Tîrkan (TUSAŞ) hat kîrin. Tirkîye piştî vê bûyerê êrişî Başûr û Rojavayê Kurdistanê kir.

Tirkîye li Rojavayê Kurdistanê êrişî santralên kahreba, gaz û petrolê, benzînxaneyan, nexweşxaneyan, depoyên genim, holêna dawetê, firin û navendênden tenduris-tiyê dike.

"Piştî êrişa li Enqereyê, Kurdistanê Sûriyeyê bac da"

İbrahîm Biro li ser van êrişên Tirkîye got: "Wekî hûn jî dizanîn ev heyamek e ku êriş rawestiyabûn û xelkê herêmê hinekî rihet bûbûn.

Lê mixabin piştî êrişa li Enqereyê wekî her carê, dema tiştek li Tirkîye çedîbe Kurdistanê Sûriyeyê baca wê dide.

Cihê mixabinê ye ku xelkê sivîl û cihêن xizmetguzariyê dibin armanc.

Têkiliya idareya heyî (Rêveberiya Xweser) bi kadroyê PKK'ye re heye û hewce nake ku em

navneteweyî jî vê yekê dizanîn û hemû alî dibêjin mafê Tirkîye yê parastina sînorêne xwe heye.

Ji bo parastina xelkê me divê guherîneke cidî çêbibe.

Dewleteke mezin li ser sînorê me ye, nabe em bibêjin ti karê wê bi me re nîne ku ew sibehê heta êvarê dibêje PKK li ser sînorê min e.

Divê Rêveberiya Xweser û PYD piştî baca li Efrînê, Serê Kaniyê û Girê Spî li xwe vegere ku bibêje ez dikarim çawa idareya xelkê herêmê bikim.

Lê mixabin heta niha ti guherîn çênebûne û li ser heman sîsteme berdewam dîkin."

Diyaloga Kurdî-Kurdî

Bi navbeynkarîya Fransa û Amerîkayê Partiyê Yekîtiya Niştimanî ya Kurdî (PYNK) û ENKSyê careke din li ser xalê "Peymana Dihokê" dest bi danûstandinan kiribû.

ENKS û PYNK'ye diyar kiribû ku qonaxa yekemîn a danûstandinan bi awayekî serkeftî bi dawî bûye û ew gihiştine nîrîneke siyasî ya hevbeş.

Danûstandinan PYNK û ENKSyê di qonaxa duyem de ji ber nakokîyan xitimîbûn û bi dawî bûbûn.

İbrahîm Biro derbarê Diyaloga Kurdî-Kurdî ya di navbera aliyeen siyasî yên Rojavayê Kurdistanê de jî got:

"Niha danûstandin dirêj bûne. Hem rîkeftinê berê û hem yên van çar salêna dawiyê yên ku Amerîka bi rî ve dibin dirêj bûne."

Yek ji mercen sereke ew bû ku Rêveberî nehelê PKK destwerdanê bike.

Lê gelek tiş çedîbin û em mecbûr in danûstandinan bikin. Bi taybetî piştî ku welatekî wekî Amerîkayê ket navbera me, hêviyêne me mezin bûn û me got ku dê di nava du mehan de her tiş çareser bibe. Lê ez di wê baweriyê de me, Amerîka jî dizane ti hêvî nînîn ku guherîn li cem wan çêbibin.

Lê şirîkatîya wan a leşkerî ya bi HSDyê re di meseleya şerê DAIŞê

dibêje ti karê min ên siyasî bi wan re nînîn.

Ti parastin nîne û tim herêmên Kurdî dibin qurbanî. Her wiha devêrên Erebî jî nerazî ne ji idareyê.

Em dibêjin berjewendiyê Kurdan di vê eqliyetê de nînîn û divê lîvegerek çêbibe ku herêmên din ên Kurdî wekî Efrîn û Serê Kaniyê bacê nedin û koçber nebin."

İbrahîm Biro teqezi kir ku sedema sereke ya koçberbûna xelkê Serê Kaniyê şâşitiya hemû aliyan bû û bi gotina wî ji ber ku hemû aliyan dizanî rîkeftin heye û dê hêzên HSDyê jî wê derê derkevin.

"Divê birêvebirî nû bibe"

Biro her wiha idia kir ku birêvebirîya Rojavayê Kurdistanê di destê PKK'ye de û got ku divê birêvebirîyeke nû ya ji xelkê herêmê were avakirin.

ENKS beşeke siyasî ya Mixalefeta Sûriyeyê ye ku wan herêma Efrîn, Girê Spî û Serê Kaniyê dagir kiriye.

"Ti berpirsiyariya me ji dagirkirina Erfînê nîne"

Derbarê vê yekê de jî İbrahîm Biro ragihand ku besdariya wan a di nava Mixalefeta Sûriyeyê de tenê di warê siyasî de ye û ti berpirsiyariya wan a di dagirkirina Efrîn, Serê Kaniyê û Girê Spî de nîne û wiha domand:

"Berpirsiyariya herî mezin a di vê meseleyê de ya PYD'ye ji ber ku tiştekî aqilmend nekir."

Her kes baş dizane ku ew bi van çekên xwe yên lawaz nikarin li hemberî dewleteke endamê NATO'ye ye bisekine.

Gelek derfet hebûn ku ew nehelin ew tiş li Efrîn û Serê Kaniyê rû bidin.

Şâşiyêne wan gelekî mezin bûn lê gelê me baca wê da."

"Me dost ji Kurdan re çêkirine"

Biro her wiha amaje bi wê yekê kir ku ew gelek caran di nava Desteya Danûstandinan a Mixalefeta Sûriyeyê de bi zehmetî siyasetê dîkin û lê wan di nav mixalefetê de dost ji Kurdan re çêkirine.

Bi gotina İbrahîm Biro Herêma Kurdistanê piştevaniya wan dike.

Президент Барзани принял посла США

Согласно заявлению администрации президента Курдистана

важность политического консенсуса при формировании будущего



на, 29 октября Нечирван Барзани встретился с послом США в Ираке Алиной Романовски. Обсуждения были сосредоточены на парламентских выборах в Курдистане и их результатах, и г-жа Романовски поздравила Барзани и народ Курдистана с успешными выборами.

В ходе встречи президент Нечирван Барзани подчеркнул

курдского правительства после объявления результатов выборов, состоявшихся 20 числа этого месяца. Окончательные результаты должны быть объявлены Высшей избирательной комиссией в среду.

Обе стороны подтвердили важность сотрудничества между политическими партиями для соз-

дания правительства и обсудили отношения между Багдадом и Эрбильем, а также их усилия по решению нерешенных вопросов.

"Они высоко оценили продолжающийся диалог, направленный на решение этих вопросов путем взаимопонимания, согласившись, что разрешение споров между Эрбильем и Багдадом повысит стабильность в стране", — говорится в заявлении.

В другом аспекте встречи были освещены последние события на Ближнем Востоке, и подчеркнута необходимость всесторонних усилий для поддержания стабильности и предотвращения эскалации сложностей.

Они также подтвердили необходимость того, чтобы Ирак "оставался в стороне от региональных конфликтов и проблем".

На встрече также обсуждались отношения США с Ираком и Курдистаном, а также другие вопросы, представляющие взаимный интерес.

Премьер-министр призывает уважать результаты парламентских выборов в Курдистане

Масрур Барзани, премьер-министр Иракского Курдистана, 29 октября заявил, что недавние



выборы имели важное значение для возобновления мандата Курдистана и его демократического процесса.

Во время панельной дискуссии на полях Форума Института исследований Ближнего Востока (MERI) в Эрбиле Барзани отметил, что "высокая явка избирателей отражает осведомленность курдского народа и его приверженность демократии".

Барзани выразил надежду, что все партии примут и будут уважать результаты выборов, как только они будут официально объявлены, уважая голос народа, отмечая разницу между ожиданиями и реальностью, поскольку результаты выборов представляют собой истинную волю курдского народа. "Некоторые политические партии ожидали иных результатов и отреагировали по-другому после объявления результатов", — отметил он.

На прошлой неделе Али Бапир, глава "Исламской группы Курдистана", объявил о решении своей партии воздержаться от участия в парламенте Курдистана, заявив, что его партия не на 100% убеждена в честности результатов выборов. В то же время руководящий совет "Исламского союза Курдистана" объявил в субботу о своем твердом решении воздержаться от участия в новом региональном правительстве Курдистана, продолжая при этом свою оппозиционную деятельность в парламенте Курдистана. Шестые парламентские выборы в Курдистане состоялись 20 октября. 1091 кандидат боролся за 100 мест, пять из которых были зарезервированы для групп меньшинств. Лидирующей партией стала "Демократическая партия Курдистана" (ДПК), получившая 39 мест, за ней следует "Патриотический союз Курдистана" (ПСК) с 23 местами и "Движение нового поколения", получившее 15 мест.

Bild: в ФРГ около 700 человек проверяют по подозрению в шпионаже в пользу Ирана

Спецслужбы Германии проводят проверку в отношении порядка 700 человек, якобы имеющих связи с



филиалом "Университета Мустафы" в Берлине, на предмет шпионской деятельности в пользу Ирана. Об этом сообщила газета Bild со ссылкой на источники. По ее информации, в поле зрения следователей находятся три списка имен. В одном из них значатся 63 человека с немецким паспортом. Другой содержит имена 551 студента из "Университета Мустафы", якобы "имеющих связь с Германией". И список так называемых "78 стажеров из Германии". Предположение для проверки, как отмечает издание, послужило внесение в санкционный список США международного "Университета Мустафы". В то же время утверждается, что до недавнего времени под прикрытием университета и его филиала в Берлине спецподразделение "Аль-Кудс" в составе Корпуса стражей исламской революции (КСИР, элитные части ВС Ирана) якобы вербовало себе агентов.

Председатель группы Христианско-социального союза (ХСС) в Бундестаге Александр Добринт считает, что глава МВД ФРГ Нэнси Фезер должна закрыть университет.

QatarEnergy выкупил у TotalEnergies 50% акций в проекте строительства СЭС для Ирака

QatarEnergy подписала партнерское соглашение с TotalEnergies о реализации

сторонних (бифасиальных) солнечных панелей, установленных на одноосных треке-



проекта по производству солнечной энергии, который является частью Gas Growth Integrated Project (GGIP) в Республике Ирак.

Об этом сообщает пресс-служба катарской компании.

По условиям соглашения, которое должны одобрить регулирующие органы, QatarEnergy приобретет долю участия 50% в проекте по производству солнечной энергии для Басры.

TotalEnergies сохранит за собой оставшиеся 50% акций.

Ранее сообщалось, что по согласованию с иракскими властями TotalEnergies пригласит другую компанию присоединиться к этому проекту - саудовскую ACWA Power.

Солнечная электростанция для Басры

- ожидается, что этот проект станет одним из крупнейших в мире;

- СЭС будет состоять из 2 млн высокоэффективных 2-

рех;

- мощность - до 1,25 ГВт (пиковая) солнечной энергии;

- электроэнергия будет подаваться в региональную сеть Басры в Ираке.

Проект будет разрабатываться поэтапно, и вводиться в эксплуатацию в период с 2025 г. по 2027 г. Ожидается, что новая СЭС сможет обеспечить электроэнергией около 350 тыс. домов в регионе.

Gas Growth Integrated Project (GGIP) - это ключевой стратегический проект, направленный на увеличение добычи нефти и повышение энергетических мощностей страны за счет реализации 4x проектов в области нефти, природного газа и возобновляемых источников энергии (ВИЭ).

Увеличивать объемы добычи планируется на нефтяном месторождении Ratawi в Басре: в течение первых 2x лет до 120 тыс. барр./сутки, за 4

года реализации проекта - до 210 тыс. барр./сутки.

Инвестиции будут направлены на объекты:

- по добыче попутного нефтяного газа (ПНГ), скижаемого в факелах на 3x нефтяных месторождениях для выработки электроэнергии (первоначальная мощность 1,5 ГВт, затем 3 ГВт);
- по очищению морской воды, для ее закачки в систему поддержания пластового давления (ППД) в качестве альтернативы использованию пресной воды из рек и водоносных горизонтов;
- по выработке солнечной энергии.

Доли участия в GGIP распределились следующим образом:

- Total Energies принадлежит 45%;
- Basrah Oil Company - 30%;
- QatarEnergy - 25%.

Напомним, что GGIP столкнулся с задержками из-за споров иракских политиков по поводу условий соглашения. В частности, власти Ирака требовали увеличить свою долю участия в проекте с 25-30% до 40%. Только 5 апреля 2023 г. TotalEnergies сообщила, что достигла договоренностей с иракским правительством, подтверждая все условия контракта подписанныго 6 сентября 2021 г.

В июле 2023 г. Ирак и французская энергетическая компания TotalEnergies подписали давно откладывавшуюся энергетическую сделку на сумму в 27 млрд долл. США.

Президент Курдистана и лидер иракского движения "Аль-Хикма" призывают к сотрудничеству ради "большего блага" страны

29 октября президент Иракского Курдистана Нечирван Барзани встретился с Аммаром Аль-



Хакимом, лидером иракского "Национального движения мудрости" ("Аль-Хикма"), в Эрбиле, столице курдского региона.

В заявлении офиса президента Курдистана сообщается, что "Аль-Хаким поздравил президента Барзани с успешными выборами", и обменялся мнениями об отношениях Эрбила и Багдада и региональной ситуации.

Стороны подчеркнули важность постоянного диалога между Эрбилием и Багдадом, согласившись, что "решение нерешенных вопросов путем взаимопонимания и конституционных средств укрепит мир и стабильность в Ираке". Барзани и Аль-Хаким также призвали к сотрудничеству между политическими силами и компонентами Ирака для "большего блага страны", подчеркнув необходимость для всех сторон "работать над поддержанием мира и стабильности на Ближнем Востоке и избегать вовлечения Ирака в любую форму регионального конфликта".

США смогут найти предлог для пересмотра графика вывода войск из Ирака

США могут пересмотреть график вывода войск из Ирака, оправдывая это различными предлогами, в том числе активизацией



запрещенного в России ИГ, заявил "Известиям" посол России в Республике Эльбрус Кутрашев.

"Наши иракские партнеры понимают, что США могут найти много оснований, чтобы пересмотреть график вывода. Таким поводом может стать, например, активизация ИГИЛ (ИГ, запрещенная в РФ организация. — Ред.). Организация сохранилась, осталось довольно значительное количество членов, хоть и находящихся в серьезном подполье. В финансовом плане ресурсы есть, и, судя по всему, есть и поддержка определенных стран, объявляющих себя борцами с терроризмом", — отметил глава Российской дипмиссии.

По его словам, для пересмотра вывода войск США могут использовать такие факты, как рост террористической угрозы или региональная эскалация.

"Иракцы имеют весьма ограниченный ресурс воздействия в силу нестабильной внутренней ситуации и достаточно сложной социально-экономической обстановки. Спорить с США в Багдаде не могут себе позволить", — отметил Кутрашев.

Ранее Госдепартамент сообщал, что международная коалиция во главе с США решила завершить военную миссию в Ираке.

Барзани принял посла Швейцарии

В понедельник, 28 октября, лидер "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани заявил о важности усилий по укреплению отношений между Курдистаном и Швейцарией в различных секторах.

Во время встречи с послом Швейцарии в Ираке Даниэлем Ханной в своей резиденции в Салахадине, президент ДПК поздравил гостя с открытием посольства Швейцарии в Ираке и началом работы в должности нового посла. "Курдский народ испытывает особое уважение к швейцарскому народу и правительству, и надеется на расширение двусторонних отношений, особенно в сфере экономической инфраструктуры и здравоохранения", — отметил лидер ДПК.

"Со своей стороны, посол Швейцарии высоко оценил "историческую роль" Барзани в политической жизни Ирака и Курдистана и поздравил его с успешным про-



ведением парламентских выборов. Посол выразил удовлетворение мирным и упорядоченным проведением голосования, назвав его значительным достижением для народа Курдистана и демократического процесса", — говорится в заявлении.

Говоря о парламентских выбо-

рах, Барзани отдал должное народу Курдистана за стабильность и эффективную организацию процесса, а также изложил правовые процедуры для периода после выборов.

В ходе обсуждения также были затронуты последние политические события в Ираке и регионе.

Объявлены окончательные результаты выборов в парламент Курдистана: ДПК лидирует

30 октября Высшая Независимая Избирательная комиссия Ирака (ИНЕС) объявила окончательные результаты шестых парламентских выборов в Курдистане, показав уровень явки, превышающий 72%.

На пресс-конференции в Эрбите глава комиссии судья Омар Ахмед Мухаммед заявил, что комиссия реализовала ряд мер для обеспечения честности выборов в безопасной обстановке, подчеркнув: "Мы усердно работали, чтобы выполнить эту национальную задачу".

Голосование и надзор

В выборах в Курдистане приняли участие 41 000 избирательных работников, а также 43 наблюдателя от политических партий и объединений под надзором 1 800 международных наблюдателей и 10 местных наблюдателей.

Результаты выборов

Согласно объявленным результатам, общее количество мест в Сулеймании составляет 38. "Патриотический союз Курдистана" (ПСК) занял первое место с 15 местами, за ним следует "Движение нового поколения" с восемью местами.

"Демократическая партия Курдистана" (ДПК) заняла третье место с тремя местами, разделив их с "Исламским союзом Курдистана" (ИСК), который также получил три места. "Группа справедливости" получила два места, коалиция "Позиция" получила два места, "Народный фронт" получил одно место, "Курдский альянс" получил одно место, в то время как группы меньшинств в совокупности получили два места.

В Дохуке всего 25 мест, из которых ДПК получила 18, "Движение нового поколения" — два, а ИСК — два. ПСК, "Группа справедли-



одному месту.

В Эрбите общее количество мест составляет 34. ДПК получила 17 мест, ПСК получила шесть, "Движение нового поколения" — пять, "Исламский союз Курдистана" получил одно, как и "Группа справедливости", коалиция "Позиция", "Народный фронт" — по одному месту.

В Халабдже три места: одно для ПСК, одно для ИСК и одно для ДПК.

Окончательные результаты и апелляции

Во время конференции глава комиссии повторил, что эти результаты являются окончательными, но политическим партиям и образованиям можно подавать апелляции в течение трех дней.

На основании окончательных результатов ДПК вышла вперед с 39 местами, за ней следует ПСК с 23 местами. "Движение нового поколения" заняло третье место с 15 местами, в то время как ИСК занял четвертое место с семью местами. Коалиция "Позиция" заняла пятое место с четырьмя

местами, "Группа справедливости" — шестое с тремя местами,

"Народный фронт" — седьмое с двумя местами, "Горан" — восьмое с одним местом, а "Курдский альянс" — девятое с одним местом.

20 октября ИНЕС открыла 1622 избирательных участка для имеющих право голоса жителей курдского региона, с общим числом избирателей, имеющих право голоса, 2 683 618 из 2 899 578 зарегистрированных избирателей.

Комиссия объявила, что 97% избирателей в специальном голосовании, включая 215 960 членов пешмерга и внутренних сил безопасности, приняли участие, подтвердив, что процесс прошел гладко, без сообщений о существенных нарушениях.

В общей сложности 1091 кандидат обоих полов боролись за 100 мест в парламенте Курдистана, пять из которых зарезервированы для групп меньшинств. Это число было сокращено с 11 мест по решению Федерального верховного суда, высшего судебного органа Ирака.

ДИПЛОМАТ

№ 40 (600) 25 - 31 октябрь 2024-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Барзани и Аль-Хаким обсудили изменения на Ближнем Востоке



Во вторник, 29 октября, курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) встретился с Аммаром Аль-

Хакимом, лидером иракского "Национального движения мудрости" ("Аль-Хикма"), чтобы обсудить политические изменения на Ближнем Восто-

ке. Согласно заявлению офиса Барзани, в начале встречи Аль-Хаким поздравил Барзани и народ Курдистана с успехом шестых выборов в парламент Курдистана, состоявшихся 20 октября, назвав это "важным достижением".

Лидеры обменялись мнениями о политической ситуации в Ираке, отношениях между Курдистаном и Ираком, а также о последних политических событиях и событиях в сфере безопасности в регионе, подчеркнув "необходимость поддержания стабильности в Ираке".

Генштаб Израиля предупредил об ответном ударе в случае новой атаки Ирана

Израиль в случае нового нападения со стороны Ирана ударит в ответ по целям, которые пока не атаковал, задействовав возможности, которые ранее не применял. Об этом заявил начальник Генерального штаба Армии обороны Израиля Герци Халеви во время посещения базы ВВС Рамон.

"Если Иран совершил ошибку и осуществит еще один ракетный обстрел Израиля, мы снова будем знать, как добраться до Ирана и, используя возможности, к которым не прибегли в предыдущий раз, нанести очень сильный удар как по их (иранцев - прим. ТАСС) возможностям, так и по целям, которые мы пока отложили", - сказал он. Высказывания главы Генштаба распространила армейская пресс-служба.

Халеви отметил, что израильские военные отложили удары по ряду объектов в Иране "по очень простой причине", которая, по его словам, состоит в понимании того, что, "возможно, придется сделать это (ответить на новую атаку - прим. ТАСС) снова". "Это событие



еще не закончилось, мы все еще в его эпицентре", - добавил он.

Начальник Генштаба подчеркнул, обращаясь к военнослужащим на авиабазе, что израильская армия находится "в состоянии высокой готовности на всех фронтах". "Мы действуем в Ливане, в Газе, боремся с терроризмом на Западном берегу реки Иордан и на других отдаленных аренах", - указал он.

26 октября армия Израиля сообщила о нанесении ударов по военным объектам на территории Ирана в ответ на "многочисленные непрерывные атаки". Согласно заявлению иранских сил противовоздушной обороны, нападению подверглись

военные объекты в провинциях Илам, Тегеран и Хузестан, но ущерб носит ограниченный характер.

1 октября Иран нанес массированный ракетный удар по Израилю. Корпус стражей исламской революции (элитные части ВС) заявил, что атака стала ответом на убийство главы политбюро радикального палестинского движения ХАМАС Исмаила Хани и генерального секретаря ливанской шиитской организации "Хезболлах" Хасана Насруллы. Согласно данным израильской армии, в сторону еврейского государства было выпущено около 180 ракет, большую их часть удалось перехватить.



Президент Барзани принял депутата Аль-Самарраи

В среду, 30 октября, президент Курдистана Нечирван Барзани встретился с Мутанной Аль-Самарраи, иракским



депутатом и главой парламентского блока "Аль-Азм".

Согласно заявлению администрации президента Курдистана, "г-н Аль-Самарраи поздравил президента Нечирвана Барзани с успешным проведением парламентских выборов в Курдистане".

Сообщается, что в ходе встречи стороны признали важность постоянного диалога между Эрбилем и Багдадом в решении всех вопросов. "Они согласились, что решение этих вопросов выгодно для всего Ирака и способствует стабильности всей страны".

На встрече также было подтверждено "политическое сотрудничество и необходимость для Ирака избегать вовлечения в конфликты на Ближнем Востоке", — говорится в заявлении.

Лидер ПСК заявил о готовности к переговорам о формировании нового правительства

30 октября лидер партии "Патриотический союз Курдистана" (ПСК) Бафель Талабани объявил о готовности вступить в переговоры о формировании нового правительства в регионе Курдистан. Выступая на панельной дискуссии на форуме Института исследований Ближнего Востока (MERI) в Эрбile, столице Иракского Курдистана, он заявил, что "условия благоприятны для осуществления изменений в регионе Курдистан".



"Мы никогда не будем в оппозиции. Крайне важно, чтобы все партии участвовали в политическом процессе", — подчеркнул Талабани. Что касается формирования нового правительства, он сказал: "Мы готовы вести переговоры со всеми сторонами, но в новом ином подходе, который выходит за рамки прошлых методов". Лидер ПСК выразил желание сформировать новое правительство как можно скорее, подчеркнув необходимость "восстановить доверие граждан к институтам Курдистана. Мы уже не в 1990-х годах, и следующее правительство должно оставаться свободным от партийного влияния". ПСК стала второй по величине политической фракцией на шестых парламентских выборах Курдистана, получив в общей сложности 23 места после "Демократической партии Курдистана" (ДПК), которая лидировала с 39 местами. Высшая Независимая избирательная комиссия Ирака (ИНЕС) объявила окончательные результаты в среду, показав сильные результаты ПСК, особенно в Сулеймании, где она получила большинство - 15 из 38 мест, выделенных для провинции. ПСК также получила шесть мест в Эрбile и одно в Халабдже. В Дохуке, где традиционно доминирует ДПК, ПСК получила одно место из 25.

ТӘSİŞÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

ÎMTÝAZ Ü SERNIVÝSAR:

TAHİR SILEMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXIR SULEYMAN

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Tariyel Cəlil

Xüsusi müxbir:

Nofəl Ədalət

Региональный корреспондент:

Үсуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Baki şəhəri Az1040, küçə

S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakû Az1040, soqaq

S.Məhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица

С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzeti bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnib və

"Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NFŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500